

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мр Љубиша Здравковић

РАЗБОЈНИШТВО
- кривичноправни и криминалистички
аспект –

(докторска дисертација)

ментор:
проф. др Драган Јовашевић

Ниш, 2008.

САДРЖАЈ

УВОДНА РАЗМАТРАЊА.....	6
------------------------	---

Глава прва КАРАКТЕРИСТИКЕ САВРЕМЕНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. Уводна разматрања.....	15
2. Облици савременог криминалитета.....	17
1. Појавни облици савременог криминалитета.....	17
2. Обележја савременог криминалитета.....	19
3. Организовани криминалитет.....	23
1. Карактеристике организованог криминалитета.....	24
2. Облици организованог криминалитета.....	30
4. Насилнички криминалитет.....	34

Глава друга ИМОВИНСКИ КРИМИНАЛИТЕТ

1. Уводна разматрања.....	38
2. Карактеристике имовинског криминалитета.....	39
3. Деоба имовинског криминалитета.....	41
4. Карактеристике имовинског криминалитета према Кривичном закону.....	43
5. Обим и динамика кривичних дела против имовине.....	49

Глава трећа ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

1. Уводна разматрања.....	60
2. Кривично дело разбојништва у законодавству Старог века.....	62
1. Хамурабијев законик.....	62
2. Атинско право.....	63
3. Кривично дело разбојништва у законодавству Средњег века.....	64
1. Закон судњи људем.....	65
2. Руска правда.....	65
3. Псковска судна грамота.....	66
4. Винодолски закон.....	67
5. Салијски закон.....	68
4. Кривично дело разбојништва у нашем законодавству до двадесетог века.....	69
1. Светостефанска хрисовуља.....	70
2. Душанов законик.....	71
3. Законик проте Матеје.....	72

4. Карађорђевићев криминални законик.....	73
5. Казнитељни законик за Књажество Србију.....	74
5. Кривично дело разбојништва у нашем законодавству у двадесетом веку.....	76
1. Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.....	77
2. Кривични закон ФНРЈ.....	79
3. Кривични закон СР Србије.....	80

Глава четврта

КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Уводна разматрања.....	82
2. Босна и Херцеговина.....	83
3. Бугарска.....	85
4. Црна Гора.....	87
5. Чешка.....	89
6. Хрватска.....	90
7. Израел.....	93
8. Македонија.....	94
9. Немачка.....	96
10. Руска федерација.....	98
11. Словенија.....	100
12. Украјина.....	101
13. Швајцарска.....	103
14. Шведска.....	105

Глава пета

КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ

1. Уводна разматрања.....	106
2. Основни облик кривичног дела разбојништва.....	107
1. Појам дела.....	107
2. Објект заштите.....	109
3. Објект напада.....	112
4. Радња извршења.....	116
4.1. Одузимање туђе ствари.....	119
4.2. Принуда.....	121
5. Последица дела.....	130
6. Облик кривице.....	132
7. Својство учиниоца дела.....	133
8. Прописана казна.....	134
9. Облици испољавања разбојништва у судској пракси.....	136
3. Тежи облици кривичног дела разбојништва.....	146
1. Први тежи облик.....	147
2. Други тежи облик.....	148

3. Трећи тежи облик.....	152
4. Лакши облик кривичног дела разбојништва.....	157
5. Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва.....	159
1. Карактеристике убиства при извршењу разбојништва.....	160
2. Убиство из користољубља.....	164

Глава шеста

ОДНОС КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА СА ДРУГИМ СРОДНИМ ДЕЛИМА

1. Уводна разматрања.....	169
2. Разбојништво и тешка крађа.....	170
1. Појам и елементи дела.....	171
2. Сличности и разлике између разбојништва и тешке крађе.....	172
3. Разбојништво и разбојничка крађа.....	175
1. Појам и елементи дела.....	175
2. Сличности и разлике између разбојништва и разбојничке крађе.....	177
4. Разбојништво и неовлашћено коришћење туђег возила.....	181
5. Разбојништво и изнуда.....	183
1. Појам и елементи дела.....	183
2. Сличности и разлике између разбојништва и изнуде.....	186
6. Продужено кривично дело.....	189
1. Појам и облици привидног реалног стицаја.....	189
2. Елементи продуженог кривичног дела разбојништва.....	191

Глава седма

МЕТОДИКА ОТКРИВАЊА И ДОКАЗИВАЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

1. Уводна разматрања.....	196
2. Начини сазнања за извршено кривично дело.....	198
3. Увиђај и обезбеђење лица места.....	202
1. Обезбеђење лица места.....	204
2. Увиђај.....	206
4. Начин разјашњења кривичног дела.....	211
5. Лични и материјални докази.....	218
6. Примена посебних истражних техника.....	224

Глава осма

КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У КРИМИНАЛИСТИЧКОЈ И СУДСКОЈ ПРАКСИ

1. Уводна разматрања.....	235
2. Кривично дело разбојништва у криминалистичкој пракси.....	236
1. Испољавање разбојништва у криминалистичкој пракси.....	236

2. Феноменолошке карактеристике разбојништава и својстава њиховог учиниоца.....	246
3. Кривично дело разбојништва у судско статистичкој пракси.....	252
1. Извршена кривична дела против имовине.....	252
2. Извршена кривична дела разбојништва.....	254
3. Ефикасност судова у решавању кривичног дела разбојништва.....	260
ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА.....	270
ЛИТЕРАТУРА.....	280
Домаћа литература.....	280
Инострана литература.....	288

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Кривична дела разбојништва спадају у општи, класични криминалитет или у тзв. права, природна или атавистичка кривична дела која познају сва људска друштва од најстаријих времена до данашњих дана, углавном на првом месту, посебно када се ради о заштити личних и имовинских добара и вредности. Она представљају стара кривична дела присутна у кривичном законодавству, готово свих држава од најстаријих времена, без обзира што још увек у правној теорији не постоји јединствено и опште прихваћено мишљење о правној природи овог кривичног дела.

Наиме, у погледу давања одговора на питање којој врсти кривичних дела припада разбојништво, у теорији су се искристалисала два супротстављена схватања. Према једном схватању, које прихватају и законодавци у највећем број савремених држава, разбојништво је, иако кривично дело хибридног карактера, ипак имовинско кривично дело. У прилог овог сватања се наводе обично два аргумента: а) то је кривично дело које за објект заштите има имовину, па је стога ово кривично дело у највећем броју савремених кривичних закона (законика) систематизовано у групу кривичних дела против имовине и б) учинилац предузима радњу извршења кривичног дела разбојништва руковођен посебним субјективним елементом, а то је намера прибављања за себе или другог противправне имовинске користи.

Према другом схватању, разбојништво спада у насилнички криминалитет. Наиме, радња извршења се код овог кривичног дела предузима на специфичан, законом одређени начин - употребом принуде или насиља – дакле, употребом силе или претње којом се повређује или непосредно угрожава, не само телесни (физички) интегритет другог лица, већ често и његов живот. Па будући да се ово кривично дело често врши насиљем, то је логично што га део правне теорије сврстава у насилничка кривична дела.

Ради се, заправо, о кривичном делу која побуђује не само пажњу стручне, већ и опште јавности (грађана), како због значаја заштићеног добра (објекта заштите), учесталости и обиља појавних облика испољавања у свакодневном животу, тако и због обима и интензитета проузрокованих последица, односно начина и средстава његовог извршења. Када се говори о кривичном делу разбојништва, треба одмах на првом месту указати да се њиме теоријски, криминално политички и практично баве не само правници, већ и стручњаци других специјалности као што су : криминолози, криминалисти, психолози, стручњаци судскомедицинске специјалности, социолози, виктимолози и други.

Од постанка човека, па до данас, његово право на неприкосновеност имовине (имовинских добара, права и интереса), стално је добијало на значају. Имовина се тако поред живота и тела човека, јавља као највећа вредност људског друштва. Стога је имовина одувек била заштићена, а напад на њу строго је кажњаван.

Међутим, кривичноправна заштита имовине, посматрана кроз различите историјске епохе, није увек пружана у истој мери, на исти начин и свим лицима.

Тако, робовласничко право није пружало заштиту имовине робу, јер то није одговарало интересима владајуће класе. Исто тако, неједнака је била кривичноправна заштита имовине између кметова и племића (феудалаца, властеле) у периоду феудализма. То произилази из чињенице да је друштвени статус појединаца у великој мери одређивао и карактер, обим и интензитет кривичноправне заштите њихових слобода и права уопште, па према томе и права на неприкосновеност имовине, што све указује на класну условљеност кривичног права и друштвених вредности којима оно пружа појачану заштиту. Према томе, заштита имовине није институт новијег датума јер су још у периоду Старога века била позната кривична дела против имовине за чије су учиниоце прописиване различите врсте и мере казни.

Заштита имовине, посебна је брига читаве друштвене заједнице, и то не само у појединим државама, већ и целе међународне заједнице. Имовина је економски основ опстанка сваког човека и његове уже или шире заједнице. Имовина је такође економска основа за постојање и развој целог друштва - државе. Ово смо истакли да би указали на све већу бригу о човеку, и његовим заштићеним добрима (правима и слободама, међу којима се свакако по свом значају издваја и право на имовину) и све већу њихову заштиту од различитих врста и облика противправних делатности које их могу повредити или угрозити.

Приликом обраде било ког облика криминалитета, па тако и имовинског криминалитета где спада кривично дело разбојништва, потребно је најпре решити одређена методолошка питања. Од начина решавања, у првом реду, тих питања, у многоме зависи квалитет његове обраде, а посебно успех и квалитет криминолошког истраживања. Која су то методолошка питања која претходно треба решити, условљава природа кривичних дела, која су предмет научне обраде.

Кривично дело разбојништва представља саставни део целокупног криминалитета, па је из тих разлога потребно применити методологију која се примењује приликом обраде било ког облика криминалитета и друштвених појава уопште.

Сва савремена кривична законодавства данас у структури кривичних дела систематизованих у посебном делу кривичних закона (или законика) познају више кривичних дела, која су управљена против имовине. Та су дела углавном систематизована у групу имовинских кривичних дела, иако у оквиру ове групе кривичних дела нису систематизована сва кривична дела којима се иначе повређује или угрожава имовина.

Наиме, у кривичном праву, у његовом посебном делу постоји више кривичних дела која су, истовремено управљена против имовине, али су управљена и против других друштвених добара која имају претежни, превалентни значај као што су : привреда, животна средина, општа сигурност људи и имовине, безбедност јавног

саобраћаја итд. То су тзв. споредна или "остала" кривична дела против имовине. На сличан начин поступа и наше ново кривично право које је ступањем на снагу новог Кривичног законика Републике Србије 1. јануара 2006. године почело своју примену.

Тако и наше ново кривично право предвиђа више облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва за која су прописане различите врсте казни, а која су дела систематизована у одређеним групама кривичних дела сходно групном заштитном објекту. Тако је кривично дело разбојништва предвиђено у глави двадесет првој, у групи кривичних дела против имовине, у члану 206. Кривичног законика, док је најтежи облик овог кривичног дела под називом : "убиство при извршењу кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе" предвиђен у глави тринаест, у групи кривичних дела против живота и тела, у члану 114. као облик тешког убиства.

Поред разбојништва, слична, хибридна кривична дела која су истовремено управљена против имовине, као и против слободе и права човека, односно против његовог телесног интегритета у нашем кривичном праву јесу и следећа кривична дела предвиђена у групи кривичних дела против имовине. То су :

- а) разбојничка крађа и
- б) изнуда.

Сва напред наведена кривична дела која су непосредно или посредно управљена на имовину другог физичког или правног лица ће бити у овом раду анализирана са аспекта постојећих законских решења, домаће и иностране правне теорије, као и са аспекта њиховог испољавања у судској и криминалистичкој пракси. На тај начин ће се покушати дати више одговора на бројна питања која се постављају пред теорију и праксу – на који начин, којим средствима и којим методама се може на најефикаснији и најквалитетнији начин обезбедити потпуна, ефикасна, законита и квалитетна заштита имовине од напада путем разбојништава и других сличних "насилних" кривичних дела на садашњем нивоу развоја људског друштва.

Наравно да ће се при анализи посматраних кривичних дела применити уобичајена научна методологија, посебно приликом излагања појма, систематике, основних карактеристика и обележја појединих облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва.

У том погледу ћемо одређену пажњу посветити и излагању могућности, начина и облика испољавања појединих општих института кривичног права код посматраног кривичног дела. На овом месту, у првом реду, имамо у виду примену следећих општих института кривичног права као што су : покушај, неподобан покушај, стицај кривичних дела, продужено кривично дело, кривица, саизвршилаштво, поврат, време и место извршења кривичног дела, радња и последица кривичног дела и добровољни одустанак.

Друштвена опасност извршених кривичних дела разбојништва у основном и квалификованим облицима уопште састоји се у томе што се њима напада, с једне стране, имовина другог физичког и правног лица, чиме се наноси имовинска штета, а с друге стране, повређује се слобода човека у погледу располагања својом имовином, односно телесни (физички) интегритет, па и живот нападнутог лица као највеће добро у друштву у целини и сваког појединца посебно. Ипак, њихова друштвена опасност није опредељена једино тиме. Поједини феноменолошки облици испољених разбојништава, посебно у последње време која карактерише масовно насиље и непотребне људске жртве, због својих посебних карактеристика (број, средство, начин, место), умногоме утичу на висок степен друштвене опасности ових кривичних дела.

Посматрајући кривично дело разбојништва феноменолошки, његова опасност нарочито извире из обима, врсте и интензитета последица које настају његовим извршењем, броја кривичних дела у којем се врше, начина и средстава извршења, броја учинилаца, групног извршења кривичног дела, високог степена поврата (рецидива) и томе слично. Из овога следи да су друштвена опасност и масовност извршених кривичних дела ове врсте, као и обим и интензитет проузрокованих последица, те учесталост њиховог појавног испољавања такве природе и значаја да одређују практичне и научне разлоге за њихово проучавање.

При посматрању ове проблематике користиће се различити научни инструментаријуми, а на првом месту : правни, догматски или јуристички метод (као основни метод при проучавању правних појава, а кривична дела су неспорно правне појаве), метод анализе садржаја, метод синтезе, судскопрактични метод, историјскоправни метод, упоредноправни метод, статистички метод и сл. Но, кривична дела разбојништва нису само правне појаве, већ су истовремено и друштвене појаве (и то социјално патолошке појаве које су законом забрањене и проscribeване), па је логично да се у проучавању ових појава мора користити и социолошки метод.

И коначно, ради се о кривичним делима која имају и криминолошко феноменолошку димензију свога испољавања у свакодневним животним ситуацијама. Стога ће се у одређеној мери, извршити и анализа обима, динамике и структуре имовинских кривичних дела, посебно у односу на обим и структуру укупног броја извршених кривичних дела у Републици Србији.

У оквиру овог истраживања ће се такође извршити и анализа обима, динамике и учешћа кривичних дела разбојништава у броју укупно извршених имовинских кривичних дела, односно анализа броја учинилаца кривичних дела разбојништва (према подацима о пријављеним, оптуженим и осуђеним лицима) у односу на укупан број учинилаца кривичних дела уопште и учинилаца имовинских кривичних дела у судско-статистичкој и полицијској пракси.

Наравно да би једно овакво истраживање било потпуно, потребно је анализирати и казнену политику судова (и то судова са подручја Окружног суда у Београду и

Окружног суда у Нишу) приликом пресуђења кривичних дела ове врсте и изрицања кривичних санкција њиховим учиниоцима на основу расположивих статистичких података у Републици Србији.

Наиме, у овој докторској дисертацији ће се покушати да се на сликовит начин одговори на бројна питања везана за обим, структуру и интензитет, односно динамику испољавања кривичног дела разбојништва у Републици Србији у односу на укупан број извршених кривичних дела уопште у одређеном временском периоду, као и у односу на извршена кривична дела против имовине. У том смислу ће нам од користи бити статистички метод путем кога ћемо пратити, анализирати и тумачити одговарајуће податке о извршеним кривичним делима ове врсте.

У овом делу нашега рада ће се користити три врсте извора података. То су, прво, статистички подаци о извршеним кривичним делима на територији Републике Србије према званичним подацима Републичког завода за статистику. На другом месту су подаци о овим кривичним делима који су добијени од надлежних органа Министарства унутрашњих послова Републике Србије, имајући пре свега у виду чињеницу да се као подносилац кривичних пријава (дакле, као формални покретач кривичних поступака у случајевима извршења кривичног дела разбојништва јављају управо органи унутрашњих послова).

И коначно, трећи извор података о обиму, динамици и структури извршених кривичних дела разбојништва и о казненој политици судова у примени кривичних санкција према учиниоцима ових кривичних дела (као основних начина и средстава реаговања друштва према најтежим облицима и видовима криминалитета, у који свакако спадају и кривична дела разбојништва) ће бити подаци добијени од стране правосудних органа са подручја Окружног суда у Београду и Окружног суда у Нишу.

Будући да смо већ на почетку ових уводних излагања истакли да кривично дело разбојништва спада у најстарија кривична дела, поред кривичних дела против живота, владара, државе и цркве, кривична дела која су иначе позната у готово свим писаним правним споменицима од најстаријих времена (законици старе Месопотамије, старе Грчке и Рима, а у нашим крајевима Душанов законик и други словенски извори права као што је Руска правда или Закон судњи људем), то је логично да ћемо одређену пажњу и место интересовања морати да посветимо и историјском приказу појединих инкриминација ових врста, њихових обележја и карактеристика, те прописаних кривичних санкција за њихове учиниоце.

Овај историјски преглед кривичног дела разбојништва ћемо посматрати са два аспекта и то кроз : 1) анализу писаних правних споменика у свету који уопште познају поједина кривична дела разбојништва и 2) анализу писаних правних споменика у нашој земљи који предвиђају кривичну одговорност и систем кривичних санкција за кривична дела разбојништва (Душанов законик, Карађорђево криминално законик, Казнитељни законик за Књажество Србију, Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и послератни кривични закони до

данашњих дана). У том погледу ћемо обилато користити историјскоправни метод.

Затим ћемо у овом раду одређену пажњу посветити и упоредноправној анализи кривичног дела разбојништва у другим савременим кривичним законодавствима. То ће нам омогућити да спознамо право место, улогу и значај посматраног кривичног дела у нашој земљи са аспеката обима и интензитета кривичноправне заштите имовине од насилних деликата у другим савременим кривичним законима, посебно са аспекта усклађивања наших законских решења са могућношћу примене неких иностраних искустава у овој области. У овом делу нашег рада ћемо користити упоредноправни (или компаративни) метод.

На овом месту ћемо анализирати појам, карактеристике и обележја кривичног дела разбојништва у више иностраних кривичноправних система. Ту ћемо, на првом месту, имати у виду кривична права данас суверених држава, које су се до почетка деведесетих година прошлог века заједно са нашом државом налазиле у саставу СФР Југославије, као што су кривична законодавства : Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Македоније и Словеније. Поред ових, нашем правном систему најближих законодавстава, одређена пажња ће бити посвећена и упоредноправној анализи кривичног дела разбојништва које је предвиђено и у неким другим савременим европским кривичним законодавствима као што су : Бугарска, Чешка, Немачка, Руска федерација, Украјина, Швајцарска и Шведска , те у кривичном закону Израела.

Од изузетног значаја за поменућу анализу биће законски извори наше и иностраних држава, домаћа, али и инострана правна, криминалистичка, криминолошка и виктимолошка теорија, судска и криминалистичка пракса, судска и полицијска статистика, криминалистичка тактика и методика откривања, разјашњавања и доказивања извршених кривичних дела разбојништва и кривице њихових учинилаца.

Кривично дело разбојништва се може тако проучавати са различитих становишта, као што су кривичноправно, криминолошко, криминалнополитичко, психолошко, криминалистичко, социолошко и друго. Овакав интердисциплинарни приступ сматрамо исправним и оправданим, али нажалост оваква свеобухватна истраживања у нашој држави су још увек права реткост због ограничености простора, времена, средстава, као и чињенице да све аспекте не можемо одредити у истој мери и на исти начин. Остаје стога да у оквиру проблематике коју третирамо, сагледамо кривичноправни и криминалистички аспект разбојништва.

Кривичноправни аспект анализе, посматрања и проучавања разбојништва треба да омогући решавање и разјашњење свих питања у вези са основним појмовима, карактеристикама, обележјима и облицима испољавања кривичног дела разбојништва у нашој држави, али и у упоредном кривичном законодавству више нама доступних европских земаља, и то од најстаријих времена, па све до данашњих дана, полазећи у првом реду од законских прописа и њихове примене у судској и криминалистичкој пракси.

Тумачећи закон ова теорија се поред других питања, бави дефинисањем начина, мера, средстава и обима кривичноправне заштите имовине од свих облика насилних деликата појединаца или криминалних група, њеним елементима, питањем кривичне одговорности, узрочности, облицима испољавања, односом према другим сродним кривичним делима (у првом реду са разбојничком крађом, изнудом и тешком крађом) као и другим питањима.

Криминалополитичка анализа кривичног дела разбојништва у нашој држави треба да пружи одговор на питање да ли постојећи законски инструментаријум дат кроз систем кривичних санкција (казни и мера безбедности, те кривичноправне мере одузимања имовиске користи прибављене кривичним делом) и правила за њихово одмеравање учиниоцу кривичног дела у сваком конкретном случају обезбеђује ефикасну, закониту, квалитетну и благовремену заштиту најзначајнијих личних и имовинских добара у савременим условима.

Криминолошко истраживање кривичног дела разбојништва се темељи на емпиријским подацима о облицима и видовима испољавања овог кривичног дела у непосредној пракси, као и у покушају да се пронађу узроци и услови који доводе до појаве овог кривичног дела, односно његовог ширења. Оно се такође бави проучавањем ефикасности кривичноправне заштите имовине од насилних деликата путем разбојништа као масовне појаве у друштву и као индивидуалне појаве у животу појединца, са једне стране, а са друге стране нам даје одговор на питања везана за обим, динамику и структуру, као и појавне облике криминалитета уопште, а посебно насилничког и имовинског криминалитета (какво је кривично дело разбојништва).

Криминалистичко истраживање се темељи на анализи и проучавању расположивих криминалистичко-тактичких, криминалистичко-техничких и криминалистичко-методичких искустава у примени код начина сазнања за извршено кривично дело разбојништво, вршења увиђаја и обезбеђења лица места догађаја, начина откривања, разјашњења и доказивања кривичног дела и кривице његовог учиниоца, откривање учиниоца кривичног дела и сл. То значи да криминалистичко учење доприноси да сазнамо на који начин се ефикасно, законито и квалитетно може извршити откривање, доказивање и правна квалификација извршених (или покушаних) кривичних дела разбојништва и њихово разграничење од других сличних кривичних дела против имовине (као што су изнуда, разбојничка крађа и тешка крађа извршена на нарочито опасан начин) приликом њиховог испољавања у конкретним случајевима из праксе.

Стога се као основни циљеви нашег истраживања које ће бити изложено у овом раду јављају следећи :

1) теоријска и практична обрада свих питања која су везана за кривично дело разбојништва кроз историју и данас, у нашој држави, као и у другим кривичноправним системима;

2) анализа одредби Кривичног законика, то јест утврђивање правог садржаја и значења употребљених појмова и израза, као и критеријума за одређивање појединих облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва и његовог разграничења од других сличних кривичних дела против имовине;

3) решавање основних проблема који се јављају приликом примене појединих општих института кривичног права код кривичног дела разбојништва;

4) допринос законодавној реформи у области материјалног, процесног и организационог права у правцу успостављања и развијања система ефикасније заштите имовине од разбојништва и других насилних кривичних дела и

5) допринос судској и криминалистичкој пракси у циљу давања упутстава, решења и предлога за превазилажење уочених проблема у непосредним практичним случајевима решавања конкретних кривичних ствари – извршених кривичних дела разбојништва у непосредној пракси.

Имовина поред телесног интегритета и живота човека представља једно од темељних добара појединца и спада свакако међу најважније друштвене вредности. Заштита имовине, тако поред заштите живота и телесног интегритета спада у круг основних, фундаменталних, природних права човека (цивилизацијска, општечовечанска, универзална) која су заштићена од најстаријих времена писане правне историје, као и у свим кривичноправним системима, додуше на неједнак начин.

Историјски гледано заштита имовине која је присутна у скоро свим правним и друштвеним системима и у свим временима, остваривала се на различите начине и у различитом обиму. Поред природног уништења, оштећења, губљења или нестанка имовине у целости или делимично, било покретне или непокретне, до чега је долазило спонтано, случајно, под дејством природних узрока, без утицаја икаквих људских делатности, постоји и насилно одузимање, оштећење, уништење, чињење неупотребљивом или на други начин недозвољено располагање туђом имовином, то јест повреда или угрожавање имовине другог физичког или правног лица, до које долази најчешће умишљајним, ретко и нехатним деловањем од стране другог човека.

Ова друга врста деловања човека које је управљено против непокретне или покретне имовине која припада другом физичком или правном лицу представља предмет нашег интересовања, посебно када се повреда покретне имовине врши употребом насиља (силе или квалификоване претње, односно претње наношењем телесне повреде) другом лицу, будући да представљају недозвољена, противправна, забрањена и кажњива дела за која је законодавац прописао строге кривичне санкције.

Кривична дела разбојништва тако заузимају значајно место у маси и структури

целокупног општег или класичног криминалитета. Основне карактеристике ових дела, које оправдавају наше истраживање су велика друштвена опасност, тешке последице дела, масовност њиховог извршења, бројност извршилаца, групно извршење кривичних дела, велики поврат (рецидив) итд. Извршењем ових кривичних дела наноси се велика штета имовини другог лица, али је чест случај да се истовремено повређује или бар угрожава телесни интегритет, здравље, па и живот другог лица, најчешће оног према коме је примењена сила у циљу одузимања покретне ствари. При томе у пракси нису ретке ни телесне повреде са смртним последицама оштећеног лица. Већ те чињенице довољно указују на неопходност проучавања појма, карактеристика, обележја бића и појединих облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва.

Иначе, кривично дело разбојништва је у нашем кривичноправном систему предвиђено у одредби члана 206. Кривичног законика. Дело има основни, лакши и три тежа, квалификована облика испољавања. При томе је законодавац, најтежи облик овог кривичног дела које је праћено умишљајним лишавањем живота другог лица (и то најчешће лица према коме је управо примењена сила у циљу одузимања покретне ствари) издвојио из ове инкриминације и предвидео као посебан облик тешког убиства. Ово дело је иначе предвиђено у одредби члана 114. КЗ под називом: "убиство при извршењу разбојништва и разбојничке крађе".

Тако ћемо у овој докторској дисертацији обрадити бројна питања која се односе на посматрану тему – кривичноправне и криминалистичке аспекте кривичног дела разбојништва, а која могу бити од значаја не само за законодавца и правну теорију, већ и за непосредну судску и криминалистичку праксу.

Глава прва

КАРАКТЕРИСТИКЕ САВРЕМЕНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У друштвеној и правној теорији је данас готово општеприхваћено схватање да је криминалитет¹, као негативна друштвена појава, стар колико и само људско друштво. Настао је паралелно са настанком државе и права уопште, и на изванредан начин прати развој људског друштва од најстаријих времена. Наиме, још у племенским и родовским заједницама постојали су појединци и групе који су кршили постојећа "друштвена" правила понашања, чинећи различите екцесе штетне за племе или род. То свакако није био криминалитет у данашњем смислу речи, јер тада нису постојали писани закони, нити је још увек постојала и функционисала држава као облик организације друштва².

Криминалитет као тешку социјалнопатолошку појаву можемо дефинисати на различите начине у зависности од тога да ли се он посматра са правног, политичког, социолошког, криминолошког или неког другог становишта. Међу постојећим дефиницијама криминалитета, најприсутније су две. То су : а) законска или правна и б) социолошка дефиниција³ криминалитета.

Законска или правна дефиниција криминалитета полази од позитивног материјалног законодавства. Према овом схватању преступници су лица која крше норму кривичног закона којима се штите витални друштвени односи и интереси⁴. Међутим, ово је схватање, на што уосталом указује и М. Милутиновић⁵ недовољно и преуско, јер криминалитет своди само на једну његову димензију - на правни појам тј. на дела која су прописана у кривичном закону. Да би се могло говорити о криминалитету, како истиче овај аутор, треба да дође до криминалне праксе, тј. до вршења кривичног дела. Поред тога, појмовно одређење криминалитета које полази од норме материјалног кривичног права се сматра динамичним схватањем

¹ Д. Јовашевић, Савремене друштвене промене и кривично законодавство, Избор судске праксе, Београд, број 9/1995. године, стр.5-9

² С. Ристовић, Основна теоријска објашњења криминалитета, Безбедност, Београд, број 4/2006. године, стр. 555

³ М. Бошковић, Материјални докази у криминалистичкој обради, Београд 1990. године, стр. 57

⁴ М. Бошковић, Материјални докази у криминалистичкој обради, ибид, стр. 57

⁵ М. Милутиновић, Криминологија, Београд 1988 године, стр. 27

које је подложно променама, будући да поједине инкриминације важе у одређеном простору и у одређено време⁶.

Социолошка дефиниција криминалитета, ову негативну појаву посматра као резултат друштвеног живота уопште⁷. Према овим схватањима, криминалитет је шири појам него онај који је одређен према законској дефиницији. Тако овај појам обухвата у целини антисоцијално понашање свих појединаца у друштву, које се налази у конфликту са важећим нормама понашања. Тако М. Милутиновић правилно закључује да је при одређивању појма криминалитета битно одредити његов друштвени карактер, његову друштвену условљеност и законитост јављања у датим условима и структурама, у којима се врши процес криминализације појединих лица, водећи при томе рачуна да он представља друштвену појаву која се испољава у конкретним инкриминисаним радњама појединих лица.

У савременом кривичноправној и криминолошкој литератури⁸ је највише заступљено комбиновано (еклектичко) схватање појма криминалитета које се базира на правној дефиницији, али која је допуњена социолошким садржајем. То значи да се приликом одређивања појма, карактеристика, природе и значаја криминалитета полази од кривичноправне дефиниције у ширем смислу, тако да се криминалитетом сматрају, не само кривична дела предвиђена кривичним законодавством једне земље, већ и друге кажњиве радње, уз социолошку, психолошку и другу анализу одговарајућих правних норми и криминалног понашања⁹.

У оквиру овако одређеног појма криминалитета, разликује се даље: а) криминално понашање – индивидуални, негативни, штетан људски акт и б) криминалитет као масовна друштвену појаву (негативна, социјалнопатолошка појава)¹⁰.

Но, у литератури се могу пронаћи и другачија појмовна одређења криминалитета. Тако се према ширем правном дефинисању, криминалитет одређује и као појединачно кривичном санкцијом угрожено понашање, или као скуп таквих понашања који може бити просторно и временски ограничен¹¹. На овом месту се посебно због интересантности схватања, истиче дефиниција коју је дао чувени амерички криминолог Селиги. Према њему, криминалитет је појединачна појава, односно истицање да је злочин кривично - душевно - телесно понашање човека, који је због свог друштвеног противног дејства правно забрањено и казном угрожено¹².

⁶ М. Бошковић, Материјални докази у криминалистичкој обради, оп. цит. стр. 58

⁷ М. Милутиновић, Криминологија, оп. цит. стр. 29

⁸ Д. Јовашевић, Стање и проблеми савременог кривичног законодавства у СР Југославији, Зборник радова Полиције академије, Београд, број 1/1995. године, стр. 21-34

⁹ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, Криминологија, Ниш 2003. године, стр. 27

¹⁰ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, Криминологија, ибид, стр. 28

¹¹ М. Аћимовић, Правци криминалне психологије, Београд, 1976. године, стр. 11

¹² Seelig E., Lehrbuch der Kriminologie, Kienreich, Graz, 1963. године, стр. 156

2. ОБЛИЦИ САВРЕМЕНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. Појавни облици савременог криминалитета

Криминалитет, без обзира на који начин га појмовно одредимо, представља негативну друштвену појаву коју чини више повезаних активности једног или више лица у одређеном временском периоду, на одређеном простору, које су инкриминисане законским прописима (проскрибоване – проглашене законом као кривична дела и за чије су учиниоце прописане кривичне санкције, у првом реду казне), чије непоштовање и кршење повлачи и адекватну кривичну санкцију, чија врста и висина зависи од степена друштвене опасности конкретне инкриминације¹³.

Наиме, криминалитет представља, како истиче Ж. Алексић¹⁴, веома опасно друштвено зло и његови се корени у суштини налазе у друштвеним материјалним условима класног друштва и класних друштвених уређења.

Даље, према В. Кривокапићу¹⁵ под криминалитетом се подразумевају облици понашања појединаца или група који на било који начин подлежу третману кривичног законодавства, зато што се таквим понашањем наноси одређена штета појединцима, институцијама или друштву у целини. Овој дефиницији треба додати чињеницу да појединац који упражњава криминалну радњу, то чини зато што из ње проистиче нека корист, али ово није нужно, већ је само чињеница која је прагматична. Према истом аутору да би се догодила нека криминална радња морају бити испуњени следећи елементи :

- а) повређеност законске одредбе,
- б) починилац криминалне радње и
- в) жртва, тј. појединац, група или институција којој је начињена штета извођењем криминалне радње.

Савремени криминалитет као друштвено негативна и сложена појава се испољава у разним облицима и видовима. Његова стална присутност, развој и веома вешто прилагођавање свим друштвено-политичким и економским системима су управо основни елементи динамичности и способности прилагођавања, као битне карактеристике савременог криминалитета. Развој, односно динамичност и способност прилагођавања криминалитета је и у зависности од географских, политичких, економских, правних, моралних, културних и других момената са

¹³ М. Бошковић, Материјални докази у криминалистичкој обради, оп. цит. стр. 58

¹⁴ Ж. Алексић, Криминалистика, Београд 1987. године, стр. 23

¹⁵ В. Кривокапић, Превенција криминалитета, Београд 2002. године, стр. 3

једне стране, као и од организованости, стручности и спремности свих друштвених субјеката на његовом ефикасном сузбијању са друге стране.

Савремени криминалитет као сигурносни проблем и друштвени феномен имајући у виду његове облике испољавања, транснационалност, огромну и енормну финансијску добит, представља једну од најсложенијих претњи за економску и социјалну стабилност и сигурност сваке државе, па и читаве међународне заједнице. Његови многоструки облици испољавања и све већа присутност и инфилтрација у разне области, узрокује различите изворе несигурности у друштву¹⁶. Очигледно је да на растућу економску и политичку моћ носилаца савременог криминалитета у великој мери утиче и спрега коју имају са појединцима из различитих институција, при чему је корупција кључно везивно ткиво и основно средство које прати развој савременог криминалитета.

Ново лице и природа сигурносних изазова¹⁷ са глобализацијом криминала, са далеко већим распонем и вишедимензионалним облицима испољавања у виду компјутерског (рачунарског) криминалитета, прања новца, корупције, трговине опојним дрогама и људима, трговине оружјем, међународних превара укључујући путне исправе и кредитне картице, криминалитета путем интернета, крађа уметничких и културних дела, међународни тероризам, еколошки криминалитет итд., тражи и благовремени безбедносни професионални одговор надлежних државних органа.

Тако савремени криминалитет на прагу трећег миленијума карактеришу следећи облици и видови повреде или угрожавања заштићених добара и то како у појединим државама, тако и у оквиру међународне заједнице будући да се ради о појави која не познаје границе између држава, па ни између континената¹⁸.

Илегални промет и трговина опојним дрогама последњих деценија је један од најприсутнијих облика испољавања савременог криминалитета, који носиоцима ових незаконитих делатности доноси изузетно велике зараде, чија се висина не може утврдити са сигурношћу. Према проценама које су изнете у литератури добит од илегалне производње и трговине опојним дрогама (и психотропним супстанцијама) се креће по висини одмах иза добити која је остварена трговином нафтом, а то је 8 % укупне светске трговине¹⁹.

Тако остварена противправна имовинска корист доноси и финансијску моћ која путевима "прања" и "пресељења" новца представља дестабилизирајући фактор, како за државно тако и за међународно финансијско тржиште. Ради се, такође, и о појави коју карактерише изузетна географска распрострањеност, путеви дроге иду

¹⁶ В. Кривокапић, Превенција криминалитета, оп. цит. стр. 7

¹⁷ Љ. Стајић, Р. Гађиновић, Увод у студије безбедности, Београд, 2007. године, стр.89-108

¹⁸ Р. Маслеша, Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције, Безбедност, Београд, број 4/2003. године, стр. 527 - 529

¹⁹ Р. Маслеша, Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције, ибид, стр. стр. 529

из земаља произвођача (Латинска Америка, Блиски и Далеки исток), до земаља потрошача, конзумента (САД, Западна Европа). Но, ову појаву, нарочито данас карактерише и стално ширење производног асортимана (хероин, кокаин, ЛСД, анђеоски прах, екстази итд.).

Кријумчарење разних врста оружја извршиоцима ове врсте криминалитета доноси приходе од близу сто милијарди америчких долара на глобалном плану, тако да и државе са дугом демократском традицијом, стабилним економским и социјалним приликама, не могу успешно да се одупру савременом криминалитету, у коме се и корупција²⁰ такође као неумитни пратилац свих девијантиних понашања²¹.

Даље, према проценама стручњака илегалним кријумчарењем миграната (људи, жена, деце, белог робља и сл.) оствари се годишњи профит већи од девет и по билиона америчких долара, што је двоструко више од кокаинских картела који су били на врхунцу своје криминалне економске моћи.²² Међународно кријумчарење људи не може се одвијати без изразите организованости, професионалности и специјализованости криминалне организације.

Но, савремени криминалитет карактеришу и нове форме имовинског и привредног криминалитета, појава и ширење еколошког криминалитета (посебно кријумчарења нуклеарног и другог отпада), затим криминалитет везан за фалсификовање новца и хартија од вредности, прање новца, злоупотребе платних картица и других средстава безготовинског платног промета, посебно у земљама у транзицији²³, преваре у вези са осигурањем, пиратство и гусарење, као и све раширенија појава корупције на свим нивоима²⁴.

2. Обележја савременог криминалитета

Анализом конкретних облика и видова испољавања савременог криминалитета и уопштавањем добијених резултата (стања, динамике, трендова), може се доћи до утврђивања више различитих карактеристика (етиолошких и феноменолошких) које карактеришу ову опасну социјалнопатолошку појаву данас. Тако према М. Жарковићу, Б. Бановићу, Љ. Ступару и В. Ивановићу савремени криминалитет карактеришу следећи елементи²⁵:

²⁰ Д. Јовашевић, М. Гајић Гламочлија, Корупција у светлу заштите људских права, Београд, 2008. године, стр.121-145

²¹ Р. Маслеша, Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције, оп.цит. стр. 528

²² Р. Маслеша, Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције, ибид, стр. 528

²³ Р. Маслеша, Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције, ибид, стр. 526

²⁴ Р. Маслеша, Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције, ибид, стр. 525

²⁵ М. Жарковић, Б. Бановић, Љ. Ступар, В. Ивановић, Криминалистика, 1999. године, стр. 6-7

1) модификација постојећих и појава нових облика криминалитета - појава нових облика криминалитета је условљена насталим променама у бројним сферама друштвеног живота, напретком науке и технике, променом својинских односа, законодавне регулативе и др. Такве промене могу довести, не само до нових кривичних дела (у области компјутерског, еколошког и привредног криминалитета), већ и до измене појединих елемената преступничке тактике и појаве нових начина извршења раније познатих кривичних дела,

2) масовост криминалног испољавања - постојећи статистички подаци о стању и кретању криминалитета на глобалном - светском нивоу, показују да се број извршених кривичних дела у апсолутном износу повећава. До оваквог закључка се може доћи и праћењем броја поднетих кривичних пријава и бројем оптужених и осуђених лица,

3) организованост криминалног деловања и учинилаца у извршењу кривичних дела - организованост учинилаца у извршењу кривичних дела постаје све присутнија карактеристика савременог криминалитета. Ова организованост је на веома високом нивоу са тачно подељеним задацима и стриктним упутствима, уз примену строгог принципа конспиративности. Све ово веома тешко омогућава да се у оперативном раду дође до сазнања, а веома ретко и до доказа о кривичној одговорности водећих људи у криминалној организацији.

Извршење кривичних дела²⁶ престаје да буде активност појединца или неорганизоване групе, већ се планира и извршава по принципима савременог организованог пословања. Најгрубљи облик оружаног организованог криминалитета је ганстеризам, а веома је карактеристичан и "криминалитет белог оковратника", где се ради о организованој спрези пословних људи у извршењу превара уништавањем конкурената, неплаћању пореза, па све до повезивања са државним, политичким и полицијским структурама,

4) покретљивост криминалаца – представља битан предуслов за успешно вршење појединих кривичних дела (кријумчарење наркотика из земље у којој се производе, техничке робе из области у којој је цена најнижа, набављање оружја и муниције у региону где се до њих лако долази и сл.). Као пример такође се могу навести и бројна друга унапред испланирана кривична дела попут провалних крађа, разбојничких крађа и разбојништва, где се жртва не напада насумице, већ се пажљиво одабира међу лицима са различитих подручја. Циљ оваквог појединачног или континуираног деловања на ширем простору и подручју огледа се у настојању учиниоца кривичног дела да у условима анонимности смањи ризик откривања, односно избегне вођење поступка и извршење изречених кривичних санкција,

5) повратништво и професионализам представљају такође неизбежну карактеристику савременог криминалитета. Из постојећих података произилази да

²⁶ О појму, елементима и карактеристикама кривичног дела А. Михајловски, Систем казних деликата, Београд, 1971. године, стр.17-29

у укупном броју осуђених лица једну петину чине повратници. Највећи број је оних учинилаца који су само једном извршили кривично дело, и потом се вратили нормалном животу. Међутим, присутни су и повратници тј. учиниоци који су два или више пута извршили иста или разноврсна кривична дела, без обзира што су према њима биле примењене одговарајуће санкције. Међу повратницима има и оних који упорно и даље врше кривична дела, тако да им то постаје редовно занимање којим обезбеђују средства за живот, па се стога и називају професионалцима.

Повратништво, а посебно професионализам у структури криминалитета, повећавају степен тежине и опасности²⁷. Тешко се откривају и проналазе професионални учиниоци, тако да у једном броју случајева прође и по више година док не буду откривени, а у међувремену изврше већи број кривичних дела у различитим крајевима земље. Ово све указује на тежину и сложеност откривања кривичних дела где су учиниоци дела управо повратници²⁸. Поред тога повратници, а посебно професионалци не показују било какву вољу или жељу за повратком у нормални живот. Насупрот томе, негативно делују на остале осуђенике за време издржавања казне затвора у казнено-поправним заводима, као и на остала лица посебно малолетнике, за време дружења и разних контаката док се налазе на слободи.

Организовано извршење кривичних дела са професионалним учиниоцима показује сталну експанзију, не познаје границе или баријере у оквиру једне земље, проширује се на просторима више земаља, добија елементе иностраности и прераста у међународни или прекогранични криминалитет. Овакав криминалитет нема ограничен простор испољавања. Простире се на територији две или више земаља, а учиниоци укључујући све видове саучесништва, су домаћи или страни држављани. Веома често код ових кривичних дела радња је извршена у једној земљи, а последица је наступила у другој земљи, или у некој трећој земљи преко друге земље, такозвана транзитна кривична дела, а оштећени су домаћи или страни држављани, или пак одређени витални односи и објекти појединих држава²⁹,

б) специјализација криминалаца - избором одређене врсте кривичних дела, увежбавањем и учесталом применом појединих начина њиховог извршења, поједини учиниоци временом изграђују сопствени стил криминалног деловања. Специјализација се, осим у избору врсте дела и специфичности начина извршења може огледати и у избору нападнутог објекта, средстава извршења, места и времена извршења и сл. Криминалну делатност специјализованих криминалаца карактеришу и следеће одлике : особита вештина, спретност, умешност, довитљивост, лукавство, употреба специјално изграђених алата, безкрупозност и примена насиља,

7) злоупотреба научно техничких достигнућа - садашњи ниво научно техничког развоја праћен многобројним техничким достигнућима, пружа могућност

²⁷ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2006. године, стр.347-351

²⁸ В. Миладиновић, Поврат у кривичном праву, Ниш, 1985. године, стр.57-73

²⁹ М. Бошковић, Материјални докази у криминалистичкој обради, оп.цит. стр. 74

злоупотребе у криминалне сврхе³⁰. До тога може доћи како у фази припремања, тако и приликом извршења бројних кривичних дела (у области производње синтетичких дрога, припреми и прављењу фалсификата, код кривичних дела остварљивих уз помоћ компјутерске технике, код неовлашћеног прислушкивања и тонског снимања, код разбојништва извршених помоћу различитих средстава за омамљивање и онеспособљавање, код убистава извршених уз помоћ експлозивних направа на даљинско активирање, радиоактивних материја и сл.) и

8) примена насиља којој често прибегавају лица при вршењу појединих врста кривичних дела (насилнички криминалитет) има за циљ да онемогући откривање учинилаца и да отежа доказивање њихове криминалне делатности. Оно се састоји у застрашивању, па чак и елиминацији лица која покушавају да им се одупру и омогуће, односно помогну њихово разоткривање и кажњавање. Доказ за то су не само бројни случајеви безкурпулозне примене насиља приликом извршења конкретних кривичних дела, већ и све учесталија примена насиља у намери да се прошири утицај у одређеној области друштвеног живота или на одређеном простору (насиље са поруком и то не само ономе ко је жртва у конкретном случају, већ и другим лицима чија се коперативност жели обезбедити).

Према В. Кривокапићу³¹ савремени криминалитет карактерише висок степен организованости и перманентниог повећања и ширења, како на унутрашњем, тако и на међународном плану. Њега карактеришу следеће одлике:

- 1) пораст рецидивизма, професионализма и специјализације,
- 2) злоупотреба техничких достигнућа и појава нових криминалних облика,
- 3) тајност и разноврсност организовања и деловања,
- 4) интернационализација,
- 5) огромна финансијска средства и то са више независних финансијских система и
- 6) ослабљења ефикасност органа откривања, чему знатно доприноси и пораст материјалних трошкова неопходних за сузбијање криминалитета.

Према М. Бошковићу³² основне карактеристике савременог криминалитета јесу:

- 1) стална присутност,
- 2) развој и веома вешто прилагођавање свим друштвено-политичким и економским системима,

³⁰ Д. Јовашевић, М. Гајић Гламочлија, Хартије од вредности – појам и злоупотреба, Београд, 2008. године, стр. 156-173

³¹ В. Кривокапић, Превенција криминалитета, оп.цит. стр. 7

³² М. Бошковић, Материјални докази у криминалистичкој обради, оп.цит. стр. 58 - 75

- 3) масовност,
- 4) повратништво,
- 5) професионализам, као и
- 6) организованост у извршењу кривичних дела.

Међу посебно значајним облицима и видовима испољавања савременог криминалитета који у себе укључује све наведене карактеристике и његова обележја спадају³³ :

- 1) организовани криминалитет,
- 2) насилнички криминалитет и
- 3) имовински криминалитет.

Иако се ове две последње врсте криминалитета сматрају правим, класичним или општим криминалитетом који је познат од најстаријих времена до данас у свим облицима друштвених (државних) организација, они и данас у савременим условима добијају низ специфичних карактеристика и обележја.

3. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ

Један од најопаснијих и у исто време најмање истражених облика испољавања савременог криминалитета јесте организовани криминалитет³⁴. Појавио се средином прошлог века, прво у САД, одакле се проширио на све стране, он има изузетну способност да користи повољне услове за своје инфилтрирање и да се вешто прилагођава конкретној друштвено-политичкој и економској ситуацији, не само унутар једне земље, него и на међународном плану³⁵.

Организованост учиниоца појединих кривичних дела у фази припремања и извршења, степен професионалности и групно криминално деловање, свакако су

³³ З. Томић, Захтјеви савремене криминалне политике у области реаговања на криминалитет, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 1988. године, стр. 337-345

³⁴ Т. Шурлан, Уједињене нације у борби против организованог криминала, Безбедност, Београд, број 4/2003. године, стр. 549

³⁵ М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистичка методика, 2001. године, стр. 413

карактеристике својствене организованом криминалитету³⁶. Тежа и сложенија кривична дела не могу се или се могу врло тешко извршити појединачно, па је стога нужна одређена криминална организација која гарантује организацији приступ извршењу кривичних дела. Организовану криминалну делатност поред организованости, карактеришу: висок степен друштвене опасности, бруталност метода и циљ који се састоји у прибављању противправне имовинске користи, односно у остваривању профита.

Учиниоци кривичних дела, нарочито оних тежих и сложенијих, увидели су потребу и све предности међусобне повезаности и организованости ради заједничког криминалног деловања, што је и довело до стварања одговарајућих криминалних организација. Циљ организованог приступа у извршењу кривичних дела, поред његовог успешног извршења јесте и онемогућавање или отежавање откривања учинилаца, проналажења и обезбеђења доказа.

1. Карактеристике организованог криминалитета

У правној теорији се разликују две врсте појмовних одређења организованог криминалитета³⁷.

Према првом схватању које заступају : М.А. Eliot, Н.Н. Schnajder, G. Kaicer, G. Fiandaca, E. Savone³⁸, а у нашој земљи М. Бошковић³⁹, организовани криминалитет, поред постојања криминалне организације са високим степеном организованости, хијерархијом, подељеним задацима, дисциплином и планирањем криминалне делатности, чији циљ је остваривање добити и стварање профита, подразумева и одређене везе криминалне организације са државом и појединим њеним органима⁴⁰.

Због оригиналних схватања на овом месту ћемо изнети неколико специфичних појмовних одређења организованог криминалитета у иностраној литератури која се у знатно већој мери бавила овом проблематиком.

Тако N. Piacente⁴¹ као битну одредницу организованог криминала сматра организацију чији припадници предузимају активности привредног типа (криминална корупција), уз примену насиља ради очувања позиција монопола у

³⁶ Д.Јовашевић, Сузбијање организованог криминала у Републици Србији, Зборник радова, Правни систем Републике Србије – усаглашавање са правом Европске уније, Ниш, 2005. године, стр. 423-443

³⁷ М. Бошковић, Организовани криминалитет, Београд, 1994. године, стр. 1-9

³⁸ M.Daltz, On Defining Organised Crime, Crime and Delinquency, No. 22, str.76

³⁹ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, Београд 2003. године, стр. 18

⁴⁰ А. Шаковић, Организовани економски криминал у односу на корупцију и прање новца, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2003. године, стр. 183-193

⁴¹ N. Piacente, Fighting Organised Crime : National and Transnational experiences, Genova, 2004. godine, str. 187-192

циљу ширења профита, уз финансирање убистава како би се спречила примена права или доношење политичких одлука које би их могле угрозити, као и вршење корупције полиције, судства и политичара.

К.Н. Lenard⁴² сматра, пак, под организованим криминалитетом планско вршење кривичних дела ради постизања добити или моћи у чијем вршењу учествује више од два лица у дужем или неодређеном временском периоду, при чему постоји подела улога унутар хијерархијских и пословних структура уз примену насиља и других посебних начина застрашивања, и уз утицај на политику, масовне медије, јавну управу, правосуђе или привреду.

И коначно, интересантна је дефиниција организованог криминала коју даје Н.Аbadinsky⁴³. Према овом аутору, под организованим криминалом се сматра неидеолошко удружење једног броја лица која међу собом остварују врло блиске друштвене интеракције у више нивоа (најмање три на хијерархијској основи) са циљем остварења профита и моћи, учествовањем у незаконитим и законитим активностима, уз употребу насиља и корупције.

Према ауторима који заступају овакво мишљење, та веза криминала и "државних, јавних" структура, се може остварити у виду сарадње органа за примену закона са онима који не поштују или желе да изиграју закон (Eliot), у виду неутрализације полиције и правосуђа и корумпирања власти како би организовани криминалитет неоткривен ушао у легалне токове и послове (Schnajder), вршењем утицаја на политику, средства јавног информисања, јавну управу, правосуђе и привреду (Kaicer) и насиљем и корупцијом полиције, судства и политичке извршне власти (Fiandaca и Savone)⁴⁴.

Према другом схватању које заступају : J. C. Kiney, E. Rosman, H. Schuler, Springourm, D. Vens⁴⁵ и др. за постојање организованог криминалитета није потребно да постоји одређена веза између криминалне организације и државе и њених органа, већ је довољно постојање криминалне организације која у циљу стицања противправне имовинске користи и богаћења врши разне облике криминалне делатности.

Криминална организација врши одређену криминалну делатност као што је : рекетирање, проституција, коцка, кријумчарења (Kiney), или је реч о криминалној организацији са чврстом структурном поделом посла, одговорношћу и планирањем криминалне делатности (Rosman), односно у питању је имовински криминалитет који настоји да се угради у легалну економију, користећи насиље али и прибегавајући у последње време префињеним методама утицаја (Schuler, Springourm), или је то делатност неке групе која има за циљ профит и широк дијапазон криминалних поступака, често међународних по својој природи (Vens).

⁴² К.Н.Lenard, Kriminalist Das organisierte Verbrechen, Heidelberg, 1991. godine, str. 228-231

⁴³ Н. Abadinsky, Organised Crime, Nelson Hall, Chicago, 1990. godine, str. 3-6

⁴⁴ Д. Манојловић, Организоване криминалне групе, Београд, 2006. године, стр. 174-186

⁴⁵ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, ибид, стр. 18

Према мишљењу W. Recklesa⁴⁶ организовани криминалитет је чврста и структурисана форма криминалног понашања са тачно одређеном пословном организацијом, чија се структура изражава у синдикатима и осталим хијерархиски организованим облицима криминалног света.

Ђ. Игњатовић⁴⁷ као један од елемената организованог криминалитета наводи контакте организованих криминалних група са полицијом, правосудјем и извршном влашћу заснованих на њиховом корумпирању, захваљујући којима припадници криминалне организације обезбеђују имунитет и заштиту од кривичног гоњења.

У криминолошком лексикону⁴⁸ организовани криминал се одређује као врста деликвенције и типологије криминалних појава везане за делатност криминалних организација, коју врше професионалне и организоване групе, са строго утврђеном хијерархијом, дисциплином и нормама понашања, и које су у спрези са представницима локалне или вишег степена државне власти, тј. њених органа и институција, привредних компанија и политичких странака.

На основу наведених схватања може се закључити да у теорији постоје шире и уже схватање појма организованог криминалитета⁴⁹.

Шире схватање појма организованог криминалитета обухвата оне облике криминално организованог деловања, где постоји криминална организација и организовани приступ у припреми и извршењу кривичних дела с циљем прибављања противправне имовинске користи с тенденцијом богаћења⁵⁰.

Уже схватање појма организованог криминалитета обухвата само оне облике организованог криминалног деловања, где поред постојања криминалне организације јаког хијерархијског састава и циља сталног богаћења и остваривања профита, постоји и успостављена одређена веза између шефова криминалних организација и представника државе и њених органа.

Полазећи од облика организовања (група, банда, удружење, организација и сл.), унутрашњег устројства (хијерархија, дисциплина, закон ћутања, освета, и сл.), постављених циљева (приход, сталан финансијски доходак, стварање профита, политичке претензије и сл.) и метода деловања (корупција, изнуда, застрашивање, насиље, тероризам и сл.) могући су разни облици организованог криминалитета⁵¹.

Најсложенији и са најтежим последицама су они облици организованог криминалитета који уживају одређену заштиту или добијају поједине концесије,

⁴⁶ В. Кривокапић, Превенција криминалитета, оп.цит. стр. 15

⁴⁷ Ђ. Игњатовић, Криминологија, Београд 1998. године, стр. 24-25

⁴⁸ М. Бошковић, Криминалистички лексикон, Нови Сад 1999. године, стр. 233

⁴⁹ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, ибид, стр. 20

⁵⁰ М. Бошковић, Савремене тенденције у превенцији организованог криминала, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2003. године, стр.103-116

⁵¹ Д. Петровић, Организовање злочиначких удружења, Београд, 1998. године, стр.123-142

управно на основу успостављених криминалних веза са органима власти, државним и другим релевантним органима и субјектима. Постојање било какве наклоности државе и њених органа према појединим криминалним организацијама, без обзира да ли се испољава активном сарадњом или одређеним пасивним односом, представља онај основни елемент који такву криминалну организацију чини препознатљивом у односу на друге криминалне организације које такву везу нису успоставиле.

Једна од карактеристика организованог криминалитета која је уско везана за постигнути друштвени утицај и углед, јесте скоро онемогућавање уочавања незаконитости у одређеним пословним односима. Тако да није ретка појава да је тешко разликовати неке легалне организације од појединих облика организованог криминалитета⁵².

Организовани криминалитет⁵³ успоставља везе са оним органима који му могу пружити одговарајућу заштиту и омогућити његово криминално пословање. Када су у питању држава и њени органи, ова веза усмерена је према парламенту, скупштинским телима, влади, министарствима, полицији, судству, тужилаштву, царини, инспекцијским органима итд. тражећи оне представнике ових органа који имају одговарајућа овлашћења и која прихватају понуду организованог криминалитета да сарађују са њим. При овоме треба имати на уму и чињеницу да организовани криминалитет увек настоји да продре до руководећег слоја у овим органима.

Конвенција против транснационалног организованог криминала која је донета децембра месеца 2000. године у члану 3. став 2. појам " транснационални организовани криминал"⁵⁴ одређује на следећи начин:

- 1) ако је дело почињено у више држава,
- 2) ако је дело почињено у једној држави, али је суштински део његовог припремања, планирања, организовања и руковођења извршено у другој држави,
- 3) уколико је дело почињено на територији једне државе, али је почињено од организоване криминалне групе која је укључена у криминалне активности у више од једне државе и
- 4) уколико је почињено у једној, али има ефекта и на друге државе⁵⁵.

⁵² З. Мршевић, Организовани криминал и актуелни проблеми сузбијања криминалитета, 1993. године, стр. 90

⁵³ A. Edwards, P. Gill, Transnational Organised Crime, Perspectives and Global Security, London, 2003. године, стр. 34-47

⁵⁴ Ова је дефиниција први пут садржана у материјалу European Working Group on Narcotics and Organised Crime, 1994. године.

⁵⁵ З. Мршевић, Кривична санкција конфискације имовине као средство у борби против организованог криминала по Европској конвенцији о прању новца, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1993. године, стр. 85-98

У кривичном праву Републике Србије су доношењем неколико законских прописа почетком 2001. и 2003. године, а потом и 2006. године (доношењем Законика о кривичном поступку) одређени су појам и карактеристике организованог криминалитета. При томе се мора уочити да сам Кривични законик Републике Србије⁵⁶ не садржи одредбе којима се дефинише појам организованог криминалитета.

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала⁵⁷ (члан 2.), одређује као кривична дела са елементом организованог криминала следећа дела :

- 1) против уставног уређења или безбедности СР Југославије,
- 2) против човечности и међународног права,
- 3) фалсификовање и прање новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољена трговина, недозвољена трговина оружјем, муницијом или експлозивним материјама, трговина људима, разбојништво, разбојничка крађа, давање и примање мита, изнуда и отмица, и
- 4) друга кривична дела за која је као најмања запређена казна затвора у трајању од најмање пет година⁵⁸.

Елемент организованог криминала, у смислу овог закона постоји када постоји неки од елемената дела удруживања ради вршења кривичног дела одређених савезним законом, договора за извршење кривичног дела предвиђеног савезним законом, или злочиначко удруживање.

Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку⁵⁹ одређује на индиректан начин дефиницију организованог криминала тако што утврђује битне услове:

- 1) да је извршено кривично дело резултат организованог деловања више од два лица и
- 2) да је њихов циљ вршење тешких кривичних дела ради стицања добити и моћи, и стицање добити или моћи.

⁵⁶ Службени гласник Републике Србије бр. 85/2005; Више : Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са коментаром, Београд, 2007. године, стр. 67-79

⁵⁷ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала објављен је у Службеном гласнику Републике Србије број 42 од 19.07.2002. године; Више : Д. Јовашевић, Законик о кривичном поступку, Београд, 2004. године

⁵⁸ М. Милошевић, Организовани криминал, Београд, 2003. године, стр.114-132

⁵⁹ Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, објављен у Службеном гласнику Републике Србије број 68 од 19.12.2002. године

Поред ових услова Законик⁶⁰ набраја и остале од којих, да би постојало кривично дело организованог криминала, морају бити испуњена кумулативно још три услова. Ти услови су следећи⁶¹:

- 1) да је сваки члан криминалне организације имао унапред одређен задатак или улогу,
- 2) да је делатност криминалне организације планирана на дуже време или неограничено,
- 3) да се делатност организације заснива на примени одређених правила, интерне контроле и дисциплине чланова,
- 4) да се делатност организује, планира и врши у међународним размерама,
- 5) да се у вршењу делатности примењује насиље или застрашивање, или да постоји спремност за њихову примену,
- 6) да се у вршењу делатности користе привредне или пословне структуре,
- 7) да се користи праће новца или незаконито стечена добит и
- 8) да постоји утицај организације или њеног дела на политичку власт, медије, извршну или судску власт или на друге друштвене или економске чиниоце.⁶²

Нови Законик о кривичном поступку Републике Србије⁶³ из 2006. године у члану 21. под изразом организовани криминал означава кривично дело за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, резултат деловања три или више лица удружених у криминалну организацију, односно криминалну групу, чији је циљ вршење тешких кривичних дела ради стицања добити или моћи. Поред тога потребно је испуњење још најмање три од законом предвиђених следећих услова⁶⁴:

- 1) да је сваки члан криминалне организације, односно криминалне групе имао унапред одређени, односно очигледно одредиви задатак или улогу,
- 2) да је делатност криминалне организације планирана за дуже време, или за неограничени временски период,

⁶⁰ Т. Васиљевић, М. Грубач, Коментар законика о кривичном поступку, Београд, 2003. године, стр. 893 ; М. Шкулић, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2007. године, стр.568-585

⁶¹ Б. Добовшек, Организирани криминал, Љубљана, 1997. године, стр. 117-129

⁶² Ови услови за постојање организованог криминала дати су на основу дефиниције организованог криминала који је дала Европска унија - Радна група за наркотице и организовани криминал 1994. године и која садржи укупно једанест услова.

⁶³ Службени гласник Републике Србије број 46/06 од 02.06.2006. године

⁶⁴ Д. Илчић, Нормативно и теоријско дефинисање организованог криминала као специфичне форме криминала, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 65/2005. године, стр. 53-64

- 3) да се делатност организације заснива на примени одређених правила унутрашње контроле и дисциплине,
- 4) да се делатност организације планира и врши у међународним размерама,
- 5) да су у вршењу делатности примењује насиље или застрашивање или да постоји спремност за њихову примену,
- 6) да се у вршењу делатности користе привредне или пословне структуре,
- 7) да се користи прање новца или незаконито стечене добити⁶⁵ и
- 8) да постоји утицај организације или њеног дела на политичку власт, средства јавног информисања, законодавну, извршну или судску власт или на друге важне друштвене или економске чиниоце.

2. Облици организованог криминалитета

Уласком различитих облика и видова организованог криминалитета у старе облике класичног или општег криминалитета, и они добијају нове облике, нове карактеристике и наравно знатно већи степен опасности и тежине, односно знатно већи обим, врсту и интензитет проузрокованих последица по заштићена добра и вредности физичких и правних лица⁶⁶. Тако у области општег криминалитета организовани видови криминалне делатности најчешће се испољавају при вршењу тежих имовинских кривичних дела : крађа, одузимања моторних возила, изнуде, разбојништва, а у појединим случајевима карактеристични су и при извршењу убистава, производње и стављања у промет опојних дрога, кривичних дела фалсификовања, проституцији итд⁶⁷.

⁶⁵ Д. Мештровић, Легализација нелегално стеченог капитала, Полиција и сигурност, Загреб, број 1-3/2002. године, стр. 145-155; А. Шаковић, Улога банака и других финансијских институција у спречавању и откривању прања новца, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2005. године, стр. 163-189; Н. Теофиловић, Н. Корајлић, Корупција и прање новца као облици организованог криминала, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2005. године, стр. 131-149; Д. Јовашевић, Прање новца у теорији и пракси кривичног права, Зборник радова, Криминалитет у транзицији, феноменологија, превенција и државна реакција, Београд, 2007. године, стр. 157-180; Б. Бановић, Прање новца, Зборник радова, Корупција – основни проблеми и механизми за борбу, Београд, 2007. године, стр. 105-111

⁶⁶ М. Будимлић, Потреба усаглашавања мјера за борбу против корупције и организираног криминала, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2003. године, стр. 319-335

⁶⁷ Р. Маслеша, Утјецај организованог криминалитета на политичку и сигурносну стабилност у регији, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2003. године, стр. 3-7

У задњих десетак година објекти напада кривичних дела тешке крађе, разбојништва и разбојничких крађа тако постају⁶⁸ : банке, поште, робне куће, касе и челични ормари, односно објекти у којима се налазио новац и друге вредне ствари. За време санкција које је међународна заједница увела нашој земљи и у периоду након тога, објекти напада учинилаца ових кривичних дела углавном су: бутици, продавнице, мењачнице, златаре, станови, куће, поштари а у новије време и бензинске пумпе, односно бирају се објекти у којима се налазе одговарајуће вредности. Присутна су у све већем броју и тзв. улична разбојништва, где се од лица на улици силом или претњом одузимају вредне ствари (сатови, патике, златни накит, кожне јакне, мобилни телефони и сл.).

Скупочена возила такође су чест објекат напада, посебно вршењем кривичних дела одузимања моторних возила и разбојништва. Луксузни аутомобили противправно се одузимају, без обзира на то што су технички заштићени. Најновији случајеви разбојништва испољавају се на такав начин што учинилац приликом заустављања возила на семафору, при уласку или изласку са паркинг простора или пред гаражом са упереним пиштољем прилази возачу и озбиљном претњом га приморава да напусти возило, које потом одузима и нестаје у непознатом правцу⁶⁹.

У извршењу ових кривичних дела учиниоци претходно прибаве све потребне информације о вредностима које се налазе у објектима, односно криминалну делатност ретко обављају без претходне провере чињеница које су за њих битне. У прикупљању таквих информација учиниоци прибегавају такозваном "типовању" , где се тачна информација плаћа чак и до 20% од одузете и присвојене ствари.

У односу на крвне деликте, посебно су карактеристични случајеви извршавања кривичних дела убистава кроз разне оружане обрачуне у јавним објектима и на улицама, као и подметање експлозивних направа (испод возила или на објектима), у оружаним обрачунима у кафићима, дискотекама, на сплавовима и улицама убијено је више људи.

Начин извршења и професионални манири у извршењу многих убистава говоре о једном организованом приступу учинилаца, али је сигурно да ће се све битне чињенице моћи анализирати и реалније и објективније сагледати овај вид криминалитета тек након разјашњавања ових кривичних дела и откривања непознатих учинилаца. У досадашњем периоду десило се неколико случајева међусобног обрачуна наших криминалаца у земљи и иностранству, углавном због борбе за своја тржишта и престиж међу организованим криминалним групама, и доминације на одређеном простору.

Карактеристични облици организованог деловања у оквирима општег криминалитета испољавају се у области кријумчарења и недозвољене трговине

⁶⁸ Ј. Тулези, Приступ проблему разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338; М. Кричанић, А. Билобрк, Протупровална заштита станова и кућа, Осигурање, Загреб, број 6/2002. године, стр. 47-49

⁶⁹ З. Николић, Криминологија и социјална патологија, Београд, 2000. године, стр.240-246

оружјем, муницијом, дрогом, културним добрима, скупоценим возилима, разном техничком робом и дефицитарним производима⁷⁰.

Проституција није нова област криминалног деловања, она је увек била један од извора прихода организованог криминалитета, али је у данашње време карактеришу нови појавни облици криминалне делатности, што указује на опасност настајања нових форми организованог криминалитета попут трговине људима. Неспорно је да проституција постоји и у нашој земљи и да показује тенденцију ширења кроз већ уходане облике: посредовање, подвођење и омогућавање вршења блуда чак и са малолетним лицима, као и кроз нове облике путем оснивања разних агенција за пружање еротских и других услуга, а најчешће: пословне пратње, заједнички излети, познанства, ноћни барови и сл. где посредници убирају велике приходе.

Добро организоване криминалне групе вешто користе проституцију за своје зараде, а тешка економска ситуација и потреба да се обезбеде нужна средства за живот, директно су у узрочној вези са ширењем проституције. Код нас се криминалитет у области проституције испољава у виду појединачног деловања и под надзором макроа, путем деловања организованог криминалитета, било активношћу криминалних организација или облицима савременог манифестовања проституције кроз делатност разних агенција и других организација.

Организоване криминалне групе у овој области, а нарочито и легално регистроване агенције и организације које легално послују у неким другим областима, али остварују приходе и овом криминалном делатношћу, увек ће настојати да усаврше своју криминалну делатност обезбеђујући њену заштиту, с којим циљем ће инсистирати на успостављању одговарајућих криминалних веза са појединим утицајним лицима из друштвеног живота. При томе треба водити рачуна и о чињеници да је проституција погодна област да се поједина лица доведу у компромитујућу ситуацију у којој ће бити изложена одређеним уцењивачким захтевима, чије испуњење подразумева пружање одговарајуће заштите тој криминалној организацији.

Организовање, посредовање или непосредно учествовање у илегалној продаји беба брачним паровима без деце, такође је појава коју организовани криминалитет користи за остварење великих прихода. До сада је на међународном плану откривено неколико криминалних организација које су се бавиле овим незаконитим послом уз високе новчане надокнаде. Ову област карактеришу два начина извршења: први, када су родитељи сагласни да своју бебу продају уз одређену новчану надокнаду, најчешће због недостатка средства за живот, и други, који је много тежи и опаснији где бебу краду још у породилишту, проглашавају за умрле и потом се продају заинтересованим лицима.

Присутна је и појава да жене које се налазе пред порођајем одлазе у иностранство да би се тамо породиле и продале новорођенче, а подаци показују да је таквих

⁷⁰ М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистичка методика, Београд, 2001. године, стр. 421

случајева било и код нас. Поред случајева продаја беба брачним паровима без деце, присутна је и појава илегалне продаје деце у иностранству, али и њихова отмица ради бављења одређеним видовима криминалне делатности.⁷¹

Илегална продаја људских органа и делова тела ради њихове трансплантације све више поприма организоване криминалне размене. Овакве и сличне ситуације веома вешто користи организовани криминалитет, који организује међународне криминалне канале којима се обезбеђују тражени људски органи, што доноси веома добру зараду. Неспорно је да је организовани криминалитет присутан у овој области и да ће исти настојати да својом експанзијом прошири криминалну делатност на што више земаља, па у том контексту треба реално сагледати стање код нас у овој области, како би се благовремено спречили, односно открили случајеви индивидуалног и организованог криминалног деловања у области продаје људских органа.

На крају као један од видова организованог криминалитета можемо да наведемо и компјутерски криминалитет⁷² који је све присутнији, чиме се вешто користи могућност разног криминалног манипулисања са компјутером, јер му то омогућава дејство са једног места како у националним тако и у међународним оквирима. Тиме елиминише потребу за разним обрачунима и сукобима, искључује потребу за вршењем одређених кривичних дела на класичан начин и смањује могућност за откривање и доказивање такве криминалне активности.

Глобална мрежа информационих система која омогућава корисницима да купују и продају робу широм света, могла би да послужи и организованом криминалитету за прање новца зарађеног криминалном делатношћу. То би свакако изазвало тешкоће у откривању и доказивању, али би отворило и питање месне надлежности, с обзиром на то да би се средства пребацивала између банака разних земаља.

Када се говори о организованом криминалитету који се врши помоћу компјутера и опасности проширења његове криминалне делатности кроз нове облике компјутерског криминалитета, треба имати у виду две чињенице - прву: организовани криминалитет по својој структури и методама деловања доживео је одређену трансформацију у односу на време свог настанка, развоја и борбе за опстанак и другу: мрежа информационих система другачија је него пре двадесетак година, а компјутери су све савршенији⁷³.

На крају излагања о организованом криминалитету, можемо рећи да не може да се занемари улога државе у његовом настајању, ширењу и заштити, и то како са становишта успостављања криминалних веза са појединим државним органима, тако и у односу на значај државе и њене спремности да се супростави организованом криминалу, па је стога погрешно маргинизовати улогу и значај државе са оба ова аспекта.

⁷¹ М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистичка методика, оп. цит. стр. 432 - 433

⁷² С. Петровић, Компјутерски криминал, Београд, 2000. године, стр.79-92

⁷³ М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистичка методика, оп. цит. стр. 432

4. НАСИЛНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ

Насилнички криминалитет или како се још назива криминалитет са знацима насиља представља значајан део, сегмент савременог општег криминалитета (или уобичајеног, конвенционалног криминалитета)⁷⁴.

Насиље је појава иманентна сваком друштву и свим степенима његовог развоја. Мењали су се облици и начини насиља, као и начин индивидуалног и друштвеног реаговања на ову појаву, али су од свог постанка, па до данас људи употребљавали силу према другима или према стварима. Мада некада и нужно, насиље је негативна и неприхватљива друштвена појава на коју друштво мора реаговати на одређени начин. То реаговање може бити и неки облик заштите, самоодбране од насиља, али може значити и кажњавање оних који врше насиље, дакле кад се на насиље такође реагује насиљем, кад се силом принуде аутору насиља наноси одређено зло у виду повреде неких његових основних слобода или права.⁷⁵

У литератури се наводи да криминалитет насиља треба да обухвати пре свега криминалне активности којима се напада живот и тело⁷⁶ (крвни деликти, насиље у породици), полна слобода и полни морал (сексуални деликти), али и друга криминална понашања учињена из користољубља уз примену силе (разбојништва и разбојничке крађе, односно изнуде), затим она против слободе и права грађана (противправно лишење слободе, изнуђивање исказа, злостављање злоупотребом овлашћења или положаја), против јавног реда (спречавање службеног лица у вршењу својих послова, суделовање у групи која спречава службено лице у вршењу службене радње) и насилничка понашања на јавном месту, односно на спортском такмичењу.

Такође се као најтежи облици испољавања криминалитета насиља наводе тероризам⁷⁷, политички деликти насиља (политичка убиства, психичка злостављања, притисци или тортура, физичко злостављање) и злочини против човечности и међународног права (ратни злочини, злочини против човечности и злочин геноцида).

⁷⁴ Г. Мешко, Б. Петровић, Криминологија, Сарајево, 2004. године, стр. 168-170

⁷⁵ Љ. Лазаревић, Деликти насиља - кривичноправни аспект, Београд, 2002. године, стр. 11

⁷⁶ Ј. Бутуровић, Карактеристике кривичних дела против живота и тела, Правни живот, Београд, број 8-9/1979. године, стр. 1-22; Б. Краус, Кривична дела против живота и тијела, Приручник, Загреб, број 4/1958. године, стр. 322-336; З. Стојановић, Право на живот и кривично право, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1998. године, стр. 3-15; Ш. Вуковић, Крвни деликти у Србији, Београд-Зајечар, 1984. године, стр.17-23

⁷⁷ Д.Јовашевић, М. Ракић, Тероризам – кривичноправни и безбедносни аспекти, Београд, 2007. године, стр.145-174

У савременој правној литератури су присутни различити приступи у одређивању појма и карактеристика насилничког криминалитета, мада међу њима нема неких значајнијих одступања. Одређене разлике постоје када је у питању класификација кривичних дела која улазе у садржај насилничког криминалитета.

Деликти насиља представљају према Љ. Лазаревићу⁷⁸ свако инкриминисано људско понашање којим се употребом силе или озбиљне претње повређују или угрожавају правно заштићена добра, односно деликт насиља је противправна употреба силе или претње према другоме односно према стварима.

Другим речима, деликти насиља су различити облици противправних понашања којима се жртви одузима или јој се угрожава живот, односно где се проузрокују различите телесне повреде. Овде спадају и таква дела која се иначе сматрају имовинским кривичним делима (нпр. разбојништво, разбојничка крађа, изнуда и сл.) због претње силом или непосредне употребе силе⁷⁹.

Организовано насиље представља врсту организованог криминалитета у коме доминира насиље⁸⁰, док се под насилничким криминалитетом обично сматра да обухвата дела код којих се ради постизања одређеног циља користи напад на живот или се њиме прети⁸¹.

У ширем смислу, у оквир насилничког криминалитета спадају сва кривична дела у чијем се начину извршења примењује сила или озбиљна претња (претња нападом на живот или тело другог лица), али се са организованим криминалитетом најчешће могу довести у везу поједина кривична дела којима се угрожавају лична и имовинска сигурност грађана.⁸²

Организовани криминалитет из домена насилничког криминалитета, углавном врши одређена кривична дела, без обзира на то који је мотив у питању, мада када је реч о политичким мотивима, онда су то најчешће кривична дела убиства. Најчешћа кривична дела насилничког криминалитета која врши организовани криминалитет јесу: убиства, тешке телесне повреде, отмице, тешке крађе, разбојничке крађе, разбојништва, уцене, изнуде, преваре и крађе возила.⁸³ Управо због тога што их извршава организовани или транснационални организовани криминалитет у сопственој организацији и њима својственим методима, ова кривична дела на нашим просторима доживела су извесну трансформацију и имају низ специфичности⁸⁴.

⁷⁸ Љ. Лазаревић, Деликти насиља - кривичноправни аспект, оп.цит. стр. 13

⁷⁹ Г. Мешко, Б. Петровић, Криминологија, оп.цит. стр. 169

⁸⁰ М.Бошковић, Криминалистички лексикон, оп.цит. стр. 233

⁸¹ Ђ. Игњатовић, Криминалистички аспекти деликата насиља, Београд, 2002. године, стр. 264

⁸² М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, оп.цит. стр. 209

⁸³ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, ибид, стр. 210

⁸⁴ М. Сингер, Организовани криминал, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1998. године, стр.565-581

Као распрострањен и нажалост врло често заступљен облик насилничког криминалитета код нас, а и у свету јесте " рекет ". Рекет је делатност организованог криминалитета који спада у домен насилничког криминалитета, јер омогућава приход криминалној организацији уз употребу силе или озбиљне претње. Овај вид криминалног деловања састоји се у томе што криминална организација нуди услуге заштите одређеном лицу и одређује му суму новца коју мора да плати за наводно учињене услуге, које су пропраћене озбиљном претњом, а некада и силом, уколико такво лице одбије или намерава да одбије понуђене услуге криминалне организације⁸⁵.

Једна од битних црта криминалних статистика у већини земаља је пораст злочина са елементима насиља у последњим деценијама. Примера ради у САД је у раздобљу од 1965 - 1970. године број таквих кривичних дела растао по стопи од 6% годишње, а тренд пораста са варијацијама од 1-4% забележен је до 1988. године. То је навело Министарство за правосуђе да изјави да су од 1960. године САД захваћене "таласом злочина епских размера" (US Department of Justice 1981.) а директора FBI Williamsa Sessionsa да изјави како ће FBI истрагу насилничких (виолентних) злочина сматрати националним проблемом заједно са контрашпијунажом, тероризмом, злоупотребом опојних дрога, организованим злочиним и криминалом белог оковратника⁸⁶.

У литератури су присутне различите класификације насилничког криминалитета. Тако Ђ. Игњатовић⁸⁷ разликује две његове врсте :

- 1) дела традиционалног насилничког криминалитета и
- 2) новији облици насилничког понашања.

У дела традиционалног насилничког криминалитета, пре свега, спадају убиство⁸⁸ и наносење телесних повреда, као и кривично дело силовања. Најзад, у ову групу могу се сврстати и два специфична кривична дела која имају елементе насилничког али и имовинског криминалитета. Прво је разбојништво, а друго разбојничка крађа, који се у свим законодавствима сматрају тежим и сложеним кривичним делима⁸⁹.

Данашњу криминологију нарочито занимају неки нови облици испољавања насиља који се одвијају у породици, а посебно она чије су жртве деца. У сваком случају ту пре свега спада насиље у породици. Породица у данашње време на

⁸⁵ Б. Петровић, Организовани криминал на Балкану, Правна мисао, Сарајево, број 1-2/2000. године, стр. 17-37

⁸⁶ Ђ. Игњатовић, Криминологија, оп.цит. стр. 203

⁸⁷ Ђ. Игњатовић, Криминологија, ибид, стр. 204 -205

⁸⁸ Д. Јовашевић, Убиство у међународном праву, Правни живот, Београд, број 9/2004. године, стр.3-25; Ђ. Ђорђевић, Нови облици тешких убистава у предлогу Кривичног законика, Правни живот, Београд, број 9/2005. године, стр. 135-154; Ј. Ђирић, Убиства у огледалу статистике, Правни живот, Београд, број 9/2005. године, стр. 171-196

⁸⁹ Б. Петровић, Могући узроци и увјети настанка неких облика организованог криминала у Босни и Херцеговини, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1998. године, стр. 240-246

жалост све мање подсећа на основну ћелију здравог друштва. Односе између њених чланова како показују многобројна истраживања често карактеришу све врсте злоупотреба и насиља. Жртве су: деца, супружници, бивши брачни другови, стари родитељи, као и друга лица која живе заједно а нису у родбинским односима (односно крвној или брачној вези)⁹⁰.

Кривично правни значај насиља изражава се двосмерно: с једне стране насиље је инкриминисано као кривично дело, реч је дакле о такозваним деликтима насиља, а с друге стране насиље је од значаја за кривичну одговорност када је неко извршио кривично дело под утицајем силе или претње.⁹¹

⁹⁰ Ђ. Игњатовић, Криминологија, ибид, стр. 205

⁹¹ Д. Радовановић, Деликти насиља, Београд, 2002. године, стр. 16

Глава друга

ИМОВИНСКИ КРИМИНАЛИТЕТ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Имовински криминалитет⁹² спада у прави, класични или општи криминалитет⁹³ познат од најстаријих времена и присутан у свим облицима државних организација данас. Ту заправо спадају различити облици противправних делатности која су уперена против имовине, којима извршилац настоји да себи или другоме прибави имовинску корист (или да другоме нанесе штету)⁹⁴.

Под имовинским деликтима⁹⁵, наиме, подразумевамо кривична дела којима се угрожавају имовинска права грађана и других правних субјеката. То су најчешћа кривична дела и истовремено деликти у којима је остварен најшири облик професионализације. У имовинске деликте спадају све врсте крађе туђе покретне имовине, те незаконито присвајање или оштећење туђе покретне или непокретне имовине⁹⁶.

Поред кривичноправног дефинисања, ова кривична дела могу се појмовно одредити и са криминолошко-криминалистичког аспекта. Тако се за ову врсту кривичних дела у криминолошкој и криминалистичкој литератури среће назив имовински криминалитет, који представља део општег, уобичајеног, конвенционалног, односно класичног криминалитета⁹⁷. Ова врста криминалитета у заједници са политичким и привредним криминалитетом представља друштвено негативну појаву коју карактерише: сложеност, хетерогеност, флуидност па самим тим и прилагодљивост друштвеним кретањима и променама⁹⁸.

⁹² М. Бошковић, Криминалистички лексикон, оп.цит. стр. 111

⁹³ Ради се о криминалитету који се испољава у свим друштвеним заједницама модерног доба и који има карактер општости у односу на вредносне норме савремених друштвених заједница. На ове облике криминалитета делују општи услови живљења – З. Николић, Криминологија са социјалном патологијом, оп.цит. стр.245-246

⁹⁴ Љу. Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Ниш 2002. године, стр. 407

⁹⁵ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, оп. цит. стр. 111

⁹⁶ Ђ. Игњатовић, Криминологија, оп.цит. стр. 206

⁹⁷ Г.Мешко, Б. Петровић, Криминологија, оп.цит. стр.174-175

⁹⁸ М. Јовић, Принуда код имовинских кривичних дела, Ниш, 1998. године, стр. 85

Имовински деликти су кривична дела којима се угрожавају имовинска права и интереси физичких и правних лица⁹⁹. Представљају најчешће извршавана кривична дела данас, уз учешће великог броја учинилаца (извршилаца и саучесника) и шта више све већег броја малолетних лица¹⁰⁰.

2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

У правној и криминолошкој литератури могу се пронаћи, не само различита појамна одређена имовинског криминалитета¹⁰¹, већ и различита схватања о његовим карактеристичним обележјима и облицима, као и видовима његовог испољавања.

Тако према С. Константиновић Вилић¹⁰² у готово свим земљама света имовински криминалитет, пре свега разни облици крађа представљају свакодневну појаву, те се често говори да је у питању "масовни" криминалитет. Под имовинским криминалитетом по правилу се подразумевају кривична дела која су усмерена на противправно присвајање или оштећење туђе ствари или права, односно прибављање противправне имовинске користи на други начин. Тако у већини земаља појам имовинског криминалитета обухвата: крађу, утају, превару, одузимање возила, оштећење туђе ствари, изнуду и уцену. Имовинска кривична дела данас доминирају у структури укупног криминалитета, како у нашој земљи, тако и у свету¹⁰³.

Према В. Кривокапићу¹⁰⁴ изузетан значај који за друштво и друштвене односе у целини има имовински криминалитет, покренуо је многобројне међународне институције да предузму одређене превентивне мере циљу његовог спречавања или неутралисања услова и узрока који доводе до његове појаве и ширења.

Имовински криминалитет данас посебно карактеришу следеће његове одлике¹⁰⁵:

1) масовност и стална тенденција апсолутног и релативног пораста. Овај проценат код нас је годинама с осцилацијама и извесним стагнацијама и износи око 10% годишње,

⁹⁹ С. Франк, Појам имовине у кривичном праву, Годишњак Правног факултета у Загребу, Загреб, 1939-40. године, стр. 61-69

¹⁰⁰ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, оп. цит. стр. 111

¹⁰¹ П. Челик, Увод у криминологију, Љубљана, 1979. године, стр.117-119

¹⁰² С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, Криминологија, оп.цит. стр. 154

¹⁰³ З. Николић, Превенција криминалитета, Београд, 2006. године, стр.116-128

¹⁰⁴ В. Кривокапић, Превенција криминалитета, оп.цит. стр. 180-181

¹⁰⁵ З. Дујмовић, Имовински криминалитет у Републици Хрватској, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/1996. године, стр.415-428

- 2) манифестованост - уочљивост кривичних дела и анонимност учинилаца,
- 3) рецидивизам - повратништво у вршењу имовинских кривичних дела,
- 4) професионализација све већег броја криминалаца,
- 5) специјализација у начину извршења и верзирање за једну врсту кривичних дела,
- 6) мобилност - велика маневарска покретљивост и коришћење разних врста превозних средстава,
- 7) интернационализација - повезаност за извршиоцима истородних кривичних дела из других земаља, посебно код тежих и сложенијих имовинских кривичних дела попут: извршења тешких случајева разбојништва, крађе (скупоцених) моторних возила, преваре, изнуде, уцене, уништења или прикривања архивске грађе, прикривања културних добара и слично,
- 8) организованост - организација учинилаца кривичних дела у организацијске облике група или банди, што је у нашем законодавству као и у већини иностраних законодавстава предвиђено као квалификовани и отежавајући облик извршења кривичног дела, и
- 9) динамичност и прилагодљивост друштвеним условима¹⁰⁶.

Кривична дела имовинског криминалитета веома су распрострањена и према неким проценама у свету, али и код нас чине око 50% укупног криминалитета¹⁰⁷. Статистички подаци указују да од укупног броја пријављених и откривених кривичних дела, имовински деликти чине преко 70% кривичних дела, од којих је један број кривичних дела додуше безначајан, па ипак општа слика је депресивна јер статистика и даље показује неумољив пораст ове врсте кривичних дела¹⁰⁸.

У већим градовима разбојништва, разбојничке крађе, крађе моторних возила, провалне крађе и крађе постају на жалост уобичајена појава, док у мањим местима људи живе у условима који стално подсећају на ситнија кривична дела крађе (где је вредност украдених - противправно одузетих ствари знатно мања), оштећење туђих ствари и слично¹⁰⁹.

Учињена кривична дела, осим што проузрукују директну материјалну штету и друге зависне трошкове, све чешће код оштећених и жртви извршења кривичних

¹⁰⁶ Више : М. Бошковић, Криминологија и социјална патологија, Нови сад, 1995. године, стр.117-129

¹⁰⁷ Г. Мешко, Увод в криминологију, Љубљана, 2004. године, стр.98-103

¹⁰⁸ М. Бајер, Упоредна студија о неким врстама имовинског криминалитета у Југославији, Аустрији и Пољској, Загреб, 1972. године, стр.89-112

¹⁰⁹ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2006. године, стр. 132-142

дела изазивају бес, страх, нервозу и осећај личне несигурности и небезбедности. Има људи који се због тога плаше и боје да ноћу излазе и да се крећу, или се пак плаше за своју децу (да она не буде жртве извршења горе наведених имовинских кривичних дела), како приликом њихових вечерњих изласка, тако и приликом њиховог одласка, повратка и боравка у школу.

3. ДЕОБА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

У правној теорији се поред појма и карактеристика ове врсте савременог криминалитета, посебно разматра и питање његове класификације. Тако се уочавају различите поделе имовинског криминалитета. Ђ. Игњатовић¹¹⁰ као основне типове имовинског криминалитета сматра: а) ситуациони и конвенционални и б) криминалитет белог оковратника и криминалитет корупције и организовани криминалитет.

Наиме, ситуациони и конвенционални криминалитет¹¹¹ имају значајан удео у имовинском криминалитету. Настају најчешће као плод и резултат простог деловања аматера, чија је одлука да украду спонтана, а њихов акт невешт, непланиран и ризикант. Њихови извршиоци често су малолетници и пунолетна лица чије досадашње понашање не даје повода за сумњу да би га они могли извршити. Само мали број тих дела бива пријављен органима формалне социјалне контроле. Код овог криминалитета склоп околности игра важну улогу, због чега се и назива ситуациони, али не треба правити грешку да се у таквим случајевима околности прогласе узроком криминалног понашања.

Ситуациони кривци најчешће врше дела обијања продавница, одузимања моторног возила, издавање чека без покрића, вандализам (уништавање туђе имовине без намере прибављања имовинске користи са себе или другог).

У конвенционали имовински криминалитет спадају дела пропут провале и крађе која врше лица чије су личне црте између аматера и професионалаца, због чега се и сматрају полупрофесионалцима. Са извршењем кривичних дела најчешће почињу у раздобљу малолетства, и то у саставу малолетничких банди, због изражене тенденције ове категорије учиниоца да дела врше у групи. Карактеристично је да највећи део чланова ових млађих групација напушта вршење кривичних дела конвенционалног криминалитета средином треће деценије живота¹¹².

¹¹⁰ Ђ. Игњатовић, Криминологија, оп. цит. стр. 206

¹¹¹ Г. Мешко, Препречавање криминалитете – теорија, пракса ин дилеме, Љубљана, 2005. године, стр.78-92

¹¹² Љ. Стајић, Основи безбедности, Београд, 2004. године, стр.251-260

Уз ситуационог и конвенционалног преступника стоји професионални, кога карактерише измена неких личних црта у циљу, али као и последица вршења кривичних дела као одређене професије.

Други тип имовинског криминалитета чине : криминалитет белог оковратника и криминалитет корупције. Појам и обележја криминалитета белог оковратника је најпотпуније дао амерички криминолог Sutherland. Он је под овим типом криминалне активности сматрао следеће одлике :

- 1) област у коју се врши (сфера пословања, осигурања, банкарства, берзе),
- 2) статус преступника (припадници највиших социјалних слојева) и
- 3) заштићеност учинилаца од прогона и кажњавања¹¹³.

Систематизовање и структура кривичних дела уопште, па према томе и кривичних дела против имовине, најчешће се врши према ближем објекту заштите у одређене целине. Међутим то је само један од могућих начина систематизације, али није и једини.

Тако се у кривичноправној теорији, као и у криминалистичкој пракси у зависности од врсте употребљеног критеријума разликује више класификација (подела) имовинских кривичних дела. Имовинска кривична дела могу да се поделе према следећим критеријума¹¹⁴:

- 1) према начину извршења,
- 2) према врсти објекта напада и
- 3) према начину покретања кривичног поступка (по службеној дужности, по предлогу или по приватној тужби оштећеног) итд.

По начину извршења кривичних дела, имовинска кривична дела се деле на:

- 1) кривична дела која се врше насилно (на пример разбојништво, разбојничка крађа, изнуда, уцена) и
- 2) кривична дела која се врше обманом (на пример превара).

Према врсти објекта напада, имовинска кривична дела се разликују на :

- 1) кривична дела уперена против покретне имовине односно својине,

¹¹³ Ђ. Игњатовић, Криминологија, оп. цит. стр. 207

¹¹⁴ Е. Муратбеговић, Савремена политика сузбијања криминалитета – основне смјернице, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2004. године, стр. 163-184

- 2) кривична дела уперена против непокретне имовине односно имовине уопште,
- 3) кривична дела уперена против имовинских права и
- 4) кривична дела уперена против имовинских интереса.

4. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА ПРЕМА КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ

Кривична дела против имовине чине једну јединствену и посебно инкриминисану групу кривичних дела у Кривичном законнику, без обзира на врсту имовине која се њима напада, начине на који се то чини и без обзира на врсту последица које настају њиховим извршењем.

У теорији кривичног права¹¹⁵ ова кривична дела најчешће се дефинишу као имовинска кривична дела, мада се за њихово означавање срећу и називи као што су на пример: " кривична дела против својине " или " кривична дела против добра ". Но, апстрахујући извесну термиолошку различитост у дефинисању појма поменуте групе кривичних дела, може се закључити да је објекат њихове заштите имовина.

Имовина је вредност коју поседује неко правно или физичко лице, скуп права тј. прихода и добара која неком субјекту припадају. Поседовање имовине је законом заштићено, а њено противправно присвајање или оштећење сматра се деликтом криминалитета.¹¹⁶

Према М. Ведришу¹¹⁷ имовина је скуп добара која припадају одређеном лицу, као и скуп субјективних имовинских права представљених једним носиоцем. Према Р. Ковачевић Куштримовић имовину чини скуп права и обавеза које припадају правном субјекту, физичком или правном лицу. Имовинска права су само она грађанска субјективна права која се могу новчано изразити, као што су права која настају поводом ствари, новца као посебне врсте ствари, ауторских дела, проналазака и људских радњи.

Стварање правног скупа или целине, каква је имовина, омогућава природа објеката поводом којих настају имовинска права, односно припадање једном субјекту као њиховом имаоцу или титулару. Имовина као скуп права (*universum ius*) настаје директном активношћу личности, нарочито њеним радом. Појединац или група

¹¹⁵ М. Јовић, Принуда код имовинских кривичних дела, оп.цит. стр. 85

¹¹⁶ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, оп.цит. стр.111

¹¹⁷ М. Ведриш, Основе имовинског права, Загреб 1976. године, стр. 66

људи постају имаоци имовине помоћу својства правног субјекта, односно пословне способности.¹¹⁸

Појам имовине је теоријски обрађиван и од стране француских аутора Обри и Роа. Њихово учење се упркос критикама сматра класичним. По њима имовину чине сва права једног лица, како стечена, тако и будућа, која ће се стећи. Она представљају активну имовину, док пасиву чине обавезе или дугови. За све обавезе имаоца имовине одговара целокупна имовина. Пошто су имовинска права једнородна, повериоци се могу намирити из било којег имовинског права, па је целокупна имовина дужника отворена за повериоце, односно она служи као општа залога¹¹⁹.

Као групни заштитни објекат код имовинских кривичних дела појављује се имовина у ужем смислу (нпр. материјална добра у виду разних предмета, односно покретне ствари), а затим и имовинска права и интереси, односно имовина у ширем смислу. У кривичноправној теорији постоји скоро апсолутна сагласност у мишљењима да је код већине кривичних дела из ове групе објекат напада покретна ствар, а да је код мањег броја у питању имовина у ширем смислу. У теорији с правом постоји једно прихватљиво схватање по коме је конкретна покретна ствар објект напада само код прикривања архивске грађе¹²⁰.

Логички произилази да и сама покретна ствар као објекат напада имовинских кривичних дела може бити двојака, и то општа или универзална покретна ствар која се јавља као објекат напада код већине кривичних дела против имовине или конкретна покретна ствар која се појављује као објекат напада само код појединих кривичних дела¹²¹.

Код имовинских кривичних дела радња извршења може бити различита. У нашој кривичноправној теорији и законодавству најчешће се спомињу радње одузимања, присвајања, обмањивања и принуђивања. Сам карактер радње извршења уједно казује и о начину на који се ова дела извршавају. Тако постоје кривична дела која се могу извршити употребом силе или претње, односно код којих се одузимање туђе покретне ствари, односно имовине врши на принудни начин (на пример неки облици тешке крађе, разбојничка крађа и разбојништво).

Кривична дела против имовине¹²² која су у систему кривичног права Републике Србије предвиђена у глави двадесет првој Кривичног законика Републике Србије¹²³ из 2005. године представљају стара кривична дела¹²⁴, иманентна људској заједници од најстаријих времена преласка натуралне на робно новчану привреду. Настала

¹¹⁸ Р. Ковачевић Куштримовић, Грађанско право - општи део, Ниш 1997. године, стр.125

¹¹⁹ Aubry et Rau, Cours de droit civil francais, Paris 1917.године, стр. 333

¹²⁰ Љ. Јовановић, Кривично право, Посебни део, Ниш 1983. године, стр. 398

¹²¹ М. Јовић, Принуда код имовинских кривичних дела, оп. цит. стр. 92

¹²² Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2006. године, стр. 132-142

¹²³ Службени гласник Републике Србије број 85/2005

¹²⁴ И. Јарамаз Рескушић, Крађа у римском праву, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 2/2007. године, стр. 313-352

паралелно са појавом својине на предметима, ова кривична дела су неумитни пратилац историјског развоја људске цивилизације све до данашњих дана. Ова се кривична дела често у теорији називају имовински или економски криминалитет. Она представљају класична кривична дела која се најчешће сврставају у дела општег криминалитета¹²⁵.

Објект заштите¹²⁶ код ових кривичних дела јесте имовина или пак право на имовину као једно од основних, природних, универзалних људских права. Имовина представља скуп, збир имовинских права и интереса. Овим се кривичним делима штити имовина која се састоји од ствари (предмета) и имовинских права и интереса везаних за ствари. Имовина подразумева својину неког лица, односно присвајање ствари и вредности у којима и преко којих се оне изражавају.

Заштита имовине је предвиђена прописима међународног и домаћег права. Тако члан 1. Првог протокола уз Европску конвенцију о људским правима гарантује право на имовину. Он предвиђа да свако физичко или правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права. Претходна одредба, међутим ни на који начин не утиче на право државе да примењује законе које сматра потребним да би регулисала коришћење имовине у складу са општим интересима или да би обезбедила наплату пореза или других дажбина или казни¹²⁷.

Европска конвенција није једини међународни инструмент о људским правима којим се признаје право на имовину. Универзална декларација о људским правима¹²⁸ коју је усвојила Генерална скупштина УН 14. децембра 1948. год. такође предвиђа на пример да: 1. свако има право да сам поседује имовину, а исто тако да је поседује у заједници с другима, и 2. да нико не сме бити самовољно лишен своје имовине.

Највиши акт бивше државне заједнице Србије и Црне Горе Уставна повеља¹²⁹, својим одредбама не регулише на непосредан начин питање права на имовину. Заштита овог и других људских права у надлежности је држава чланица. Али повеља у одељку " Људска права и основне слободе " наводи у члану 23 право на имовину као једно од основних људских права. Јемчи се право својине и право наслеђивања. Коришћење имовине се може ограничити законом, у складу са општим интересом. Нико се не може лишити својине осим у јавном интересу,

¹²⁵ З. Дујмовић, Имовински криминалитет у Републици Хрватској, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/1996. године, стр.415-428

¹²⁶ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934. године, стр. 547 и даље

¹²⁷ М. Carss-Frisk, Pravo na imovinu - vodič za primenu člana 1 Protokola br. 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima, Savet Evrope, Beograd 2004. године, стр. 7

¹²⁸ С. de Rover, Служити и штитити - о људским правима и хуманитарном праву за полицију и снаге безбедности, Женева 1998. године, стр.70

¹²⁹ Службени листи Србије и Црне Горе бр. 1/2003

утврђеном на основу закона, уз надокнаду која не може бити нижа од тржишне, или да би се обезбедила наплата пореза и других дажбина и казни.

Обавеза је држава чланица да заштиту свих, па и права на имовину непосредно уреде, обезбеде и штите уставима, законима и политиком државе чланице (члан 2. ст. 3 Повеље). Предмет права својине дефинисан је чланом 9. Закона о основима својинско правних односа који према члану 64. Уставне повеље важећи за обе државе чланице до доношења нових прописа. Физичка и правна лица могу имати право својине на стамбеним зградама, становима, пословним зградама, пословним просторијама, пољопривредном земљишту и другим непокретностима, осим на природним богатствима која су у државној својини. Физичка и правна лица могу имати право својине и на појединим добрима у општој употреби и на градском грађевинском земљишту у складу са законом, као и на шумама и шумском земљишту у границама утврђеним законом.

Уставом Републике Србије¹³⁰ из 2006. године у чл. 58 предвиђа право на имовину. Јемчи се мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона. Право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне. Законом се може ограничити начин коришћења имовине. Одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено је само у складу са законом.

Имовина се може јавити у облику покретне или непокретне ствари односно других имовинских права и интереса који се по правилу могу вредносно изразити (у новцу)¹³¹. Имовина чини економски основ постојања, егзистенције и развоја сваког човека, групе људи односно друштва у целини. Она служи за задовољење општих, заједничких и појединачних потреба. Због посебног значаја који имовина има за човека и друштвену заједницу, од најстаријих времена у структури кривичних дела јављају се и ова кривична дела. Стога и ова дела спадају у општи или класични криминалитет¹³².

Кривичноправна заштита имовине¹³³ се не остварује само овим кривичним делима, већ и низом других кривичних дела као што су дела против : привреде, службене дужности, опште сигурности људи и имовине, безбедности јавног саобраћаја итд¹³⁴. Но, код ових кривичних дела имовина је једини или основни објект заштите,

¹³⁰ Службени гласник Републике Србије бр. 98/2006

¹³¹ Б. Краус, Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник, Загреб, број 6/1957. године, стр. 562-568

¹³² М.Бајер, Упоредна штудија о неким врстама имовинског криминалитета у Југославији, Аустрији и Пољској, Љубљана, 1972. године, стр.89-103

¹³³ О. Жицо, Кривична дела против друштвене и приватне имовине, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4/1975. године, стр. 649-655

¹³⁴ С.Гривцов, Казнена политика за кривична дела против привреде, друштвене имовине и службене дужности, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2/1970. године, стр. 369-381

док се код других кривичних дела имовина штити уз неки други објект, добро или вредност која има примаран, претежни или превалентан значај.

Имовина¹³⁵ као заштитни објект се код највећег броја кривичних дела јавља у виду покретне ствари. Код других дела, поред покретне имовине, као објект заштите се може јавити и непокретна имовина. Код малог броја дела из ове главе као објект заштите се јављају имовинска права односно имовински интереси. Но код неких кривичних дела као објект напада се јавља конкретна покретна ствар : туђе моторно возило.

Оно што карактерише ова кривична дела јесте врста последице¹³⁶. Најчешће се последица јавља у виду повреде. Она наступа на имовини другог физичког или правног лица и то у облику проузроковања штете. Најчешће је та штета имовинског карактера, па се огледа у смањењу постојеће имовине или у спречавању њеног увећања. За постојање ових дела од значаја је и чињеница да се та имовинска штета може вредносно, новчано изразити. Висина штете се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења¹³⁷. Та висина причињене штете услед предузете радње извршења кривичног дела може да представља основ за инкриминацију (објективни услов кажњавања) или пак да представља квалификаторну или привилегујућу околност¹³⁸.

Основни мотив¹³⁹ извршења већег броја ових кривичних дела јесте постојање на страни учиниоца у време предузимања радње извршења намере прибављања имовинске користи¹⁴⁰ за себе или неког другог или пак намере да се проузрокује штета другом лицу или пак побуде у виду користољубља¹⁴¹. То значи да се као покретач учиниоца на предузимање радње извршења јавља одређена намера или побуда што значи да је дело свршено независно од чињенице да ли су таква намера или побуда у конкретном случају и остварене¹⁴².

Постојање намере или побуде¹⁴³ на страни учиниоца дела квалификује и облик кривице тако да се ова дела врше само са директним умишљајем. Намера

¹³⁵ С.Франк, Појам имовине у казненом праву, Годишњак Правног факултета у Загребу, Загреб, 1939/1940. године, стр. 61-79

¹³⁶ Б. Чејовић, Кривично право у судској пракси, Књига друга, Посебни део, Београд, 1985. године, стр. 706- 719

¹³⁷ Н.Мрвић Петровић, Неки проблеми остваривања накнаде штете у кривичном поступку, Избор судске праксе, Београд, број 4/2000. године, стр. 18-21

¹³⁸ група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд, 1995. године, стр. 583-602

¹³⁹ М. Чубински, Улога мотива у сфери кривичног правосуђа, Полиција, Београд, број 15-18/1927. године, стр. 613-624; В.Воук, О мотивима кривичног дјела, Одвјетник, Загреб, број 1-3/1965. године, стр. 42-49

¹⁴⁰ М. Радвановић, Нека питања о појму користи у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3/1956. године, стр. 335-341

¹⁴¹ З. Симић, Одређивање користољубља у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3-4/1968. године, стр. 447-452

¹⁴² А.Царић, Мотиви казнива дејања, Ревизија, Љубљана, број 1/1973. године, стр. 39-48

¹⁴³ С.Суботић, Мотив и његово значење у кривичном праву, Нови Сад, 1938. године, стр.113-127

прибављања противправне имовинске користи¹⁴⁴ може бити праћена користољубљем које одражава похлепу, пожуду, тежњу за прекомерним, непотребним богаћењем или увећањем имовине. Постојање користољубља¹⁴⁵ као субјективног елемента на страни учиниоца дела омогућава суду да учиниоцу овог дела :

- 1) изрекне кумулативно новчану казну уз казну затвора и
- 2) да при изрицању новчане казне ову одмери у границама до знатно вишег општег максимума – до 10.000.000 динара.

За имовинска кривична дела се поред у закону прописане казне затвора, често од стране судских већа, изричу и друге врсте кривичних санкција. У првом реду, ту долазе у обзир следеће кривично правне мере као што су :

- а) новчана казна из чл. 48-51. КЗ – што је логично јер се применом ове казне делује дестимулативно на учиниоце имовинских кривичних дела,
- б) одузимање предмета – мера безбедности¹⁴⁶ из члана 87. КЗ и
- в) одузимање имовинске користи¹⁴⁷ – као посебна мера из чл.91-92.КЗ.

Као извршилац имовинских кривичних дела може се јавити свако лице, дакле лице без икаквих посебних личних својстава или околности. Штавише, најчешће се у структури извршених кривичних дела ове врсте на страни извршиоца или саучесника јављају малолетна лица¹⁴⁸. Према судским статистикама код ових кривичних дела је велики проценат поврата. Дакле, у извршењу кривичних дела

¹⁴⁴ Т. Липаковски, Намера стицања противправне имовинске користи као кривичноправна категорија, Билтен ЈНА, Београд, број 6/1963. године, стр. 8-15

¹⁴⁵ Д.Атанацковић, Да ли је кривично дело учињено из користољубља ако је њиме прибављена корист за другога, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3-4/1966. године, стр. 415-415

¹⁴⁶ Ђ.Марјановић, О карактеру мере безбедности одузимања предмета, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 6/1973. године, стр.12-19; Б. Бркић, Одудимање предмета и имовинске користи у казненем поступку, Хрватска правна ревија, Загреб, број 12/2001. године, стр. 126-129

¹⁴⁷ Ј. Боланча, Одудимање имовинске користи, Наша законитост, Загреб, број 7-8/1960. године, стр. 373-386; В. Кнежевић, Одудимање имовинске користи, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 1-2/1973. године, стр. 42-49; В. Шимовић, Модалитети праћења остваривања имовинске користи казним дјелом у претходном поступку, Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/1999. године, стр. 332-346; Н.Мрвић Петровић, одудимање имовинске користи, Избор судске праксе, Београд, број 4/2001. године, стр. 11-13; З. Калеб, Ново уређење института одудимања имовинске користи према новели Казненог закона с осртом на досадашњу судску праксу, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2003. године, стр. 449-477; М. Давидовић, Оштећени у остваривању имовинскоправног захтева у кривичном поступку, Избор судске праксе, Београд, број 4/2005. године, стр. 20-26; Ц. Ивичевић Карас, Казненоправно одудимање незаконито стечене имовинске користи, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2007. године, стр. 673-694

¹⁴⁸ Љ. Мишкај Тодоровић, К. Буторац, Неке специфичности имовинског криминалитета малолетника у Републици Хрватској, Полиција и сигурност, Загреб, број 1-2/1993. године, стр. 17-33.

против имовине често учествују повратници у било ком својству (као извршиоци, саизвршиоци, подстрекачи, помачагачи, организатори или чланови криминалних група).

За кривична дела против имовине кривично гоњење¹⁴⁹ се предузима по службеној дужности осим за следећа дела : крађа, тешка крађа, превара, неовлашћено коришћење туђег возила, злоупотреба поверења и прикривање где се гоњење предузима по приватној тужби ако су учињена према брачном другу, лицу са којим учинилац живи у трајној ванбрачној заједници, сроднику по крви у правој линији, брату, сестри, усвојоцу, усвојенику или другим лицима са којима учинилац живи у заједничком домаћинству (тзв. породична имовинска кривична дела).

По предлогу се гоњење предузима за следећа кривична дела : утаја и зеленаштво, док се гоњење за дела која су учињена штету имовине грађана предузима по приватној тужби у следећим случајевима : ситне крађе, утаје, преваре, одузимање туђе ствари, уништење и оштећење туђе ствари, противправно заузимање земљишта, противправно усељење и оштећење туђих права.

5. ОБИМ И ДИНАМИКА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ИМОВИНЕ

У готово свим земљама света имовински криминалитет, пре свега разни облици крађе, представљају свакодневну појаву, те се често говори да је у питању масовни криминалитет.¹⁵⁰

Имовинска кривична дела доминирају у укупном криминалитету, како у нашој земљи тако и у свету. У бившој СР Југославији од укупног броја осуђених лица у току 1994. године 24,4 % осуђено је за кривична дела против приватне и друштвене имовине. Такође анкета о виктимизацији, које је 1996. год. спроведена у Београду као део међународног истраживања жртава криминалитета - International (Crime) Victim Survey, показала је да је у периоду од 1991 - 1996 године, највише лица из узорка од 1094 испитаника било жртва неког имовинског кривичног дела, 30,4 % испитаника изјавило је да су били жртве крађе предмета из аутомобила, док је њих 19,8 % било виктимизирано оштећењем аутомобила.

Крађа аутомобила је била релативно ретка и њу је пријавило свега 5,6 % испитаника. Висок проценат испитаника били су и жртве крађе 26,1 %. Такође жртве крађе су чешће биле жене (66,8 %), него мушкарци (33,2 %). 16 % испитаника изјавило је да су били жртве провалне крађе, односно да је провална

¹⁴⁹ Ј. Керн, Јавнотужилачка политика кривичног прогона за имовинске деликте у Хрватској, Наша законитост, Загреб, број 4/1991. године, стр. 428-440

¹⁵⁰ С. Keiser, Kriminologie, С.Ф. Myller, Wahlfachbucher 1982. године, str. 366

крађа била покушана у њиховом стану. Разбојништво је било пријављено од стране 4,3 % испитаника. Оно је било далеко чешће пријављивано од стране мушкараца него од стране жена.¹⁵¹

Према подацима Републичког завода за статистику¹⁵² у периоду од 1994. до 2003. године види се да је далеко највећи број извршених кривичних дела из области имовинског криминалитета, како кривичних дела против друштвене имовине, тако и оних кривичних дела против приватне имовине.

*Преглед кретања кривичних дела
против имовине у Републици Србији
у периоду 1994.-2003. године*

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
кривична дела против друштвене имовине	18403 19,75%	14501 19,89%	13007 18,91%	11510 17,89%	10411 17,06%	8110 16,53%	8114 16,59%	10486 18,35%	10069 15,70%	7372 13,72%
кривична дела против приватне имовине	74748 80,25%	58391 80,11%	55765 81,09%	52825 82,11%	50611 82,94%	40960 83,47%	40788 83,41%	46666 81,65%	54058 84,30%	46332 86,28%
укупно	93151	72892	68772	64335	61002	49070	48902	57134	64127	53704

Из наведеног табеларног прегледа који је сачињен на основу података Републичког завода за статистику Републике Србије, јасно се види да имамо велики број кривичних дела на подручју наше Републике извршених против приватне имовине, и то око 82,95%. Највише кривичних дела против приватне имовине извршено је 2003. године и то 86,28%, а најмање 1995. године 80,11%. При томе јасно се намеће и закључак да је знатно и вишеструко већи број имовинских кривичних дела извршених против приватне имовине, него ли кривичних дела извршених против друштвене имовине. Највећи број кривичних дела против имовине извршен је 1994. године и то 93151, а најмањи 2000. године када је регистровано 48902 кривичних дела против имовине.

Са економским развојем стопа имовинских кривичних дела углавном расте брже него стопа насилних кривичних дела тако да је и за већину развијених земаља запада карактеристичан имовински криминалитет као најраспрострањенији. У Канади је на пример стопа тешких крађа четворостручена у периоду 1961 - 1982 године. Између 1963 и 1980. године у Француској је број провалних крађа порастао за 417 % а број других оружаних крађа за 672 %. У Енглеској је током 1990. и 1991.

¹⁵¹ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, оп.цит. стр. 154

¹⁵² Републички завод за статистику, Билтен бр. 443 из 2006. године, стр. 13 -14

године највише порасла стопа извршених крађа, посебно крађа аутомобила, 1992. године пријављено је 2 милиона више крађа него 1969. године.¹⁵³

У Немачкој су 1990. године имовинска кривична дела чинила чак 80 % укупног пријављеног криминалитета, а у Аустрији 77,4 %.¹⁵⁴ Слична ситуација постоји и у већини других земаља запада. Према расположивим подацима крађе аутомобила, провалне крађе и преваре су у највећој мери концентрисане у индустријализованим земљама. То би се могло објаснити највећом концентрацијом материјалних добара (посебно аутомобила) у богатим земљама. То значи да имовински криминалитет није толико последица стања аномије у друштву, колико је последица већег броја прилика за његово вршење у развијеним земљама.

Подаци добијени међународним истраживањем виктимизације поткрепљују овакву тврдњу с обзиром да указују на то да број крађа аутомобила одређене марке расте са бројем власника те марке аутомобила, као и са популарношћу коју та марка аутомобила има у друштву.¹⁵⁵ У прилог овоме иду и подаци према којима се највише краду аутомобили, односно из аутомобила и из робних кућа. Посебно пада у очи велики број крађа ауто радија, чиме је на пример у СР Немачкој 1990. године причињена штета од 450 милиона ДМ. Слична ситуација постоји и у САД, где се више од једне петине свих крађа регистрованих у 1990. години односило не неки део моторног возила. Следе крађе моторних возила (15 %), крађе из зграде (14 %) и крађе по продавницама (16 %). Истовремено у већини земаља имовински криминалитет показује не само општу тенденцију раста, већ и значајну тенденцију пораста тешких крађа и других тешких имовинских кривичних дела попут разбојништва.

И други расположиви статистички подаци о обиму, динамици и структури имовинских кривичних дела у Републици Србији дају основе за сличне закључке. У том смислу ћемо користити статистичке показатеље Републичког завода за статистику Републике Србије¹⁵⁶.

¹⁵³ М. Maguire, P. Morgan, P. Reiner, The Oxford Handbook of Criminology, Oxford, Clarendon Press, 1994. године, str. 259

¹⁵⁴ Г. Keiser, Kriminologie, C.F. Myller, Wahlfachbucher, 1982. године, str. 368

¹⁵⁵ М. Killias, Precis de criminologie, Precis de droit Staempfil, Bern, 1991. године, str. 136

¹⁵⁶ Саопштење Републичког завода за статистику број 35, Београд, 2004. године

*Обим пријављених пунолетних лица
за кривична дела против имовине
у периоду 1998-2002. године*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
укупно КД	108.474	84.365	84.143	93.431	104.061
КД против друшт. имов.	10.411	8.110	8.114	10.486	10.069
%	9,6	9,6	9,6	11,2	9,7
КД против прив. имов.	50.161	40.960	40.788	46.666	54.058
%	46,2	48,6	48,5	49,9	51,9

Из наведених статистичких података о пријављеним кривичним делима у Републици Србији у периоду 1998-2002. године можемо извући следеће закључке:

- 1) после почетног смањења укупног броја извршених (дакле пријављених) кривичних дела у периоду 1999-2000. године, забележен је 2001. године поново раст укупног броја кривичних дела,
- 2) у истом периоду је забележен и раст кривичних дела против друштвене, а посебно против приватне имовине (скоро за десет процената 2002. године у односу на почетну годину за ово посматрање – 1998. годину),
- 3) забележено је константно учешће око десет процената кривичних дела против друштвене имовине у броју укупно извршених кривичних дела уопште у Србији. При томе је број кривичних дела против приватне имовине знатно већи од броја кривичних дела против друштвене имовине. Тај се удео имовинских кривичних дела која су управљена на приватну имовину креће од 46,2 % у току 1998. године, па до 51,9 % у току 2002. године. Дакле, скоро половина укупног броја извршених кривичних дела у нашој Републици отпада на имовинска кривична дела која су извршила пунолетна лица.

*Обим оптужених пунолетних лица
за кривична дела против имовине
у периоду 1998-2002. године*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
укупно КД	61.176	48.218	43.463	44.859	47.915
КД против друшт. имов.	4.522	3.962	2.944	2.822	2.903
%	7,4	8,2	6,8	6,3	6,1
КД против прив. имов.	11.856	11.456	9.194	10.496	12.077
%	19,4	23,8	21,2	23,4	25,2

Из података о броју оптужених пунолетних лица у Републици Србији за кривична дела у периоду 1998.-2002. године произилази да је забележено смањење укупног броја оптужених лица и то скоро за 20 %. Овај пад броја оптужених лица је забележен и када се ради о пунолетним лицима која су оптужена за извршење кривичних дела против друштвене имовине, док је код кривичних дела против приватне имовине у посматраном периоду после почетног пада, од 2001. године забележен пораст броја пријављених лица.

При томе је удео оптужених лица за кривична дела против друштвене имовине у односу на број укупно оптужених пунолетних лица релативно низак. Он се креће од 6,1 % (у току 2002. године) до 8,2 % (у току 1999. године). Насупрот томе, удео пунолетних лица која су оптужена за кривична дела против приватне имовине је релативно висок у односу на укупан број пунолетних оптужених лица. Тај се број креће од једне петине (19,4 % у току 1998. године) до једне четвртине (25,2 % у току 2002. године).

*Обим осуђених пунолетних лица
за кривична дела против имовине
у периоду 1998-2002. године*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
укупно КД	45.127	33.967	31.949	33.168	33.675
КД против друшт. имов.	3.669	3.023	2.365	2.375	2.299
%	8,1	8,9	7,4	7,2	6,8
КД против прив. имов.	9.354	7.045	6.683	7.958	7.896
%	20,7	20,7	20,9	24,0	23,4

Као и код статистичких показатеља који се односе на оптужена пунолетна лица у Републици Србији, у посматраном периоду опада и број лица која су уопште осуђена за кривична дела. На исти начин опада и број осуђених лица која се јављају као учиниоци кривичних дела против друштвене имовине, али и против приватне имовине.

При томе је проценат броја осуђених лица за имовинска кривична дела у броју укупно осуђених лица константан. Тај се број код пунолетних лица која су учинила кривично дело против друштвене имовине креће испод десет процената, па он износи од 8,9 % у току 1999. године, и креће се до 6,8 % у току 2002. године.

Такође као и код претходне табеле, број осуђених пунолетних лица за кривична дела против приватне имовине у односу на укупан број осуђених лица у Републици је висок и он се креће између 20-25 %.

*Однос пријављених и оптужених пунолетних
лица за кривична дела против друштвене имовине*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
пријављено	10.411	8.110	8.114	10.486	10.069
оптужено	4.522	3.962	2.944	2.822	2.903
%	43,43	48,85	36,28	26,91	28,83

Када се анализирају подаци о броју пријављених и броју осуђених лица за кривична дела против друштвене имовине може се уочити да је тај проценат промењивог карактера. Однос ових података се,наиме, креће од 26,91 % оптужених од укупно пријављених лица у току 2001. године, па до скоро педесет посто – 48,85 % у току 1999. године (што значи да је скоро за педесет посто надлежни тужилац одбацио кривичну пријаву из законом предвиђених разлога).

Када се ради о учиниоцима кривичних дела против приватне имовине, ту је ситуација знатно лошија. Овде је изузетно мали проценат оптужених пунолетних лица у односу на број укупно пријављених лица за ова кривична дела. Тај се проценат креће од 22,49 % (дакле само једна петина) у току 2000. године до 27,97 % у току 1999. године. То значи да је око 72-78 % поднетих кривичних пријава од стране оштећених физичких лица одбачено од стране надлежног јавног тужиоца.

Однос пријављених и оптужених пунолетних лица за кривична дела против приватне имовине

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002
пријављено	50.161	40.960	40.788	46.666	54.058
оптужено	11.856	11.456	9.194	10.496	12.077
%	23,63	27,97	22,54	22,49	22,34

Однос пријављених и осуђених пунолетних лица за кривична дела против друштвене имовине

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002
пријављено	10.411	8.110	10.114	10.486	10.069
осуђено	3.669	3.023	2.365	2.375	2.299
%	35,24	37,27	29,15	22,65	22,83

Када се посматрају подаци о ефикасности кривичног поступка за кривична дела против имовине, ту су нам од посебне помоћи подаци о односу броја осуђених и броја пријављених лица за ова кривична дела. Према овим подацима за пунолетна лица која су пријављена за кривична дела против друштвене имовине је скоро

трећина осуђених лица (што значи да скоро две трећине пријављених лица избегавају кривичну санкцију). Тај је број различит, па тако он је највећи 1999. године када износи 37,27 %, а најмањи је 2001. године – 22,65%.

Када се анализирају подаци о односу пријављених и осуђених пунолетних лица за кривична дела против приватне имовине, подаци показују изузетно мали број осуђених лица, Наиме, тај се број осуђених лица се креће око једне шестине од укупног броја пријављених лица. Процент осуђених лица је различит и он се креће од 14,61 % у току 2002. године (кад је забележен најмањи износ) до 18,65 % у току 1998. године (када је забележен највиши износ).

*Однос пријављених и осуђених пунолетних
лица за кривична дела против приватне имовине*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002
пријављено	50.161	40.960	40.788	46.666	54.058
осуђено	9.354	7.045	6.683	7.958	7.896
%	18,65	17,20	16,38	17,05	14,61

Будући да у правној и криминалистичкој литератури преовладава мишљење да у структури имовинског криминалитета знатно учешће имају малолетна лица, то ћемо у наставку излагања посматрати удео малолетника у обиму и динамици кривичних дела против друштвене и против приватне имовине. Из наведених статистичких података можемо закључити следеће:

1) у односу на укупан број малолетних учинилаца кривичних дела у Републици Србији у периоду 1998-2002. године, број малолетника који су пријављени као учиниоци кривичних дела против друштвене имовине је мали. Тај се број креће око десет посто и он износи од 7,3 % у току 2000. и 2001. године до 13,9 % у току 1998. године,

2) када се погледају подаци о броју малолетника који су пријављени за кривична дела против приватне имовине, ту је ситуација знатно другачија. Тај се број креће око две трећине укупног броја пријављених малолетних учинилаца кривичних дела уопште. Тако је најнижи проценат забележен 1998. године - 62,1 % (а то је година када је забележен и највиши проценат малолетника који су пријављени за кривична дела против друштвене имовине) и креће се до 73 % у току 2001. године,

3) у односу на укупан број пријављених малолетника, њихов број када се ради о кривичним делима против друштвене имовине опада од почетних 656 лица у току 1998. године на 258 лица у току 2002. године (дакле за више од педесет посто) и

4) такав пад пријављених малолетника је забележен и код кривичних дела против приватне имовине, али је он нешто блажи, па се креће од 2.940 малолетних лица која су пријављена у току 1998. године до 2.116 малолетних лица коај су пријављена у току 2002. године.

*Обим пријављених малолетних лица
за кривична дела против имовине
у периоду 1998-2002. године*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
укупно КД	4.734	2.942	3.458	3.640	3.251
КД против друшт. имов.	656	291	252	266	258
%	13,9	9,9	7,3	7,3	7,9
КД против прив. имов.	2.940	2.059	2.462	2.657	2.116
%	62,1	70,1	71,2	73,0	65,1

*Обим оптужених малолетних лица
за кривична дела против имовине
у периоду 1998-2002. године*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
укупно КД	4.014	3.227	3.012	3.277	3.260
КД против друшт. имов.	382	270	225	244	352
%	9,5	8,4	7,5	7,4	9,7
КД против прив. имов.	2.787	2.319	2.169	2.430	2.577
%	69,4	71,9	72,0	74,2	71,2

Из наведених статистичких података о броју отпужених малолетних лица за учињена кривична дела уопште, односно за учињена кривична дела против имовине произилазе два закључака :

1) кретање броја извршених кривичних дела од стране малолетника практично прати општи тренд кретања стопе криминалитета у Републици Србији у посматраном периоду. Наиме, после 1998. године забележен је пад броја малолетника који се јављају као учиниоци кривичних дела уопште, па тако и имовинских кривичних дела, да би се 2001. и 2002. године овај број учинилаца повећао за око 10 % и

2) упадљиво је веће учешће малолетника у извршењу кривичних дела против приватне имовине, него што је то случај код извршења кривичних дела против друштвене имовине. Док се малолетници јављају само у 7,4 % (2001. године) до 9,5 % 1998. године, односно 9,7 % у току 2002. године као учиниоци кривичних дела на штету друштвене имовине, дотле је њихово учешће у извршењу кривичних дела на штету приватне имовине значајно веће. Оно се креће у распону од 69,4 % у току 1998. године, па иде до 74,2% 2001. године (то значи да чак три четртине кривичних дела која уопште изврше малолетници отпада на имовинска кривична дела на штету приватне имовине).

Слична је ситуација и код броја осуђених малолетника за кривична дела у Републици Србији о чему говоре наредни подаци.

И овде је забележен пад броја осуђених малолетника (при чему треба имати у виду да у случају извршења кривичних дела од стране ове категорије лица према важећим прописима, јавни тужилац може сходно начелу опортунитета да одустане од кривичног гоњења – па у том случају и нема изрицања било какве кривичне санкције према овим лицима, а према новим решењима¹⁵⁷ која су у примени од 1. јануара 2006. године, према овим лицима за извршење кривичних дела за која је прописана казна затвора до пет година се уместо кривичне санкције може изрећи један или више васпитних налога)¹⁵⁸.

Даље, знатно је мањи број малолетника који су осуђени за кривична дела на штету друштвене имовине. Тај број се креће од 9,2 % у току 1998. године, да би најмањи проценат био забележен у току 2000. године – са само 7,4 %.

И коначно, скоро три четртине малолетника који су уопште осуђени у посматраном периоду у Републици Србији за кривична дела, осуђена су за имовинска дела која су извршена на штету приватне имовине. Тај се проценат креће од 70 % у току 1998. године да би највећи број био забележен 2001. године у износу од 73,5 %.

¹⁵⁷ Службени гласник Републике Србије број 85/2005; Више: Д. Јовашевић, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица са коментаром, Београд, 2006. године

¹⁵⁸ Д. Јовашевић, Малолетничко кривично право, Београд, 2008. године, стр. 141-159

*Обим осуђених малолетних лица
за кривична дела против имовине
у периоду 1998-2002. године*

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
укупно КД	2.895	2.330	2.274	2.398	2.322
КД против друшт. имов.	265	204	168	192	201
%	9,2	8,8	7,4	8,0	8,7
КД против прив. имов.	2.027	1.700	1.667	1.762	1.655
%	70,0	73,0	73,3	73,5	71,3

Глава трећа

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Различити облици и видови испољавања кривичног дела разбојништва представљају давнашња кривична дела која су доста дуго присутна у писаној правној историји. Практично од најстаријих времена, од самог почетка формирања државе и државних организација, односно од почетка писане правне историје, јављају се и кривична дела којима се на насилан начин повређује (одузима) имовина другог лица чиме му се проузрокује имовинска штета у већем или мањем обиму.

То је и логично јер је држава као облик организације првобитних друштава од најстаријих времена зависила од имовинске снаге сваког појединца и његове уже или шире заједнице, од високог и одрживог нивоа заштите имовине људи – поданика те државе, како у циљу обезбеђења привређивања и прехране свих чланова заједнице, као економског основа њихове егистенције, тако и због потребе одржања и развоја економског (привредног) система на чијим је основама почивала и владајућа класа, суверен, па и цела друштвена заједница.

Такође је и будућност саме друштвене заједнице зависила од одржања, па чак и унапређења одређеног економског нивоа његових поданика и заједнице у целини. Све то указује на изузетан значај обезбеђења ефикасне, благовремене и калитетене кривичноправне заштите имовине људи – чланова друштвене заједнице од најстаријих времена њеног настанка и развоја и прати је кроз цео историјски развој људске цивилизације.

Зато се неретко у литератури може пронаћи схватање да су кривична дела разбојништва, као једна од најзначајнијих и најстаријих врста имовинских кривичних дела заправо кривична дела која су стара колико и сама држава. Нема државе почев од држава старе Античке цивилизације¹⁵⁹, па све до данашњих дана

¹⁵⁹ Више : С. Аврамовић, Исејево судско беседништво и атинско право, Београд, 2000. године; С. Аврамовић, Упоредна правна традиција, Београд, 2006. године

која се на различите начине, различитим средствима и мерама није суочила са бројним противправним, забрањеним активностима које су имале за циљ противправно и насилно одузимање туђе имовине. Стога се и свака држава, наравно према својим потребама и расположивим могућностима морала супроставити различитим облицима и видовима ових имовинских кривичних дела¹⁶⁰.

Такође се често у литератури може пронаћи и схватање према коме се ова кривична дела називају права, природна или атавистичка кривична дела која су неумитни пратилац развоја људске цивилизације, присутна у готово свим кривичноправним споменицима и у свим временским периодима. Но, то не значи да је имовина свих и сваког лица уживала једнаку и истоветну кривичноправну заштиту, односно да је ова имовина била заштићена од свих облика и видова повреде или њеног угрожавања. Наравно, да је обим и интензитет такве заштите зависио, у првом реду, од облика друштвеног уређења одређене државе, односно од њеног класног уређења и припадности лица коме припада нападута или угрожена имовина.

Тако је нпр. роб у оквиру робовласничког друштвеног уређења сматран као ствар у својини свога господара – робовласника, а не као људско биће, па је логично да одузимање имовине од роба (или чак одузимање и самога роба) није представљало ништа друго до имовинско кривично дело, али повреду или оштећење имовине која припада не робу, већ имовине која припада робовласнику.

У феудалном облику друштвеног уређења имовина кмета и феудалца ужива такође неједнаку кривичноправну заштиту. Тек са наступањем нових капиталистичких (буржоаских) продукционих и друштвених односа сви људи су изједначени у погледу кривичноправне заштите својих слобода и права, па тако и у погледу заштите своје приватне имовине, која је чак тада подигнута на пиједестал заштите под утицајем идеја француске буржоаске револуције – "слобода, једнакост и братство".

Управо због потпунијег и свеобухватнијег сагледавања историјског развоја кривичног дела разбојништва, ми ћемо у одређеној мери и обиму посматрати и анализирати еволуцију овог кривичног дела кроз нама доступне расположиве писане правне споменике од најстаријих времена до данас, у свету и у нашој земљи.

¹⁶⁰ Више о облицима првобитне реакције на недозвољена и забрањена понашања у првобитним друштвеним организацијама : С. Аврамовић, Општа правна историја, Стари и средњи век, Београд, 2003. године

2. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У ЗАКОНОДАВСТВУ СТАРОГ ВЕКА

Историја права је тако забележила различите појавне облике и видове испољавања имовинских кривичних дела, па тиме и разбојништва као најтежег кривичног дела ове врсте, од најстаријих времена. Заправо, прве податке о кривичноправној заштити имовине (као једне од највиших вредности људског бића поред живота и телесног интегритета) налазимо већ у првим писаним правним споменицима старог света (иако се ту углавном ради о "неименованим" кривичним делима). Стога ћемо на овом месту анализирати појам, обележја и карактеристике кривичних дела разбојништва у следећим законским текстовима :

- 1) Хамурабијев законик и
- 2) старо Атинско право.

1. Хамурабијев законик

Најзначајнији правни споменик Старог света писан клинастим писмом на акадском језику јесте Хамурабијев законик¹⁶¹. Назив је добио по вавилонском владару, цару Хамурабију¹⁶² (1793-1750. године п.н.е.). Пронађен је 1901. године у Сузи (Иран) приликом археолошких ископавања. Садржи одредбе стварног, облигационог, породичног, наследног, кривичног¹⁶³ и кривичнопроцесног права¹⁶⁴.

У области кривичног права, овај законик¹⁶⁵ садржи бројне одредбе са инкриминацијама различитих врста противправних понашања за које су предвиђене сурове казне. У области заштите имовине других лица, законик познаје две инкриминације кривичних дела разбојништва које су предвиђене у чл. 22. и 23. при чему се разликују две врсте казне за учиниоце ових дела. То су : смртна казна и накнада штете.

Но, оно што је интересантно код ових инкриминација јесте и чињеница да законик предвиђа и колективну кривичну одговорност (дакле одговорност правног лица као вид објективне кривичне одговорности за проузроковано кривично дело) у случају да се учинилац кривичног дела разбојништва не открије и не приведе пред лице

¹⁶¹ М. Вишић, Законници древне Месопотамије, Београд, 2003. године, стр.147-156

¹⁶² Е.Халалић, Кодекс Хамираби, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 2002. године, стр. 425-429

¹⁶³ Ђ. Миловић, Кривично право Хамурабијевог законика, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 3-4/1970. године, стр. 251-262

¹⁶⁴ С. Аврамовић, Упоредна правна традиција, оп.цит. стр.58-73

¹⁶⁵ Ч. Марковић, Законик Хамурабија, Београд, 1925. године, стр. 45-49

правде¹⁶⁶.

Тако је у члану 22. предвиђено кривично дело разбојништва без ближег одређења у чему се састоје његове карактеристике и обележја. Но, очигледно је да се овде ради о насилном, грабежном одузимању ствари у имовини другог лица. У случају да је разбојник био ухваћен на делу, за њега је предвиђена најтежа врста казне - смртна казна¹⁶⁷.

Овако изузетно строго кажњавање смртном, дакле капиталном казном, за једно, па макар и тешко, имовинско кривично дело, и то дело насилног карактера указује на два закључка: 1) да су ова насилна имовинска кривична дела морала бити честа у то доба, па да су чак узела толико маха да је законодавац морао овако строгим казнама да покуша њихово спречавање и сузбијање и 2) да је држава тога времена показивала појачану потребу за заштитом имовине. Очигледно да принцип талиона који је био владајући принцип при одмеравању казне за учињена кривична дела у државама Старога века овде није био поштован у потпуности, већ да је напротив овде примарни принцип у кажњавању – принцип одмазде¹⁶⁸.

Друго кривично дело разбојништва Хамурабијев законик је предвиђао у одредби члана 23¹⁶⁹. Овде је заправо предвиђена колективна и то подељена, солидарна одговорност за извршење кривичног дела разбојништва под условом да је учинилац кривичног дела разбојништва остао недоступан државним органима репресије. Наиме, у случају да разбојник после извршеног кривичног дела не би био ухваћен, тада је предвиђена могућност да оштећени пред богом тражи да му се надокнади штета, односно да му се намири све што је однесено извршеним кривичним делом. За овакве ситуације је законик увео принцип колективне одговорности села, насеља и старешине насеља на чијем је подручју (дакле земљишту) разбојништво извршено, који су обавезани да оштећеном лицу надокнаде сву штету проузроковану извршеним кривичним делом¹⁷⁰.

2. Атинско право

Старо атинско кривично право¹⁷¹ има обележја углавном приватног, а не јавноправног карактера. Наиме, лице које је било оштећено каквим кривичним делом), посебно када је нанета каква штета његовој имовини имало је неколико могућности на располагању. Прво, такво је лице могло према учиниоцу кривичног дела да предузме акт освете по талионском принципу "око за око, зуб за зуб", или да захтева имовинску накнаду – накнаду проузроковане штете или да путем суда

¹⁶⁶ Р. Фестић, Стари кодекси, Сарајево, 1998. године, стр. 67-79

¹⁶⁷ С. Јасић, Закони старог и средњег века, Београд, 1911. године, стр. 67-72

¹⁶⁸ Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, Ниш, 2002. године, стр. 13

¹⁶⁹ М. Вишић, Законици древне Месопотамије, оп.цит. стр. 147

¹⁷⁰ Д. Николић, Фрагменти правне историје, Ниш, 1997. године, стр. 73-75

¹⁷¹ Д. Николић, Фрагменти правне историје, ибид, стр. 110

тражи доношење одговарајуће пресуде.

Међутим, оно што је интересно из угла данашњег посматрача, јесте чињеница да старо атинско право није разликовало појам, природу и карактер кривичне од грађанске одговорности. То значи да се најчешћи начин одговора на извршено кривично дело управо јављала имовинска накнада проузроковане штете¹⁷².

То значи да се и имовинска кривична дела – крађа и тежи облик овог дела у виду разбојништва - која су била честа појава у то доба, такође гоне само по приватној тужби оштећеног лица. Разлика између ових кривичних дела, која су по правилу и била предвиђена у истим законским одредбама, се огледала само у врсти и висини прописане казне за њиховог учиниоца. Тако је за крађу обично била предвиђена двострука санкција : прво, повраћај украдене стари оштећеном лицу и друго, новчана казна у висини која одговара двострукој вредности украдене ствари¹⁷³.

Ако се, пак, ради о извршењу кривичног дела разбојништва, а то је према законским решењима у Атини тога доба, представљало крађу која је извршена употребом силе, прописана је двострука одговорност учиниоца дела. Наиме, овакво је лице плаћало новчану казну која одговара вишеструкој вредности украдене ствари при чему се ова казна плаћала како оштећеном лицу, тако и држави.

Но, законски прописи овога времена и за разбојничку крађу предвиђају смртну казну под условом да се ради о посебно тешком облику испољавања овог кривичног дела. Ова је најтежа врста казне прописана : 1) за случај извршења опасне крађе ноћу (када је време извршења дела квалификаторна околност) и 2) за случај извршења крађе на спортским борилиштима (где су начин и место извршења дела квалификаторне околности за које закон прописује строжије кажњавање).

3. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У ЗАКОНОДАВСТВУ СРЕДЊЕГ ВЕКА

И у периоду средњег века, тадашње феудално кривично законодавство такође у више извора прописује кривичну одговорност и кажњавање за различите облике и видове испољавања кривичних дела разбојништва или грабежи, односно пљачке (који су све изрази употребљавани за насилно одузимање или напад на имовину другог лица)¹⁷⁴. Тако ћемо на овом месту анализирати појам, обележја и карактеристике кривичних дела разбојништва ("разбоја") у следећим законским текстовима :

¹⁷² С. Аврамовић, Исејево судско беседништво и атинско право, оп.цит. стр.178-189

¹⁷³ Д. Николић, Фрагменти правне историје, ибид, стр. 111

¹⁷⁴ В.Видовић, М. Томић, Кривично право и казни систем феудализма, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, Бања Лука, број 10/1986. године, стр. 115-135

- 1) Закон судњи људем,
- 2) Руска правда,
- 3) Псковска судна грамота,
- 4) Винодолски закон и
- 5) Салијски закон.

1. Закон судњи људем

Закон судњи људем представља најстарији словенски писани правни споменик који је настао на бази обичајног права крајем деветог века у Бугарској. Овај закон садржи мало одредби кривичноправног карактера. Од кривичних дела против личности, предвиђена је одговорност само за кривична дела силовања и отмице слободне девојке. Интересантно је да овај закон не прописује казну за кривична дела против имовине (крађу, плачку и разбојништво), што указује да он није био и једини извор права у времену свога настанка и примене¹⁷⁵.

2. Руска правда

Руска правда представља један од најзначајнијих словенских писаних правних споменика раног феудализма. Јавља се у две верзије и то као кратка и као шира Руска правда (тзв. Тројицки рукопис). Кратка Руска правда (тзв. Академијин рукопис)¹⁷⁶ је настала у периоду 11. века као законодавно дело кнеза Јарослава Мудрог и његова три сина.

Ове верзије Руске правде у неколико својих одредби предвиђају кривичну одговорност и кажњавање за извршење различитих облика кривичног дела разбојништава ("разбој")¹⁷⁷.

Кратка верзија Руске правде предвиђа кривично дело разбојничког убиства. Тако у је члану 20. предвиђено кривично дело за које је прописана казна "вира" (врста новчане казне у виду откупнине за нането зло) коју је плаћала општина у којој се десило кривично дело, у облику "верви". Ово дело се састоји у убиству домаћина (или како га закон назива "огњишчањина") у вршењу разбојничког напада.

Шира верзија Руске правде у члану 3. када говори о кривичном делу убиства такође прописује кривичну одговорност за облик разбојничког убиства. То се дело састоји у убиству кнежевог мужа у разбојништву под условом да се убица не пронађе. Тада новчану казну "виру" плаћа општина у којој се десило убиство у износу од 80

¹⁷⁵ Д. Николић, Древноруско словенско право, оп.цит. стр.89-90

¹⁷⁶ Д.Николић, А.Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, оп.цит. стр. 139

¹⁷⁷ Д. Николић, Древноруско словенско право, оп.цит. стр. 203-207

гривни. Но, у случају да је на исти начин убијен "људин" – дакле обичан човек, тада јер прописано блаже кажњавање – само новчана казна у износу од 40 гривни (дакле половина казне која је иначе била прописана за убиство кнежевог мужа)¹⁷⁸.

Из наведених законских одредби видимо да Руска правда садржи веома штуре одредбе о разбојништу као кривичном делу. Ово се дело, наиме, одређује као умишљајно и сурово наношење штете личности и његовој имовини¹⁷⁹. Наиме, од ове врсте кривичних дела овај законски текст познаје само најтежи његов облик у виду убиства другог лица приликом извршења разбојништва. Али и за то кривично дело је прописана блага врста казне – новчана казна у одређеном износу.

3. Псковска судна грамота

Међу руским писаним правним споменицима из времена после доношења и примене Руске правде, посебно се истиче Псковска судна грамота из 1397. године (иако у правној историји има схватања да се ради о споменику који потиче из знатно каснијег периода – из 1467. године)¹⁸⁰. Ради се, наиме о законском тексту који је пронађен 1843. године у Одеси, а први пут је штампан у сачуваном облику 1848. године.

Овај законик има два дела. У првом делу су садржане одредбе процесног карактера. Ту су, наиме, системативоване одредбе о судовима, о поступку суђења и правила о извођењу доказа. Други део је обимнији и садржи одредбе о кривичним делима, затим одредбе из облигационог и наследног права, те одредбе о земљишним књигама.

У Псковској судној грамоти се не разликују одредбе о имовинским кривичним делима : крађи, плачки и разбојништву, већ су ова дела по правилу систематизована на једном месту, у једном законској одредби. Разлика између ових дела се огледа само у врсти и висини прописане казне за њиховог учиниоца. Тако је за обичну крађу прописана новчана казна у висини од 9 гривни, док је за плачку и разбојништво – као тежа имовинска кривична дела прописана и знатно тежа казна – новчана казна од 70 гривни.

Но, поред новчане казне¹⁸¹, Грамота прописује и смртну казну за учиниоце ових имовинских кривичних дела и то у два случаја. Прво је смртна казна предвиђена а извршење кривичног дела крађе на штету цркве или у случају извршења крађе коња. Овако тешка, капитална казна је предвиђена и за извршење кривичних дела крађе у поврату Наиме, лице које је два пута учинило крађу или неко друго теже имовинско кривично дело кажњавало се смртном казном.

¹⁷⁸ Д. Николић, Древноруско словенско право, ибид. стр.135-136

¹⁷⁹ Д. Николић, Древноруско словенско право, ибид. стр. 182

¹⁸⁰ Д. Николић, Древноруско словенско право, ибид. стр.98-99

¹⁸¹ Д. Николић, Древноруско словенско право, ибид. стр.102

4. Винодолски закон

Зборник правних прописа жупе Винодол, која је била састављена од девет сеоских општина, који је касније постао познат под називом Винодолски закон¹⁸² настао је 1288. године. Ради се, заправо, о закону који има обележја и статута и урбара као писаних правних споменика из доба ранофеудалног периода. Садржи одредбе управног, кривичног и процесног права. Написан је курзивном глагољicom на старохрватском језику.

Овај закон¹⁸³ у члану 6. прописује кривичну одговорност за кривично дело разбојништва¹⁸⁴. Дело се састоји у вршењу грабежи (дакле насилном одузимању имовине од другог лица или пак у вршењу напада на имовину другог лица) које може бити извршено на путу или на неком другом месту ("где другде" како закон каже). За ово је дело прописана новчана казна у износу од 50 либара која се плаћала кнезу.

Но, у члану 9. Винодолског закона је предвиђен посебан начин и поступак утврђивања и доказивања извршеног кривичног дела разбојништва и кривице његовог учиниоца. Наиме, у одредби овог члана је прописано да у случају вођења поступка ("парнице") пред двором због извршеног разбојништва или како то закон каже због "насиља или због крађе ствари", под условом да оштећени (дакле тужилац) нема доказа (сведочанства) о томе које је лице учинило ово дело, дозвољава се могућност доказивања ове чињенице путем његове заклетве.

Ако се радило о кривичном делу крађе, а оштећени да заклетву о кривици његовог учиниоца, тада је прописана новчана казна која износи 12 либара. У случају извршења кривичног дела грабежа, после дате заклетве оштећеног лица, учиниоцу кривичног дела је изрицана новчана казна у висини од 25 либара. Но, закон је поставио два услова за овакву могућност доказивања извршених кривичних дела. То су следећи услови : 1) да је извршеним делом неком лицу стварно нанета имовинска штета (дакле да се ради о свршеном кривичном делу, а не и о покушају овог дела) и 2) ако је оштећени у току вршења овог дела повикао "помагај".

¹⁸² М. Барде, Д. Јанковић, Историја државе и права феудалне Србије, Београд, 1961. године, стр. 157-168

¹⁸³ Ђ. Миловић, Деликти против живота и тијела у свјетлу прописа винодолског закона, Вјесник Хисторијског архива, Ријека, број 10/1964-65. године, стр. 63-103

¹⁸⁴ Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, оп.цит. стр. 198

5. Салијски закон

Један од ретких варварских закона из ранофеудалног периода јесте Салијски закон¹⁸⁵. Он је настао у доба владавине салијских Франака крајем петог или почетком шестог века, у доба када до тада моћно римско царство почиње да попушта пред налетом варварских племена. Донет за време владавине Клодовика, овај закон представља кодификацију целокупног дотадашњег франачког обичајног права. Написан је на исквареном латинском језику.

Салијски закон на више места, у више различитих глава познаје кривичну одговорност и систем казни за учиниоце различитих облика и видова испољавања кривичних дела разбојништава. Тако овај закон у четрнаестој глави под називом: "О пљачкашима", предвиђа кривичну одговорност и систем новчаних казни за различите облике и видове испољавања кривичних дела разбојништава¹⁸⁶. Но, то нису и једина кривична дела разбојништва која познаје овај "варварски" кривични закон.

У члану 1. главе четрнаест под називом : "О пљачкашима" је предвиђено основно кривично дело разбојништва за које је прописана новчана казна од 2.500 динара или 62,5 солида. Ово дело чини лице које опљачка слободног човека. Овде је, дакле, радња извршења кривичног дела одређена на најједноставнији начин – путем последичне диспозиције. То значи да ово дело постоји у сваком случају при предузимању било које делатности, на било који начин и било којим средством којим је проузрокована ова последица, под условом да дело буде доказано.

Иста казна од 62,5 солида је прописана и за тежи облик разбојништва које постоји ако је радња извршења предузета од стране банде. Наиме, ово дело из члана 5. постоји када је разбојничка банда на путу напала и опљачкала неко лице. То значи да овај повишени степен кривице због кумулације злочиначке енергије и организованог, групног начина извршења кривичног дела не утиче на квалификацију разбојништва, нити на кажњавање његових учинилаца.

У члану 6. Салијски закон предвиђа такође новчану казну од 62,5 солида или 2.500 динара за случај извршења кривичног дела разбојништва када разбојничка банда нападне туђе имање.

У члану 2. је прописана је иста врста и мера казне – дакле новчана казна у износу од 62,5 солида, када је ово дело извршио Римљанин на штету салијског варвара (односно Франка). Али ако је пак Франак опљачкао Римљанина (члан 3.), тада је прописана знатно нижа казна – казна од 35 солида, што значи указује на неједнако

¹⁸⁵ Љ.Кандић, Одабрани извори из Опште историје државе и права, Београд, 1992. године, стр. 109-131

¹⁸⁶ Д.Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, оп.цит. стр.94

кажњавање за ово кривично дело зависно од својства учииоца дела, односно својства оштећеног.

Даље, Салијски закон у глави тридесетпет, под називом: " О убиствима и плъачкама робова" предвиђа још два кривична дела разбојништава¹⁸⁷, али која су извршена на штету робова.

Тако је у члану 2. у овој глави предвиђено кривично дело које чини слободан човек који оплъачка туђег роба, тако да му одузме ствар у вредности преко 40 динара, па то дело буде доказано. За ово је кривично дело предвиђена новчана казна од 1.200 динара или 30 солида.

Ако је пак извршено дело којим је од туђег роба оплъачкана вредност ствари испод 40 динара (члан 3), тада постоји блажи облик овог кривичног дела за који је прописана половина претходне казне – дакле новчана казна у износу од 600 динара или 15 солида.

4. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У НАШЕМ ЗАКОНОДАВСТВУ ДО ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

И у нашој земљи од најстаријих времена, па све до двадесетог века, готово сви кривични закони (законици) су између осталих инкриминација којима се штите значајне вредности и добра од свих облика повреде или угрожавања у структури кривичних дела предвиђали и различите облике и видове испољавања разбојништава. За ова су кривична дела прописиване, како то већ одговара духу и потребама феудалних држава тога периода уопште, тешке казне, најчешће смртна или различите телесне казне, казна накнаде штете као и новчана казна.

Стога ћемо кривичноправну заштиту имовине у овом периоду посматрати кроз следеће законе :

- 1) Светостефанска хрисовуља,
- 2) Душанов законик,
- 3) Законик проте Матеје,
- 4) Карађорђево криминално законик и
- 5) Казнитељни законик за Књажество Србију.

¹⁸⁷ Д.Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, ибид. стр.103

1. Светостефанска хрисовуља

Прве трагове о кривичноправној заштити имовине, у кривичном праву наше земље налазимо у Светостефанској хрисовуљи¹⁸⁸, писаном правном споменику из 1313-1318. године.

Овај правни акт предвиђа више облика и видова испољавања кривичних дела крађе и разбојништва. Тако је у члану 79. предвиђена кривична одговорност за кривично дело крађе које се назива "татбина". Кривично дело чини лице које одузме, присвоји туђу имовину. За ово је дело прописана, иначе у то доба уобичајена врста казне, новчана казна – која се назива "глоба" у висини од шест волова.

Но, интересантно је да је ова законска одредба важила само за манастирске себре, дакле црквене људе, што значи да се на основу овог правног акта није смела наплаћивати глоба за крадљивце који припадају другим сталежима, што указује на неједнак кривичноправни положај учинилаца имовинских кривичних дела зависно од сталешке припадности. Такође је вероватно да се висина глобе мењала зависно од својства и сталешке припадности учиниоца дела, односно својства оштећеног лица. Са каснијим прерастањем натуралне у робноновчану привреду, ова се висина новчане казне (глобе) од натуралног облика, претварала у висину новчаног износа.

У члану 94. је предвиђен посебан, тежи облик кривичног дела крађе у виду разбојништва. То је крађа коња (тзв. "коњски тат"). За ово је кривично дело предвиђена такође новчана казна која се састојала у обавези учиниоца дела да оштећеном надокнади шест коња.

Као облик кривичних дела квалификоване крађе и разбојништва, за које је прописана знатно строжија казна, предвиђено је у члану 72. хрисовуље дело крађе из цркве. Ово кривично дело чини лице које "аште украде што внутар цркве, до свеште, воска или тамижана". За ово је дело прописана казна конфискације целокупне имовине учиниоца кривичног дела.

Одредбе сличне садржине о кажњавању за кривична дела крађе и разбојништва, садржи и Хтетовска хрисовуља из 1337-1346. године у члану 26. односно Грачаничка хрисовуља из 1321. године у члану 33.

¹⁸⁸ Т. Тарановски, Историја српског права у Немањинској држави, Београд, 1996. године, стр.454-455

2. Душанов законик

Најзначајнији писани правни споменик не само наше земље, већ и Европе у периоду раног феудализма је Душанов законик¹⁸⁹ донет 1349. и 1354. године на саборима у Скопљу. То је правни споменик који је уређивао целокупан друштвени и приватни живот Србије тога доба¹⁹⁰.

Овај законик¹⁹¹ познаје више облика кривичних дела разбојништава и више облика кривичне одговорности за ово дело.

Тако је у члану 145. предвиђена одредба којом се забрањује постојање и деловање гусара (разбојника) и крадљиваца (тата) у свим земљама царства и по свим жупама и пределима. Одредба овог члана предвиђа за гусара смртну казну вешањем на главце, а за лопова телесну казну ослепљењем. Но, предвиђена је такође и колективна одговорност села на чијем подручју се затекне гусар или тат (лопов) које треба да се распе (дакле да се расели, да се затре), док се старешина села везан доводи пред краља. Овај старешина се потом обавезује да надокнади сву штету која је проузрокована извршеним кривичним делима разбојништава, односно крађе¹⁹².

У одредби следећег члана, члана 146. Душановог законика је прописана иста казна – дакле казна накнаде штете која је проузрокована од стране разбојника (гусара) или краљиваца (тата) за кнезове и друге старешине (предстојнике и челнике) села и катуна на чијем се подручју пронађу извршиоци ових тешких имовинских кривичних дела. Ово је, дакле, посебан вид објективне одговорности, одговорности по основу претпостављене кривице за старешине одређених подручја због њихове небудности или непажње услед чега су на овим подручјима деловали или се пак скривали разбојници или лопови¹⁹³.

Одредба сличне садржине и значаја је предвиђена у члану 147. Душановог законика¹⁹⁴. И она је имала за циљ да повећа будност старешина одређених села или других територијалних јединица у оквиру моћног и пространог Душановог царства у погледу гоњења, откривања и хватања учинилаца кривичних дела која су управљена на повреду или одузимање туђе имовине у виду крађе или разбојништава. Наиме, овом је одредбом предвиђена кривична одговорност за господаре одређених територијалних целина, који су иако обавештени о присуству или деловању разбојника или крадљиваца, пропустили да издају одговарајуће

¹⁸⁹ Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, оп.цит. стр.235-237

¹⁹⁰ З. Стојановић, Кривично право средњовековне Србије, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, Бања Лука, број 17-19/1993-1995. године, стр. 193-203

¹⁹¹ Више : С. Новаковић, Законик Стефана Душана, цара српског, Београд, 1898. године; С. Новаковић, Законски споменици српских држава средњег века, Београд, 1912. године; А. Соловјев, Одабрани споменици српског права, Београд, 1926. године; М. Доленц, Душанов законик, Љубљана, 1925. године

¹⁹² Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, оп.цит. стр.235

¹⁹³ Б. Марковић, Д. Богдановић, Душанов законик, Београд, 1986. године, стр. 28-29

¹⁹⁴ С. Јантолек, Душанов законик, Скопље, 1954. године, стр. 45-46

наредбе и упуства у смислу њиховог откривања и хватања.

У члану 148. предвиђена је кривична одговорност и јавна осуда за лица која не би "послушала", дакле поступила по наредбама ("књигама") царских судова у погледу кривичног гоњења и кажњавања учинилаца кривичних дела разбојништава, односно крађе¹⁹⁵.

Казна за учиниоце кривичних дела разбојништава који би били ухваћени на месту извршења кривичног дела је прописана у одредби члана 149. овог законика. Ова се одредба такође односи и на ситуације када би села или жупе предали гусаре или краљивце царским властима или господарима села. За овакве учиниоце кривичних дела је прописана двострука, кумулативна казна. Наиме, прво би према овим лицима била примењена телесна казна ослепљењем, а потом би се над њима извршила смртна казна вешањем. Овако строго и сурово, готово драконско кажњавање разбојника или крадљиваца је заправо проистицало из чињенице да су оваква тешка имовинска кривична дела, насилног карактера, у то доба била честа, готово свакодневна појава, па је строго кажњавање имало за циљ да превентивно делује на широке масе у циљу њиховог застрашивања да се уздрже од оваквих насилних деликата¹⁹⁶.

И коначно, у члану 150. Душановог законика је прописан посебан начин доказивања кривице учинилаца ових кривичних дела. Наиме, често су лица за која постоји сумња да су разбојници или лопови подвргавани суровом доказном поступку путем вађења врелог гвожђа из огња и стављања на свету трпезу.

3. Законик Проте Матеје

Законик Проте Матеје¹⁹⁷ је настао 1804. године уочи Првог српског устанка као први кривичноправни акт Карађорђево Србије. Од одредби које се односе на заштиту имовине овај законик познаје само одредбу члана 3. у којој је прописана кумулативна казна: телесна казна у виду шибања – "каштигања штаповима"¹⁹⁸ и новчана казна у висини двоструке вредности одузете, дакле украдене ствари.

Ово кривично дело се, заправо, састоји у крађи јагњета, прасета или коња. Ова крађа може бити извршена тајно или јавно, дању или ноћу, од стране једног или више (банда) лица, при чему закон не прави разлику у кажњавању учиниоца зависно од услова и околности под којима је дело учињено, односно зависно од вредности украдене ствари.

¹⁹⁵ Д.Јефтић, Д.Поповић, Народна правна историја, Београд, 1997. године, стр.64

¹⁹⁶ Ф.Чулиновић, Душанов законик, Београд, 1931. године, стр. 34-35

¹⁹⁷ Т. Живановић, Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865. године, Београд, 1967. године, стр.7-8

¹⁹⁸ М. Грубач, Телесна казна у Србији, Београд, 2004. године, стр. 59-60

4. Карађорђев криминални законик

Карађорђев криминални законик¹⁹⁹ (познат још и као "Правила војена и народна") према претпоставкама историчара донет је од стране самога војсковође Ђорђа Петровића Карађорђа 1807. године²⁰⁰. Његов је текст пронађен тек 1903. године у Државној архиви Краљевине Србије. Имао је само 38 чланова (с тим да првих четрнаест чланова није пронађено том приликом, већ су касије пронађени преписи чланова 9, 10, 40 и 41)²⁰¹. Остало је непознато такође да ли је овај законик уопште био и примењиван, ако јесте, где је и до када примењиван.

И овде се ради о револуционарном законуку, кратког и ограниченог обима примене, без посебне систематике и веће правнотехничке савршености. Одговарао је духу и потребама устаничке Србије тога времена. И он је по већини својих одредаба садржавао посебни део кривичног права предвиђајући поједина кривична дела и казне за њихове учиниоце²⁰².

У оквиру ових кривичних дела, законик познаје више облика и видова испољавања тешких кривичних дела против имовине. За ова су дела прописане различите казне као што су : накнада проузроковане штете, телесна казна у виду шибања (каштигама) или у виду сакаћења – пребијања руку или ногу и смртна казна – разаципање на коло.

Прво кривично дело ове врсте је предвиђено у одредби члана 34.²⁰³ Наиме, Карађорђев законик је у одредби овог члана предвидео телесну казну батињањем – каштигу за јатаковање, дакле, помагању разбојнику. Ово дело чини лице које да разбојнику (или хајдуку како га још законик назива) хлеба и ако га не пријави селу. На овај начин је предвиђена, дакле, кривична одговорност за пружање помоћи лицима која су гоњена због извршеног кривичног дела разбојништва²⁰⁴.

У члану 35. Карађорђев законик предвиђа право кривично дело разбојништва. Дело

¹⁹⁹ Закони Карађорђевог времена, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 1-3/1987. године, стр. 151-191

²⁰⁰ О времену настанка овог законика у правној историји не постоји јединствено схватање. Тако Т. Живановић сматра да Карађорђев законик потиче из 1807. године (Т. Живановић, Основи кривичног права, Општи део, Београд, 1910. године стр. 21), док С.Новаковић узима 1810. годину као годину настанка овог законика (С. Новаковић, Уставно питање и закони Карађорђевог времена, Београд, 1907. године, стр. 117)

²⁰¹ Д. Јовашевић, Основне карактеристике кривичног законодавства Карађорђевог времена, Пешчаник, Ниш, број 4/2006. године, стр. 80-103

²⁰² А. Соловјев, О Карађорђевог законуку, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број од априла 1932. године, стр. 373

²⁰³ Д. Папазоглу, Кривично право и правосудје у Србији, 1804-1813. године, Београд, 1954. године, стр. 45-48

²⁰⁴ Закони Карађорђевог времена, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 1-3/1987. године, стр. 151-191

се састоји у одласку у хајдуке, дакле у одметању од законите власти и вршењу кривичних дела против имовине " своје браће". За ова лица је изричито забрањено давање било какве милости (помиловања за учињено дело), већ се они морају вазда гонити и терати без милости. У случају да је овакво лице приведено лицу правде, суд ће му поред обавезе да накнади проузроковану штету извршеним кривичним делом (или делима) изрећи и телесну казну у виду сакађења – пребијање ногу и руку, а потом ће тако лице бити осуђено на казну смрти разапињањем на колу.

Последње кривично дело²⁰⁵ које је од значаја за посматрану тему нашега рада је предвиђено у одредби члана 36. Карађорђевог криминалног законика. Овде је заправо предвиђена кривична одговорност и кажњавање за случај подстрекавања других лица на хајдучију (одметништво). Ово дело чини старешина, судија или какав други државни чиновник који подстрекава друга лица да иду у хајдуке и да харају свој народ, а да њему дају украдену имовину. У овом случају се сматра да је управо овакво лице непосредни учинилац, а не подстрекач у виду саучесника на извршење овог кривичног дела. Овакво се лице кажњава као и сам хајдук – телесном казном у виду пребијања ногу и руку, а потом смртном казном када се разапиње на коло.

5. Казнитељни законик за Књажество Србију

Казнитељни (Криминални) законик за Књажество Србију из 1860. године представља први систематизовани зборник свих кривичноправних одредби донет за време друге владе књаза Милоша Обреновића. Настао по узору на Аустријски кривични законик из 1852. године, садржински је подељен на одредбе општег и одредбе посебног дела.

У оквиру посебног дела, Казнитељни законик, у глави двадесетчетвртој, под називом : "О разбојничеству, ајдуковању и насилном изнуђавању", предвиђа више неименованих кривичних дела која се састоје у различитим делатностима које су управљене на одузимање или повреду имовине другог лица²⁰⁶. За ова су дела прописане различите врсте и мере казни као што су : казна робије и смртна казна, што указује да и сам законодавац ова кривична дела сматра нарочито тешким и опасним.

Слична кривична дела против имовине са готово идентичним законским обележјима и прописаним казнама предвиђа и Кривични законик за Књажевину Црну Гору²⁰⁷ из 1906. године у глави двадесет четвртој под називом : "О разбојништву, насилном изнуђавању и прикривању", у чл. 237-250. који је и писан под великим утицајем Казнитељног законика за Књажество Србију.

²⁰⁵ А. Ђорђевић, Карађорђево закон, Зборник радова, Два века државности Србије, Ниш, 2004. године, стр.461-468

²⁰⁶ Д. Николић, Кривични законик Кнежевине Србије, Ниш, 1991. године, стр. 244-245

²⁰⁷ Кривични законик за Књажевину Црну Гору, Званично издање, Цетиње, 1906. године, стр.97-98

У члану 237. је предвиђено прво кривично дело ове врсте. То је кривично дело разбојништва које се састоји у одузимању или присвајању за себе какве покретне ствари од другог лица недозвољеним начином, силом, опасном претњом или злостављањем каквог лица. Дакле, као радња извршења овог кривичног дела одређене су две алтернативно предвиђене делатности. То су : 1) одузимање и 2) присвајање. За постојање овог дела је битно испуњење још три кумулативна елемента као што су : 1) радња извршења мора бити управљена према туђој покретној ствари, 2) радња се предузима у намери прибављања користи за себе и 3) радња извршења мора бити предузета од одређени начин : недозвољеним начином, силом, опасном претњом или злостављањем каквог лица.

У члану 238. одређен је практично облик разбојничке крађе као кривичног дела против имовине. Ово дело чини лице које је ухваћено на делу крађе, па у намери да задржи украдену ствар примени према неком лицу силу или опасну претњу.

За оба напред наведена кривична дела која закон назива једним именом "разбојништво", у члану 239. прописана је казна робије од најмање пет година.

У члану 240. Казнитељни законик за Књажество Стрбију предвиђа тежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана смртна казна. Ово дело постоји у случају када учинилац при вршењу крађе или отимању каквог човека другог са умишљајем лиши живота. Дакле, овде се ради о двоактном кривичном делу које се састоји од две нужно повезане противправне делатности које се предузимају са умишљајем : прво се врши кривично дело крађе или отмице, а потом се друго лице лишава живота.

Такође тежи облик кривичног дела разбојништва је предвиђен и у одредби члана 241. овог законика. За ово је кривично дело предвиђена казна робије у трајању од десет до двадесе година . Ово дело постоји у следећим случајевима:

- 1) ако је при одузимању туђе покретне ствари неком лицу нанета тешка телесна или душевна повреда или је његов телесни интегритет опасно повређен или оштећен (овде се дакле ради о делу које је квалификовано тежом последицом која мора бити у узрочно последичној вези са предузетом радњом примене силе и у односу на коју је учинилац поступао са нехатом),
- 2) ако је учинилац дела већ једном раније био кажњен због извршења кривичног дела разбојништва (дакле овде се ради о извршењу дела у специјалном поврату који представља квалификаторну околност за коју закон прописује теже кажњавање),
- 3) ако је при одузимању туђе покретне ствари неко лице из нехата лишено живота,
- 4) ако је учинилац дела са собом носио хладно или ватрено оружје,
- 5) ако је дело извршено од два или више лица која су се претходно договорили за

извршење овог кривичног дела (овде се ради о организованом, групном извршењу кривичног дела) ,

6) ако је разбојништво учињено на јавном путу или другом јавном месту (јавно место је свако оно место које је доступно индивидуално неодређеном броју људи),

7) ако је разбојништво извршено за време ноћи, у кући где живе људи или другим њиховим помоћним зградама и

8) ако је дело извршено на тај начин да је учинилац оштећеног стављао на муке како би овај открио место где му се налази имовина (где је свиреп начин извршења кривичног дела мучењем жртве предвиђен као квалификаторна околност)

И последње кривично дело ове врсте је предвиђено у одредби члана 242. Овде се заправо ради о кривичној одговорности и кажњавању за покушај кривичног дела разбојништва. Ово дело постоји када је учинилац предузео радњу напаствовања или злостављања другог лица, али није успео да отме или однесе било какву вредност. За ово је дело прописана казна робије без одређења посебног минимума или максимума ове врсте казне²⁰⁸.

5. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У НАШЕМ ЗАКОНОДАВСТВУ У ДВАДЕСЕТОМ ВЕКУ

Период између два светска рата је заправо представљао период конституисања прве заједничке јужнословенске државе на простору Балкана под називом Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца која је проглашена 1. децембра 1918. године. Паралелно са успостављањем нове државне организације, започели су интензивни напори и да се заокружи целокупни правни систем нове државе. У том светлу је и донет први Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца²⁰⁹ 1929. године који је ступио на снагу тек 1930. године (у време када је ова држава већ променила и име у Краљевина Југославија).

После завршетка Другог светског рата и народноослободилачке борбе против фашистичких окупатора, те победоносне социјалистичке револуције, нова држава је такође у циљу заштите и обезбеђења најзначајнијих друштвених (народних) добара, вредности и интереса донела више кривичних закона. Тако ћемо развој инкриминација која се односе на разбојништво као насилно имовинско кривично дело у нашој земљи у току 20. века посматрати кроз следеће кривичне законе:

²⁰⁸ Д. Николић, Кривични законик Кнежевине Србије, оп.цит. стр. 245

²⁰⁹ С. Бреберина, И. Илић, Кривични законик за Краљевину Југославију, Загреб, 1934. године, стр.236-241

- 1) Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца²¹⁰,
- 2) Кривични законик ФНРЈ и
- 3) Кривични закон СР Србије.

1. Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца²¹¹ из 1929. године у глави двадесет седмој под називом: "Кривична дела против имовине", одређује кривичну одговорност и кажњавање за више кривичних дела разбојништва²¹².

Прво кривично дело ове врсте је предвиђено у члану 326. Кривичног законика²¹³. То је кривично дело разбојништва иако га сам законик тако не назива. За ово је дело предвиђена казна робије у трајању до петнаест година. Ово се дело састоји у одузимању туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем себи или другом прибави противправна имовинска корист : употребом силе или претњом истовремене опасности по живот или тело другог или на други начин чињењем неспособним другог лица да спречи одузимање своје имовине

Радња извршења овог кривичног дела је одређена као одузимање туђе покретне ствари. За постојање разбојништва је поред предузете радње која је управљена на туђу покретну ствар, потребно испуњење још два кумулативна елемента :

1) да је радња извршења предузета у одређеној намери као субјективном елементу на страни учиниоца у време предузимња радње извршења - намери да се присвајањем одузете ствари себи или другом прибави противправна имовинска корист, при чему та намера не мора бити остварена у сваком конкретном случају и

2) да је радња извршења предузета на одређени начин : употребом силе (физичке или психичке принуде која мора бити неодољива) или претњом истовремене опасности по живот или тело другог (квалификоване претње која се састоји у најави наносења последице смрти или тешке телесне повреде) или на други начин чињењем неспособним другог лица да спречи одузимање своје имовине²¹⁴.

У члану 327. је предвиђено кривично дело разбојничке крађе. Но, и ово кривично дело законик назива разбојништвом. И за ово дело је прописана казна робије у

²¹⁰ Ф. Агатоновић, Кривични законик, пропраћем објашњењима, примедбама и решидбама, Загреб, 1930. године, стр. 367-374

²¹¹ Ј.Весел, Кривични законик Краљевине Југославије са 343 рјешења свих апелационих судова и свих одељења Касационог суда, Сарајево, 1935. године, стр.145-149

²¹² Више : М.Аћимовић, Кривично право, Посебни део, Суботица, 1940. године

²¹³ Т. Живановић, Основи кривичног права, Посебни део, Прва књига, Београд, 1923. године, стр. 30-31

²¹⁴ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934. године, стр.563-565

трајању до петнаест година. Ово дело чини крадљивац који је затечен у вршењу крађе, па у намери да задржи украдену ствар употреби силу против неког лица или претњу истовременом опасношћу по нечији живот или тело или које на други начин учини неспособим другога да спречи одношење ствари.

И овде се ради о правом сложеном кривичном делу које се састоји из два нужно повезана кривична дела : крађе која се прво врши, и потом се примењује принуда, односно када учинилац примењују силу или претњу или на други начин чини неспособним оштећеног да спречи одузимање своје ствари.

Последње кривично дело које је од значаја за посматрање и свеобухватну анализу кривичног дела разбојништва је предвиђено у одредби члана 328. Кривичног законика Каљевине СХС. То је заправо најтежи облик овог кривичног дела за које је прописана казна робије у трајању од најмање пет година или казна вечите робије. Ово дело постоји у више случајева²¹⁵. То су :

- 1) ако је при извршењу кривичног дела разбојништва услед примењене силе према неком лицу истоме нанета тешка телесна повреда у било ком облику,
- 2) ако је разбојништво учињено од више лица,
- 3) ако је разбојништво учињено ноћу (где је време извршења дела заправо квалификаторна оконост),
- 4) ако је разбојништво учињено на посебан начин – са свирепашћу (окрутношћу) или уз мучење и
- 5) ако је разбојник у току извршења дела имао при себи оружје, опасно оруђе или распрскавајуће материје ради напада или одбране или ради уништења лица или имовине.

Најтежи облик овог кривичног дела је предвиђен у одредби става 2. члана 328. Кривичног законика²¹⁶. За ово је дело прописана смртна казна или казна вечите робије. Ово дело постоји у случају ако је при извршењу кривичног дела разбојништва неко лице са умишљајем лишено живота. Овде се, дакле, ради о двоактном кривичном делу које је састављено из две нужно повезане радње : примене силе у намери одузимања туђе покретне ствари и умишљајног лишавања живота другог лица (лица од кога се ствар одузима или случајног посматрача, пролазник или др. лица)²¹⁷.

²¹⁵ Т. Живановић, Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију, Београд, 1930. године, стр. 177-179

²¹⁶ Т. Живановић, Основи кривичног права, Посебни део, Прва књига, оп.цит. стр. 43-48

²¹⁷ Г. Никетић, Кривични (казнени) законик, Београд, 1939. године, стр. 189-191

2. Кривични законик ФНРЈ

Кривични законик ФНРЈ донет је 9. марта 1951. године²¹⁸ и представља први кривичноправни акт после ослобођења наше земље који је на целовит начин регулисао материју општег и посебног дела кривичног права. Овај законик је предвидео посебну главу двадесет, под називом : "Кривична дела против друштвене и приватне имовине"²¹⁹. У овој су глави кривична дела насилног одузимања или насилног напада на имовину другог лица по први пут подељена у три законске одредбе и то као :

- 1) разбојничка крађа у члану 251. КЗ,
- 2) разбојништво у члану 252. КЗ и
- 3) тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва у члану 253. КЗ.

У члану 252. је предвиђено кривично дело разбојништва које се у литератури најчешће назива "насилна крађа"²²⁰. Дело се састоји у одузимању туђе покретне ствари употребом силе против неког лица или претњом да ће се непосредно напасти на његов живот или тело у намери да се присвајањем ове ствари себи или другом прибави противправна имовинска корист. Закоником је разбојништво одређено као право сложено кривично дело које се састоји из : 1) принуде која претходи крађи и представља средство или начин њеног извршења и 2) крађе. За ово је дело предвиђена казна строга затвора од најмање три године²²¹.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва је предвиђен у одредби члана 253. Кривичног законика ФНРЈ²²², под називом : тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва. Ово дело има два облика свог испољавања. То су :

1) ако је при извршењу кривичног дела разбојништва неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда или је кривично дело извршено у саставу групе или банде. Ово дело одређују, дакле, две квалификаторне околности :

а) ако је услед предузете радње извршења применом силе неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда у било ком облику (обична тешка телесна повреда, особито тешка телесна повреда, тешка телесна повреда на мах или тешка телесна повреда квалификована смрћу) и

б) ако је дело разбојништва извршено од стране организоване, криминалне групе или како то закон каже од стране банде или групе на основу претходно унапред

²¹⁸ Службени лист ФНРЈ број 13/51

²¹⁹ Ф. Бачић, Размишљања у поводу тридесетогодишњице нашег новог кривичног права, Наша законитост, Загреб, број 6/1975. године, стр. 5-8

²²⁰ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1977. године, стр. 284-286

²²¹ Више : Збирка прописа о извршењу казни, мјера сигурности и одгојно поправних мјера, Београд, 1953. године

²²² М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 286-287

заједнички донете одлуке. За ово је дело прописана казна строгог затвора у трајању од најмање пет година и

2) најтежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна строгог затвора од најмање десет година или смртна казна постоји у случају ако је услед предузете радње извршења неко лице са умишљајем лишено живота. Овде заправо тежа последица која се састоји у умишљајном лишавању живота другог лица треба да резултира из примењене силе према неком лицу при одузимању туђе покретне ствари.

Изменама Кривичног законика ФНРЈ од 10. јуна 1959. године²²³ наведена кривична дела разбојништва и тешких случајева разбојничке крађе и разбојништва су задржала свој дотадашњи законски опис и обележја²²⁴.

3. Кривични закон СР Србије

После Устава СФРЈ из 1974. године у области материјалног кривичног права је уведен принцип подељене законодавне надлежности између федерације, република и покрајина. И тако је до тада јединствено кривичноправно подручје, подељено када је 1. јула 1977. године ступило на снагу девет кривичних закона : један савезни, шест републичких и два покрајинска кривична закона. Но, после доношења Устава СР Србије у марту 1989. године у области кривичног права су учињене велике и радикалне измене, па је тако републички кривични закон из 1977. године почео јединствено да се примењује на целој територији Републике.

У области кривичноправне заштите имовине, из тог времена је за предмет наше анализе посебно значајан Кривични закон СР Србије²²⁵ који је са више измена и допуна био у примени у нашој Републици до 1. јануара 2006. године. Овај је закон у глави шеснаестој под називом : "Кривична дела против имовине" предвидео је следећа насилна имовинска кривична дела. То су :

- 1) у члану 167. – разбојничка крађа,
- 2) у члану 168. – разбојништво и
- 3) у члану 169. – тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва²²⁶.

Кривично дело разбојништва²²⁷ из члана 168. КЗ РС има два облика испољавања :

²²³ Службени лист ФНРЈ број 30/59

²²⁴ Н. Срзентић, Образложење измена и допуна Кривичног законика, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 1-2/1959. године, стр. 85-92

²²⁵ Службени гласник СР Србије број : 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и Службени гласник Републике Србије број : 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 1/2002, 80/2002, 39/2003 и 67/2003

²²⁶ Кривични закони, Интермекс, Београд, 2003. године, стр.139

²²⁷ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије – практична примена, Београд, 2002. године, стр.180-182

основни и тежи облик.

Основни облик овог дела (став 1.) за који је прописана казна затвора најмање три године се састоји у одузимању од другог лица туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем за себе или другог прибави противправна имовинска корист употребом силе против неког лица или претњом да ће се непосредно напасти на његов живот или тело. Овде се ради, дакле, о правом сложеном кривичном делу које се састоји из два дела : принуде и крађе.

Тежи, квалификовани облик кривичног дела разбојништва (став 2.) за који је предвиђена казна затвора најмање пет година постоји ако је услед предузете радње извршења учинилац за себе или другог прибавио противправну имовинску корист у износу преко 850.000 динара²²⁸. Висина ове користи се утврђује према тржишним условима који су постојали у време предузимања радње извршења кривичног дела²²⁹.

²²⁸ Овако утврђена висина противправне имовинске користи која представља основ за квалификовање овог облика кривичног дела је утврђена изменом и допуном Кривичног закона из априла 2003. године (Службени гласник Републике Србије број 67/2003)

²²⁹ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003. године, стр. 310-313

Глава четврта

КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Као што смо већ видели у претходним излагањима, кривична дела против имовине, где спадају и кривична дела разбојништва, правна теорија често систематизује у права, природна, општа или атавистичка кривична дела која су позната у свим кривичноправним системима од најстаријих времена. Таква је ситуација и данас. Ради се, наиме, о инкриминацијама које пружају заштиту имовини, која поред живота, телесног интегритета и здравља човека, представља најзначајније лично добро човека, које је кроз систем законске заштите од свих облика противправног повређивања или угрожавања добило и карактер друштвеног добра.

У циљу потпунијег и свестранијег сагледавања проблематике кривичних дела разбојништва у нашој земљи, није довољно само да се посветимо теоријској и практичној анализи облика испољавања, обележја и карактеристика ових кривичних дела сходно одредбама нашег позитивног законодавства, већ је потребно да одређену пажњу посветимо и упоредноправној анализи ових кривичних дела у савременим кривичноправним системима. То значи да бројна кривична дела против имовине представљају и данас саставни део система кривичних дела у посебном делу кривичних закона (законика) у свим модерним правним системима.

Стога ћемо ради свеобухватности излагања посматране теме, у наставку посматрати и анализирати појам, карактеристике, систематику и обележја кривичних дела разбојништва сходно законским решењима из појединих нама доступних кривичноправних система. То су кривични закони (закониоци) следећих земаља:

1. Босне и Херцеговине,
2. Бугарске,
3. Црне Горе,

4. Чешке,
5. Хрватске,
6. Израела,
7. Македоније,
8. Немачке,
9. Руске федерације,
10. Словеније,
11. Украјине.
12. Швајцарске и
13. Шведске.

2. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Ново кривично право Босне и Херцеговине²³⁰ из 2003. године у групи кривичних дела против имовине, у глави двадесет петој Кривичног закона Федерације Босне и Херцеговине (КЗ ФБИХ), глави двадесет петој Кривичног закона Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине (КЗ БД БИХ) и глави двадесет трећој Кривичног закона Републике Српске (КЗ РС) предвиђа кривично дело разбојништва²³¹.

Разбојништво²³² је право сложено кривично дело које се према својој правној природи одређује истовремено и као имовинско, али и као насилничко кривично дело²³³. Обележја овог кривичног дела су одређена у одредби члана 289. КЗ ФБИХ, члана 283. КЗ БД БИХ и члана 233. КЗ РС. Ово се кривично дело²³⁴ састоји у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот и тело у намери да се прибави за себе или другог противправна имовинска корист или да се одузета ствар противправно присвоји. Разбојништво према законском опису има два облика испљовавања. То су основни и тежи, квалификовани облик.

²³⁰ Систем кривичног права Босне и Херцеговине данас чине четири закона : 1) Кривични закон Босне и Херцеговине (КЗ БИХ) – Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004 и 61/2004; 2) Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине – (КЗ ФБИХ) – Службене новине Федерације Босне и Херцеговине број 36/2003, 37/2003, 21/2004 и 69/2004; 3) Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине (КЗ БД БИХ) – Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине број : 10/2003, 1/2004 и 45/2004 и 4) Кривични закон Републике Српске (КЗ РС) – Службени гласник Републике Српске број 49/2003 и 108/2004

²³¹ М.Вешовић, А.Стајић, Кривично право, Посебни дио, Сарајево, 1987. године, стр. 47-52

²³² Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

²³³ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2006. године, стр. 122-124

²³⁴ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

Разбојништво²³⁵ се као право сложено кривично дело састоји из два дела. То су : принуда и крађа, где принуда претходи крађи и представља средство и начин њеног вршења²³⁶. Принуда се примењује у циљу да би се савладао отпор власника или држаоца ствари и тако одузела туђа покретна ствар у намери да учинилац за себе или другог прибави противправну имовинску корист или да одузету ствар противправно присвоји²³⁷.

Радња извршења код кривичног дела разбојништва је одређена као одузимање туђе покретне ствари. То је делатност којом се прекида притежање, детенција, фактичка власт ранијег држаоца и успоставља државина на ствари учиниоца дела, односно могућност њеног коришћења или располагања. Та радња извршења се предузима на законом одређени начин : а) употребом силе - која може бити апсолутна (физичка) или компулзивна (психичка) и која мора да буде неотклоњива и б) квалификоване претње - најавом непосредног напада на живот или телесни интегритет држаоца ствари или неког другог лица.

За основни облик кривичног дела разбојништва у сва три кривична закона у Босни и Херцеговини је прописана казна затвора у трајању од једне до десет година.

Према законском опису кривично дело разбојништва има два тежа, квалификована облика испољавања за која закон прописује строжије кажњавање²³⁸.

Први тежи облик разбојништва се јавља у три вида испољавања. То су : а) ако је при предузимању радње извршења основног облика дела неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда у било ком облику, б) ако је дело извршено у саставу групе људи (коју морају да чине најмање три лица која су се договорили за вршење једног или више кривичних дела ове врсте без обзира да ли ова група има трајни карактер, строгу хијерархију и чврсту организацију и в) ако је учинилац приликом примене радње принуђавања према оштећеном лицу употребио оружје (хладно или ватрено) или друго опасно оруђе. За ово је дело прописана казна затвора најмање пет година.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора најмање десет година или казна дуготрајног затвора постоји у случају када је приликом предузимања радње извршења основног дела неко лице са умишљајем лишено живота. Овде се, дакле, ради о кумулативном вишекратном предузимању више делатности и то : а) примене принуде према неком лицу, б) одузимање туђе покретне ствари и в) лишавање живота неког лица при чему се све наведене

²³⁵ Д. Јовашевић, Обележја кривичног дела разбојништва, Судска пракса, Београд, број 9/1996. године, стр. 62-66

²³⁶ Д. Столник, Казнена дјела разбојништва у новчарским институцијама, Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/2006. године, стр. 212-214

²³⁷ пресуда Врховног суда Србије Кж. 269/2003

²³⁸ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

делатности предузимају са умишљајем као обликом кривице на страни учиниоца дела.

3. БУГАРСКА

Кривични законик Бугарске ²³⁹ у глави шеснаестој, у чл. 198 и 199. у групи кривичних дела против имовине предвиђа два кривична дела разбојништва (која назива грабеж).

Прво кривично дело разбојништва је, наиме, предвиђено у одредби члана 198. Ово дело се састоји у употреби силе или претње у намери да се на овај начин прибави себи или другом противправна имовинска корист. Као радња извршења сматрају се : употреба силе и употреба претње.

Сила у смислу овог кривичног дела може бити асопутна или компулзивна, с тим да она мора бити неодољива. Она може бити примењена непосредно према лицу од кога се одузима ствар, али може бити и посредна, када се сила примењује према неком другом лицу. Претња у смислу постојања овог кривичног дела је застрашивање, најава зла, изјава којом се најављује непосредни напад на живот, здравље, тело или имовину другог лица.

За основни облик кривичног дела разбојништва је прописана казна затвора у трајању од три до десет година.

Тежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора у трајању од пет до петнаест година је предвиђен је у одредби члана 199. Кривичног законика Бугарске. Ово дело постоји ако је разбојништво извршено под следећим квалификаторним околностима које му дају тежи вид испољавања и већи степен тежине и опасности. Овај тежи облик кривичног дела постоји у следећим случајевима:

1) ако је дело извршено у великој мери. Када постоји већа мера, дакле већи степен тежине и опасности учињеног дела, већи обим и интензитет проузроковане последице, проузрокована већа имовинска штета по имовину другог лица, већи степен кривице (виности) учиниоца дела, представља фактичко питање које судско веће решава у сваком конкретном случају имајући у виду све објективне и субјективне околности учињеног кривичног дела и личности његовог учиниоца,

2) ако је радња извршења предузета од стране два или више лица која су се удружила ради вршења овог кривичног дела. Овде се ради о организованом, групном облику извршења кривичног дела који представља кумулацију

²³⁹ Наказателан кодекс, Паралакс Софија, 1998. године, стр. 89-90

криминалне енергије више лица која су се привремено или трајно организовала, удружила за вршење једног или више кривичних дела ове врсте,

3) ако је при предузимању радње принуде у циљу одузимања туђе покретне ствари неком лицу нанета тешка или средње тешка телесна повреда. За постојање овог облика дела је потребно да је тежа последица настала као резултат примењене силе према неком лицу, да између овако проузроковане теже последице и предузете радње извршења, дакле, постоји узрочно последична (каузална) веза, да се тежа последица дела јавља у виду тешке или средње тешке телесне повреде која се може јавити у више облика и видова испољавања (зависно од врсте, обима и интензитета нанетог нарушавања телесног интегритета или здравља пасивног субјекта, односно проузрокованог органског или душевног оболења) или

4) ако је дело извршено у поврату. Посебан степен тежине у овом случају представља специјални поврат (или рецидив) на страни учиниоца дела који указује да се ради о лицу које перманентно врши тешка, насилна имовинска кривична дела на штету имовине других лица, те да раније примењени васпитно-преваспитни третмани (после претходне осуде) нису у довољној мери утицали на његову личност у правцу преваспитања, поправљања и његове ресоцијализације, тако да се он поново нашао у улози учиниоца овог тешког кривичног дела са елементима насиља.

И коначно, најтежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора у трајању од петнаест до двадесет година, доживотни затвор или смртна казна постоји у следећим случајевима :

1) ако је неком лицу приликом предузимања радње извршења нанета тешка или средња телесна повреда квалификована смрћу. За постојање овог облика дела је потребно да се тежа последица састоји у проузроковању тешке или средње тешке телесне повреде која је квалификована смрћу (која је, дакле, из нехата довела до смртног исхода по живот оштећеног лица), те да је ова тежа последица настала као резултат примењене силе према неком лицу, тако да између овако проузроковане теже последице и предузете радње извршења, дакле, постоји узрочно последична (каузална) веза,

2) ако је дело извршено у стицају са убиством или покушајем убиства. Код овог облика дела се ради о повезаном вршењу са умишљајем више противправних делатности које се састоје из : примењене принуде према животу или телу другог лица, одузимања туђе покретне ствари и проузроковања умишљајног убиства или покушаја убиства или

3) ако је дело извршено у особито великој мери. Када постоји особито велика мера, дакле, изузетно висок степен и обим тежине и опасности учињеног дела, велики обим и интензитет проузроковане последице, проузрокована велика имовинска штета по имовину другог лица, велики степен кривице (виности) учиниоца дела, представља фактичко питање које судско веће решава у сваком конкретном случају

имајући у виду све објективне и субјективне околности учињеног кривичног дела и личности његовог учиниоца.

4. ЦРНА ГОРА

Кривични законик Републике Црне Горе²⁴⁰ у глави двадесет другој, у групи кривичних дела против имовине предвиђа насилно имовинско кривично дело под називом : "разбојништво" у одредби члана 242. Ово кривично дело има више облика испољавања. То су : основни, три тежа и један привилеговани, лакши облик испољавања.

Разбојништво²⁴¹ је поред разбојничке крађе право сложено кривично дело које се према својој правној природи одређује истовремено и као имовинско, али и као насилничко кривично дело²⁴². Ово се кривично дело²⁴³ се састоји у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот и тело у намери да се њеним присвајањем прибави за себе или другог противправна имовинска корист.

И разбојништво²⁴⁴ се састоји из два дела : принуде и крађе, где принуда претходи крађи и представља средство и начин њеног вршења. Принуда се примењује у циљу да би се савладао отпор власника или држаоца ствари и тако одузела туђа покретна ствар у намери да учинилац за себе или другог прибави противправну имовинску корист. Радња овог кривичног дела је започета применом силе, па је небитно да ли је изостала друга фаза извршења дела – одузимање ствари²⁴⁵.

Радња извршења код кривичног дела разбојништва²⁴⁶ је одређена као одузимање туђе покретне ствари. То је делатност којом се прекида притежање, детенција, фактичка власт ранијег држаоца и успоставља државина на ствари учиниоца дела, односно могућност њеног коришћења или располагања. Та радња извршења се предузима на законом одређени начин : а) употребом силе - која може бити апсолутна (физичка) или компулзивна (психичка) и која мора да буде неотклоњива

²⁴⁰ Службени лист Републике Црне Горе број 70/2003 и 47/2006

²⁴¹ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

²⁴² В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 122-124

²⁴³ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

²⁴⁴ Д. Јовашевић, Обележја кривичног дела разбојништва, Судска пракса, Београд, број 9/1996. године, стр. 62-66

²⁴⁵ пресуда Врховног суда Србије Кж. 269/2003

²⁴⁶ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

и б) квалификоване претње - најавом непосредног напада на живот или телесни интегритет држаоца ствари или неког другог лица²⁴⁷.

За ово је дело прописана казна затвора у трајању од две до десет година.

Према законском опису кривично дело разбојништва²⁴⁸ има три тежа, квалификована облика испољавања за која закон прописује строжије кажњавање.

Први тежи облик разбојништва постоји у два случаја који се разликују зависно од висине противправно прибављене имовинске користи: То су :

1) ако вредност употребом силе или квалификоване претње украдених ствари прелази износ од 3.000 Еура. Ова се имовинска корист утврђује према тржишним условима који постоје у време предузимања радње извршења. За ово је дело прописана казна затвора од две до дванаест година и

2) ако вредност употребом силе или квалификоване претње украдених ствари прелази износ од 30.000 Еура. Ова се велика имовинска корист такође утврђује према тржишним условима који постоје у време предузимања радње извршења. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од три до петнаест година.

Други тежи облик разбојништва²⁴⁹ за који је прописана казна затвора у трајању од три до петнаест година постоји у два случаја :

1) ако је кривично дело учињено од стране више лица. То значи да је у радњи извршења, истовремено или сукцесивно, учествовало најмање три лица која су учествовала у вршењу крађе и (или) у примени принуде без обзира да ли су сви предузимали исте или различите делатности по принципу поделе рада) и

2) ако је при предузимању радње извршења неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда у било ком облику. Ова тежа последица мора бити у узрочно последичној вези са предузетом радњом употребе силе. У односу на тежу последицу која се може јавити као : обична тешка телесна повреда, особито тешка телесна повреда, тешка телесна повреда на мах и тешка телесна повреда квалификована смрћу, учинилац мора да поступа са умишљајем.

Трећи, најтежи облик разбојништва за који је прописана у закону казна затвора најмање десет година или казна затвора од четрдесет година постоји ако је неко лице са умишљајем лишено живота приликом извршења разбојништва²⁵⁰.

²⁴⁷ З. Дујмовић, Приступу у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр. 245-262

²⁴⁸ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004. године, стр. 611-613

²⁴⁹ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, ибид, стр. 611-613

²⁵⁰ И.М.Недељковић, Убиство из користољубља или разбојништво са убиством, Полиција, Београд, број 11-12/1939. године, 757-568

Лакши облик²⁵¹ кривичног дела разбојништва (предвиђен у члану 242. став 6. КЗ РЦГ) за који је прописана казна затвора до три године постоји ако су испуњена два кумулативна елемента :

а) ако вредност украдених ствари у време предузимања радње извршења према тржишним условима не прелази износ од 150 Еура (дакле ради се о малом износу и вредности прибављене имовинске користи) и

б) ако је умишљај учиниоца у време предузимања радње извршења био управљен, ишао за тим да учинилац на овај начин прибави управо тако малу имовинску корист у износу до 150 Еура. Врста и висина последице представља привилегујућу околност за коју закон прописује блаже кажњавање при чему је и сам покушај овог дела кажњив према изричитој законској одредби.

5. ЧЕШКА

У Кривичном закону Чешке Републике²⁵² кривично дело разбојништва је предвиђено у групи кривичних дела против слободе и људског достојанства у члану 234. Дело има основни и два тежа, квалификована облика испољавања.

Основно дело разбојништва се састоји у одузимању туђе покретне ствари од другог лица употребом силе или претње да ће силу непосредно употребити у намери да одузме туђу ствар. И овде је радња извршења одређена са две кумулативно предвиђене делатности што указује на карактер правога сложеног кривичног дела. То су :

1) радња примене принуде коју закон одређује као употребу силе (апсолутне или компулзивне) и употребу претње да ће се сила применити (што значи да у овом случају није потребно да се ради о квалификованој претњи – претњи која се састоји у најави напада на живот или телесни интегритет другог лица, већ је довољно да се ради о претњи којом се најављује употреба било које силе и

2) радња одузимања туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем за учиниоца дела или неко друго лице прибави противправна имовинска корист.

За ово је дело прописана казна затвора у трајању од три до десет година.

²⁵¹ В. Воук, Лакши случајеви разбојништва, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2/1971. године, стр. 317-328

²⁵² Т. Васиљевић, Кривични законик Чешке, Београд 1965. године, стр. 144

Тежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора у трајању од пет до дванаест година постоји у следећим случајевима :

- 1) ако је радња извршења предузета од стране организоване групе,
- 2) ако је услед примене силе према неком лицу овоме нанета тешка телесна повреда у било ком облику и виду испољавања и
- 3) ако је предузетом радњом извршења учинилац проузроковао знатну штету оштећеном лицу. Када постоји знатна штета, представља фактичко питање које се цени према тржишним условима у време предузимања радње извршења од стране судског већа у сваком конкретном случају на бази свих објективних и субјективних околности учињеног дела.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва као насилне крађе за који је прописана казна затвора у трајању од десет до петнаест година према члану 234. Кривичног законика Чешке Републике постоји ако је услед предузете радње принуђавања пасивног субјекта проузрокована његова смрт. Та тешка последица у виду лишавања живота неког лица мора бити резултат умишљаја учиниоца и мора се налазити у узрочно последичној вези са предузетом радњом извршења основног кривичног дела.

6. ХРВАТСКА

Хрватски казнени закон²⁵³ из 1997. године у глави седамнаестој, у групи кривичних дела против имовине предвиђа у члану 218. кривично дело разбојништва²⁵⁴. Ово кривично дело има два облика испољавња : основни и тежи облик²⁵⁵.

Основни облик кривичног дела разбојништва, за који је прописана казна затвора од једне до десет година је одређен на сличан начин као и у другим кривичним законима који су настали на правном наслеђу бивше СФР Југославије²⁵⁶. Тако и ово кривично дело²⁵⁷ поред разбојничке крађе представља право сложено кривично дело које се према својој правној природи одређује истовремено и као имовинско, али и као насилничко кривично дело²⁵⁸. Ово се кривично дело²⁵⁹ се састоји у

²⁵³ Народне новине Републике Хрватске број : 110/97, 27/98, 50/2000, 129/2000, 105/2004 и 84/2005

²⁵⁴ Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, Загреб, 2007. године, стр. 546-548

²⁵⁵ Више : П. Веић, С. Глушчић, Основе казног права, Загреб, 2004. године; З. Маријан, Збирка казнених закона, Загреб, 2006. године

²⁵⁶ З. Дујмовић, И. Цајнер Мраовић, Криминалитет разбојништва у Хрватској, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999. године, стр. 93-100

²⁵⁷ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

²⁵⁸ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 122-124

одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот и тело у намери да се њеним присвајањем прибави за себе или другог противправна имовинска корист²⁶⁰.

И разбојништво²⁶¹ је право сложено кривично дело које чине два дела : принуда и крађа, где принуда претходи крађи и представља средство и начин њеног вршења²⁶². Принуда се примењује у циљу да би се савладао отпор власника или држаоца ствари и тако одузела туђа покретна ствар у намери да учинилац за себе или другог прибави противправну имовинску корист. Радња овог кривичног дела је започета применом силе, па је небитно да ли је изостала друга фаза извршења дела – одузимање ствари²⁶³.

Радња извршења код кривичног дела разбојништва²⁶⁴ је одређена као одузимање туђе покретне ствари. То је делатност којом се прекида притежање, детенција, фактичка власт ранијег држаоца и успоставља државина на ствари учиниоца дела, односно могућност њеног коришћења или располагања. Та радња извршења се предузима на законом одређени начин : а) употребом силе - која може бити апсолутна (физичка) или компулзивна (психичка) и која мора да буде неотклоњива и б) квалификоване претње - најавом непосредног напада на живот или телесни интегритет држаоца ствари или неког другог лица²⁶⁵.

Сила и претња²⁶⁶ да ће се напасти на живот или тело другог лица се примењују у циљу сламања отпора или спречавања очекиваног отпора²⁶⁷ према лицу од кога се ствари одузимају, али је могуће да буду примењене и према неком другом, њему блиском лицу, лицу које је притекло у помоћ или се затекло на месту извршења дела. За постојање кривичног дела разбојништва²⁶⁸ је битно да се радња извршења предузима на одређени начин и у одређеној намери – намери да учинилац за себе или другог прибави противправну имовинску корист. Ова намера мора да постоји

²⁵⁹ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

²⁶⁰ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

²⁶¹ Д. Јовашевић, Обележја кривичног дела разбојништва, Судска пракса, Београд, број 9/1996. године, стр. 62-66

²⁶² Д. Столник, Казнена дјела разбојништва у новчарским институцијама, Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/2006. године, стр. 212-214

²⁶³ пресуда Врховног суда Србије Кж. 269/2003

²⁶⁴ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

²⁶⁵ З. Дујмовић, Приступи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр. 245-262

²⁶⁶ Ј.Тулези, Приступ проблему разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338

²⁶⁷ Љ. Мишкај Тодоровић, З. Дујмовић, Обилежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-904

²⁶⁸ Љ. Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристична понашања малодобних починитеља разбојништва, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

на страни учиниоца у време извршења дела, али она не мора да у сваком конкретном случају буде и остварена²⁶⁹.

Према законском опису члана 218. КЗ РХ тежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора у трајању од три до дванаест година постоји у следећим случајевима²⁷⁰:

1) ако је кривично дело учињено у саставу групе или злочиначке организације. Овде значи организовано, групно извршење кривичног дела, представља основ за пооштрено кажњавање због кумулације злочиначке воље више лица која су се удружила да повремено или трајно, у дужем временском периоду врше тешка, насилна кривична дела прибављајући на тај начин противправну имовинску корист без обзира да ли су сва лица као чланови групе или организације предузимали исте или различите делатности по принципу поделе рада и

2) ако је при предузимању радње извршења употребљено какво оружје²⁷¹ или опасно оруђе. Дакле, овде је опасан начин и опасно средство извршења радње кривичног дела представљало основ за тежу квалификацију и дела и пооштрено кажњавање²⁷².

²⁶⁹ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

²⁷⁰ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

²⁷¹ У том смислу нам судска пракса даје обиље примера извршења овог облика кривичног дела разбојништва : ово дело постоји и када је претња у циљу застрашивања оштећеног учињена плинским пиштољем (пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 104/2002); чињеница да ли је пушка била напуњена адекватном муницијом када је њоме извршено разбојништво на бензинској пумпи, није од значаја за постојање дела јер то оштећеном није било познато (пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 977/2005); неуверљив је исказ оптуженог да је пиштољ био неисправан јер је оштећена добро чула када га је пред њом репетирао и убацио метак у цев, а то потврђује и сам оптужени објашњавајући како је репетирање пиштоља имало за сврху да изазове "звучни ефекат" (пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 413/2006); ако су предмети били употребљени искључиво ради застрашивања на начин као да се ради о правом и пуном оружју, а не о опасном оруђу и уколико је претња била извршена на начин да су оштећене сматрале да се ради о оружју, постоји тежи облик разбојништва (пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 583/2006)

²⁷² Прописујући строже кажњавање за квалификовани облик разбојништва, интенција је законодавца да том тежем, опаснијем начину извршења дела уз употребу оружја или опасног оруђа да и појачано значење кроз тежу казну (пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 417/2003)

7. ИЗРАЕЛ

У кривичном закону Израела²⁷³ из 1977. године у глави једанаестој, у групи кривичних дела која су везана за заштиту личне својине предвиђено је више кривичних дела разбојништва и то у чл. 402, 403 и 404.

Прво кривично дело ове врсте је прописано у одредби члана 402 а. За ово је дело прописана доста строга казна затвора – казна затвора у трајању до четрнаест година. Ово дело се састоји у одузимању туђе ствари од другог лица уз употребу претње према оштећеном лицу у тренутку извршења кривичног дела или непосредно после тога у циљу присвајања и задржавања те својине.

И код овог кривичног дела је као радња извршења предвиђена двоактна делатност : а) употреба принуде – која овде има карактер претње која се може предузети пре одузимања туђе покретне ствари од другог лица или непосредно после тога (што би у нашем праву одговарало квалификацији кривичног дела разбојничке крађе) и б) самог одузимања туђе покретне ствари. Битно је да се ова радња извршења предузима у одређеној намери – намери да се овако прибављена имовина задржи односно присвоји. Ова намера мора да постоји на страни учиниоца дела у моменту предузимања радње извршења, али она не мора да буде остварена у сваком конкретном случају.

У одредби члана 402 б. Израелски кривични законик предвиђа тежи облик кривичног дела разбојништва. За ово је дело прописана казна затвора у трајању до двадесет година. Ово дело постоји у следећим случајевима :

1) када је извршилац основног облика кривичног дела разбојништва предузео радњу извршења наоружан ватреним или хладним оружјем. Дело се чини самим видљивим поседовањем оваквих опасних средстава – оружја (при чему закон не спомиње и поседовање опасног оруђа као квалификаторну околност за ово дело), што значи да оно не сме бити и употребљено према пасивном субјекту. Практично само поседовање овог опасног оружја представља довољну претњу да ће оно ефективно и бити употребљено према оштећеном лицу,

2) ако је радња извршења кривичног дела предузета у групи лица. Овде се дакле ради о организованом облику учешћа више лица, било привремено, повремено или трајно у вршењу овог кривичног дела. Учесници групе могу да унапред поделе улоге или пак непосредно у току предузимања радње извршења, фактички на терену. Они могу да врше исте или различите делатности, истовремено или sukcesивно, на истом или различитим местима (зависно од њихове улоге у конкретном случају) и

²⁷³ Laws of the state of Israel, Special volume penal law, Jerusalem 1977. godine, str. 67-68

3) ако је непосредно пре или после извршења кривичног дела разбојништва нанета неком лицу телесна повреда у било ком облику испољавања. Ова телесна повреда мора бити резултат нехата учиниоца. Она се такође мора налазити у узрочно последичној вези са предузетом радњом извршења. До ње најчешће у пракси долази услед примењене силе у циљу одузимања туђе покретне ствари приликом савладавања отпора држаоца ствари.

И у члану 403. Кривичног законика Израела је предвиђено кривично дело разбојништва које постоји ако је услед предузете радње извршења примене силе према неком лицу истоме нанета само лака телесна повреда у виду лаког и краткотрајног нарушавања телесног интегритета или здравља. За ово је дело прописана казна затвора до седам година.

И коначно, у члану 404. предвиђено је кривично дело разбојништва које се јавља у два облика испољавања за која је закон прописао блаже кажњавање (дакле привилеговано кривично дело). Ово дело постоји у следећим случајевима :

1) када је учинилац имао јасну намеру да предузетом радњом извршења одузме и отуђи туђу ствар од другог лица, али му то није успело. За учиниоца овог облика покушаја разбојништва који је према изричитој законској одредби кажњив, је прописана казна затвора до пет година и

2) ако је радња извршења кривичног дела предузета од стране лица које је при себи носило ватрено или хладно оружје. Ово оружје мора бити видљиво на страни учиниоца дела, али оно не сме бити и употребљено у конкретном случају. За ово је дело прописана казна затвора у трајању до десет година.

8. МАКЕДОНИЈА

Република Македонија је 1996. године донела нови Кривични законик²⁷⁴ који је од тада више пута мењан и допуњаван. Овај законик у глави двадесет трећој, у групи кривичних дела против имовине, предвиђа у члану 237. кривично дело разбојништва као облик насилне (нарочито опасне крађе).

Ово се кривично дело се састоји у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот и тело у намери да се њеним присвајањем прибави за себе или другог противправна имовинска корист. Према слову закона разбојништво има два облика испољавања. То су : основни и три тежа, квалификована облика.

²⁷⁴ Службен весник на Република Македонија број : 37/96, 80/99, 43/2003, 19/2004, 81/2005 и 73/2006

И разбојништво је право сложено кривично дело које чине два дела : принуда и крађа, где принуда претходи крађи и представља средство и начин њеног вршења. Принуда се примењује у циљу да би се савладао отпор власника или држаоца ствари и тако одузела туђа покретна ствар у намери да учинилац за себе или другог прибави противправну имовинску корист. Радња извршења код кривичног дела разбојништва²⁷⁵ је одређена као одузимање туђе покретне ствари. То је делатност којом се прекида притежање, детенција, фактичка власт ранијег држаоца и успоставља државина на ствари учиниоца дела, односно могућност њеног коришћења или располагања.

Та радња извршења се предузима на законом одређени начин²⁷⁶: а) употребом силе - која може бити апсолутна (физичка) или компулзивна (психичка) и која мора да буде неотклоњива и б) квалификоване претње - најавом непосредног напада на живот или телесни интегритет држаоца ствари или неког другог лица.

За учиниоца овог кривичног дела је прописана казна затвора од најмање једне године.

Кривично дело разбојништва има три тежа, квалификована облика испољавања за која је закон прописао строжије кажњавање.

Први тежи облик разбојништва постоји у случају ако се ради о великој вредности, употребом силе или квалификоване претње, украдених ствари. Када постоји ова велика вредност (или како законик каже "од големи размери"), представља фактичко питање које судско веће мора да реши у свакој конкретној ситуацији. У сваком случају ова се имовинска корист утврђује према тржишним условима који постоје у време предузимања радње извршења. За ово је дело прописана казна затвора од најмање три године.

Други тежи облик кривичног дела разбојништва²⁷⁷, за који је прописана казна затвора од најмање пет година постоји у три случаја :

1) ако је при предузимању радње извршења неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда у било ком облику. Ова тежа последица мора бити у узрочно последичној вези са предузетом радњом употребе силе. У односу на тежу последицу која се може јавити као : обична тешка телесна повреда, особито тешка телесна повреда, тешка телесна повреда на мах и тешка телесна повреда квалификована смрћу учинилац мора да поступа са умишљајем,

²⁷⁵ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

²⁷⁶ В.Проески, Кривичен законик, Објаснувања, коментари и судска практика, Скопље, 1998. године, стр. 314-317 ; В. Камбовски, Кривичен законик со кротак коментар и објаснувања, Скопље, 2002. године

²⁷⁷ И.М.Недељковић, Убиство из користољубља или разбојништво са убиством, Полиција, Београд, број 11-12/1939. године, 757-568

2) ако је кривично дело учињено у саставу групе или банде. То значи да ову тежу квалификацију даје управо групно, организовано, вршење кривичног дела од стране најмање три или више лица и

3) ако је при предузимању радње принуђавања другог лица учинилац употребио ватрено или хладно оружје или друго опасно оруђе. Дакле, овде је карактер опасног средства које је употребљено на опасан начин одређено као квалификаторна околност²⁷⁸.

Трећи, најтежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора од најмање десет година или казна доживотног затвора постоји у случају ако је неко лице при извршењу разбојништва са умишљајем лишено живота.

9. НЕМАЧКА

Немачки кривични законик²⁷⁹ у посебном двадесетом поглављу под називом : "Разбојништво и изнуда" предвиђа више облика и видова испољавања кривичних дела разбојништва. Колики значај овај законодавац приписује кривичноправној имовине од насилних аката, указује и чињеница да је овим кривичним делима посвећено читаво једно поглавље²⁸⁰.

Основно кривично дело ове врсте под називом разбојништво је предвиђено у одредби члана 249. Немачког кривичног законика. За ово је дело прописана казна затвора од најмање једне године. Ово дело се састоји у одузимању туђе покретне ствари од другог лица у намери њеног присвајања употребом силе или претњом непосредном опасношћу по живот или тело неког лица.

И овде се према законском опису може рећи да је разбојништво према својој правној природи одређено као сложено кривично дело. Оно се састоји из два дела : а) принуде која се врши употребом силе или претњом непосредном опасношћу по живот или тело (дакле, квалификованом претњом) и б) радње одузимања туђе покретне ствари. За постојање дела је потребно да је учинилац у време предузимања радње извршења поступао са намером да одузету ствар присвоји.

Лакши облик овог кривичног дела из става 2. ове законске одредбе постоји када се ради о лакшем случају овог дела. При томе сам закон не одређује када постоји "лакши случај" дела. То је фактичко питање које судско веће решава у сваком конкретном случају имајући у виду све околности дела (степен употребљене мале претње, претња малим злом, мали интензитет опасности учиниоца и мали степен

²⁷⁸ В. Камбовски, Кривичен законик со кротак коментар и објаснувања, Скопље, 2002. године, стр.542-546

²⁷⁹ Кривични законик Савезне Републике Немачке са Уводним законом за Кривични законик и Војно кривичним законом, Београд, 1998. године, стр.119-120

²⁸⁰ Više: Н. Blei, Strafrecht, Besonderer teil, Munchen, 1975. године; U.Ebert, Strafrecht, Besonderer teil, Heidelberg, 1993. године; W. Gropp, Strafrecht, Berlin-Heidelberg-New York, 1998. године

његове кривице, мали износ проузроковане штете, мала вредност одузете ствари или је пак ствар повраћена или уопште није одузета у конкретном случају итд).

За лакши облик кривичног дела разбојништва закон је прописао казну лишења слободе у трајању од шест месеци до пет година.

Даље, овај Кривични законик²⁸¹ у члану 250. предвиђа "тешко разбојништво". И ово дело има два облика испољавања : основни и лакши облик.

За основно дело је прописана казна затвора у трајању од најмање пет година. Ово дело постоји у следећим случајевима :

- 1) ако је учинилац приликом извршења дела носио ватрено оружје (које мора бити видљиво, али не сме да буде употребљено),
- 2) ако је учинилац при извршењу дела при себи носио оружје (хладно) или друго опасно оруђе или друго средство ради спречавања или одбијања отпора других лица употребом силе или претње,
- 3) ако је учинилац при предузимању радње принуде неко лице довео у непосредну, блиску, стварну и конкретну животну опасност или опасност од наношења тешке телесне повреде (дакле, када су последица смрти или тешког нарушавања телесног интегритета пасивног субјекта биле присутне) и
- 4) када је дело извршено од стране лица у саставу банде која је управо створена, организована са циљем вршења кривичних дела разбојништва или крађе (дакле имовинских кривичних дела).

Лакши облик овог кривичног дела за који је прописана казна затвора у трајању од једне до пет година постоји ако је дело под конкретним условима извршења добило лакши вид испољавања.

Најтежи облик овог кривичног дела за који је прописана казна затвора најмање једну годину постоји ако је учинилац приликом извршења кривичног дела разбојништва у било ком претходном облику са умишљајем (или како закон каже "лакомислено") проузроковао смрт другог лица. Овде се, заправо, ради о стицају две последице – последице по имовину другог лица и последице по живот другог лица за које закон прописује строжије кажњавање.

²⁸¹ N.E. Krilova, A.V. Serebrenikova, Uголовное право современих зарубежних стран (Англии, США, Германији), Zерcalo, Москва, 2000. године, стр. 259-263

10. РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА

Руска федерација је 1996. године донела нови Кривични законик²⁸² који у посебном делу, у оквиру осмог дела под називом : "Кривична дела против економије", у глави двадесет првој под називом : "Кривична дела против имовине", предвиђа у члану 162. кривично дело разбојништва²⁸³.

Разбојништво се према овом законском решењу састоји у нападу са циљем одузимања туђе имовине који је извршен насиљем опасним по живот или здравље или претњом да ће се применити такво насиље. Дакле, и овде се ради о насилном одузимању туђе покретне ствари у намери да се за учиниоца дела или неко друго лице на овај начин прибави противправна имовинска корист. Ова се радња предузима на специфичан начин - употребом насиља или претњом употребе таквог насиља при чему ова претња мора да буде квалификована (она се, наиме, састоји у претњи насиљем по живот или здравље другог лица).

За ово је дело прописана казна затвора од три до осам година са или без конфискације имовине.

Поред основног облика дела, Руски кривични законик познаје и два тежа, квалификована облика кривичног дела разбојништва.

Први тежи облик разбојништва, тако постоји у следећим случајевима²⁸⁴:

- 1) ако је дело извршено од стране лица која су се претходно договорили за извршење овог дела,
- 2) вишеструко, дакле, када се као учинилац јавља лице које је више пута поновило ово или слично насилно имовинско кривично дело (тешка крађа, пљачка, изнуда и др. дела),
- 3) ако је радња извршења предузета уз незаконито продирање у стан, друге просторије или у друго скровиште (што представља посебан облик тешке крађе која је извршена на посебан начин – проваљивањем или обијањем затвореног простора) и
- 4) ако је дело извршено употребом оружја или предмета који могу да се искористе у својству таквог предмета, дакле, за вршење функције напада или одбране на живот или тело, односно здравље другог лица у смислу савладавања његовог

²⁸² Росијскаја газета број : 63/96, 30/2005 63/2005

²⁸³ И. Федосова, Т. Скуратова, Уголовниј кодекс Росијској федерацији, Гарант, Москва, 2005. године, стр.178-179

²⁸⁴ И. Федосова, Т. Скуратова, Уголовниј кодекс Росијској федерацији, ибид, стр.179-180

отпора.

За ово је дело прописана казна затвора од седам до дванаест година са или без изрицања конфискације имовине као споредне имовинске казне.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва је прописан у одредби члана 162. став 3. Кривичног законика Руске федерације²⁸⁵. За учиниоца дела у овом облику је прописана казна затвора у трајању од осам до петнаест година уз коју се обавезно као споредна казна изриче и казна конфискације имовине. Ово кривично дело постоји пак у следећим случајевима :

1) ако је радња извршења предузета од стране организоване групе – где дакле организовано, групно вршење кривичног дела ове врсте представља квалификаторну околност за коју закон прописује строже кажњавање. Дело постоји када у групи учествује најмање три или више лица која су се претходно договорили да трајно, у дужем временском периоду врше ово или слична кривична дела,

2) ако је радња извршења предузета у намери прибављања имовине у великом обиму. Који је то велики обим противправно прибављене имовинске користи у сваком конкретном случају представља фактичко питање које решава судско веће на бази конкретних објективних и субјективних околности. Но, ово дело постоји када је на страни учиниоца у време предузимања радње извршења насилног одузимања туђе покретне ствари постојала оваква намера да се прибави управо велика имовинска корист, без обзира да ли је таква корист у конкретном случају заиста и прибављена,

3) ако је услед предузете радње примене силе или квалификоване претње дошло до наступања тешких последица по здравље пасивног субјекта. Које су то тешке последице у сваком конкретном случају утврђује судско веће на бази налаза и мишљења лекара вештака судскомедицинске струке. Те тешке последице морају бити резултат предузете радње принуђавања пасивног субјекта и у односу на њих учинилац мора да поступа са нехатом и

4) ако је радњу извршења кривичног дела разбојништва предузело лице у поврату, дакле лице које је претходно најмање два или више пута било већ осуђивано за одузимање имовине или изнуду (дакле, за неко имовинско кривично дело које је предузето на насилан начин). Овде се, дакле, ради о посебном својству учиниоца дела за које закон прописује строжије кажњавање. То својство учиниоца јесте својство специјалног повратника.

²⁸⁵ Ј.И.Скуратов, В.М.Лебедев, Коментарији к Уголовному кодексу в Россијској федерации, Москва, 1996. године, стр. 89-91

11. СЛОВЕНИЈА

Казенски законик Републике Словеније²⁸⁶ у групи кривичних дела против имовине у члану 213. одређује појам и карактеристике кривичног дела разбојништва (роп).

Дело²⁸⁷ постоји кад неко лице одузме туђу покретну ствар у намери противправног присвајања употребом силе против неког лица или претњом непосредним нападом на живот или тело. Сходно законском опису, произилази да и овде разбојништво чине два посебна кривична дела. То су : принуда и крађа. Битно је за постојање дела да се прво предузима принуда (у виду употребе силе или квалификоване претње према другом лицу). Потом следи крађа у виду одузимања туђе покретне ствари. Битно је при томе за постојање овог дела да се радња предузима у намери да учинилац на овај начин за себе или другога прибави противправну имовинску корист.

За ово је дело прописана казна затвора у трајању од једне до десет година.

Кривично дело разбојништва има два тежа, квалификована облика испољавања.

Први тежи облик дела за који је прописана казна затвора од најамње три године постоји у случају ако је услед предузете радње извршења учинилац за себе или другог прибавио велику вредност украдене ствари. Када је та вредност "велика", у сваком конкретном случају утврђује судско веће као фактичко питање на бази свих објективних и субјективних околности учињеног дела.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва је предвиђен у ставу 3. члана 213. Словеначког кривичног законика. Ово дело постоји када је радњу извршења принуде, односно одузимања туђе покретне ствари предузело два или више лица. Учешће више лица у предузимању једне исте или различитих радњи код насилног одузимања имовине другог лица, представља квалификаторну околност за коју закон прописује строжије кажњавање.

²⁸⁶ Казенски законик з уводними појаснили Бошгјана Пенка ин Клаудија Стролига, Љубљана 1999. године, стр. 87-88

²⁸⁷ Љ. Селиншек, Казенско право, Љубљана, 2007. године, стр.347

12. УКРАЈИНА

И Украјински кривични законик у групи кривичних дела против државне и колективне имовине предвиђа више облика и видова испољавања кривичних дела разбојништава у смислу насилног одузимања туђе имовине.

Тако је основно кривично дело разбојништва са циљем противправног присвајања државне или колективне имовине предвиђено у одредби члана 86. Кривичног законика Украјине²⁸⁸. Према овом законском решењу разбојништво има више облика испољавања.

Ово кривично дело²⁸⁹ се састоји у нападу са циљем противправног присвајања државне или колективне имовине, које је праћено насиљем опасним по живот или здравље лица које је нападнуто, или са претњом примене таковог насиља (разбојништво). За ово је дело прописана казна лишења слободе у трајању од три до десет година са или без конфискације имовине као споредне казне.

Тежи облик овог кривичног за који је прописана казна затвора у трајању од шест до петнаест година са обавезним изрицањем казне конфискације имовине постоји у следећим случајевима :

- 1) ако је радња извршења управљена на противправно присвајање државне или колективне имовине велике вредности. Када постоји велика вредност такве имовине, фактичко је питање које судско веће решава у сваком конкретном случају,
- 2) када је радња извршења предузета по претходном договору групе лица,
- 3) кад је радња извршења праћена причињавањем тешких телесних повреда пасивном субјекту. Тешке телесне повреде у било ком облику и виду испољавања морају бити резултат предузете радње принуђавања пасивног субјекта. Оне морају бити резултат нехата учиниоца,
- 4) ако је радња извршења предузета на посебан начин - проваљивањем у просторије или било које чуване просторије,
- 5) ако је радњу извршења предузело лице у особито опасном поврату, дакле лице које је претходно више пута осуђивано са слична насилна кривична дела против имовине и

²⁸⁸ С.С.Јаценко, В.И. Шакун. и др. Кривични законик Украјине /Научно-практични коментар/, Кијев, 1999. године, стр. 361-364, 515-521

²⁸⁹ М.И. Коржанскиј, Популарниј коментар Криминолног кодексу Украјини, Кијев, 1997. године, стр. 115-116

б) ако је радњу извршења предузело лице у специјалном поврату, дакле лице које је раније извршило разбојништво са циљем противправног присвајања државне, колективне или индивидуалне имовине грађана или кривично дело бандитизма.

Поред наведеног кривичног дела разбојништва које је управљено против државне и колективне имовине, Украјински законодавац познаје још један облик разбојништва – кривичног дела које је управљено на приватну имовину грађана. Ово је, пак, кривично дело предвиђено у члану 142. у групи кривичних дела против приватне имовине.

У смислу ове законске одредбе, као разбојништво се сматра напад не само на имовину, него и на личност, тј. лице које чува наведену имовину или било које друго лице. Под разбојништвом се тако подразумева јавни или тајни (неочекивани за оштећеног) напад са циљем противправног присвајања имовине, при чему је тај напад праћен насиљем опасним за живот или здравље оштећеног, или са претњом примене таквог насиља.

При разбојништву, примењено насиље може бити физичко или психичко. Физичко насиље је облик насиља које је опасно по живот или здравље оштећеног. Психичко насиље се састоји у претњи реалне примене физичког насиља опасног по живот или здравље оштећеног (претња - убиством, причињењем тешке или средње тешке телесне повреде или лаке телесне повреде са поремећајем здравља).

Разбојништво се сматра свршеним делом у моменту напада који је праћен применом или претњом примене насиља опасног по живот или здравље, независно од тога да ли је учинилац противправно присвојио имовину оштећеног или не.

Субјективну страну разбојништва карактерише директни умишљај, а активни субјект кривичног дела може бити лице које је у време извршења кривичног дела имало најмање четрнаест година које радњу извршења предузима руковођено мотивом користољубља.

Кривично дело разбојништва из групе кривичних дела против приватне имовине грађана, дакле из члана 142. Кривичног законика Украјине се састоји у нападу са циљем противправног присвајања приватне имовине грађанина, праћено насиљем опасним по живот или здравље лица које је нападнуто, или са претњом примене таковог насиља.

За ово је кривично дело прописана казна затвора у трајању од три до десет година са конфискацијом имовине или без конфискације имовине као споредне имовинске казне.

Ово кривично дело разбојништва има два тежа квалификована облика испољавања за која је закон прописао строжије кажњавање.

Први тежи облик овог дела за који је прописана казна затвора у трајању од пет до двадесет година са обавезним изрицањем конфискације имовине постоји у следећим случајевима :

- 1) ако је радња извршења предузета по претходном договору од стране групе лица, при чему групу чине најмање три или више лица и
- 2) ако је радњу извршења предузело лице које је раније извршило разбојништво са циљем противправног присвајања државне, колективне или индивидуалне имовине грађана или дело бандитизма.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва за које је прописана казна затвора у трајању од шест до петнаест година уз обавезно изрицање казне конфискације имовине постоји у следећим случајевима :

- 1) ако је учинилац приликом предузимања радње извршења другом лицу нанео из нехата тешке телесне повреде у било ком облику што се утврђује налазом и мишљењем лекара вештака судскомедицинске струке ,
- 2) ако је радња извршења основног дела предузета на посебан, специфичан начин - проваљивањем у стан и
- 3) ако је радња извршења основног дела разбојништва предузета од стране учиниоца у особито опасном поврату (дакле од специјалног повратника које је раније више од два пута било осуђивано за оваква или слична насилна имовинска кривична дела).

13. ШВАЈЦАРСКА

Кривични законик Швајцарске²⁹⁰ из 1937. године са више каснијих измена и допуна предвиђа кривично дело разбојништва у двадесетој глави, у групи кривичних дела против имовине у одредби члана 139²⁹¹. Ово кривично дело има основни и два тежа облика испољавања.

Основни облик кривичног дела разбојништа према законском опису чини лице које у намери да учини крађу, или затечено на делу крађе, употреби силу према неком лицу, или претњу предстојећом опасношћу за живот или телесни интегритет, или на други начин онеспособи то лице за отпор.

²⁹⁰ А.В. Серебrenикова, Н.Ф. Кузњецова, Уголовниј кодекс Швецјари, Москва, 2000. године, стр. 87

²⁹¹ Кривични законик Швајцарске од 21.12.1937. године, са изменама и допунама у Федералном закону о измени и допуни Кривичног законика од 05.10.1950. године.

И према овом законском опису разбојништво је сложено кривично дело које је сачињено из два дела : а) принуде која претходни крађи и б) кривичног дела крађе. Битно је за постојање овог дела да се принуда врши употребом силе према неком лицу или претњом непосредним наступањем опасности по живот или тело (квалификоване претње). У овде се радња извршења предузима од стране лица које поступа са одређеном намером – намером да се учини крађа.

За ово је кривично дело прописана казна строгог затвора или казна затвора у трајању од најмање шест месеци²⁹².

Кривично дело разбојништва има два тежа, квалификована облика испољавања.

Тако први тежи облик овог дела за који је прописана казна затвора најмање пет година постоји у следећим случајевима (при постојању следећих квалификаторних околности):

- 1) ако је радња извршења предузета претњом смрћу неком лицу,
- 2) ако је приликом предузимања радње принуђавања неком лицу нанета из нехата тешка телесна повреда,
- 3) ако је радња извршења предузета од стране лица као члана банде организоване ради вршења разбојништва или крађа и
- 4) ако околности које су постојале приликом извршења кривичног дела разбојништва указују на посебну опасност учиниоца. Када је учинилац дела "посебно опасан" представља фактичко питање које се цени на бази не само његових субјективних околности личности, већ и на основу објективних околности учињеног дела, околности под којима је дело учињено, обима, тежине и интензитета проузроковане последице дела и др.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва за који је прописана казна доживотног затвора постоји у следећа два случаја:

- 1) ако је услед предузете радње извршења, учинилац са умишљајем проузроковао смрт неког лица и
- 2) ако је учинилац поступао приликом извршења дела на нарочито окрутан (свиреп) начин према неком лицу.

²⁹² Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937. Bern, 1997. godine, str.46

14. ШВЕДСКА

Шведски Кривични законик²⁹³ из 1962. године у другом делу, у глави осмој под називом : "О кривичним делима против имовине" предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за кривично дело разбојништва у чл. 5. и 6²⁹⁴.

Тако разбојништво из члана 5. постоји у случају вршења крађе употребом насиља против другог лица или претњом непосредне опасности или у случају примене насиља или претње којима се учинилац супротставља ономе који хоће да натраг одузме украдену ствар после извршене крађе када је био затечен код ње.

То значи да је шведски законодавац у истој законској одредби заправо предвидео два кривична дела : разбојништво и разбојничку крађу. Оба ова дела по својој правној природи представљају права сложена кривична дела која су састављена из принуде и крађе. Међу њима је разлика уочљива само у моменту примене принуде. Код разбојништва, принуда се предузима пре вршења крађе и она представља управо средство за извршење кривичног дела крађе. Код разбојничке крађе ситуација је обрнута. Тамо се прво врши крађа, па потом учинилац дела врши принуду према лицу за које претпоставља или сматра да ће му се супротставити одузимању ствари.

За ово је кривично дело у било ком облику прописана казна затвора у трајању од једне до шест година.

У члану 6. Кривични законик Шведске краљевине предвиђа тежи облик кривичног дела разбојништва за које је прописана казна затвора у трајању од четири до десет година. Ово дело постоји у случају извршења тешког разбојништва. А ово дело постоји у следећим случајевима :

- 1) ако је учинилац при предузимању радње принуде применио такво насиље које је представљало опасност за живот другог,
- 2) ако је учинилац при предузимању радње извршења другом лицу нанео тешку телесну повреду, односно тешко нарушење здравља,
- 3) ако је учинилац приликом предузимања радње извршења испољио нарочиту окрутност и
- 4) ако је учинилац приликом предузимања радње извршења безобзирно искористио беспомоћни или изложени положај жртве.

²⁹³ N. Bishop, The Swedish Penal Code, Stockholm, 1999. godine, str. 38

²⁹⁴ Б. Златарић, Кривичних законик Шведске, Београд, 1967. године, стр. 44

Глава пета

КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Из претходних излагања смо видели да кривична дела против имовине чине јединствену и посебно инкриминисану групу кривичних дела у Кривичном закону, без обзира на врсту имовине која се њима напада, начине на који се то чини, и без обзира на врсту последица које настају њиховим извршењем, односно без обзира на то коме припада имовина. У теорији кривичног права²⁹⁵ ова се кривична дела зато дефинишу као имовинска кривична дела, мада се за њихово означавање срећу и називи као што су на пример: "економска кривична дела", "кривична дела против својине" или "кривична дела против добара". Но, апстрахујући извесну термилошку различитост у дефинисању појма поменуте групе кривичних дела, може се закључити да је објекат њихове заштите имовина.

Разбојништво је као кривично дело предвиђено у групи кривичних дела против имовине²⁹⁶, у глави двадесет првој Кривичног законика Републике Србије²⁹⁷ из 2005. године. Оно, дакле, представља старо кривично дело²⁹⁸, које је иманентно људској заједници од најстаријих времена, настало још приликом преласка натуралне на робно новчану привреду. Настало је паралелно са појавом својине на предметима, ово кривично дело је тако постало и верни пратилац историјског развоја људске цивилизације све до данашњих дана²⁹⁹.

²⁹⁵ М. Јовић, Принуда код имовинских кривичних дела, Ниш, 1988. године, стр. 85

²⁹⁶ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2006. године, стр. 132-142

²⁹⁷ Службени гласник Републике Србије број 85/2005- више : З. Стојановић, Коментар Кривичног законика Србије, Београд, 2005. године ; Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Србије, Београд, 2005. године, С. Вуковић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2006. године

²⁹⁸ И. Јарамаз Рескушић, Крађа у римском праву, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 2/2007. године, стр. 313-352

²⁹⁹ З. Дујмовић, Имовински криминалитет у Републици Хрватској, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/1996. године, стр.415-428

За кривична дела разбојништва кривично гоњење³⁰⁰ се предузима по службеној дужности од стране надлежног јавног тужиоца. Окружни суд је надлежан за пресуђење ових кривичних дела, односно за утврђвање кривице њихових учинилаца и то у редовном поступку.

Будући да се у кривичноправној теорији, као и у криминалистичкој пракси јављају различите класификације имовинских кривичних дела, које се врше према различитим критеријумима, то се кривично дело разбојништва сврстава у различите подгрупе имовинских кривичних дела зависно од употребљеног критеријума. Тако се :

- 1) према критеријуму - начина извршења дела, разбојништво сврстава у насилно (или насилничко) кривично дело,
- 2) према критеријуму - објекта напада, разбојништво се систематизује у кривична дела која су управљена против покретне имовине (или покретне својине) и
- 3) према критеријуму - начина на који се гоне учиниоци овог дела, разбојништво се класификује у кривична дела која се гоне по службеној дужности.³⁰¹

2. ОСНОВНИ ОБЛИК КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

1. Појам дела

Разбојништво³⁰² је, поред разбојничке крађе, право сложено кривично дело које се према својој правној природи одређује истовремено и као имовинско, али и као насилничко кривично дело³⁰³. Ради се, заправо, о кривичном делу које има двојако одређену правну природу која га и сврстава у две напред наведене врсте класичног, општег или конвенционалног криминалитета (или у права, природна или атавистичка кривична дела према типологијима позитивне школе кривичног права).

Према врсти објекта заштите – а то је имовина, имовинска права и интереси другог лица, кривично дело разбојништва се може систематизовати у имовинска кривична дела (или имовински криминалитет), као што то иначе чине и савремени

³⁰⁰ Ј. Керн, Јавногужилачка политика кривичног прогона за имовинске деликте у Хрватској, Наша законитост, Загреб, број 4/1991. године, стр. 428-440

³⁰¹ В. Ковачевић, Методика истраживања имовинских деликата, Нови Сад, 2003. године, стр. 26

³⁰² Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

³⁰³ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2006. године, стр. 122-124

законодавци предвиђајући ово кривично дело у групи кривичних дела против имовине.

Ипак, у правној литератури се може пронаћи и такво схватање према коме се код овог кривичног дела као објект заштите јавља и слобода човека у погледу располагања својим имовинским добрима, односно његов живот и телесни (душевни) интегритет. Стога се, према начину и средству предузимања радње извршења, кривично дело разбојништва може систематизовати у насилничка кривична дела, која су управљена на живот и телесни интегритет, односно слободу располагања другог лица.

Обележја кривичног дела разбојништва³⁰⁴ су одређена у одредби члана 206. Кривичног законика³⁰⁵ (КЗ) на следећи начин :

"1) Ко употребом силе против неког лица или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи или другом прибави противправну имовинску корист, казниће се затвором од две до десет година.

2) Ако вредност одузетих ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.

3) Ако је дело из ст.1. и 2. овог члана учињено од стране више лица или је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.

4) Ако вредност украдених ствари из става 1. овог члана не прелази износ од десет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист, учинилац ће се казнити затвором до три године.

5) За покушај дела из става 4. овог члана казниће се".

Ово се, дакле, кривично дело³⁰⁶ састоји у одузимању туђе покретне ствари од другог лица употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот и тело у намери да се њеним присвајањем прибави за себе или другог противправна имовинска корист³⁰⁷.

Кривично дело разбојништва представља специфично имовинско кривично дело са елементима насиља, па се стога у литератури оно убраја у насилнички

³⁰⁴ З. Дујмовић, И. Цајнер Мраовић, Криминалитет разбојништва у Хрватској, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999. године, стр. 93-100

³⁰⁵ Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2007. године, стр. 198-199

³⁰⁶ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

³⁰⁷ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

криминалитет. Мада се разбојништво управо врши у намери прибављања противправне имовинске користи за себе или другог, што указује да оно у свом бићу садржи елементе крађе, то ипак није посебан, па ни тежи облик крађе, већ је самостално кривично дело са посебним обележјима бића кривичног дела³⁰⁸.

Кривично дело разбојништва има три облика испољавања. То су : 1) основни облик, 2) тежи, квалификовани облици и 3) привилеговани, лакши облик дела.

2. Објект заштите

И код кривичног дела разбојништва, се као уосталом као и код свих имовинских кривичних дела, као објект заштите јавља имовина, иако се у криминолошкој и криминалистичкој литератури, како је то већ истакнуто, сматра да је ово дело истовремено управљено и против живота и телесног интегритета, односно против слободе одлучивања пасивног субјекта (на основу чега се ово дело и сврстава у насилнички криминалитет) .

Имовина је вредност коју поседује неко правно или физичко лице, скуп права тј. прихода и добара која неком субјекту припадају. Поседовање имовине је законом заштићено, а њено противправно присвајање или оштећење сматра се деликтом криминалитета³⁰⁹.

Дакле, најопштије речено, објект заштите³¹⁰ код овог кривичног дела јесте имовина или, пак право на имовину као једно од основних, природних, универзалних људских права. Имовина представља скуп, збир имовинских права и интереса. Овим се кривичним делом штити имовина која се, заправо, састоји од ствари (предмета) и имовинских права и интереса везаних за ствари. Имовина подразумева својину неког лица, односно присвајање ствари и вредности у којима и преко којих се оне изражавају. Имовина се, пак, може јавити у облику покретне или непокретне ствари, односно других имовинских права и интереса који се по правилу могу вредносно изразити (у новцу)³¹¹.

Имовина чини економски основ постојања. егзистенције и развоја сваког човека, групе људи односно друштва у целини. Она служи за задовољење општих, заједничких и појединачних потреба. Због посебног значаја који имовина има за

³⁰⁸ Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2006. године, стр. 562

³⁰⁹ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, Нови Сад 1999. године, стр.111

³¹⁰ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934. године, стр. 547 и даље

³¹¹ Б. Краус, Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник, Загреб, број 6/1957. године, стр. 562-568

човека и друштвену заједницу, од најстаријих времена у структури кривичних дела јављају се и ова кривична дела³¹².

Према М. Ведришу³¹³ имовина је скуп добара која припадају одређеном лицу, као и скуп субјективних имовинских права представљених једним носиоцем. Према Р. Ковачевић Куштримовић имовину чини скуп права и обавеза које припадају правном субјекту, физичком или правном лицу. Имовинска права су само она грађанска субјективна права која се могу новчано изразити, као што су права која настају поводом ствари, новца као посебне врсте ствари, ауторских дела, проналазака и људских радњи.

Стварање правног скупа или целине, каква је имовина, омогућава природа објеката поводом којих настају имовинска права, односно припадање једном субјекту као њиховом имаоцу или титулару. Имовина као скуп права (*universum ius*) настаје директном активношћу личности, нарочито њеним радом. Појединац или група људи постају имаоци имовине помоћу својства правног субјекта, односно пословне способности³¹⁴.

Појам имовине је теоријски обрађиван и у иностраној правној литератури. На овом месту ћемо због илустративности изложити схватање француских аутора Обри и Роа које се упркос бројним критикама, ипак сматра класичним поимањем имовине. Према овим ауторима, имовину чине сва права једног лица, како стечена, тако и будућа, која ће се стећи. Она представљају активну имовину, док пасиву чине обавезе или дугови. За све обавезе имаоца имовине, одговара његова целокупна имовина. Пошто су имовинска права једнородна, повериоци се могу намирити из било којег имовинског права, па се тако често истиче да је целокупна имовина дужника отворена за повериоце, односно да служи као општа zaloга³¹⁵.

Као заштитни објекат код кривичног дела разбојништва, појављује се имовина у ужем смислу (нпр. материјална добра у виду разних предмета, односно покретне ствари), а затим и имовинска права и интереси, односно имовина у ширем смислу³¹⁶.

Заштита имовине (или како се то данас популарно каже "права на и мовину" као једног од природних, универзалних људских права) је предвиђена прописима како међународног, тако и домаћег права. Тако члан 1. Првог протокола уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода³¹⁷ гарантује право на имовину. Он предвиђа да свако физичко или правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном

³¹² М.Бајер, Упоредна штудија о неким врстама имовинског криминалитета у Југославији, Аустрији и Пољској, Љубљана, 1972. године, стр.89-103

³¹³ М. Ведриш, Основе имовинског права, Загреб 1976. године, стр. 66

³¹⁴ Р. Ковачевић Куштримовић, Грађанско право - општи део, Ниш 1997. године, стр.125

³¹⁵ Aubry et Rau, Cours de droit civil francais, Paris 1917.године, стр. 333

³¹⁶ Љ. Јовановић, Кривично право, Посебни део, Ниш 1983. године, стр. 398; М. Јовић, Принуда код имовинских кривичних дела, оп. цит. стр. 92

³¹⁷ Службени лист Србије и Црне Горе – Међународни уговори број 6/2003

интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

Претходна одредба, међутим ни на који начин не утиче на право државе да примењује законе које сматра потребним да би регулисала коришћење имовине у складу са општим интересима или да би обезбедила наплату пореза или других дажбина или казни³¹⁸. На сличан начин заштиту права на имовину предвиђа и члан 6. Међународног пакта о грађанским и политичким правима са факултативним протоколом³¹⁹.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода значи није и једини међународни инструмент о људским правима којим се признаје право на неповредивост и заштиту имовину. Универзална декларација о људским правима³²⁰ коју је усвојила Генерална скупштина УН 14. децембра 1948. године такође предвиђа одредбе према којима : 1) свако лице има право да сам поседује имовину, самостално или да је поседује у заједници с другима и 2) нико не сме бити самовољно лишен своје имовине без законског основа.

Највиши акт бивше државне заједнице Србије и Црне Горе, Уставна повеља³²¹, својим одредбама не регулише на непосредан начин питање права на имовину. Заштита овог и других људских права у надлежности је држава чланица. Али и ова Повеља, у одељку под називом : " Људска права и основне слободе", наводи у члану 23. право на имовину као једно од основних људских права зајемчено овим уставним актом највише снаге. Јемчи се, тако, право својине и право наслеђивања. Коришћење имовине се може ограничити само законом, у складу са општим интересом. И коначно, изричито је предвиђено да нико не може бити лишен својине, осим у јавном интересу, који мора бити утврђен на основу закона, уз надокнаду која не може бити нижа од тржишне, или да би се обезбедила наплата пореза и других дажбина и казни.

Обавеза је држава чланица да заштиту свих, па и права на имовину непосредно уреде, обезбеде и штите уставима, законима и политиком државе чланице (члан 2. став 3. Уставне повеље). Предмет права својине дефинисан је даље чланом 9. Закона о основима својинскоправних односа који је према члану 64. Уставне повеље важећи за обе државе чланице до доношења нових прописа. Физичка и правна лица могу имати право својине на стамбеним зградама, становима, пословним зградама, пословним просторијама, пољопривредном земљишту и другим непокретностима, осим на природним богатствима која су у државној својини. Физичка и правна лица могу имати право својине и на појединим добрима

³¹⁸ М. Carss-Frisk, *Pravo na imovinu - vodič za primenu člana 1 Protokola br. 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Savet Evrope, Београд, 2004. године, стр. 7

³¹⁹ Службени лист СФРЈ – Међународни уговори број 7/1971 и 4/2001

³²⁰ С. de Rover, *Служити и штитити - о људским правима и хуманитарном праву за полицију и снаге безбедности*, Женева 1998. године, стр.70

³²¹ Службени лист Србије и Црне Горе број 1/2003

у општој употреби и на градском грађевинском земљишту у складу са законом, као и на шумама и шумском земљишту у границама утврђеним законом.

Уставом Републике Србије³²² из 2006. године у члану 58. предвиђа се такође заштита права на имовину. Јемчи се мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона. Право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне. Законом се може ограничити начин коришћења имовине. Одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено је само у складу са законом.

3. Објект напада

Објект напада код кривичног дела разбојништва је туђа покретна ствар. Заправо, као објект напада се сматра предмет на који је управљена радња извршења кривичног дела како би се повредила или угрозила заштићена вредност, добро или интерес. Да би одређени предмет, могао да се сматра као објект напада код овог кривичног дела, потребно је да такав предмет испуњава одређене услове. То су следећи услови³²³:

- 1) предмет дела је покретна ствар,
- 2) ствар треба да је туђа и
- 3) ствар треба да има новчану вредност.

1) Објект напада код овог кривичног дела може да буде само покретна ствар. То је сваки предмет материјалне природе (укључујући и животиње) који се налази у власти неког човека и која може бити објект права својине у смислу имовинског права. То је, дакле, било која ствар која може да се налази у било ком агрегатном стању (у чврстом, течном или гасовитом стању). Не сматрају се тако стварима у смислу овог кривичног дела они материјални делови природе који не могу да се налазе у човековој власти или под његовом контролом, као што су нпр. сунчева топлота, атмосферски ваздух, киша, снег и сл³²⁴.

Да би се ствар са оваквим својствима могла уопште појавити као објект напада код кривичног дела разбојништва, мора да се ради о таквој ствари која има својства покретне ствари³²⁵. Као покретна ствар се сматра свака ствар у смислу дела

³²² Службени гласник Републике Србије број 98/2006

³²³ Д.Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003. године, стр.310-315

³²⁴ А.Трешњев, Тешка крађа у теорији и пракси, Београд, 2005. године, стр. 58

³²⁵ Предмет кривичног дела разбојништва може бити и путничко возило које је одузето од оштећеног (пресуда Врховног суда Србије Кж. 484/92)

материјалне природе који се може померати, преносити или одвајати од главне ствари, а да се услед тога не поквари, оштети или уништи. То значи да је појам покретне ствари у кривичном праву знатно шири, него што тај појам обухвата у грађанском (имовинском) праву³²⁶. Тако и вода може бити предмет крађе ако ју је учинилац одузимао на штету комуналног предузећа када се самовласно прикључио на цев јавног водовода и трошио воду чија потрошња није била регистрована на водомеру³²⁷.

Према томе, као предмет овог кривичног дела може се јавити и један део уграђене машине под условом да се може одвојити, предмети на земљишту или у земљишту, саставни делови куће (врата, прозори, цреп, олук и сл.). Из тога закључујемо да предмет крађе (па тиме и разбојништва у чији састав улази сама крађа) могу бити и само делови главне ствари ако се од ње могу одвојити без повреде супстанце одвојене ствари³²⁸.

Објект напада код овог кривичног дела не могу бити потраживања и друга права, с изузетком неких имовинских права која могу бити отелотворена у исправама (као врстама хартија – у чеку, меници, штедној књижици, обвезницама).

Као покретна ствар у смислу члана 112. став 16. КЗ сматра се и свака произведена или сакупљена енергија³²⁹ за давање светлости³³⁰, топлоте или кретања, телефонски импулс³³¹, као и рачунарски податак и рачунарски програм³³². Рачунарски податак је према слову закона представљена информација, знање, чињеница, концепт или наредба који се уноси, обрађује или памти или је унет, обрађен или запамћен у рачунару или рачунарској мрежи (члан 112. став 18. КЗ). Рачунарски програм је пак уређени скуп наредби који служе за управљање радом рачунара као и за решавање одређеног задатка помоћу рачунара (члан 112. став 19. КЗ).

Будући да је човек људско биће, а не ствар, он не може бити објект напада код овог кривичног дела. Али објект напада код овог дела могу бити поједини одвојени делови људског тела, као што су : природни делови, нпр. : одсечена коса, извађен зуб. Но, крађом се могу одузети и вештачки делови људског тела као што су :

³²⁶ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично право Босне и Херцеговине, Опћи дио, Сарајево, 2005. године, стр.125

³²⁷ пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2567/2003

³²⁸ група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд, 1995. године, стр. 579

³²⁹ М. Доленц, Казненоправна заштита електричне енергије, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 1/1927. године, стр.16-22; Б. Милановић, О крађи електричне струје, Правни живот, Београд, број 9/1953. године, стр. 1-13; Д. Јелавић, Крађа електричне енергије са аспекта кривичноправне заштите у области електропривреде, Правна мисао, Сарајево, број 9-10/1972. године, стр.57-69; Ш. Павловић, Крађа електричне енергије, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7/2001. године, стр.94-95

³³⁰ Крађа електричне енергије тако постоји у случају када учинилац преко доводног кабла издвоји део потрошача у свом стану, па та потрошња није била мерена преко бројила (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 332/92)

³³¹ Припејд сим картица за мобилни телефон може бити предмет одузимања (пресуда Окружног суда у Београду Кж.1313/2002)

³³² З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2000. године, стр.253

протеза вилице, руке, ноге. При томе је у литератури углавном опште прихваћено да леш и делови леша³³³ могу бити објект напада код крађе само под условом да имају посебну намену или да у себи имају уграђене апарате или предмете од вредности.

Дивље животиње на слободи постају својина одређеног лица од момента када их он ухвати или пак убије. То значи да и оне тог момента могу да испуне услове за постојање објекта напада код кривичног дела разбојништва³³⁴. Иста је ствар и са деловима животиња које служе за људску исхрану. И коначно, чак и угинуле животиње јесу ствари у смислу објекта напада код овог кривичног дела све док њихов власник (дакле господар) испољава своје притежање над њима. У прилог овог схватања које је готово опште прихваћено у нашој кривичноправној теорији и пракси, такође и у систему common law права, животиње у природи се не сматрају својином неког лица све до момента док не буду доведене на нечије имање или пак убијене³³⁵.

2) Објект напада код кривичног дела разбојништва мора да испуњава још један услов. Наиме, покретна ствар на коју је управљена радња извршења овог кривичног дела мора да буде туђа ствар, односно ствар треба да се налази у својини другог физичког или правног лица³³⁶. Из тога се може извести закључак да уколико се ради о ствари која је у својини учиниоца овог дела, нема овог кривичног дела, јер нема крађе на сопственој ствари. То значи да се у овом случају појам својине на ствари у кривичном праву, подудара се са овим појмом како га схвата и грађанско право³³⁷.

Тако ствари које се уопште не могу налазити у својини неког лица (*res nullius*) као што је нпр. добро у општој употреби (*res communes*) које је намењено да служи општој употреби, употреби свим људима, не може бити објект радње извршења овог кривичног дела. Да ли се одређена ствар или предмет налази у својини неког лица, то је фактичко питање које судско веће решава у сваком конкретном случају на бази утврђених објективних и субјективних околности³³⁸.

Од овог правила постоји један изузетак када се одузима ствар која се налази у сусвојини учиниоца овог дела и другог лица, па учинилац својом радњом прекида

³³³ С. Муцић, Одузимање ствари и делова леша, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4/1969. године, стр. 613-622

³³⁴ Т. Живановић, Основи кривичног права, Посебни део, Београд, 1923. године, стр.156

³³⁵ J.Dressler, Understanding Criminal law, Lexis publishing, 2001. године, str. 555

³³⁶ З. Дујмовић, Криминалитет разбојништва и неке карактеристике њихових извода, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/1998. године, стр.33-42

³³⁷ Д.Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.310-315

³³⁸ О. Жицо, Кривична дела против друштвене и приватне имовине, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4/1975. године, стр. 649-655

притежање другог лица на предметној ствари и успоставља само своје притежање³³⁹.

Напуштене и изгубљене ствари³⁴⁰, као и ствари за које се не зна коме припадају у моменту предузимања радње извршења не могу бити предмет крађе, осим ако су изгубљене, заборављене или напуштене на простору који припада неком лицу као притежаоцу, јер у таквом случају постоји могућност да он са њима располаже³⁴¹. Тако је у пракси забележен случај да присвајање изгубљене или заборављене ствари, када лице које ју је изгубило или заборавило претпоставља где се она налази³⁴², и тражећи је манифестује вољу да над њом поново успостави фактичку власт, представља кривично дело крађе³⁴³.

За постојање кривичног дела разбојништво није од значаја да ли се коришћењем принуде одузима покретна ствар од лица у чијој се својини она налази или пак од неког другог лица³⁴⁴. Наиме, ово дело постоји и када се на овај начин одузима ствар од другог лица које је и само до такве ствари дошло на противправан начин (нпр. крађом или утајом). Битно је да се ствар у моменту одузимања налази у притежању неког другог лица тј. да он са њом располаже. Притежање на ствари не престаје ни у случају када се притежалац само привремено удаљи, одвоји од своје ствари³⁴⁵.

Пошто могућност фактичког располагања са ствари, односно могућност детенције представља стварни, а не правни однос неког лица према ствари, тј. овде се ради о природном могућем вољном утицају на ствар, то се ствар може налазити и у притежању детета или душевно болесног лица, па тако и од ових лица може бити одузета ствар која се налази у њиховом притежању³⁴⁶.

Одузимање туђе покретне ствари је могуће без обзира на постојећи лични однос који постоји између учиниоца дела и оштећеног. Тако је могуће одузимање ствари (дакле крађа) употребом силе или претње који би били примењени према брачном другу, од усвојиоца, усвојеника или пак лица са којим учинилац живи у трајној ванбрачној заједници. Чињеница да се учинилац дела и оштећени налазе у неком сродству или другом блиском односу, не утиче на постојање кривичног дела, нити на његову правну квалификацију³⁴⁷.

³³⁹ Б. Златарић, Проблематика у законодавству кривичног дјела крађе, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 2/1950. године, стр.284

³⁴⁰ Б. Краус, Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник, Загреб, број 6/1957. године, стр. 562-566

³⁴¹ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, оп.цит. стр.547

³⁴² група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, оп.цит. стр. 583

³⁴³ пресуда Врховног суда Србије Кзп. 440/90

³⁴⁴ Ј.Таховић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1961. године, стр.319-322

³⁴⁵ Љ.Јовановић, В.Ђурђић, Д.Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Ниш, 2002. године, стр.411

³⁴⁶ група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, оп.цит. стр. 585

³⁴⁷ Б. Краус, Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник, Загреб, број 1/1958. године, стр. 36-42

Шта више, сам је Кривични законик у одредби члана 222. приликом одређивања могућности покретања кривичног поступка када су оштећени и учинилац дела у блиском односу, искључио могућност да се у овом случају кривични поступак покреће по приватној тужби (као што је то иначе могуће код неких, у овој законској одредби изричито наведених породичних имовинских кривичних дела). То значи, да се и у овом случају кривично гоњење покреће по службеној дужности.

3) И коначно, покретна ствар³⁴⁸ која је објект напада код кривичног дела разбојништва мора да има сама по себи имовинску, новчану вредност или да се помоћу ње може доћи до такве вредности. То је и логично јер се ради о имовинском кривичном делу, делу које је управљено против имовине другог лица. Предузимањем радње извршења учинилац тежи да одузетом ствари за себе или друго физичко или правно лице прибави одмах, непосредно, или касније, у блиској будућности одређену имовинску вредност, противправну корист³⁴⁹.

Стога ствар која се на овај начин одузима мора да има сама по себи новчану вредност јер је вредносни елемент битан, конститутивни елемент овог кривичног дела. Или пак предузетом радњом разбојништва се одузима ствар помоћу које учинилац може за себе или другог да прибави имовинску корист.

4. Радња извршења дела

Као што је већ речено приликом појмовног одређења кривичног дела разбојништва³⁵⁰, ово је право сложено кривично дело (као облик привидног реалног стицаја по основу конзумпције)³⁵¹. Оно се састоји из два дела :

а) принуде³⁵² и

б) крађе, где принуда претходи крађи и представља средство и начин њеног вршења³⁵³.

Принуда се примењује у циљу да би се савладао отпор власника или држаоца ствари и тако одузела туђа покретна ствар у намери да учинилац за себе или другог

³⁴⁸ С. Франк, Појам имовине у казненом праву, Годишњак Правног факултета у Загребу, Загреб, 1939-40. године, стр.61-70

³⁴⁹ Д. Атанацковић, Да ли је кривично дело учињено из користољубља ако је њиме прибављена корист за другог, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3-4/1966. године, стр. 415-423

³⁵⁰ Д. Јовашевић, Обележја кривичног дела разбојништва, Судска пракса, Београд, број 9/1996. године, стр. 62-66

³⁵¹ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995. године, стр.317-318

³⁵² З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, Обилежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр.893-901

³⁵³ Д. Столник, Казнена дјела разбојништва у новчарским институцијама, Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/2006. године, стр. 212-214

прибави противправну имовинску корист³⁵⁴. Радња овог кривичног дела је започета применом силе, па је небитно да ли је изостала друга фаза извршења дела – одузимање ствари³⁵⁵. Такође за постојање овог кривичног дела није неопходно да сила коју је учинилац употребио ради одузимања туђе покретне ствари буде таквог интензитета да би се њоме могао савладати отпор оштећеног³⁵⁶. Довољно је, наиме, да је употребом силе створена управо таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари³⁵⁷.

Оно што квалификује радњу извршења јесте карактер средства и начина њеног извршења - а то је примена силе или квалификоване претње. За постојање разбојништва није неопходно да сила коју извршилац дела употребљава ради одузимања туђе покретне ствари буде таквог интензитета да би се њоме могао савладати отпор оштећеног³⁵⁸. Тако нпр. према ставу судске праксе ако количина употребљене силе ради одузимања туђе покретне ствари буде таквог квалитета да оштећену обори на земљу, и тако је онеспосби да спречи одузимање новчаника који јој буде одузет употребом конкретне силе, ради се о разбојништву³⁵⁹.

Довољно је да је употребом силе створена таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари³⁶⁰. Ради се о двоактивном кривичном делу за чије је, дакле, постојање потребно кумулативно предузимање две радње – а) употреба силе или квалификоване претње и б) одузимање туђе покретне ствари. Прво се предузима акт принуде као средство, односно начин, а затим се приступа и непосредном одузимању туђе покретне ствари³⁶¹. Но, суштина овог кривичног дела не мора да се испољи у активној радњи учиниоца којом са, својом физичком радњом одузима туђу покретну ствар. Довољно је такође постојање такве ситуације у којој сам оштећени предаје ствар под дејством примене силе. Наиме, овде се понашање оштећеног у наведеном случају не може третирати као његово понашање у смислу слободне диспозиције сопственом имовином³⁶².

Радња извршења код кривичног дела разбојништва³⁶³ је одређена као одузимање туђе покретне ствари. То је делатност којом се прекида притежање, детенција, фактичка власт ранијег држаоца и успоставља државина на ствари учиниоца дела,

³⁵⁴ Љ. Селиншек, Казенско право, Љубљана, 2007. године, стр.396-397

³⁵⁵ пресуда Врховног суда Србије Кж. 269/2003

³⁵⁶ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.310-315

³⁵⁷ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1279/75

³⁵⁸ З. Дујмовић, Криминалитет разбојништва и неке карактеристике њихових извида, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/1998. године, стр.33-42

³⁵⁹ пресуда Окружног суда у Нишу Кж. 116/2006

³⁶⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1279/75 од 11.09.1975. године

³⁶¹ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, Београд, 1996.године, стр. 269

³⁶² пресуда Врховног суда Србије Кж. 828/94

³⁶³ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

односно могућност њеног коришћења или располагања³⁶⁴. Та радња извршења се предузима на законом одређени начин³⁶⁵:

а) употребом силе - која може бити апсолутна (физичка) или компулзивна (психичка) и која мора да буде неотклоњива и

б) квалификоване претње - најавом непосредног напада на живот или телесни интегритет држаоца ствари или неког другог лица³⁶⁶.

Сила и претња³⁶⁷ да ће се напасти на живот или тело другог лица се примењују у циљу сламања отпора или спречавања очекиваног отпора³⁶⁸ према лицу од кога се ствари одузимају, али је могуће да буду примењене и према неком другом, њему блиском лицу, лицу које је притекло у помоћ или се затекло на месту извршења дела.

За постојање кривичног дела разбојништва је битно да се радња извршења предузима на одређени начин и у одређеној намери³⁶⁹ – намери да учинилац за себе или другог прибави противправну имовинску корист³⁷⁰. Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у време извршења дела, али она не мора да у сваком конкретном случају буде и остварена³⁷¹.

Околност да је оштећени под дејством принуде сам предао ствар учиниоцу дела не може се третирати као његово понашање у смислу слободне диспозиције сопственом имовином³⁷². За постојање претње није битно да ли је она могла бити остварена или не. Битно је да лице коме се прети има основа да у конкретном случају схвати претњу као озбиљну и могућу³⁷³.

³⁶⁴ група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, оп.цит. стр.574-576

³⁶⁵ Д.Јовашевић, Обележја кривичног дела разбојништва, Судска пракса, Београд, број 9/1996. године, стр.62-65

³⁶⁶ З. Дујмовић, Приступуи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр. 245-262

³⁶⁷ Ј.Тулези, Приступ проблему разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338

³⁶⁸ Љ. Мишкај Тодоровић, З. Дујмовић, Обилежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-904

³⁶⁹ Ради се о намери која се у правној теорији одређује као намера да се одузета ствар трајно одузме (М. Аћимовић, Кривично право, Општи део, Суботица, 1937. године, стр.90-92)

³⁷⁰ М. Сингер, Разбојништва и разбојничке крађе, Приручник, Загреб, број 1/1981. године, стр.32-43

³⁷¹ П.Новоселац, Неподобан покушај разбојништва, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 1/1990. године, стр. 135-142

³⁷² пресуда Врховног суда Србије Кж. 828/94

³⁷³ пресуда Врховног суда Србије Кж. 689/99

4.1. Одузимање туђе ствари

Крађа³⁷⁴ као основно имовинско кривично дело представља основни елемент разбојништва³⁷⁵. Она се састоји у одузимању туђе покретне ствари од другог лица у намери³⁷⁶ да се њеним присвајањем прибави себи или другом противправна имовинска корист³⁷⁷. Тако се радња одузимања туђе покретне ствари јавља као прва делатност у склопу кумулативно одређене, двоактне радње.

У конкретним случајевима, код извршења кривичног дела разбојништва у пракси најчешће се одузимају следеће покретне ствари: новац, накит, мобилни телефони, вреднији делови гардеробе итд.³⁷⁸. За постојање кривичног дела разбојништва није потребно да вредност одузетих ствари употребом силе или претње садржи обележје кривичног дела крађе, јер је висина противправно прибављене користи небитна³⁷⁹.

Радња извршења је одузимање туђе покретне ствари³⁸⁰. О томе кад је предузета радња одузимања (када дакле постоји свршено кривично дело крађе) у теорији кривичног права постоје различите теорије³⁸¹. То су следеће теорије³⁸²:

- 1) теорија контректације,
- 2) теорија амоције,
- 3) теорија аблације,
- 4) теорија илације и
- 5) теорија апрехензије³⁸³.

³⁷⁴ Б. Златарић, Проблематика у законодавству кривичног дјела крађе, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 2/1950. године, стр. 284-297

³⁷⁵ А.Крмек, Крађа – најчешће казне дјело, Информатор, Загреб, број 4/2006. године, стр.9-11

³⁷⁶ J.Dressler, Understanding Criminal law, Lexis publishing, 2001. године, стр. 557

³⁷⁷ М.Миљковић, Појам крађе де леге ференда, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 6/1912. године, стр. 409-415

³⁷⁸ G. Wildenhein, Сузбијање уличног разбојништва, Избор, Загреб, број 3/1986. године, стр.310-319

³⁷⁹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 694/98

³⁸⁰ А.Ј. Кузмановић, Одузимање ствари по српском кривичном законнику, Полиција, Београд, број 11-12/1924.године, стр. 420-431

³⁸¹ Б. Златарић, Проблематика у законодавству о кривичном делу крађе, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 2/1950. године, стр. 283-291; О. Путник, Аберација код крађе, Наша законитост, Загреб, број 4/1953. године, стр. 202-213

³⁸² В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2006. године, стр. 114-116

³⁸³ Љ. Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп. цит. стр. 411

Према теорији контрeкtације (или контакtације) кривично дело крађе постоји када је учинилац додирнуо руком туђу ствар, односно када је успоставио контакт са туђом ствари у циљу њеног присвајања.

Према теорији амоције ово кривично дело постоји када је учинилац не само додирнуо туђу ствар, већ када ју је склонио, померио са места на коме се налазила.

Према теорији аблације крађа постоји када је учинилац пренео, дакле, однео ствар са места на коме се налазила на друго место.

Према теорији илације ово кривично дело постоји када је учинилац склонио туђу ствар на друго скривено, најчешће непознато место.

Најзад, према теорији апрехензије која је прихваћена у нашем праву, кривично дело крађе постоји када је учинилац својом радњом прекинуо притежање³⁸⁴ (фактичку, државинску власт, детенцију) другог лица на ствари и успоставио своје притежање на њој, тј. кад је почео фактички да располаже са ствари³⁸⁵, односно када је створио услове који му омогућују слободно, несметано коришћење и располагање са таквом ствари. За свршено кривично дело крађе није довољна обична детенција, већ притежање које учиниоцу омогућује несметано коришћење и располагање са тако одузетом ствари³⁸⁶.

Одузимање ствари³⁸⁷ се може извршити различитим делатностима, на разне начине, тајно или јавно, различитим средствима³⁸⁸, у присуству других лица и сл. За постојање дела је битно да се радња извршења предузима у одређеној намери³⁸⁹ – намери учиниоца да присвајањем одузете ствари за себе или друго физичко или правно лице прибави противправну имовинску корист. Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења, али она не мора да буде остварена у конкретном случају. Присвајање не значи стицање својине учиниоца кривичног дела на предметној ствари, већ његово фактичко власничко понашање у располагању тако одузетим стварима³⁹⁰.

³⁸⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 11/87

³⁸⁵ М. Ракић, Кривично дело одузимања моторног возила, Правни живот, Београд, број 3/1972. године, стр.49-53

³⁸⁶ И. Мошет, Нешто о крађи и о покушају крађе, Наша законитост, Загреб, број 1/1953. године, стр. 17-29

³⁸⁷ С. Муцић, Одузимање ствари и делова леша из гроба, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4/1969. године, стр. 613-624

³⁸⁸ А.Крмек, Крађа – најчешће кривично дело, Информатор, Загреб, број 4/2006. године, стр.9-11

³⁸⁹ пресуда Окружног суда у Београду Кж. 340/2002

³⁹⁰ М. Благојевић, О односу између кривичних дела крађе и тешке крађе у једном посебном случају, Избор судске праксе, Београд, број 12/2005. године, стр. 69-70

4.2. Принуда

Принуда је други елемент кривичног дела разбојништва. Она, заправо, представља начин и средство за предузимање радње – одузимања туђе покретне ствари. Управо овај елемент одсликава правну природу овог кривичног дела према коме је оно и дефинисано као насилничко имовинско кривично дело³⁹¹.

У правној теорији је прихваћено да принуда представља притисак на вољу учиниоца дела који долази споља, а који може бити изазван разним узроцима: природним догађајима, животињском снагом и људским радњама. По карактеру свога дејства, разликују су два облика принуде. Тако се она може јавити као : физичка и психичка принуда. Физичка принуда је притисак споља којом се делује на тело човека приморавајући га да предузме радњу којом извршава кривично дело³⁹². Психичка принуда је, пак, она којом се делује на вољу и осећање човека под чијим дејством он врши кривично дело³⁹³.

Принуда као елемент кривичног дела разбојништва временски претходи извршењу крађе. Она се, заправо, јавља као начин и средство за одузимање ствари. Управо зато између њих треба да постоји међусобна повезаност. То даље значи да између употребљене принуде и крађе не мора да постоји временски размак у дужем трајању³⁹⁴.

Принуда се предузима непосредно пре одузимања ствари или, пак, за време самог одузимања туђе ствари³⁹⁵. Тако оптужени, који је употребио силу против оштећене у моменту када га је затекла при извршењу крађе у својој кући, па у намери да украдену ствар и однесе, када му је оштећена истргла торбу са одузетим стварима из руке, ударио је песницом у главу и са новцем и стварима напустио лице места³⁹⁶. Овде се, заправо, ради само о две фазе једног континуираног, кумулативног деловања извршиоца у коме прва фаза принуде тек треба да омогући остварање друге фазе - крађе³⁹⁷.

Управо ове чињенице и морају бити обухваћене умишљајем учиниоца дела. Он, наиме, треба да је свестан да принуду употребљава да би управо помоћу ње (као средства) и одузео туђу ствар од другог. Но у пракси су могући и случајеви да

³⁹¹ Д. Јовашевић, Кривично дело разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 247-267

³⁹² З. Дујмовић, И. Цајнер Мраовић, Поремећаји у понашању на релацији својства извршења разбојништва код малолетника, Напредак, Загреб, број 2/1999. године, стр. 184-192

³⁹³ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд 2003. године, стр. 206

³⁹⁴ Љ. Селиншек, Казенско право, оп.цит. стр. 396-397

³⁹⁵ G. Wildenhein, Сузбијање уличног разбојништва, Избор, Загреб, број 3/1986. године, стр. 310-319

³⁹⁶ пресуда Округног суда у Београду Кж. 1431/2006

³⁹⁷ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, Обилежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-901

једно лице употребљава принуду, а друго лице одузима покретну ствар. У оваквим случајевима постоји саизвршилаштво у извршењу разбојништва³⁹⁸.

Принуда се јавља у два облика³⁹⁹. То су:

- 1) сила и
- 2) претња.

Сила је први облик примене принуде као средства за одузимање туђе покретне ствари. То је, заправо, прва фаза или први елеменат кривичног дела разбојништва⁴⁰⁰. Сила тако представља употребу физичке, механичке или друге снаге од стране једног лица према другом лицу с циљем да се ово принуди на неко чињење или нечињење које доводи до проузроковања забрањене последице, тј. до остварења кривичног дела. Снага којом се дејствује према телу другог, може бити телесна или механичка енергија, али и употреба неке друге врсте енергије (као што су : топлотна, светлосна, звучна, ваздушна и слична енергија)⁴⁰¹.

Тако не постоји кривично дело крађе, већ дело разбојништва ако оптужени оштећеног обори на земљу и док овај лежи на земљи од њега одузме новац, јер је оптужени на овај начин употребом силе прибавио себи противправну имовинску корист⁴⁰².

Или ако оптужени у току туче одузме од оштећених покретне ствари, тиме чини кривично дело разбојништва, без обзира на то што је у конкретном случају био непосредан повод за избијање туче⁴⁰³.

Под силом се такође подразумева и употреба хипнозе и других омамљујућих средстава која су подобна да доведу оштећеног у стање у коме је онеспособљен за пружање отпора одузимање његове ствари. Пракса бележи различите облике и видове испољавања силе као облика принуде (првог конститутивног елемента кривичног дела разбојништва⁴⁰⁴).

Под силом се тако подразумева и примена омамљујућих средстава⁴⁰⁵ у шта спада и онеспособљење за отпор употребом спреја неутврђене врсте и садржине којим је

³⁹⁸ Др Јовановић Љ., Др Ђурђић В., Др Јовашевић Д., Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 404.

³⁹⁹ З.Стојановић, О.Перић, кривично право, Посебни део, Београд, 2000. године, стр.260-262

⁴⁰⁰ Д.Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.310-315

⁴⁰¹ Д. Јовашевић, Кривичноправни аспекти и улога полиције у превенцији имовинског криминалитета, Зборник радова, Место и улога полиције у превенцији криминала, Београд, 2002. године, стр.357-380

⁴⁰² пресуда Врховног суда Србије Кж. 8/82

⁴⁰³ пресуда Врховног суда Србије Кж. 79/99

⁴⁰⁴ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

⁴⁰⁵ G. Wildenhein, Сузбијање уличног разбојништва, Избор, Загреб, број 3/1986. године, стр.310-319

учинилац попрскао у очи оштећену и тако проузроковао њено привремено заслепљење⁴⁰⁶. Употреба спреја је по становишту суда у овим случајевима изазвала исти ефекат (онеспособљавање нападнутог лица за пружање отпора) који би изазвала и употреба омамљујућих средстава, па се овде ради о сили која је објективно посматрано, била довољна да би се спречио отпор који су окривљени очекивали да ће бити пружен од стране оштећене при одузимању новца, без обзира што осим привременог заслепљивања, спреј није имао других штетних последица по здравље.

Као сила код разбојништва сматра се и када учинилац оштећеном стави на нос газу натопљену етером, па га тако онеспособи за отпор пре него што одузме ствар⁴⁰⁷.

Сила се према пасивном субјекту (оштећеном) предузима како би се сломио отпор који он пружа одузимању покретне ствари, или да би се спречио очекивани отпор. Претња се овде примењује у циљу спречавања евентуално очекиваног отпора оштећеног или другог лица. То значи да извршилац претходном употребом принуде може да спречи отпор при извршењу крађе или да сломи и савлада већ пружени отпор оштећеног.

Без обзира што примена силе од стране оптуженог није била велика, она је с обзиром на стање оштећеног (који је био пијан и уз то срчани болесник, који је претходно имао операцију на срцу) била подобна да се савлада његов отпор⁴⁰⁸.

У једном другом случају као сила сматра се и давање оштећеном омамљујућих средстава - таблета, које му је учинилац сипао у пиће и којима је био успаван⁴⁰⁹.

Сила је примењена и када је оштећеном неприметно стављено у кафу омамљујућа таблета⁴¹⁰.

Употреба силе код разбојништва се може састојати и у онеспособљењу оштећене за отпор сипањем бенседина у кафу коју је оштећена попила и после чега је доведена у бесвесно стање⁴¹¹.

Сила се састоји у сваком деловању на тело и телесне покрете, којим се посредно утиче и на вољу, тј. слободу одлучивања учиниоца дела и које је подобно да учиниоца принуди на извршење кривичног дела⁴¹². То значи да дејство мора бити по својој снази такво да му се учинилац дела није могао одупрети. Сила мора бити неодољива, тј. њена снага дејства мора бити јача од отпора који може пружити учинилац дела⁴¹³.

⁴⁰⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 689/92

⁴⁰⁷ пресуда Врховног суда Србије Кж. 635/96

⁴⁰⁸ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1311/81

⁴⁰⁹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 635/96

⁴¹⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 95/95

⁴¹¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1536/99

⁴¹² М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Београд, 2005. године, стр.185-186

⁴¹³ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2003. године, стр. 206

Сила као облик принуде се може јавити у два облика⁴¹⁴. То су :

а) апсолутна сила и

б) компулзивна сила.

Апсолутна сила (*vis absoluta*) постоји када је притисак на оштећеног такав да га потпуно лишава способности за остваривање вољног акта, тако да се предузимање (или непредузимање) телесног покрета не може сматрати као његов, већ као туђ акт⁴¹⁵. Компулзивна или релативна сила (*vis compulsiva*) постоји када лице има способност за одлучивање, али је његова одлука да предузме радњу кривичног дела изнуђена⁴¹⁶. Тако нпр. када неко упери пиштољ на благајника захтевајући од њега да му преда новац из касе, постоји компулзивна сила. Лице које врши функцију благајника у таквом случају није лишено способности да донесе одлуку о узимању новца из касе и његовој предаји наоружаном лицу, али је његова одлука да предузме ову радњу изнуђена, тако да није акт његове слободне воље⁴¹⁷.

Други облик испољавања принуде – као елемента кривичног дела разбојништва јесте претња⁴¹⁸. Претња је стављање у изглед, најаву примене неког зла према другом лицу које је подобно да утиче на његову вољу, тако да оно донесе одлуку да предузме, односно не предузме одређену радњу и тиме проузрокује забрањену последицу⁴¹⁹. Стављањем у изглед неког зла, које ће се десити уколико захтев за предузимањем, односно непредузимањем радње не буде испуњен, утиче се на слободу одлучивања, а пре свега на усмеравање одлучивања оштећеног лица у одређеном правцу⁴²⁰. Да би постојала претња потребно је да онај који прети буде управо тај који ће зло и нанети. Ако лице само ставља до знања зло које треба да снађе једно лице, при чему ће извршилац тог зла бити не оно већ неко друго лице, онда постоји опомена, а не претња⁴²¹.

Претња се код кривичног дела разбојништва најчешће предузима усмено, речима. Но, могуће је и њено изношење писменим путем (када учинилац дела оштећеном преда писмену поруку са написаном претњом) или конклюдентном радњом. Да би

⁴¹⁴ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

⁴¹⁵ Г. Илић и др., Кривични законик Републике Србије са напоменама, Београд, 2005. године, стр.176-177

⁴¹⁶ Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, оп.цит. стр.546-548

⁴¹⁷ М. Сингер, Разбојништва и разбојничке крађе, Приручник, Загреб, број 1/1981. године, стр.32-43

⁴¹⁸ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.310-315

⁴¹⁹ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2006. године, стр.132-142

⁴²⁰ Р. W. Lissenden, Пљачка банке – циљ рада полиције на локалној разини, Избор, Загреб, број 2/1997. године, стр.164-172

⁴²¹ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит. стр. 207

претња била од значаја за кривичну одговорност учиниоца дела, неопходно је да она испуњава одређене услове⁴²².

У смислу овог кривичног дела најчешће се претња предузима стављањем у изглед напада на оштећеног употребом хладног или ватреног оружја, опасног оруђа или другог опасног срдства. Према Закону о оружју и муницији⁴²³, под оружјем се сматра свака направа која је израђена, прилагођена или намењена за избацивање пројектила, гаса, течности или друге супстанце путем потиска барутних гасова, ваздушног притиска, гаса под притиском или другог потисног средства као и други предмети чија је основна намена вршење напада. Постоје разне врсте оружја, па тако сам закон разликује следеће врсте⁴²⁴:

1. ватрено оружје,
2. ваздушно оружје,
3. гасно оружје,
4. распрскавајуће оружје,
5. посебно оружје,
6. оружје са тетивом и
7. хладно оружје.

Према намени, оружје се даље разликује на :

1. оружје за личну безбедност,
2. ловачко оружје,
3. спортско оружје,
4. трофејно оружје,
5. старо оружје и
6. комбиновано оружје.

Оруђе је сваки производ људског рада, који је намењен за обављање каквог посла или друге допуштене делатности, али које се због својих својстава може употебити за напад на живот или тело другог лица (коса, виле, секира, кухињски нож и сл.).

И коначно, напад на живот или тело другог лица у циљу одузимања покретне ствари, може се предузети и било којим другим опасним средством. Та средства могу бити предмети из природе (камен, дрво и сл.), односно производи људског рада (пепелара, флаша, столица и сл.)⁴²⁵.

При томе претња може да буде непосредна или посредна. Непосредна претња је она којом се зло најављује управо оном лицу коме се таква претња и саопштава.

⁴²² З.Стојановић, О.Перић, кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.260-262

⁴²³ Службени гласник Републике Србије број 9/92 – Више : Д. Јовашевић, Оружје и муниција, јавни ред и мир, Београд, 2005. године

⁴²⁴ Д. Јовашевић, Коментар Закона о оружју и муницији са судском праксом и пратећим прописима, Београд, 2003. године, стр.89-96

⁴²⁵ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993. године, стр.244

Код посредне претње, учинилац принуђава једно лице тако што најављује напад на живот или телесни интегритет неког другог, али њему блиског лица (најчешће према деци, родитељима, брачном другу и сл.)⁴²⁶.

Тако, да би претња била правно релевантна у смислу кривичног дела разбојништва, она мора да буде⁴²⁷:

- 1) озбиљна,
- 2) могућа,
- 3) садашња и
- 4) неотклоњива.

Озбиљност претње значи да постоји реална могућност да буде остварено зло које се најављује. Такође, потребно је и да је лице коме се прети схвати озбиљност најављеног зла, без обзира на то да ли лице које прети има озбиљну намеру да спроведе претњу⁴²⁸. Наиме, претња се код овог дела и упућује ради спречавања отпора одузимању ствари, па она треба да буде таква да је нападути и схвати озбиљно⁴²⁹. При томе је без значаја да ли је сам учинилац стварно и намеравао да у конкретном случају претњу реализује, као и да ли је уопште било могуће да се она оствари⁴³⁰.

Тако, према примерима из праксе, претња постоји у следећим случајевима :

а) када оптужени приђе регистар каси држећи у руци жилет и захтевајући од благајнице да отвори касу⁴³¹ ;

б) када учинилац запрети оштећеном употребом пластичног пиштоља који је верна имитација правога пиштоља⁴³² или

в) када учинилац држи шприц испуњен течномшћу (остацама крви учиниоца после убризгавања хероина) који запрети нападнутом лицу да има вирус ХИВ-а, али да га неће повредити ако му преда сав новац⁴³³.

Претња упирањем пиштоља у оштећену за који је она веровала да је прави, представља квалификовану претњу којом се ставља у изглед напад на живот или тело⁴³⁴.

⁴²⁶ М.Радовановић, М.Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1967. године, стр.281

⁴²⁷ Ј. Тулези, Разбојништво и поступање полиције, Загреб, 1998. године, стр.214-231

⁴²⁸ Б.Златарић, Кривични законик у практичној примјени, Посебни део,Свезак други, Загреб, 1958. године, стр. 390-398

⁴²⁹ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁴³⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 465/91

⁴³¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 977/99

⁴³² пресуда Врховног суда Србије Кж. 1823/2000

⁴³³ пресуда Округног суда у Нишу К. 168/2004

Претња је могућа ако се најављено зло може ефективно остварити. То значи да нема претње у смислу облика принуде, ако је најављено такво зло којим се прети, а које је неоствариво уопште или у одређено време, на одређеном месту⁴³⁵.

Тако та постојање разбојништва није од значаја да ли је учинилац стварно намеравао да реализује упућену претњу да ће непосредно напасти на живот или тело оштећеног⁴³⁶, као и да ли је такву претњу уопште било могуће реализовати с обзиром на врсту и природу средства које је употребљено за претњу⁴³⁷, већ је битно да је претња била такве природе да ју је нападнути озбиљно схватио као остварљиву и упућену ради спречавања његовог отпора одузимању ствари⁴³⁸.

Претња као елемент принуде код кривичног дела разбојништва, мора бити квалификована (опасна), дакле усмерена ка усмрћивању или повреди тела. При томе мора се ставити у изглед да ће одмах бити и реализована. Претња мора бити упућена оштећеном, другом лицу за које се предпоставља да ће спречити одузимање ствари, али и неком лицу које је блиско оштећеном, под условом да је претња таква да на лицу места, делује на оштећеног да се уздржи од давања отпора одузимању предмета.

Претња треба да је објективно посматрано озбиљна и могућа, али се узима и да је она озбиљна и онда ако је лице које њу чини, не би могло остварити из разлога који су непознати лицу коме се прети у моменту извршења кривичног дела.⁴³⁹ Претња дакле треба да изгледа остварљива, могућа и да тако буде схваћена од стране онога коме је упућена, а без значаја за постајање дела је да ли је извршилац стварно и намеравао да је реализује, као и да ли ју је уопште било могуће остварити.

Претња је садашња када зло непосредно предстоји, када ће, дакле, најављено зло погодити лице у садашњости, или у непосредној, блиској будућности. Нема претње, у смислу овог кривичног дела, ако зло које се ставља у изглед треба да се догоди у далекој будућности, јер она тиме губи реални значај, па самим тим и ефекат притиска на вољу⁴⁴⁰.

Неотклоњивост претње⁴⁴¹ значи да се она од стране оштећеног није могла у датим околностима отклонити на други начин (на пример позивањем у помоћ, пријављивањем лица које прети, применом нужне одбране, бекством и сл.), тако да је дошло до одузимања покретне ствари од стране учиниоца дела на штету оштећеног лица. Уколико се на један од наведених начина могло избећи извршење

⁴³⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 953/2005

⁴³⁵ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, Београд, 2002. године, стр. 175-179

⁴³⁶ Б.Павишић, В.Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, оп.цит. стр.546-548

⁴³⁷ З.Стојановић, О.Перић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.260-262

⁴³⁸ пресуда Врховног војног суда К. 253/2000

⁴³⁹ Ј.Таховић, Коментар кривичног законика, Посебни део, 1956. године, стр. 493

⁴⁴⁰ М. Сингер, Разбојништва и разбојничке крађе, Приручник, Загреб, број 1/1981. године, стр.32-43

⁴⁴¹ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Београд, 2005. године, стр. 314-315

кривичног дела, а учинилац то није искористио, одговараће за извршење кривичног дела из нехата⁴⁴².

За постојање кривичног дела разбојништва није довољна примена само "обичне" претње која се састоји у најави учиниоца дела да ће оштећеном нанети било какво зло. Овде се мора радити о квалификованој претњи⁴⁴³. То је најаву, непосредног напада на живот или телесни интегритет оштећеног или њему блиског лица⁴⁴⁴. Дакле, путем примене претње, оштећеном се ставља у изглед, ставља на знање да ће му бити нанета смртна последица (угрожавање живота) или тешка телесна повреда (угрожавање телесног или душевног интегритета)⁴⁴⁵.

Сила и претња да ће се непосредно напасти на живот и тело се примењују према лицу од кога се ствар одузима, али је исто тако могуће да оне буду употребљене и према неком другом лицу, њему блиском или према лицу које је притекло у помоћ држаоцу ствари или неком лицу које се случајно затекло на лицу места⁴⁴⁶.

За постојање законског обележја силе односно претње код кривичног дела разбојништва потребно је да је сила управљена против неког лица, а не против ствари (као што је на пример отимање ствари из руке оштећеног)⁴⁴⁷. Чести су, напротив, случајеви у пракси⁴⁴⁸, да је ствар одузета на начин да је истргнута из руку или откинута са тела оштећеног (одузимање ташне, торбе, несесера из руку или скидање златног накита са тела оштећеног) у ком случају је фактички сила била употребљена према ствари у циљу прекидања физичке везе између ствари и њеног притежиоца⁴⁴⁹. Такве случајеве према јединственом становишту судске праксе треба квалификовати као тешку крађу извршену на нарочито дрзак начин, а не као кривично дело разбојништва⁴⁵⁰.

Међутим ако је ствар отргнута (истргнута, откинута) уз савладавање пруженог отпора од стране оштећеног, случај треба квалификовати као разбојништво. Тако Врховни суд Хрватске у пресуди Кж. 611/85 од 05.09.1985. године сматра да када је утврђено да је оптужени ради одузимања ташне оштећеној пришао са леђа, ухватио је за врат и почео стезати, употребио је силу у смислу кривичног дела разбојништва, и без обзира на то што јој је потезањем за ремен ташну одузео у часу

⁴⁴² Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп.цит. стр. 207

⁴⁴³ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, оп.цит. стр.185-186

⁴⁴⁴ Р.В. Lissenden, Пљачка банке – циљ рада полиције на локалној разини, Избор, Загреб, број 2/1997. године, стр.164-172

⁴⁴⁵ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

⁴⁴⁶ З. Дујмовић, И. Цајнер Мраовић, Поремећаји у понашању на релацији својства извршења разбојништва код малолетника, Напредак, Загреб, број 2/1999. године, стр. 184-192

⁴⁴⁷ З. Дујмовић, Приступи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр.245-253

⁴⁴⁸ Р.В. Lissenden, Пљачка банке – циљ рада полиције на локалној разини, Избор, Загреб, број 2/1997. године, стр.164-172

⁴⁴⁹ Н.Коелзсче, Сузбијање разбојничког криминалитета – међународна размена искуства, Избор, Загреб, број 1/1985. године, стр.50-59

⁴⁵⁰ Г.Илић и др., Кривични законик Републике Србије са напоменама, оп.цит. стр. 176-177

када се она успела отргнути. У таквом случају сила је била управљена према особи оштећене, да би се онемогућио њен отпор одузимању ствари, дакле сила није била употребљена само ради прекидања физичке везе између ствари и њеног држаоца.⁴⁵¹

На крају, овакво становиште заступао је и Врховни суд Југославије у одлуци Кж. 12/71, када је тврдио да је за постојање законског обележја силе код кривичног дела разбојништва потребно да је сила била управљена против лица⁴⁵².

Сила и претња код кривичног дела разбојништва не мора бити управљена на непосредно телесно поврђивање лица, већ је довољно да је тако примењена да је нападнутом онемогућен отпор одузимању ствари⁴⁵³ (ако је на пример нападнути затворен или везан, што се у последње време у пракси врло често дешава)⁴⁵⁴. Слично али конкретније и Врховни суд Србије у пресуди Кж. 1279/75 сматра да није неопходно да сила коју је извршилац употребио ради одузимања туђе покретне ствари, буде таквог интензитета да би се њом морао савладати отпор оштећеног, већ је довољно да је употребом силе створена таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари⁴⁵⁵.

О карактеру претње код кривичног дела разбојништва говоре и пресуде Врховног суда Србије Кж. 128/91 од 05.04.1991. године и Окружног суда у Београду Кж. 189/89 од 05.12.1989. године, у којима се заузима став да се озбиљност претње код кривичног дела разбојништва, оцењује према томе да ли је она објективно могла да створи утисак код оштећеног да ће бити реализована, при чему нема значаја да ли је извршилац стварно намеравао да претњу и оствари. То, даље, значи да код претње у смислу овог кривичног дела није битно да ли је отпор постојао, нити је уопште потребан било какав облик отпора оштећеног⁴⁵⁶.

Ако услед дејства претње непосредним нападом на живот и тело сама жртва преда свој новчаник, постојаће кривично дело разбојништва⁴⁵⁷. У погледу претње дакле довољно је да сама жртва схвати исту као озбиљну, а без значаја је да ли је извршилац дела заиста намеравао да претњу оствари, нити да ли је исту уопште објективно било могуће остварити⁴⁵⁸.

Пиштољ плашљивац који изгледа као прави пиштољ којим оптужени прети оштећеном да ће њиме непосредно напасти на живот или тело представља подобно

⁴⁵¹ И. Зиндовић, О. Драгутиновић, Кривично право у судској пракси, Чачак, 1995. године, стр. 411

⁴⁵² Б. Чејовић, Кривично право у судској пракси., Друга књига, Посебни део, Београд, 1986. године, стр. 754

⁴⁵³ Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, оп.цит. стр. 546-548

⁴⁵⁴ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁴⁵⁵ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 314-315

⁴⁵⁶ Н. Koelzsche, Сузбијање разбојничког криминалитета – међународна размена искуства, Избор, Загреб, број 1/1985. године, стр. 50-59

⁴⁵⁷ пресуда Врховног суда Србије Кж. 674/68

⁴⁵⁸ пресуда Врховног суда Србије Кж. 645/91

средство, за одузимање туђе покретне ствари при извршењу кривичног дела разбојништва⁴⁵⁹.

Чињеница да ли се оптужени приликом извршења разбојништва послужио правим или гасним пиштољем без значаја је за постојање кривичног дела, јер је неспорно да је оптужени претњом пиштољем као средством принуде изазвао код оштећеног страх за свој живот и тело, због чега је он противправно против своје воље поступио по захтеву оптуженог и предао му новац⁴⁶⁰.

Кривично дело разбојништва је свршено када под дејством принуде (силе или квалификоване претње) буде извршена крађа одузимањем туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем себи или другоме прибави протиправна имовинска корист⁴⁶¹. Ако из било ког разлога не дође до одузимања ствари, постојаће покушај разбојништва који је кажњив с обзиром на висину прописане казне.

Тако када учинилац по уласку у продавницу извади пиштољ и упери га у оштећену тражећи од ње новац, чему се она супроставила, но он и поред тога зграби њену ташницу и кесу са пазаром, па она појури са њим, сустигне га и ногом удари у стомак, па када се он савио истргла му из руку њене ствари (ташну и кесу), не може се радити о добровољном одустанку, већ о кривичном делу разбојништва⁴⁶².

Када оптужени покуша употребом силе или претње да принуди на обљубу малолетну оштећену, а затим јој нареди да скине јакну, што је оштећена и учинила, па је ту јакну узео и побегао чини поред кривичног дела силовања у покушају и разбојништво у стицају, а не дело изнуде⁴⁶³.

5. Последица дела

Оно што карактерише ова кривична дела јесте врста последице⁴⁶⁴. Последица кривичног дела представља, заправо, проузроковану промену или стање у спољном, објективном свету која наступа на неком добру оштећеног лица (или пасивног субјекта) услед предузете радње извршења. Тако се код кривичног дела разбојништва, као уосталом и код других имовинских кривичних дела, последица јавља у виду повреде. Та последица повреде јесте, заправо, проузроковање имовинске штете за друго лице⁴⁶⁵. Из тога закључујемо да последица кривичног дела разбојништва наступа у моменту одузимања туђе покретне ствари од

⁴⁵⁹ пресуда Врховог суда Србије Кж. 1071/92

⁴⁶⁰ пресуда Врховог суда Србије Кж. 322/98

⁴⁶¹ К.Хорват. Оружана пљачка у Загребу, Приручник, Загреб, број 6/1980. године, стр.564-569

⁴⁶² пресуда Врховог суда Србије Кж. 1297/95

⁴⁶³ пресуда Врховог суда Србије Кж. 1501/95

⁴⁶⁴ Б. Чејовић, Кривично право у судској пракси, Књига друга, Посебни део, Београд, 1985. године, стр. 706- 719

⁴⁶⁵ М.Ђорђевић, Ђ.Ђорђевић, Кривично право, оп.цит. стр.185-186

оштећеног лица⁴⁶⁶, чиме му се практично причињава штета у одређеном (у вредности ствари) износу⁴⁶⁷.

За постојање ових дела од значаја је и чињеница да се та имовинска штета може вредносно, новчано изразити⁴⁶⁸. Висина штете се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења⁴⁶⁹. Та висина причињене штете услед предузете радње извршења кривичног дела може да представља основ за инкриминацију (објективни услов кажњавања) или пак да представља квалификаторну или привилегујућу околност⁴⁷⁰.

Проузрокована штета се јавља најчешће у виду стварне штете (*damnum emergens*) или у виду умањења имовине нападнутог лица. Но, исто тако бројни су примери из праксе у којима је утврђено да се штетна последица код кривичног дела разбојништва испољила у облику изгубљене добити (*lucrum cesans*) – када оштећени за одређено време после извршења кривичног дела није био у физичкој или психичкој способности да привређује услед чега је дошло до неостварења одређене, углавном очекиване, имовинске користи за то време⁴⁷¹.

Но, као што смо то у уводним излагањима код овог кривичног дела већ истакли, разбојништво је кривично дело које има, поред имовине, као објект заштите и друге друштвене и личне вредности. Наиме, очигледно је да се овим кривичним делом штити и живот, односно телесни интегритет као и слобода одлучивања оштећеног лица у погледу располагања својом имовином. То је и логично јер се примена принуде, као битан конститутивни елеменат разбојништва управо и састоји у нападу или стављању таквог напада у изглед којим се наведене друштвене вредности непосредно, блиско и стварно угрожавају, дакле доводе у конкретну опасност⁴⁷².

Ако из неког разлога не дође до одузимања ствари, нпр. лице не поседује ствар за коју се предпостављало да је има (на пример у каси није било новца) или до крађе односно одузимања ствари не дође због наиласка групе људи које извршилац кривичног дела у том тренутку није очекивао, постојаће покушај извршења кривичног дела разбојништва⁴⁷³.

⁴⁶⁶ Б.Павишић, В.Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, оп.цит. стр.546-548

⁴⁶⁷ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

⁴⁶⁸ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.74-84

⁴⁶⁹ Н.Мрвић Петровић, Неки проблеми остваривања накнаде штете у кривичном поступку, Избор судске праксе, Београд, број 4/2000. године, стр. 18-21

⁴⁷⁰ група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, оп.цит. стр. 583-602

⁴⁷¹ М. Радовановић, Нека питања о појму користи у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3/1956. године, стр.335-345

⁴⁷² М. Бошковић, Криминолошки лексикон, оп.цит. стр. 260

⁴⁷³ С.Elrich, Разбојнички препади – мјере за његово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1960. године, стр.21-34

Такође, ово кривично дело у тежем облику ће бити извршено као свршено кривично дело, ако је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, иако је дело разбојништва остало у покушају, односно иако ствар није одузета⁴⁷⁴. Ово стога, што је према оштећеном употребљена сила у намери да се на тај начин од њега одузме новац, дакле кривично дело разбојништва је започето предузимањем радње употребе силе, те да је оштећеном употребом силе са умишљајем нанета тешке телесна повреда⁴⁷⁵. Одузимање новца није остварено само због отпора који је пружио оштећени и дозивања у помоћ, због чега су извршиоци били спречени у довршењу започете радње⁴⁷⁶.

6. Облик кривице учиниоца

У погледу кривице⁴⁷⁷, за постојање кривичног дела разбојништва је потребан директан умишљај. Као облик свесне и вољне управљености учиниоца на проузроковање последице на имовини другог лица уз употребу силе или квалификоване претње, овај умишљај учиниоца карактерише одређена намера – намера прибављања противправне имовинске користи⁴⁷⁸. Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у моменту предузимања радње извршења кривичног дела⁴⁷⁹. Она, заправо, представља унутрашњи покретач, мотив, подстицај учиниоца на предузимање своје радње према одређеном објекту, у остварењу одређеног циља⁴⁸⁰. Но, та намера не мора и бити остварена у сваком конкретном случају⁴⁸¹.

Основни мотив⁴⁸² извршења овог кривичног дела јесте, заправо, постојање на страни учиниоца у време предузимања радње извршења намере прибављања имовинске користи⁴⁸³ за себе или неког другог. Понекад је тешко разликовати ову намеру од посебног субјективног елемента на страни учиниоца побуде у виду користољубља⁴⁸⁴. То значи да се као покретач учиниоца на предузимање радње извршења јавља одређена намера или побуда што значи да је дело свршено

⁴⁷⁴ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2006. године, стр.132-142

⁴⁷⁵ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 314-315

⁴⁷⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1420/97

⁴⁷⁷ С.Лукић, О утврђивању виности код кривичног дела џепарошке крађе и њој сродних крађа, Правни живот, Београд, број 10/1975. године, стр. 15-24

⁴⁷⁸ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит. стр. 188

⁴⁷⁹ С. Суботић, Мотив и његов значај у кривичном праву, Нови Сад, 1938. године, стр.72-81

⁴⁸⁰ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁴⁸¹ Г. Илић и др., Кривични законик Републике Србије са напоменама, оп.цит. стр.176-177

⁴⁸² М. Чубински, Улога мотива у сфери кривичног правосудја, Полиција, Београд, број 15-18/1927. године, стр. 613-624; В.Воук, О мотивима кривичног дјела, Одвјетник, Загреб, број 1-3/1965. године, стр. 42-49

⁴⁸³ М. Радвановић, Нека питања о појму користи у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3/1956. године, стр. 335-341

⁴⁸⁴ З. Симић, Одређивање користољубља у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3-4/1968. године, стр. 447-452

независно од чињенице да ли су таква намера или побуда у конкретном случају и остварене⁴⁸⁵.

Постојање намере или побуде⁴⁸⁶ на страни учиниоца дела квалификује и облик кривичног дела тако да се ова дела врше само са директним умишљајем. Намера прибављања противправне имовинске користи⁴⁸⁷ може бити праћена користољубљем које одражава похлепу, пожуду, тежњу за прекомерним, непотребним богаћењем или увећањем имовине. Постојање користољубља⁴⁸⁸ као субјективног елемента на страни учиниоца дела омогућава суду да учиниоцу овог дела :

- 1) изрекне кумулативно новчану казну уз казну затвора и
- 2) да при изрицању новчане казне ову одмери у границама до знатно вишег општег максимума – до 10.000.000 динара⁴⁸⁹.

7. Својство учиниоца дела

Као извршилац кривичног дела разбојништва, као уосталом и свих других имовинских кривичних дела, може се јавити свако лице, дакле лице без икаквих посебних личних својстава или околности. Штавише, најчешће се у структури извршених кривичних дела ове врсте на страни извршиоца или саучесника јављају малолетна лица⁴⁹⁰ или пак млађа пунолетна лица⁴⁹¹.

Према судским статистикама код ових кривичних дела је велики проценат поврата. Дакле, у извршењу ових кривичних дела често учествују повратници⁴⁹² у било ком својству (као извршиоци, саизвршиоци, подстрекачи, помачагачи, организатори или чланови криминалних група)⁴⁹³.

⁴⁸⁵ А. Царић, Мотиви казнива дејања, Ревизија, Љубљана, број 1/1973. године, стр. 39-48

⁴⁸⁶ С. Суботић, Мотив и његово значење у кривичном праву, Нови Сад, 1938. године, стр. 113-127

⁴⁸⁷ Т. Липаковски, Намера стицања противправне имовинске користи као кривичноправна категорија, Билтен ЈНА, Београд, број 6/1963. године, стр. 8-15

⁴⁸⁸ Д. Атанацковић, Да ли је кривично дело учињено из користољубља ако је њиме прибављена корист за другога, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 3-4/1966. године, стр. 415-415

⁴⁸⁹ Д. Јовашевић, Новчана казна у југословенском кривичном праву, Правни зборник, Подгорица, број 1-2/2001. године, стр. 230-243

⁴⁹⁰ Мишкај Тодоровић, К. Буторац, Неке специфичности имовинског криминалитета малолетника у Републици Хрватској, Полиција и сигурност, Загреб, број 1-2/1993. године, стр. 17-33

⁴⁹¹ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁴⁹² З. Дујмовић, Имовински криминалитет у Републици Хрватској, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/1996. године, стр. 415-428

⁴⁹³ Љ. Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристична понашања малолетних починитеља разбојништва, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

8. Прописана казна

За кривична дела разбојништва је, зависно од облика испољавања, у закону прописана казна затвора⁴⁹⁴ у различитом трајању.

Тако за основни облик кривичног дела разбојништва је прописана казна затвора у трајању од две до десет година⁴⁹⁵.

Блажа мера казне је прописана за лакши, привилеговани облик кривичног дела разбојништва - и то казна затвора до три године.

Најтежа казна затвора у трајању од три до петнаест година је прописана за три тежа, квалификована облика овог кривичног дела.

Но, уколико је при извршењу разбојништва, неко лице са умишљајем лишено живота, тада је закон прописао најтежу казну коју уопште познаје наше кривично право – казну затвора у трајању од тридесет до четрдесет година или казну затвора од најмање десет година⁴⁹⁶.

Но, поред у Кривичном законнику прописане казне затвора, често се од стране судских већа, изричу и друге врсте кривичних санкција, што је посебно видљиво у делу овог рада о излагању казнене политике судова за кривична дела разбојништва. У првом реду, ту долазе у обзир следеће кривичноправне мере као што су⁴⁹⁷ :

а) новчана казна из чл. 48-51. КЗ – што је логично јер се применом ове имовинске казне може деловати дестимулативно на учиниоце имовинских кривичних дела, и сузбијање мотива и побуда који их наводе на вршење кривичних дела на штету имовине других лица,

б) одузимање предмета – мера безбедности⁴⁹⁸ из члана 87. КЗ и

в) одузимање имовинске користи⁴⁹⁹ – као посебна мера из чл.91-92.КЗ.

⁴⁹⁴ Више : С. Константиновић Вилић, М. Костић, Извршење кривичних санкција у Републици Србији, Ниш, 2006. године; Д. Јовашевић, З. Стевановић, Правни аспекти извршења кривичних санкција, Београд, 2007. године ; Д. Јовашевић, З. Стевановић, Коментар Закона о извршењу кривичних санкција, Београд, 2008. године

⁴⁹⁵ Д. Јовашевић, Примена казне затвора као средства државног реаговања на криминалитет, Зборник радова, Стратегија државног реаговања на криминал, Будва, 2003. године, стр.497-509

⁴⁹⁶ Д. Јовашевић, Систем казни у Кривичном законнику Републике Србије, Зборник радова, Функционисање правног система Републике Србије, Ниш, 2006. године, стр.441-460

⁴⁹⁷ Д. Јовашевић, Систем имовинских кривичних санкција у југословенском кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 2/2002. године, стр. 59-73

⁴⁹⁸ Ђ.Марјановић, О карактеру мере безбедности одузимања предмета, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 6/1973. године, стр.12-19; Б. Бркић, Одудимање предмета и имовинске користи у казненом поступку, Хрватска правна ревија, Загреб, број 12/2001. године, стр. 126-129

Тако се учиниоцу овог кривичног дела може, под законом предвиђеним условима, изрећи и новчана казна (као споредна казна). У члану 48. Кривичног Законика предвиђено је да се новчана казна може одмерити и изрећи у дневним износима (чл. 49) или у одређеном износу (чл. 50). За кривично дело учињено из користољубља новчана казна као споредна казна, може се изрећи и кад није прописана законом или кад је законом прописано да ће се учинилац казнити казном затвора или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора⁵⁰⁰.

Новчана казна се може изрећи у распону од десет хиљада до милион динара. Но, ако се ради о кривичним делима која су учињена из користољубља, тада се новчана казна може изрећи у распону до десет милиона динара⁵⁰¹. У пресуди којом се изриче новчана каза, суд одређује и рок њеног плаћања, који не може бити краћи од петнаест дана нити дужи од три месеца. У оправданим случајевима суд може дозволити да осуђени плати новчану казну у ратама, с тим да рок исплате не може бити дужи од једне године.

Учиниоцима кривичног дела разбојништва могу се такође изрећи и мера безбедности одузимање предмета, и мера одузимања имовинске користи прибављене извршењем кривичног дела.

Предмети који су употребљени или су били намењени за извршење кривичног дела разбојништва, или који су настали извршењем кривичног дела могу се одузети ако су својина учиниоца. Предмети се могу одузети и кад нису својина учиниоца, ако то захтевају општи интереси безбедности или када и даље постоји опасност да ће бити употребљени за извршење кривичног дела, али се тиме не дира у право трећих лица на надокнаду штете од учиниоца. Законом се може одредити обавезно одузимање предмета, а може се одредити и њихово обавезно уништавање. Законом се могу одредити и услови за одузимање одређених предмета у појединим случајевима (чл. 87 ст. 3 Кривичног Законика Републике Србије).

Ако постоји основана сумња да одређени предмет или имовинска корист потичу из кривичног дела за које је прописана казна затвора од десет година или тежа казна, суд може одредити меру привременог одузимање предмета и имовинске користи.

⁴⁹⁹ Ј. Боланча, Одудимање имовинске користи, Наша законитост, Загреб, број 7-8/1960. године, стр. 373-386; В. Кнежевић, Одудимање имовинске користи, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 1-2/1973. године, стр. 42-49; В. Шимовић, Модалитети праћења остваривања имовинске користи казним дјелом у претходном поступку, Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/1999. године, стр. 332-346; З. Калеб, Ново уређење института одузимања имовинске користи према новели Казненог закона с осртом на досадашњу судску праксу, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2003. године, стр. 449-477; М. Давидовић, Оштећени у остваривању имовинскоправног захтева у кривичном поступку, Избор судске праксе, Београд, број 4/2005. године, стр. 20-26; Ц. Ивичевић Карас, Казненоправно одузимање незаконито стечене имовинске користи, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2007. године, стр. 673-694

⁵⁰⁰ Д. Јовашевић, Систем имовинских кривичних санкција у кривичном праву Србије и Црне Горе, Гласник АК Војводине, Нови сад, број 12/2005. године, стр. 613-628

⁵⁰¹ Д. Јовашевић, Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2004. године, стр. 131-153

(чл. 87. Законика о кривичном поступку Републике Србије). О мерама привременог одузимања предмета и имовинске користи на захтев јавног тужиоца одлучује истражни судија, односно веће пред којим се држи главни претрес. Мера привременог одузимања предмета и имовинске користи може трајати најдуже до окончања кривичног поступка пред првостепеним судом.

Такође се учиниоцу кривичног дела обавезно одузима сва имовинска корист коју је он прибавио извршењем дела⁵⁰². О домету примене имовинске мере безбедности и ове посебне, имовинскоправне мере *sui generis* говоре сликовито подаци садржани у спроведеном истраживању о казненој политици судова за кривична дела разбојништва.

9. Облици испољавања разбојништва у судској пракси

У претходним излагањима је било више говора о теоријскоправним карактеристикама кривичног дела разбојништва у нашем правном систему. Изложено је ово дело у свим својим облицима и видовима испољавања сходно законским решењима у нашој земљи, односно у упоредноправним системима других земаља. При томе смо обилато користили сву расположиву домаћу и инострану теоријску и законску литературу.

Но, кривично дело разбојништва није само апстрактан логички правни појам и категорија, већ је то пре свега реална, друштвена појава у спољном свету. Ово се дело, наиме, манифестује у конкретним животним ситуацијама на различите начине. Стога ћемо ради целовитог сагледавања кривичног дела разбојништва морати да бар у одређеној мери укажемо на најинтересатније случајеве испољавања овог кривичног дела у нашој новијој судској пракси⁵⁰³.

1) "Под силом код кривичног дела разбојништва подразумева се и примена омамљујућих средстава у шта спада и онеспособљавање за отпор употребом спреја неутврђене врсте којим је учинилац попрскао у очи оштећену и тако проузроковао њено привремено заслепљење. Под силом која се при извршавању овог кривичног дела примењује против лица од кога се одузима ствар подразумева се, пре свега, употреба физичке, механичке или друге снаге, али и примена хипнозе и омамљујућих средстава у циљу да се то лице доведе у несвесно стање или да се онеспособи за отпор.

⁵⁰² Н.Мрвић Петровић, Мера одузимања имовинске користи, Избор судске праксе, Београд, број 4/2001. године, стр.11-13

⁵⁰³ Више : В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 2008. године; Б. Гламочлија, Имовински криминалитет у теорији и пракси, Београд, 2008. године; И. Симић, А.Трешњев, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, Књига осма, Београд, 2008. године

Окривљени су критичном приликом оштећену онеспособили за отпор употребивши спреј неутврђене врсте и карактеристика којим ју је првоокривљени попрскао у очи и тако проузроковао њено привремено заслепљење, што се у основи не разликује од употребе омамљујућих средстава у циљу онемогућавања отпора нападнутог лица при одузимању ствари. Употреба спреја је у овом случају изазвала истоветан ефекат (онеспособљавање нападнутог лица за пружање отпора) који би изазвала и употреба омамљујућих средстава, па се и по налажењу другостепеног суда овде ради о сили која је објективно посматрана била довољна да би се спречио отпор који су окривљени очекивали да ће бити пружен од стране оштећене при одузимању новца. При томе, привремено заслепљивање прскањем спреја у очи (без обзира на то што је спреј судећи по одсуству других штетних последица био нешкодљив за здравље људи) и онеспособљавање нападнутог лица да се супротстави одузимању ствари представља употребу силе од стране нападача што је битно обележје кривичног дела разбојништва".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 689/92 од 23. септембра 1992. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 39 - 40/1993. године, стр. 62 - 63)

2) "Употреба спреја може се упоредити са употребом силе ради савлађивања отпора оштећеног. У конкретном случају правилно је утврдио првостепени суд да је оптужени користећи се спрејом којим је прскао у правцу оштећеног, на тај начин га онеспособио јер је овај услед страха и изненађења бацио на оптуженог ташну што је он искористио ухватио ташну и са њом побегао, те је на тај начин употребом силе одузео од оштећеног ташну у којој су се налазиле ствари. Употребљени спреј у конкретном случају, који је највероватније био сузавац, може се уподобити употреби силе ради савлађивања отпора оштећеног".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1513/93 од 11. новембра 1994. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 44/1996. године, стр. 57 - 58)

3) "Претња која се код кривичног дела разбојништва упућује ради спречавања отпора одузимању ствари треба да буде таква да је нападнути озбиљно схвати, а без значаја је да ли је извршилац стварно намеравао да претњу реализује као и да ли је уопште било могуће да је оствари".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 465/91 од 13. септембра 1991. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 37 - 38/1992. године, стр. 54 - 55)

4) "Предмет кривичног дела разбојништва може бити и путничко возило које је одузето од оштећеног, а околност да је возило након три дана пронађено и враћено оштећеном је без утицаја на правну оцену дела".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 482/92 од 9. априла 1993. године, Судска пракса, Београд, број 7 - 8/1993. године, стр. 20)

5) "Околност да је оштећени сам предао ствари извршиоцу не може се третирати као његово понашање у смислу слободне диспозиције сопственом имовином ако постоје друга обележја овог кривичног дела. У току поступка је утврђено да је оптужени употребом силе над оштећеним тражио да му овај преда новац. За кривично дело разбојништва је битно да се силом или претњом непосредног напада

на живот или тело оштећеног створи таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари. Код тако употребљене силе, односно испољене претње околност да је оштећени сам предао ствари извршиоцу не може се третирати као неко његово понашање у смислу слободне диспозиције сопственом имовином. Стога ту постоји исто дело као и кад је учинилац сам одузео ствар".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 828/94 од 1. јула 1994. године, Билтен Округлног суда у Београду, Београд, број 44/1996. године, стр. 58)

6) "Када оптужени у току туче одузме од оштећених покретне ствари тиме врши кривично дело разбојништва без обзира шта је био непосредни повод за избијање туче. Када је избила свађа и туча у кафићу у коју су се умешали оптужени на страни келнера, па је у току туче један од оптужених истрао кључеве од аутомобила које је оштећени држао у руци. Када је другом оштећеном испао мобилни телефон на под, исти га је узео, а када је оштећени покушао да побегне, један од оптужених га је ухватио за ланац на врату и стргао му. На овакво чињенично стање правилно је примењен закон када је суд нашао да се у радњама оптужених стичу елементи кривичног дела разбојништва с обзиром да су оптужени критичном приликом употребили силу која је била усмерена на одузимање ствари од оштећених па је применом силе савладан отпор оштећених".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 79/99 од 8. јуна 2000. године, Судска пракса, Београд, број 1/2002. године, стр. 22)

7) "Претња да ће се непосредно напасти на тело код кривичног дела разбојништва може се састојати и у претњи коју је учинилац по уласку у продавницу упутио продавачици да ће је убости шприцем који је држао у руци уз објашњење да се у шприцу налази крв заражена ХИВ вирусом ако му не преда пазар".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 288/99 од 17. фебруара 2000. године, Избор судске праксе, Београд, број 7-8/2002. године, стр. 37)

8) "Не постоји искоришћавање исте ситуације, па се стога не може ни применити конструкција продуженог кривичног дела када оптужени изврши разбојништво на једном месту, а затим се одвезе колима до другог места и поново изврши разбојништво према другом оштећеном. Када је принуда примењена према различитим оштећеним, није било места примени конструкције продуженог кривичног дела јер се овде ради о стицају два дела независно од тога што су учињена у блиском временском размаку, на исти начин, истим обликом виности и на релативно блиским местима. Конструкција продуженог кривичног дела код кривичних дела против живота и тела људи се може применити само у два случаја и то у случају истовестности оштећеног и у случају искоришћавања исте ситуације. До искоришћавања исте ситуације може доћи само уколико оптужени истовремено изврши кривично дело разбојништва према више оштећених што овде није био случај".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 686/99 од 27. септембра 2001. године, Судска пракса, Београд, број 5/2003. године, стр. 12)

9) "За постојање претње као битног елемента кривичног дела разбојништва није од утицаја да ли сила може бити остварена или не. Битно је да лице коме се прети има основа да према конкретним околностима схвати претњу као озбиљну и могућу".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 689/99 од 27.марта 2001. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 58/2002. године, стр.22)

10) "Када оптужени прије регистар каси држећи жилет у руци и захтева од благајнице да отвори касу, тиме је претњом да ће непосредно напасти на живот оштећене покушао да одузме новац из продавнице".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 977/99 од 14.јуна 2001. године, Судска пракса, Београд, број 2-3/2003.године, стр.15)

11) "Постоји покушај кривичног дела, а не добровољни одустанак када оптужени одустане од извршења кривичног дела разбојништва зато што је оштећена почела да вришти и да дозива у помоћ".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1160/99 од 5. јула 2001. године, Судска пракса, Београд, број 5/2003. године, стр.11)

12) "Употреба силе код кривичног дела разбојништва може се састојати и у онеспособљавању оштећене за отпор сипањем бенседина у кафу коју је оштећена попила и после тога била доведена у несвесно стање. Оптужени је у кафу коју је после тога попила оштећена ставио више издробљених таблета бенседина (седатива), после чега је оштећена била доведена у несвесно стање. Оптужени је искористио такву ситуацију и из стана одузео златну наруквицу после чега се удаљио из њеног стана. На тај начин је оптужени силом одузео туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем прибави себи противправну имовинску корист".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1536/99 од 30.децембра 1999.године, Судска пракса, Београд, број 6/2002.године,стр.17)

13) "За постојање кривичног дела разбојништва није од значаја да ли је извршилац стварно намеравао да реализује упућену претњу да ће непосредно напасти на живот и тело оштећеног као и да ли је такву претњу уопште било могуће остварити с обзиром на врсту и природу средства које је употребљено за претњу, већ је битно да је претња била такве природе да ју је нападути озбиљно схватио као остварљиву и упућену ради спречавања његовог отпора одузимању ствари".

(пресуда Врховног војног суда Кж. 253/2000 од 12.децембра 2000. године, Избор судске праксе, Београд, број 7-8/2002. године, стр.37)

14) "Кривично дело разбојништва може бити извршено и уз употребу пластичног пиштоља. Не може се радити о неподобном покушају кривичног дела разбојништва због употребе имитације пиштоља како то бранилац истиче у жалби. Ту чињеницу оштећени нису знали, а оптужени то њима не саопштава, већ им је напротив озбиљно претио нападом на живот и тело и тражио да му предају новац и друге ствари од вредности како би на тај начин остварио противправну имовинску корист".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1823/2000 од 27.марта 2001. године, Судска пракса, Београд, број 2-3/200002.године, стр.16)

15) "Саизвршилац у извршењу кривичног дела разбојништва мора да учествује у самом чину предузимања принуде и одузимања ствари као и да буде присутан на месту извршења кривичног дела. У поступцима малолетника садржана је објективна и субјективна компонента саизвршилаштва у извршењу кривичног дела разбојништва јер у планираном и договореном процесу извршења дела његова делатност у предузимању истог је била од пресудног значаја. Иако је делимично његова делатност изван делатности назначене у бићу овог сложеног кривичног дела (и то само код непосредног предузимања принуде и самог чина одузимања ствари) целокупне његове радње су тако функционално повезане са делатностима друге двојице малолетника да их допуњује на битан, одлучујући начин тако да исте немају већи па и пресудан значај у извршењу наведеног кривичног дела".

(решење Врховног суда Србије Кжм. 64/2002 од 14. јануара 2003. године, Судска пракса, Београд, број 11-12/2003. године, стр.7)

16) "Код кривичних дела код којих су у питању највиша лична добра човека као што су живот, телесни интегритет, слобода, част, достојанство која су везана за саму личност сваког човека, није могућа конструкција продуженог кривичног дела. По оцени суда таква конструкција код овог кривичног дела није могућа у ситуацији када су у питању највиша људска добра – лична добра грађана (живот, телесни интегритет, слобода, част, достојанство) која су везана за саму личност сваког човека односно која припадају сваком човеку појединачно.

Према томе конструкција продуженог кривичног дела није могућа када су у питању кривична дела којима се нападају ове вредности, а односе се на различите грађане као оштећене, а све то имајући у виду управо употребу јаче кривичноправне заштите истих као и да је тешко замислити да појединачна кривична дела ове врсте могу изгубити своју индивидуалност и правну самосталност и стопити се у једну јединствену целину. У конкретном случају кривична дела разбојништва су вршена принудом – употребом силе или претње, дакле повређивањем највиших личних добара грађана, а ради се о различитим оштећенима, па када се има у виду све напред изложено, наведена конструкција продуженог кривичног дела у конкретном случају није могућа него је у питању стицај кривичних дела".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1147/2002 од 17. септембра 2002. године, Судска пракса, Београд, број 1/2004. године, стр.18)

17) "При одмеравању казне за разбојништво треба ценити начин извршења и околности извршења кривичног дела : да су дело извршила два млада маскирана лица према брачном пару који су старији људи од око 70 година, као и да је примењена висока повреда заштићеног добра имовине и личног интегритета оштећених, везано за начин примене силе, тако што су извршиоци везали оштећене, претили им ножем и поливањем киселином, те високи степен противправно прибављене имовинске користи".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1974/2002 од 12. јуна 2003. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 62/2004. године, стр. 79)

18) "Када су учиниоци благајнице које су носиле новац подигнут у банци испрскали сузавцем у спреју, па им одузели ташне са новцем, тиме је примењено омаљујуће средство као сила да би их онеспособили за отпор".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 40/2003 од 18. фебруара 2004. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 67/2005. године, стр.80)

19) "Кривично дело разбојништва је остало у покушају када је оптужени употребом силе према малолетном оштећеном покушао да од овога одузме мобилни телефон, на тај начин што је пришао оштећеном и затражио од њега обавештење о неком лицу, па је изненада ударио оштећеног песницом у главу, а затим му истраго мобилни телефон из руке и покушао да побегне, али је оштећени потрчао за њим, сустигао га и спречио у даљем извршењу кривичног дела. Кривично дело је остало у покушају захваљујући успешној интервенцији оштећеног који је захваљујући својој вештини и спретности успео да сустигне оптуженог и да му одузме мобилни телефон и да га савлада те затражи помоћ присутних грађана до доласка полиције".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 44/2003 од 3. априла 2003. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 62/2004. године, стр.69)

20) "Када су оптужени ушли у продавницу и започели радњу употребе силе или претње непосредног напада на живот или тело оштећене – продавачице ради одузимања новца, али је оштећена путем телефона позвала полицију, па су оптужени напустили продавницу, тада се ради о извршењу кривичног дела разбојништва у покушају, а не о добровољном одустанку јер су оптужени побегли да не би били откривени. Доказима је утврђено да су оптужени маскирани упали у продавницу са оружјем у руци и запретили оштећеној да ће је убити ако им не преда новац, али тај новац нису успели да одузму.

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 183/2003 од 14. јуна 2005. године, Судска пракса, Београд, број 9/2005. године, стр. 13)

21) "Радња извршења разбојништва као сложеног кривичног дела је започета применом силе па је небитно што је изостала друга фаза извршења дела – одузимање ствари. Правилно је суд утврдио да је постојао договор међу окривљенима да изврше кривично дело. Знали су да оштећена поседује већу суму девиза, па су се договорили да уђу у њен стан маскирани. Када је оштећена откључала стан, непосредну физичку силу према оштећеној је применио само првоокривљени. Међутим, циљ њиховог доласка у стан оштећене је био одузимање новца. Извршење кривичног дела је започето савлађивањем отпора оштећене, а пошто је оштећена пружала већи отпор од очекиваног ударивши ногом првоокривљеног у пределу препона, на његов позив су напустили лице места. У сложеном кривичном делу какво је разбојништво, радња извршења дела је започета уз примену силе савлађивањем отпора оштећене, стезањем њеног врата јер је викала, а изостала је друга фаза извршења дела – одузимање новца јер је оштећена пружала активан отпор и повредила првоокривљеног".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 269/2003 од 24. априла 2003. године, Судска пракса, Београд, број 4/2004. године, стр.12-13)

22) "Природа кривичног дела разбојништва искључује примену конструкције продуженог кривичног дела. Примена конструкције продуженог кривичног дела у овом случају није могућа. Ово пре свега због тога што се разбојништво врши применом силе или претње према лицу од кога се ствар одузима, дакле, принудом која је управљена против слободе одлучивања и деловања тог лица сагласно његовој вољи, што овом кривичном делу без обзира на његово сврставање у имовинска кривична дела даје и обележје кривичног дела против личне слободе човека. Таква природа овог кривичног дела, по правилу, искључује примену конструкције продуженог кривичног дела која у конкретном случају не долази у обзир и због непостојања обједињујућих елемената који би инкриминисане радње оптуженог чинили јединственом делатношћу (дела нису вршена искоришћавањем исте ситуације, прилике или трајног процеса, не постоји јединство простора у коме се дела врше, ни јединство објекта према којем се врши, појединачним радњама није проузрокована заједничка последица)".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 344/2003 од 10. априла 2003. године, Судска пракса, Београд, број 1/2004. године, стр.20)

23) "Ако је учинилац при извршењу разбојништва претњом пластичном имитацијом пиштоља код оштећене створио страх као да се ради о правом пиштољу и остварио намеру – прибавио противправну имовинску корист, не може се радити о неподобном покушају. Неосновани су жалбени наводи да имитација пиштоља представља неподобно средство за извршење кривичног дела с обзиром да је оптужени употребом "лажног пиштоља" код оштећене створио страх као да се ради о правом пиштољу и остварио намеру прибављања противправне имовинске користи".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 393/2003 од 23. октобра 2003. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 65/2005. године, стр.69-70)

24) "Помагач у извршењу разбојништва не улази у састав групе која је извршила (покушала да изврши) разбојништво. Под групом се подразумева ситуација када је у радњи извршења учествовало најмање три лица. Радња помагања другој двојници да изврше разбојништво, не представља учешће тог лица у групи".

(решење Врховног суда Србије Кж. 1319/2003 од 17. новембра 2004. године, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/2006. године, стр.225-226)

25) "Да би оптужени био оглашен кривим због кривичног дела разбојништва, тада употребљена сила или претња треба да буду усмерени ка оштећеном, а не према ствари које се одузимају. Из списка произилази да је оптужени на нарочито дрзак начин из руку оштећеног истраго мобилни телефон, па, дакле, сила коју је оптужени применио није била усмерена ка оштећеном да би одузео мобилни телефон, него према самој ствари – мобилном телефону".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1686/2003 од 20. децембра 2004. године, Судска пракса, Београд, број 7-8/2005. године, стр.15)

26) "Када оптужени два пута песницом удари оштећеног у предео главе услед чега оштећени падне на земљу, па оптужени му приђе и скине му јакну и одузме је у намери да себи прибави противправну имовинску корист, извршио је кривично дело разбојништва".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 827/2004 од 25. новембра 2004. године, Избор судске праксе, Београд, број 5/2005. године, стр.38)

27) "Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе су сложена кривична дела код којих је објект напада не само имовина, већ и личност, па уколико више тих дела према различитим оштећенима нису извршена искоришћавањем исте прилике или околности и ако та дела нису обухваћена јединственим умишљајем, онда се она не могу квалификовати као једно продужено кривично дело. Суд је нашао да су у конкретниом случају кривична дела у питању извршена искоришћавањем различитих прилика и околности, као и да је умишљај оптуженог био усмерен појединачно према свакој жртви, а не према истима заједно и јединствено, па без обзира што свака од описаних радњи у изреци побијане пресуде садржи елемент кривичног дела принуде и крађе и што постоји временски континуитет између тих радњи, нису испуњени услови за постојање конструкције продуженог кривичног дела разбојништва, тим пре што ова конструкција није оправдана ни са разлога криминалне политике".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1498/2004 од 4. новембра 2004. године, Судска пракса, Београд, број 5/2005. године, стр.13)

28) "Када су у извршењу разбојништва учествовала тројица учинилаца, улога прве двојице је била да уђу у стан оштећених, а трећег да стоји испред стана оштећених, гаси и пали светло и пази да неко не наиђе, ту се ради о саизвршилаштву. Суд је у побијаној пресуди навео све у вези објективних радњи трећеоптуженог, шта је све урадио, а што практично није спорно, да су његова улога и задатак били да стоји испред врата оштећених, да гаси и пали светло и да пази да неко не наиђе, а да су за то време прва двојица оптужених од оштећених одузимали ствари, после чега су се сви удаљили. Што се тиче другог битног елемента саизвршилаштва – свести о заједничкој радњи, суд на основу изведених доказа и одбране оптужених утврђује да је и то код трећеоптуженог било присутно".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1520/2004 од 18. новембра 2004. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 67/2005. године, стр.79-80)

29) "Код кривичног дела разбојништва учинилац је квалификованом претњом – речима уз помоћ пиштоља сломио отпор оштећене која је била принуђена да му преда ствари које је тражио. У сва три случаја оптужени је испољио очигледну намеру да одузме туђе покретне ствари у намери да њиховим присвајањем прибави себи противправну имовинску корист, па је према томе поступао свесно и вољно желећи остварење штетне последице. Циљеви оптуженог у сва три случаја су исти : да извршењем утврђених радњи поступа у намери да одузимањем туђих покретних ствари од оштећених прибави себи противправну имовинску корист, али се само интензитет примене силе и претње, односно дрскост у којима се испољава

одлучност, безобзирност и упорност оптуженог да дође до наведеног циља различито испољава у његовом понашању у инкриминисаним радњама.

У случају кривичног дела крађе оптужени је одузео јакну од оштећене са стварима свакако рачунајући на већу имовинску корист од вредности оних ствари које је пронашао у јакни. Приликом извршења кривичног дела тешке крађе на нарочито дрзак начин поступање оптуженог се огледа у његовој одлучности и безобзирности тако што је пришао оштећеној са леђа и отео јој торбу, те је тиме показао већи интензитет криминогене енергије одступајући од просечне мере дрскости која се иначе употребљава код ових кривичних дела. У случају кривичног дела разбојништва оптужени је квалификованом претњом, речима уз помоћ пиштоља очигледно сломио отпор оштећене при чему и средство и околности у којима се догађај одиграо као и поступање оптуженог указују да је оваква претња довољна да оштећену принуди да му преда ствари које је тражио".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1997/2004 од 28. децембра 2004. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 68/2005. године, стр.86-87)

30) "Ако количина употребљене силе ради одузимања туђе покретне ствари буде таквог квалитета да оштећену обори на земљу, онеспособи да спречи одузимање новчаника који јој буде одузет употребом конкретне силе, ради се о кривичном делу разбојништва".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 264/2005, Билтен судске праксе Округног суда у Нишу, Ниш, број 23/2006. године, стр.124.125)

31) "Претња упирањем пиштоља у оштећену за који је она веровала да је прави, представља квалификовану претњу којом се ставља у изглед напад на живот и тело оштећене. Правилан је закључак суда да је оптужени са директним умишљајем хтео да употребом претње према оштећеној спречи пружање њеног отпора ради одузимања туђих покретних ствари. Овако упућене претње упирањем пиштоља у оштећену за који је она веровала да је прави, представљају квалификовану претњу коју је она схватила као озбиљну и остварљиву будући да је опште позната функција ватреног оружја – пиштоља, као и намена истог која се између осталог састоји у телесном повређивању лица при чему је без значаја да ли је оптужени овако упућену претњу могао и реализовати пластичним пиштољем".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 953/2005 од 9. маја 2005. године, Судска пракса, Београд, број 1/2007. године, стр. 16)

32) " Када у пресуди нису наведени разлози у погледу умишљаја оптуженог да себи прибави противправну имовинску корист у висини прописаној за постојање кривичног дела крађе, када је он знао да су оштећени имали мање износе новца, суд ће у поновном поступку имати у виду одредбу става 4. члана 206. КЗ РС. Суд је утврдио да је оптужени, који је оглашен кривим за извршење кривичног дела разбојништва, од једног оштећеног одузео је 2.000 динара, а од другог 50 динара. Суд у образложењу није навео да ли је оптужени имао представу о томе колико су оштећени имали новца. Напротив, одбрана оптуженог и остали изведени докази као и искази оштећених упућују на закључак да је оптужени за извршење кривичног

дела знао да су оштећени имали мање износе новца. Стога се оправдано поставља питање умишљаја оптуженог да ли је извршењем кривичног дела разбојништва ишао за тиме да одузме новац мале вредности".

(решење Врховног суда Србије Кж. 2137/2005 од 23. јануара 2006. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 72/2006. године, стр. 111-112)

33) "Кривично дело тешки случај разбојништва учињено у саставу групе правно се квалификује по новом Кривичном закону као разбојништво извршено од стране више лица из чл. 206. ст.3. КЗ".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 2468/2005 од 13. фебруара 2006. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 72/2006. године, стр. 112)

34) "Када је оптуженица подигнута против два лица за извршење кривичног дела разбојништва извршена у саизвршилаштву, по новом закону ради се о кривичном делу за које је надлежан окружни суд јер то представља квалификаторно обележје дела".

(решење Врховног суда Србије Кж. 383/2006 од 25. априла 2006. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 73/2006. године, стр. 92-93)

35) "Разлика између разбојништва и тешке крађе извршене на нарочито дрзак начин је у томе да ли је сила примењена према ствари или према оштећеном. Првостепеном пресудом оптужени је оглашен кривим због извршења кривичног дела тешке крађе на нарочито дрзак начин уместо разбојништва како је то наведено у оптужници. У конкретном случају, када је оштећена извадила из фиоке коверат са новцем, оптужени је ухватио за руку у којој је држала коверат и рекао "дај паре" и тако држећи је за руку гурао уназад, тако да је она посрнула. Све време је оптужени отимао коверат. Из изнетог по налажењу Врховног суда несумњиво произилази да је оптужени према оштећеној применио силу, а не према ствари – коверти, како је то закључио првостепени суд. Оптужени је ухватио за десну руку оштећену, а затим другом руком и коверат и отимао се са њом око коверте, при чему је примењивао силу према оштећеној, а престао је са применом силе тек када је она позвала у помоћ".

(решење Врховног суда Србије Кж. 484/2006 од 25. марта 2006. године, Судска пракса, Београд, број 1/2007. године, стр. 18)

36) "Код кривичног дела разбојништва, не може бити речи о продуженом кривичном делу. Ово са разлога што је кривично дело разбојништва по својој природи сложено дело. Оно се састоји од кривичног дела крађе и кривичног дела принуде. Оптужени је противправно са три радње одузео новац оштећених, али је у сваком случају понаособ примењивао силу према различитим лицима, угрожавајући тако њихов физички интегритет, а у намери да себи прибави противправну имовинску корист".

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1710/2006 од 26. септембра 2006. године, Судска пракса, Београд, број 1/2007. године, стр. 17)

37) " Постојање саизвршилаштва код кривичног дела разбојништва у покушају се утврђује из објективних околности предузетих радњи од стране окривљених".

Не може се прихватити теза изнета у жалби да првоокривљени није знао да ће другоокривљени извршити наведено кривично дело и да они нису планирали да заједнички изврше кривично дело разбојништва. Из чињеница које су утврђене, њих двојица су претходног дана из Краљева колима првоокривљеног дошли у Мрчајевце и извршила осматрање мењачнице. Сутрадан су ова лица поново колима првоокривљеног дошла у исто место, па док је првоокривљени чекао у возилу у споредној улици удаљен око 100 метара од мењачнице са укљученим мотором, док је другоокривљени после упада у мењачницу трчећим кораком дошао до возила, уплахирено ушао у возило и рекао првоокривљеном да одмах и брзо вози док је првоокривљени чуо два пуцња из ватреног оружја када је видео да другоокривљени са пиштољем у руци трчи према возилу. Из тога произилази закључак да је постојао претходни договор између окривљених да изврше кривично дело разбојништва и да су њих двојица пре извршења дела поделили улоге, тако да се тачно знало ко и шта од њих двојице ради".

(пресуда Окружног суда у Чачку Кж. 443/2007 од 14. новембра 2007. године, Судска пракса, Београд, број 1/2008. године, стр. 19)

3. ТЕЖИ ОБЛИЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

Квалификовано кривично дело, иначе, у нашем правном систему постоји у два случаја⁵⁰⁴. То су:

- 1) када предузимањем радње учинилац жели да оствари једну последицу, а у стварности наступи друга, тежа последица од оне коју је он желео да оствари и која редовно наступа, и
- 2) кад учинилац изврши дело у условима, на начин и под околностима које га чине тежим него што бива кад таквих услова и околности нема.

Како се у пракси често дешавају такви случајеви да наступи тежа последица од оне која се хтела или очекивала, односно теже дело од онога које редовно наступа под нормалним околностима, то је законодавац принуђен да их издвоји и предвиди као посебне, теже облике основних дела, предвиђајући за њих повећану одговорност, па према томе и теже кажњавање њихових учинилаца.

Треба рећи да велики број кривичних дела има један или више квалификованих облика. Квалификоване околности могу бити различите, али се помоћу њих ствара

⁵⁰⁴ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2006. године, стр.378-381

одређени број квалификованих кривичних дела. Квалификована кривична дела постоје само у случајевима и под условима и околностима које закон одређује⁵⁰⁵.

Према законском опису кривично дело разбојништва има три тежа, квалификована облика испољавања за која закон прописује строжије кажњавање⁵⁰⁶. То су:

- 1) ако вредност употребом силе или квалификоване претње украдених ствари прелази износ од 1.500.000 динара,
- 2) ако је основно дело учињено од стране више лица и
- 3) ако је при извршењу основног дела неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда.

1. Први тежи облик дела

Први тежи облик кривичног дела разбојништва предвиђен је у одредби члана 206. став 2. Кривичног законика. Ово дело постоји у случају ако вредност употребом силе или квалификоване претње украдених ствари прелази износ од 1.500.000 динара. Ради се, дакле, о делу које је квалификовано тежом последицом⁵⁰⁷.

Тежа последица кривичног дела се огледа у проузроковању имовинске штете у већем износу за оштећено лице. За постојање овог облика дела за који закон прописује тежу казну – казну затвора у трајању од три до петнаест година потребно је кумулативно испуњење следећих услова :

- 1) услед предузете радње извршења основног дела треба да је проузрокована тежа последица дела⁵⁰⁸. Та тежа последица код кривичног дела разбојништва у овом облику се јавља у висини проузроковане штете оштећеном лицу (пасивном субјекту), а то је, са друге стране, управо висина противправно прибављене имовинске користи за учиниоца дела или неко друго лице. Висина овако прибављене користи у конкретном случају мора да пређе износ од 1.500. 000 динара. Ова се имовинска корист, без обзира да ли се ради о једној или више одузетих ствари утврђује према тржишним условима који постоје у време предузимања радње извршења⁵⁰⁹,

⁵⁰⁵ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит. стр. 201

⁵⁰⁶ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁵⁰⁷ М. Бабић, Кривично право, Посебни део, Бања Лука, 1995. године, стр. 149-153

⁵⁰⁸ З. Дујмовић, Приступи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр.245-253

⁵⁰⁹ Ф. Бачић, З. Шепаровић, Кривично право, Посебни дио, Загреб, 1989. године, стр.278-284

2) између предузете радње извршења – одузимања туђе покретне ствари од другог лица применом силе или квалификоване претње и овако наступеле теже последице мора да постоји непосредна, објективно постојећа, узрочно-последична (каузална) веза. То значи да је учинилац управо овако предузетом радњом успео да за себе или другога прибави противправну имовинску корист у законом предвиђеном износу⁵¹⁰ и

3) у односу на ову тежу последицу, учинилац поступа са нехатом као обликом кривице. То значи да је учинилац предвидео или могао да претпостави о каквој се висини одузете имовинске користи ради, при чему не мора да буде у време предузимања радње свестан тачног износа прибављене користи⁵¹¹.

2. Други тежи облик дела

Други тежи, квалификовани облик кривичног дела разбојништва је предвиђен у одредби члана 206. став 3. КЗ. За ово је дело такође прописана казна затвора у трајању од три до петнаест година.

Овај тежи облик разбојништва постоји ако је основно кривично дело учињено од стране више лица⁵¹². Према правном схватању Кривичног одељења Врховног суда Србије од 17. априла 2006. године под појмом више лица се подразумева најмање три лица која су учествовала у вршењу крађе и примени принуде без обзира да ли су сви предузимали исте или различите делатности, на истом или различитим местима, у исто или различито време по принципу поделе рада⁵¹³.

Дакле, ово је облик нужног саизвршилаштва⁵¹⁴ што значи да дела нема ако у предузимању радње извршења и остваривању других обележја дела није учествовало три или више лица⁵¹⁵. При томе помагач у извршењу разбојништва, не улази у састав групе лица која врше ово кривично дело⁵¹⁶.

При томе сва ова лица поступају са јединственим циљем, у реализацији заједнички донете одлуке – да употребом силе или квалификоване претње одузму од другог лица покретну ствар у намери прибављања имовинске користи⁵¹⁷. Ова заједничка

⁵¹⁰ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, оп.цит. стр.201-203

⁵¹¹ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.245-246

⁵¹² Д. Јовашевић, Институт саизвршилаштва у кривичном делу, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 11/2002. године, стр.14-26

⁵¹³ Н. Јованчевић, Појам извршилаштва у савременом кривичном праву, Бранич, Београд, 3-4/2005. године, стр.32-36

⁵¹⁴ В. Камбовски, Учество на повеке лица во казненето дело, Скопље, 2001. године, стр.107-125

⁵¹⁵ М. Ђорђевић, Саизвршилаштво, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1988. године, стр.29-36

⁵¹⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1319/2003

⁵¹⁷ М. Цетинић, Саизвршилаштво код кривичних дела одузимања возила, Правни живот, Београд, број 8-10/1991. године, стр. 1083-1090

одлука може бити донета од свих удружених лица истовремено, сагласношћу воља⁵¹⁸. Но, могуће је да претходно донетој одлуци, једног или више лице, накнадно се придруже и друга лица, прихватајући такву одлуку као своју и заједничку и желећи или пристајући да својом радњом дају допринос њеној реализацији⁵¹⁹. При томе сви саизвршиоци не морају да предузимају исту радњу, нити да имају удела у самој радњи, него је овде одлучно да сва ова лица хоће извршено дело као своје и заједничко⁵²⁰.

То значи да овај тежи облик кривичног дела разбојништва постоји у случају⁵²¹:

а) када је у радњи извршења учествовало најмање три лица⁵²²,

б) када су ова лица изричито или прећутно донела одлуку о извршењу кривичног дела и о околностима његовог извршења (објект радње, оштећено лице, место и време предузимања радње, врста употребљеног средства, силе или претње, околности извршења, конкретне радње, подела улога и сл.)⁵²³.

То значи да за ово дело не одговара само онај учесник који је непосредно примењивао силу према оштећеном, већ и сваки члан групе који се сагласио са деловањем члана групе који је применом силе одузео туђу покретну ствар⁵²⁴. Или за постојање овог кривичног дела није нужно да сва лица предузимају радње извршења, већ је довољно да је уз постојање свести о заједничком деловању⁵²⁵ у конкретном случају постојао договор о заједничком извршењу дела при чему су улоге ових лица биле подељене⁵²⁶.

Када постоји претходни договор четири оптужена да заједно изврше разбојништво у мењачници уз претњу ватреним оружјем које ће свако до њих држати у рукама, оптужени су били свесни могућности употребе ватреног оружја, као и могућности да неко лице може бити том приликом лишено живота и, стога када је при извршењу разбојништва лишено живота запослено лице у мењачници, тада су оптужени одговорни за ово дело јер су на такву последицу пристали⁵²⁷.

То значи да на страни свих ових лица постоји јединствени и заједнички одређени појам и садржина умишљаја. Тако код извршења овог облика дела при постојању

⁵¹⁸ С. Теофиловић, Нужно саучесништво, Избор судске праксе, Београд, број 5/1994. године, стр.16-17

⁵¹⁹ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр. 613

⁵²⁰ пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 101/90

⁵²¹ С. Гвоздић, Сузбијање разбојништва, Загреб, 1979. године, стр.89-102

⁵²² пресуда Врховног суда Србије Кж. 1580/93

⁵²³ З. Дујмовић, Приступи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр.245-253

⁵²⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 830/94

⁵²⁵ Б. Чејовић, Кривично право у судској пракси, Књига друга, Посебни део, Београд, 1986. године, стр.749-752

⁵²⁶ пресуда Врховног војног суда К. 288/84

⁵²⁷ пресуда Окружног суда у Ваљеву К. 34/2002

заједничког умишљаја да се употребом силе и претњом одузме туђа покретна ствар од оштећене, сваки од учинилаца не мора да непосредно примењује силу или претњу⁵²⁸ и

в) када су ова лица и предузели бар једну или више радњи употребе принуде или одузимања туђе покретне ствари у циљу реализације претходно заједнички донете одлуке⁵²⁹. У том смислу поступа и наша судска пракса која истиче да за постојање групе није потребан већи степен организованости њених чланова, већ је довољна таква организованост која је по природи дела нужна да би се ово дело уопште и могло извршити⁵³⁰.

Према раније важећем законском решењу (из члана 169. Кривичног закона Републике Србије из 1977. године који је био у примени до 1. јануара 2006. године) ово кривично дело је као облик "тешког случаја разбојништва" постојао ако је радњу извршења предузела група или банда, као чвршћи, организационо трајнији и боље организовани, хомогени скуп више лица која су се удружила за трајније вршење једног или више кривичних дела ове врсте⁵³¹.

Дакле, према тим решењима, ово теже кривично дело разбојништва је постојало ако је дело извршено од стране више лица или у саставу групе или банде. Квалификаторна околност у овом случају је извршење разбојништва од стране више лица која су се удружила, организовала као група или банда управо за вршење ових кривичних дела⁵³². За постојање групе према схватању кривично правне теорије потребно је најмање три лица, која морају да имају својство саизвршиоца⁵³³. При томе није било потребно да чланови групе буду организационо чврсто повезани, већ је потребно да поред претходног договора ових лица, може да дође до њиховог заједничког деловања и "случајно" приликом извршења дела⁵³⁴.

Према ставу судске праксе за постојање групе код овог облика кривичног дела није било неопходно да њени чланови буду организационо чврсто повезани и да њихова противправна делатност буде срачуната на ту же трајање, већ је довољна и таква организованост која је по природи нужна за групно деловање више лица при извршењу разбојништва, с тим што такве групе могу бити формиране за извршење једног или више кривичних дела⁵³⁵.

⁵²⁸ пресуда Врховног суда Србије Кж. 34/2007

⁵²⁹ М. Frej Sulzer, Значај микротрагова за обраду провала и разбојстава, Избор, Загреб, број 3/1966. године, стр. 264-172

⁵³⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 442/2006

⁵³¹ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, оп.цит. стр. 185-186

⁵³² О. Eigenbrodt, Сувремени појавни облици разбојстава и њихово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1964. године, стр. 44-54

⁵³³ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 314-315

⁵³⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 128/91

⁵³⁵ пресуда Врховног суда Србије Кж. 839/95

Наша досадашња судска пракса је у погледу правне квалификације овог облика тешког кривичног дела разбојништва заузела општа правна схватања која су, с једне стране, разрешила дилеме у погледу тумачења законске одредбе "шта је то група или банда", а с друге стране, дала је путоказ судовима у правцу уједначавања праксе при решавању сличних спорних ситуација у непосредним животним ситуацијама. Стога ћемо, илустрације ради, у наставку изложити нека од таквих правних схватања која су оставила неизбрисив траг у примени ових законских решења.

За постојање групе у смислу овог кривичног дела довољна је таква организованост која је по природи дела нужна, да би било могуће групно деловање више лица при извршењу разбојништва⁵³⁶.

При извршењу кривичног дела разбојништва у организованом облику одговара сваки члан групе који се при извршењу разбојништва сагласио са деловањем осталих чланова групе који су применом силе одузели туђу покретну ствар, при чему није од значаја да ли су то учинили по претходном договору или је до њиховог деловања дошло тренутно или случајно приликом извршења дела⁵³⁷.

За постојање овог облика дела потребно је да умишљај учиниоца обухвати свест о вршењу свог дела управо у саставу групе или банде, а не појединачно⁵³⁸. У том смислу нам судска пракса пружа обиље интересантних примера непосредног испољавања овог тешког кривичног дела у конкретним животним ситуацијама.

Ако је разбојништво извршено у саставу групе не одговара само онај учесник који је примењивао силу већ и сваки члан групе који се сагласио са деловањем неког од чланова те групе⁵³⁹.

За разбојништво одговара учесник групе који је применио силу и претњу, али и сваки члан групе који се сагласио са тим и таквим деловањем⁵⁴⁰.

Радње које предузима учинилац кривичног дела тешког облика разбојништва почев од фазе договарања и повезивања осталих лица, довођења на место догађаја и давање пиштоља који су ови употребили при извршењу дела, њихово сачекивање у таксију, и омогућавање напуштања тог места после извршења дела представљају део процеса извршења дела, па се окривљени појављује као саизвршилац, а не као помагач⁵⁴¹.

Када су оба оптужена деловала као саизвршиоци од почетка предузимања радњи извршења кривичног дела, небитно је за постојање дела ко је предводио да се дело

⁵³⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 861/95

⁵³⁷ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1617/94

⁵³⁸ С.Еlrich, Разбојнички препади – мјере за његово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1960. године, стр.21-34

⁵³⁹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 638/95

⁵⁴⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1595/93

⁵⁴¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1328/94

изврши и ко је задао ударац оштећеној, када је неспорно да су се оба оптужена сагласила да нападну оштећену и да јој одузму ташну⁵⁴².

Чланом групе код кривичног дела разбојништва може се сматрати учесник који није био на месту извршења кривичног дела ако је дело резултат њиховог заједничког деловања у коме је свако од њих имао одређену улогу која је унапред договорена и у свему реализована у складу са договором⁵⁴³.

Ако је више лица оглашено кривим да су извршили ово кривично дело као саизвршиоци, у изреци пресуде се морају навести радње извршења за сваког извршиоца понаособ⁵⁴⁴.

Ако је у извршењу разбојништва учествовало два саизвршиоца и два подстрекача, не ради се о саставу групе јер је за појам групе неопходно да је у извршењу разбојништва учествовало најмање три лица као саизвршиоци или помагачи⁵⁴⁵. Да би се радило о групи лица, потребно је да су у извршењу кривичног дела учествовала најмање три лица као саизвршиоци или помагачи, а што у конкретном случају није било јер су прва двојица оптужених ушли у просторију осигуравајућег друштва где се налази благајна, па су са упереним пиштољима запретили затеченим радницима да се не померају и легну поред стола, па из касе одузели новац, на шта су их умишљајно друга двојица оптужених подстрекли јер су радећи у просторијама оштећеног имали сазнања о постојању новца и то саопштили двојици првооптужених давши им податке о распореду просторија, одсуству обезбеђења и месту где се новац налази⁵⁴⁶.

3. Трећи тежи облик дела

Трећи тежи, квалификовани облик кривичног дела разбојништва постоји, према одредби члана 206. став 3. КЗ, у случају ако је при предузимању радње извршења неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда у било ком облику. И за ово кривично дело је прописана казна затвора у трајању од три до петнаест година.

Ова тежа последица мора бити у узрочно последичној вези са предузетом радњом употребе силе. У односу на тежу последицу која се може јавити као : обична тешка телесна повреда, особито тешка телесна повреда, тешка телесна повреда на мах и тешка телесна повреда квалификована смрћу, учинилац мора да поступа са умишљајем⁵⁴⁷.

⁵⁴² пресуда Врховног суда Србије Кж. 723/95

⁵⁴³ пресуда Врховног суда Србије Кж. 750/96

⁵⁴⁴ решење Врховног суда Србије Кж. 760/95

⁵⁴⁵ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

⁵⁴⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1195/98

⁵⁴⁷ П. Станојевић, Утврђивање чињеничног стања код телесних повреда, Избор судске праксе, Београд, број 5/1996. године, стр. 59-61

Тешка телесна повреда може бити нанесена лицу од кога се ствар одузима или неком другом лицу, али се мора извршити у току вршења крађе, односно у току самог извршења кривичног дела разбојништва.

Уколико је приликом извршења кривичног дела разбојништва учествовало два или више лица, а тешку телесну повреду је нанело само једно лице од њих, и остали учесници у извршењу кривичног дела разбојништва биће кажњени за овај тежи облик кривичног дела ако су са тиме били сагласили. Уколико нису били сагласни са тим да се оштећеном лицу нанесе тешка телесна повреда, одговараће само за извршење основног облика кривичног дела разбојништва.

Да ли у конкретном случају постоји сагласност воља (изричита или прећутна) свих учесника у извршењу кривичног дела разбојништва или не, са наступањем теже последице у виду тешке телесне повреде, представља фактичко питање које судско веће мора да реши у сваком конкретном случају узимајући при томе у обзир све објективне околности учињеног кривичног дела и субјективне околности на страни личности свих учинилаца у овом делу.

Уколико се приликом извршења једног кривичног дела разбојништва умишљајно тешко телесно повреду више лица, остварује се само једно квалификовано кривично дело разбојништва, а то може бити отежавајућа околност при одмеравању казне⁵⁴⁸.

Дело квалификовано тежом последицом у виду тешке телесне повреде постоји ако су кумулативно испуњени следећи услови:

- 1) ако је при извршењу кривичног дела разбојништва у основном или првом тежем облику, неком лицу нанета тешка телесна повреда у било ком облику,
- 2) ако између предузете радње примене силе према неком лицу и наступеле тешке телесне повреде тог лица постоји узрочно-последична (каузална) веза тако да се та тежа последица мора приписати као резултат примењене силе и
- 3) да је тешка телесна повреда резултат умишљаја учиниоца дела као облика кривице. Наиме, учинилац дела, приликом предузимања примене силе према неком лицу (било оштећеном, случајном пролазнику, посматрачу, гониоцу и сл.) мора да буде свестан да предузетом радњом, која је управљена на повреду или угрожавање његовог телесног (и душевног) интегритета, може проузроковати тешку телесну повреду, што он или хоће (па постоји директан умишљај) или пак на то само пристаје (када постоји евентуални умишљај). Такав умишљај мора да постоји на

⁵⁴⁸ Љ.Лазаревић, Кривични закон Републике Србије са краћим коментаром, Београд, 2002. године, стр. 197

страни учиниоца управо у време предузимања радње принуђавања оштећеног лица, али не и касније⁵⁴⁹.

То значи, да овог тежег облика кривичног дела разбојништва нема, ако при предузимању радње принуђавања учинилац другоме нанесе лаку телесну повреду (у било ком облику – као обичну лаку телесну повреду или још чешће као опасну лаку телесну повреду). У овом случају, дакле, не постоји идеални стицај кривичног дела разбојништва и кривичног дела лаке телесне повреде јер су такве повреде у виду лаког, привременог и краткотрајног нарушавања телесног интегритета које су настале под дејством силе "у тој мери безначајне" да кажњавање за лаку телесну повреду у овом случају није друштвено оправдано. Ово схватање дели и наша судска пракса⁵⁵⁰.

Када је у току извршења тешке телесне повреде код оптуженог формиран умишљај у правцу одузимања новца ради прибављања противправне имовинске користи, па је даља примена силе према оштећеном била у функцији одузимања новца, и тада постоји тежи облик кривичног дела разбојништва⁵⁵¹.

И коначно, ако је приликом извршења разбојништва, другом лицу нанета тешка телесна повреда, али при томе учинилац није успео и да одузме ствар од оштећеног лица, тада постоји стицај покушаја кривичног дела разбојништва и кривичног дела тешке телесне повреде са умишљајем, а не тешки облик кривичног дела разбојништва, о чему се изјашњава и наша судска пракса⁵⁵².

Уколико би, пак, у односу на тешку телесну повреду у моменту предузимања радње извршења постојао нехат учиниоца, тада не би постојало ово дело, већ стицај између основног облика кривичног дела разбојништва и нехатно нанете тешке телесне повреде⁵⁵³.

Код овог кривичног дела долазе у обзир све врсте и облици тешке телесне повреде (у смислу нарушавања телесног интегритета и здравља оштећеног лица и то у облику обичне, тешке, особито тешке, тешке на мах). Појам, карактеристике, облици и видови тешке телесне повреде као наступеле теже последице, која овде има карактер квалификаторне околности за коју закон прописује срожије кажњавање, узимају се према законском опису из члана 121. Кривичног законика.

Према овом законском опису тешка телесна повреда се састоји у нарушавању телесног интегритета или телесног или душевног здравља другог лица које се изражава у уништењу или оштећењу неког дела тела или органа, или у

⁵⁴⁹ О. Eigenbrodt, Сувремени појавни облици разбојстава и њихово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1964. године, стр. 44-54

⁵⁵⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1099/86

⁵⁵¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1080/97

⁵⁵² пресуда Врховног суда Србије Кж. 978/2002

⁵⁵³ С. Elrich, Разбојнички препади – мјере за његово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1960. године, стр. 21-34

проузроковању трајне или привремене неспособности за рад, или у трајном или тешком нарушавању здравља, или изазивању таквих промена на видљивим деловима тела које нарушавају или унаказују естетски изглед човека.

Дело се јавља у у четири облика : 1) обична тешка телесна повреда, 2) особито тешка телесна повреда, 3) тешка телесна повреда квалификована смрћу и 4) тешка телесна повреда на мах⁵⁵⁴.

1) Обична тешка телесна повреда није законом прецизно одређена, већ се њен појам и карактеристике изводе разграничењем од обичне лаке телесне повреде и особито тешке телесне повреде. Ова врста повреде физичког интегритета постоји у следећим случајевима:

а) кад је тело тешко повређено или здравље тешко нарушено, али живот повређеног није доведен у опасност;

б) кад је уништен или у знатној мери ослабљен део тела или орган који се не сматра важним или је ослабљен важан део тела или важан орган, али не у знатној мери или трајно;

в) кад је проузрокована неспособност за рад, али која није трајна у односу на професију којом се повређени до тада бавио или кад је проузрокована трајна неспособност за рад, али у односу на делатности којима се повређени професионално није бавио;

г) кад је проузроковано трајно нарушавање здравља повређеног, али које није тешко, или када је проузроковано тешко нарушавање здравља, али које није трајно и

д) кад су извршене промене на видљивим деловима тела које нарушавају естетски изглед, али које не представљају унакаженост у смислу изазивања одвратности, сажалења или згражања.

2) Особито тешка телесна повреда постоји у следећим случајевима:

а) кад је тело тешко повређено или здравље тешко нарушено тако да је доведен у конкретну, стварну, непосредну, блиску опасност живот повређеног. Опасност од наступања смрти је била таква да је према општем искуству смрт била присутна и извесна па је избегнута само захваљујући благовременој и ефикасној медицинској помоћи или изузетној отпорности организма повређеног;

б) кад је уништен или трајно и у знатној мери ослабљен важан део тела или важан орган. Важан део тела је скуп више органа : шака, стопало, колена, раме, кук који

⁵⁵⁴ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр. 383-394

су јединствени са становишта телесне функције. Важни органи су делови људског организма који обављају виталне, за живот значајне функције.

Уништење важног дела тела или важног органа је делатност којом се повређује њихова супстанца или облик тако да се они доводе у стање у коме не могу да врше своју функцију. Ослабљење важног дела тела или важног органа је делимично, краткотрајно или привремено онеспосбљење ових органа којима се умањује њихова способност да врше своје функције. То умањење способности мора да буде у знатној мери (у већем степену или обиму) и трајно. Замена уништеног дела тела вештачким делом или надопуна функције помагалом не утиче на постојање овог дела;

в) кад је дошло до трајне неспособности за рад повређеног било да се ради о општој неспособности за обављање било које делатности или о професионалној неспособности за обављање своје професије, тј. делатности којом се до тада повређени бавио. Без значаја је за постојање овог дела могућност преквалификације;

г) кад је дошло до трајног и тешког нарушавања здравља повређеног где је проузроковано органско или душевно обољење које се при постојећем знању медицинске науке не може са сигурношћу излечити или се, пак, не зна колико ће дуго лечење трајати и какви ће резултати бити. Поред тога, обољење мора да буде тешко односно да је опасно за живот повређеног и

д) кад је дошло до унакажености видљивих делова тела повређеног која изазива одвратност, одбојност, згражање или сажалење. Ако се ове промене могу ефикасно и релативно једноставно отклонити. пластичном операцијом, нема овог дела.

3) Тешка телесна повреда квалификована смрћу постоји кад је услед нанете тешке телесне повреде са умишљајем у било ком облику наступила смрт повређеног из нехата. За постојање овог дела потребно је испуњење три елемента :

а) тешка телесна повреда у било ком облику треба да је извршена са умишљајем,

б) између проузроковане тешке телесне повреде и последице смрти треба да постоји узрочно последична веза. Смрт треба да се јави као резултат исте делатности којом је произведена и тешка телесна повреда с тим што ова телесна повреда не доводи непосредно и директно до смрти, већ посредно и индиректно. То значи, да тешка телесна повреда по својој природи није смртоносна, већ се њеним настанком ствара процес који се под утицајем разних фактора компликује и доводи до смрти и

в) у односу на последицу смрти повређеног учинилац поступа са нехатом.

4) Тешка телесна повреда на мах постоји кад је учинилац било који облик тешке телесне повреде проузроковао на мах у стању јаке раздражености у које је доведен

без своје кривице нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране повређеног. Ово је привилеговани облик тешке телесне повреде, који се изузетно ретко, али је теоријски могуће, јавља као квалификаторна последица при извршењу кривичног дела разбојништва.

Но, могући су и овакви случајеви када оштећени, пре, за време или непосредно после одузимања покретне ствари (док још није у потпуности прекинуто његово притежање над ствари) од стране учиниоца који према њему примењује силу или квалификовану претњу, нападне или увреди учиниоца дела, дакле нападача, који узрати наношењем тешке телесне повреде према оштећеном лицу.

Битно је да је ова тешка телесна повреда у било ком облику и виду испољавања резултат примењене силе или квалификоване претње, без обзира да ли је принуда примењена као средство за одузимање ствари или као средство за задржавање претходно већ одузете ствари. Тако тешка телесна повреда не мора бити нанета лицу од кога се ствар одузима, односно од кога је ствар већ одузета, већ то може бити и било које друго лице. За постојање дела битно је да је ова врста повреда нанета неком лицу у вези са предузетом радњом извршења (примењеном принудом) и да је у односу на њу учинилац поступао са умишљајем (директним или евентуалним).

Тежак случај разбојништва у овом облику ће бити извршен као свршено кривично дело, ако је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда иако је само дело разбојништва остало у покушају, односно иако ствар није одузета⁵⁵⁵.

Оштећеном је при извршењу разбојништва умишљајно нанета тешка телесна повреда када је учинилац употребио силу на тај начин што је оштећеног полио врелом водом⁵⁵⁶.

4. ЛАКШИ ОБЛИК КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

По први пут је наш законодавац приликом доношења новог Кривичног законика 2005. године предвидео, поред основног и тежих облика кривичног дела разбојништва, у члану 206. став 4. КЗ и један лакши, привилеговани облик овог дела. Неки аутори ово дело називају "ситно дело разбојништва"⁵⁵⁷.

⁵⁵⁵ пресуда Врховног суда Србије Кж. бр. 420/97

⁵⁵⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 2176/98

⁵⁵⁷ Љ.Лазаревић, Б. Вучковић, В.Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр. 613

Наиме, лакши облик⁵⁵⁸ кривичног дела разбојништва за који је прописана казна затвора до три године постоји ако је радња извршења – одузимање туђе покретне ствари применом силе или квалификоване претње предузета уз испуњење два кумулативна елемента⁵⁵⁹ :

а) ако вредност украдених ствари у време предузимања радње извршења према тржишним условима не прелази износ од 10.000 динара и

б) ако је умишљај учиниоца у време предузимања радње извршења био управљен, ишао за тим да учинилац на овај начин прибави управо тако малу имовинску корист у износу до 10.000 динара.

Први елемент који привилегује лакши облик кривичног дела разбојништва постоји ако вредност украдених ствари у време предузимања радње извршења према тржишним условима не прелази износ од 10.000 динара. Дакле, овде се ради о објективном елементу привилегујућег карактера. Ова се вредност ствари (једне или више одузетих ствари) процењује према тржишним условима који су важили у време предузимања радње извршења – одузимања туђе покретне ствари. Дакле, за постојање овог облика кривичног дела разбојништва је битно да се ради о малом износу и малој вредности прибављене противправне имовинске користи.

У том смислу је интереснатно становиште наше судске праксе према коме када учинилац разбојништва почне да бежи са одузетим новцем, па видевши да ће бити ухваћен, један део новца баци пред гониоце, а други део задржи, одговоран је за сав новац који је претходно одузео, а не само за онај износ који је непосредно задржао⁵⁶⁰. То је и разумљиво јер је резултат његове радње било одузимање целе суме новца када је прекинуто притежање на целом износу од дотадашњег држаоца, а не само на мањем делу одузете суме новца који је ефективно учинилац и задржао за себе.

У вези са овако одређеном квалификацијом лакшег облика кривичног дела разбојништва, у правној теорији се оправдано поставља питање : зашто је законодавац као лакши облик, иначе, тешког кривичног дела разбојништва предвидео дело којим учинилац за себе или друго лице прибавља ствар чија вредност не прелази износ од 10.000 динара, када је при квалификацији ситног дела крађе, утаје и преваре из члана 210. КЗ предвидео као објективни елемент прибављање користи (односно проузроковање штете у износу који не прелази 15.000 динара). Из разлога правнотехничке рационалности би било практичније да је и ово кривично дело разбојништва у лакшем облику привилеговала висина прибављене имовинске користи до 15.000 динара како се оправдано пледира у делу правне теорије.

⁵⁵⁸ В.Воук, Лакши случајеви разбојништва, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2/1971.године, стр. 317-328

⁵⁵⁹ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1999. године, стр. 271

⁵⁶⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 6/1982

Други привилегујући елеменат лакшег облика кривичног дела разбојништва је субјективног карактера. Он постоји ако је умишљај учиниоца у време предузимања радње извршења био управљен, ишао за тим да учинилац на овај начин прибави управо тако малу имовинску корист у износу до 10.000 динара. У том смислу наша судска пракса заступа интересантно становиште према коме када у пресуди нису наведени разлози у погледу умишљаја оптуженог да себи прибави противправну имовинску корист у висини која је прописана за постојање кривичног дела крађе, када је оптужени знао да су оштећени имали само мање износе новца, суд ће у поновном поступку имати у виду одредбу члана 206. став 4. КЗ⁵⁶¹.

То значи да је учинилац у моменту предузимања радње одузимања туђе покретне ствари био свестан да одузима ствар управо "мале" вредности или да бар то претпоставља, те да хоће или бар пристаје на последицу кривичног дела у овом обиму и интензитету чије наступање управо и предвиђа. То значи да овог облика дела нема, ако је учинилац претпостављао да ће предузимањем радње извршења прибавити са себе или другог већу имовинску вредност, али у конкретном случају због "мале" вредности одузете ствари то није било могуће.

Врста и висина последице представља привилегујућу околност за коју закон пропусује блаже кажњавање при чему је и сам покушај овог лакшег кривичног дела кажњив према изричитој законској одредби.

Разлог за одређивање квалификације лакшег облика разбојништва за малу вредност одузете ствари у висини до 10.000 динара, налази се у томе што је кривично дело разбојништва по начину извршења и последицама према оштећеном знатно теже и сложеније кривично дело од кривичног дела крађе. Такође полази се и од тога да примера ради када је разбојник од оштећене одузео торбицу, новчаник или други сличан предмет, он није могао унапред да зна колико у њој има новца или других вредности, или уколико је од оштећеног одузео мобилни телефон (у том тренутку он није знао, нити је могао да зна која је вредност тог телефона).

Из напред наведеног долазимо до закључка да је законодавац у конкретном случају у потпуности правилно поступио, кад је предвидео знатно мањи новчани износ који извршилац кривичног дела привилегованог разбојништва прибавља за себе или другог у односу на извршиоца кривичног дела крађе.

5. УБИСТВО ПРИ ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

Најтежи облик испољавања кривичног дела разбојништва није предвиђен у одредби члана 206. Кривичног законика, у групи кривичних дела против имовине, већ је напротив предвиђен као посебан облик кривичног тешког убиства из члана

⁵⁶¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 2137/2005

114. Кривичног законика, у групи кривичних дела против живота и тела. Ово дело носи назив "тешко убиство".

Само кривично дело тешког убиства при извршењу разбојништва и разбојничке крађе је предвиђено у одредби члана 114. став 4. Кривичног законика. Оно се према слову закона састоји у лишавању живота другог лица при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе. Дакле, овде се ради о тешком убиству према околностима извршења и последици. Ради се, заправо, о вишеактном кривичном делу које се састоји из три повезане, кумулативно предвиђене делатности. То су⁵⁶² :

а) радња одузимања туђе покретне ствари,

б) радња примене принуде (силе или квалификоване претње) према неком лицу и

в) радња лишавања живота другог лица (оштећеног – дакле лица од кога се одузима ствар, неког другог њему блиског лица или пак неког трећег лица као што су : случајни посматрач, сведок очевидац, лице које је притекло у помоћ оштећеном или пак то учинилац сматра и сл)⁵⁶³.

1. Карактеристике убиства при извршењу разбојништва

Квалификовано или тешко убиство (члан 114. КЗ РС) које је у новом кривичном законодавству издвојено из инкриминације убиства (будући да су и убиство и тешко убиство без посебног законског разграничења назива били прописани раније у члану 47. Кривичног закона Републике Србије) постоји када је умишљајно лишење живота другог лица извршено на такав начин, под таквим околностима и према таквом лицу који му дају већи степен тежине и опасности за које законик прописује теже кажњавање⁵⁶⁴.

Законик разликује више облика и видова тешког убиства према: 1) начину извршења⁵⁶⁵, 2) побудама учиниоца, 3) околностима извршења и последици⁵⁶⁶ и 4) особеностима пасивног субјекта⁵⁶⁷.

⁵⁶² Г. Мршић, Казнена дјела против живота и тијела, Хрватска правна ревија, Загреб, број 2/2004. године, стр.70-79

⁵⁶³ Ј.Пирић, Јавно мњење и кривична дела против живота и тела, Правни живот, Београд, број 9/2001. године, стр. 25-43

⁵⁶⁴ Ђ.Ђорђевић, Нови облици тешких убистава у предлогу Кривичног законика, Правни живот, Београд, број 9/2005. године, стр. 135-154

⁵⁶⁵ Д.Петровић, Убиство на свиреп начин, Правни живот, Београд, број 9/1998.године, стр.143; Д.Јаковљевић, Кривично дело убиства на свиреп начин, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4/1975. године, стр.365; В. Златковић, Кривично дело убиства на свиреп начин, Правни живот, Београд, број 1/1965. године, стр.30; Д. Јовашевић, Убиство на свиреп и подмукао начин – теоријски и практични аспекти, Правни живот, Београд, број 9/2006. године, стр. 96-113

Под убиством се сматра кривично дело које се састоји у противправном лишавању живота другог лица са умишљајем. А када је ова радња предузета под квалификаторним околностима, тада се ради о делу тешког (квалификованог) убиства коме припада и убиство при извршењу разбојништва.

Када се у радњама учиниоца стекне више квалификаторних околности убиства од које неки до њих остану у покушају, суд је дужан да у правну квалификацију дела поред тога што ће унети квалификоване облике кривичног дела унесе и да су неки до њих остали у покушају⁵⁶⁸.

Извршилац свих облика тешких убистава може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За убиство једног лица саучесници могу бити оглашени кривим за различите облике тешког убиства⁵⁶⁹.

За ово је дело прописана казна затвора најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година.

Код убиства при извршењу разбојништва или разбојничке крађе ради се, као што смо већ истакли, о вишеактном кривичном делу код кога учинилац, прво, предузима силу (апсолутну или компулзивну) у намери одузимања туђе покретне ствари (разбојништво)⁵⁷⁰, односно у намери да претходно украдену ствар задржи (разбојничка крађа) и потом, друго, лишава живота друго лице са умишљајем где се смртна последица јавља као резултат претходно примењене силе (без обзира да ли смртна последица наступа за власника или држаоца одузете ствари односно случајног посматрача или пролазника)⁵⁷¹.

У овом случају прибављање противправне имовинске користи (одузимањем туђе покретне ствари или задржавањем претходно већ одузете ствари) се остварује

⁵⁶⁶ Ђ. Марјановић, О убиству више лица, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 9/1986. године, стр.33-37; Ч. Игњатовић, Убиство више лица и убиство у поврату, Судска пракса, Београд, број 10/1991. године, стр. 66-69; О. Будаков, Правна квалификација кривичног дела убиства више лица, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 7-8/1997. године, стр. 299-302; Д. Јовашевић, Убиство више лица – кривична одговорност и кажњивост, Правни живот, Београд, број 9/2003. године, стр. 167-179; Д. Јовашевић, Убиство при безобзирном насилничком понашању, Правни живот, Београд, број 9/2002. године, стр. 117-132

⁵⁶⁷ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, Кривичноправна заштита припадника полиције, Београд, 2001. године, стр. 67-78; Д. Јовашевић, Убиство службеног или војног лица при обављању послова безбедности као посебан облик тешког убиства, Правни живот, Београд, број 9/2001. године, стр.55-72; Д. Јовашевић, Деликти насиља према овлашћеним службеним лицима органа унутрашњих послова, Зборник радова, Деликти насиља, Београд, 2002. године, стр. 127-138; Д. Јовашевић, Кривичноправна заштита живота припадника полиције у обављању службене дужности, Зборник радова, Угрожавање безбедности припадника полиције, Београд, 2003. године, стр. 99-118

⁵⁶⁸ пресуда Врховног суда Србије Кж. 10/98

⁵⁶⁹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 590/2003

⁵⁷⁰ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

⁵⁷¹ И.М.Недељковић, Убиство из користољубља или разбојништво са убиством, Полиција, Београд, број 11-12/1939. године, 757-568

лишавањем живота другог лица⁵⁷². То значи да се сила (у смислу непосредне физичке, механичке или друге снаге, као и употреба хипнозе или омамљујућих средстава према неком лицу у циљу савладавања његовог отпора или спречавања пружања отпора) или претња непосредним нападом на живот другог лица у виду најаве напада на живот или телесни интегритет другог лица (при чему претња мора да буде озбиљна, стварна, могућа и неотклоњива) примењују непосредно у време и на месту вршења крађе у циљу прибављања (противправне) имовинске користи – одузимањем туђе покретне ствари⁵⁷³.

Ако је приликом предузимања радње лишавања живота другог лица учинилац ишао за тим да прибави противправну имовинску корист (ако је дакле поступао са користољубљем), па тиме оствари и биће другог кривичног дела (разбојништва или разбојничке крађе – приликом узимања накита или других вредних ствари, новца и сл. са тела жртве), тада нема стицаја ових кривичних дела (постоји привидни идеални стицај по основу специјалитета), јер се заправо предузимањем радње извршења под конкретним околностима (употребљеним начином и средством, у одређено време на одређеном месту) заправо остварује, конкретизује, реализује само користољубива намера, па у конкретном случају постоји кривично дело убиства из користољубља⁵⁷⁴.

Уколико би у односу на лишавање живота постојао нехат учиниоца, тада не би постојало ово дело тешког убиства, већ стицај између основног облика кривичног дела разбојништва и кривичног дела нехатног лишења живота (члан 118. КЗ).

Но, за постојање овог облика тешког убиства није неопходно да је лишено живота управо оно лице од кога се ствар непосредно одузима, дакле од оног лица које је пружало отпор извршењу овог дела, или према коме је примењена принуда. Наиме, до лишавања живота може доћи у односу на било које лице са умишљајем у вези са извршењем и приликом извршења разбојништва⁵⁷⁵.

При томе је важно истаћи да за постојање овог облика кривичног дела није нужно да је умишљајно лишавање живота извршено у намери одузимања туђе покретне ствари, ипак оно мора бити у тесној вези са одузимањем туђе покретне ствари. У неким случајевима може бити спорно да ли се ради о овом кривичном делу или тешком убиству које је извршено из користољубља⁵⁷⁶.

Овде заправо постоји посебан облик умишљајног убиства које се управо и предузима у функцији извршења уопште или ефикаснијег извршења крађе. Овде се лишавање живота другог лица појављује као средство за извршење крађе, па се ово

⁵⁷² Убиство из користољубља конзумира истовремено извршену радњу одузимања новца од убијеног у циљу противправног присвајања (пресуда Савезног суда Кж. 17/58)

⁵⁷³ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, оп.цит. стр. 75

⁵⁷⁴ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, оп.цит. стр. 352

⁵⁷⁵ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2006. године, стр.132-142

⁵⁷⁶ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, оп. цит. стр. 271

дело не квалификује као тешко убиство, већ као посебна самостална квалификација⁵⁷⁷.

У судској пракси се појављивала као спорна ситуација када је при извршењу разбојништва или разбојничке крађе умишљај учиниоца био управљен на лишавању живота неког лица, али је ипак дошло дао наступања тешке телесне повреде. Наиме као проблем у оваквим ситуацијама се може појавити квалификовање оваквих кривичноправних случајева – да ли се ради о тешком облика кривичног дела разбојништва (које је квалификовано наступањем тешке телесне повред) или пак о покушају кривичног дела убиства при извршењу кривичног дела разбојништва.

Мишљења смо да у оваквим случајевима треба прихватити друго решење као рационалније и оправданије. Тим пре јер се ради о начелном проблему у кривичноправној теорији када је потребно квалификовати кривично дело квалификовано тежом последицом. Још је спорнија ситуација када је основно дело разбојништва и само остало у покушају (када и поред примењене принуде учинилац није успео да одузме туђу покретну ствар из притежања оштећеног лица), а при томе је наступила нека од тежих последица (било тешка телесна повреда или смртна последица).

Убиство из користољубља може бити извршено и када се користољубива намера остварује не непосредно и у време извршења дела убиства, већ и касније, као и у случају када учинилац на овај начин не одузима или не задржава противправно туђу покретну ствар (имовинског карактера). Наиме, користољубље се може манифестовати прибављањем било које материјалне користи која се може остварити на било који начин па чак и прибављањем непокретне ствари (нпр. наслеђа или пак остваривањем каквих услуга или имовинских погодности и сл.). И коначно, код убиства из користољубља, имовинска корист се може прибавити и посредно, касније за друго (физичко или правно лице - нпр. код уклањања конкуренције и сл.), а не само непосредним одузимањем туђе покретне ствари од убијеног лица⁵⁷⁸.

И коначно, убиство при извршењу разбојништва (и разбојничке крађе) се у односу на убиство из користољубља одликује разликом у садржини умишљаја учиниоца (дакле, према субјективном критеријуму)⁵⁷⁹. Наиме, умишљај код убиства из

⁵⁷⁷ Љ. Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп. цит. стр. 403

⁵⁷⁸ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, оп.цит. стр.165 ; Ј. Таховић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1962. године, стр. 75

⁵⁷⁹ Убиство из користољубља се разликује од разбојништва квалификованог смрћу само по карактеру умишљаја. Умишљај код убиства из користољубља је усмерен на лишавање живота како би учинилац тиме отклонио препреку, сметњу ради остварења својих користољубивих циљева. Код разбојништва је умишљај управљен на одузимање туђе покретне ствари употребом силе или претње (пресуда Врховног суда Србије Кж. 803/52, пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 599/53, пресуда Врховног суда Словеније Кж. 932/56 и пресуда Врховног суда Војводине Кж. 41/58). Код убиства из користољубља умишљај претходи реализацији користољубивог мотива и то је услов остварења криминалног циља (пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине Кж. 485/88)

користољубља је управљен на лишавање живота другог лица, док је код убиства при разбојништву и разбојничкој крађи умишљај⁵⁸⁰ управљен на савладавање отпора другог лица у вези са одузимањем или задржавањем туђе покретне ствари. Овде се заправо ради о специфичном начину одузимања имовинске користи – лишавањем живота другог лица⁵⁸¹.

За правну теорију и судску праксу се као значајно поставља питање везано за закониту и правилну правну квалификацију конкретних случајева лишења живота у пракси када треба разграничити кривичну ствар (криминални догађај из живота) и исту подвести, супсумирати под одређену законску норму – да ли се у конкретном случају ради о тешком убиству које је извршено из користољубља или о тешком убиству које је извршено при разбојништву или разбојничкој крађи⁵⁸².

За оба облика тешког убиства је иначе прописана иста врста и мера казне затвора.

Питање овог разграничења је начелне природе јер у конкретном случају постоји привидни идеални стицај по основу специјалитета⁵⁸³.

2. Убиство из користољубља

Поред наведеног убиства при извршењу разбојништва, из претходних излагања произилази, да се у пракси појављују ситуације у којима долази до лишавања живота другог лица при чему се учинилац при предузимању радње извршења руководио посебним субјективним елементом – побудом која се назива "користољубље". Наиме, као један од облика тешког убиства према побудама учиниоца, према слову нашем закона, јавља се убиство из користољубља које је предвиђено у члану 114. став 5. КЗ⁵⁸⁴.

Убиство из користољубља као посебан облик тешког убиства одређују следеће карактеристике :

а) учинилац предузима радњу лишавања живота другог лица руковођен одређеном побудом⁵⁸⁵, намером или мотивом,

⁵⁸⁰ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, оп.цит. стр.328-329

⁵⁸¹ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр.353

⁵⁸² У правној теорији се могу наћи схватања према којима је убиство при разбојништву или разбојничкој крађи заправо само посебан облик користољубивог убиства (Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр.352)

⁵⁸³ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 98

⁵⁸⁴ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 25

⁵⁸⁵ Ниске побуде су побуде, мотиви који нису достојни човека и који се косе са усвојеним моралним схватањима друштва. Користољубље се сматра такође ниском побудом (пресуда Врховног суда Хрватске Кж. 1437/64 и пресуда Врховног суда Србије Кж. 51/72)

б) побуда⁵⁸⁶ се код овог дела испољава у облику користољубиве побуде (користољубље),

в) побуда мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења кривичног дела,

г) побуда одређује карактер умишљаја учиниоца (као облика кривиче) – директан умишљај,

д) користољубива побуда не мора да буде остварена за време убиства или касније у сваком конкретном случају прибављањем имовинске користи за учиниоца или неко друго лице⁵⁸⁷. Довољно је да је користољубива намера била мотив⁵⁸⁸ за извршење предметног кривичног дела⁵⁸⁹. Најчешће се овај облик убиства испољава у виду убиства за награду, убиства ради остварења наслеђа, убиства пословног партнера ради уклањања конкуренције, убиства повериоца ради избегавања плаћања дуга и сл. Но, за постојање дела није неопходно да је и остварена користољубива намера којом је убиство било мотивисано⁵⁹⁰,

ђ) користољубива побуда је састоји од психолошких елемената, субјективног карактера која се тешко утврђује и доказује на основу објективних околности испољене радње, предузетог начина и употребљеног средства. Она се мора доказати, утврдити свим расположивим личним и материјалним изворима доказа. Пошто је постојање ове побуде у непосредној судској пракси тешко доказати, то судови углавном иду путем претпостављања користољубља без његовог конкретнијег сагледавања, одређивања и образложења. Томе у великој мери доприноси и теоријска несигурност као и недостатак законодавне конкретности⁵⁹¹ и

џ) постојање користољубља на страни учиниоца приликом извршења кривичног дела представља основ за кумулативно изрицање новчане казне уз казну затвора таквом лицу и то до знатно већег максимума ове врсте казне⁵⁹². У овим се

⁵⁸⁶ Мотив је психичка побуда из које се чини кривично дело односно оно чиме је учинилац руковођен да изврши кривично дело. Утврђивање мотива је нужно за квалификовање тешког убиства (пресуда Врховног суда Србије Кж. 1316/75)

⁵⁸⁷ Убиство из користољубља постоји и у случају када корист која би се добила његовим извршењем треба да припадне другом лицу (пресуда Врховног суда Македоније Кж. 162/84)

⁵⁸⁸ Користољубље је мотив за прибављање одређене имовинске користи за себе лично или другог (пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине Кж. 1020/64)

⁵⁸⁹ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, оп.цит. стр.34

⁵⁹⁰ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993. године, стр. 82

⁵⁹¹ Ретки су кривични закони који изричито одређују појам користољубља. Такав је нпр. ранији Кривични законик Чехословачке из 1961. године који је у члану 89. став 4. одређивао да је кривично дело учињено из користољубља ако учинилац систематски и дуже време кривичном делатношћу обезбеђује макар и делимично изворе прихода (М. Кокољ, Ђ. Лазин, Имовинске кривичне санкције и друге имовинскоправне мере, Београд, 1986. године, стр. 47)

⁵⁹² Овакво решење прихватају бројна инострана кривична законодавства : Босне и Херцеговине, Црне Горе, Данске, Грчке, Хрватске, Мађарске, Македоније, Немачке, Швајцарске

случајевима дакле користољубље третира као фактор толиког значаја да може утицати на изрицање новчане казне као споредне казне и у ситуацијама ако она није уопште прописана за конкретно кривично дело. Овај је потез законодавца логичан јер се у тим случајевима новчана казна јавља као ефикасна и правична противтежа користољубивим амбицијама учиниоца кривичног дела.

Убиство из користољубља је лишавање живота другог лица у намери да се дође до прекомерне и непотребне имовинске користи за себе или друго физичко или правно лице⁵⁹³. Тако се користољубље код извршења овог кривичног дела против живота јавља као одређена побуда, мотив (циљ)⁵⁹⁴, унутрашњи психички покретач, подстрек на одређено понашање (чињење или нечињење предузето различитим делатностима, на различите начине и различитим средствима). Ова асоцијална, аморална, "нечасна" побуда се јавља заправо као конститутивни елеменат овог кривичног дела, односно квалификаторна околност код лишења живота другог лица⁵⁹⁵.

Да би се у конкретном случају могло констатовати да је одређено кривично дело учињено из користољубља, потребно је ову побуду на прецизан и правилан начин утврдити релевантним доказима. Посебно када се има у виду да закон не даје дефиницију нити прецизније одређење овог појма нити његове садржине⁵⁹⁶. Стога се појам користољубља одређује на различите начине. Тако се најчешће користољубље поистовећује са намером прибављања имовинске користи⁵⁹⁷. Неки аутори иду даље па сматрају да користољубље означава прибављање користи не само за учиниоца, већ и за друго физичко или правно лице⁵⁹⁸. Ово схватање чак прихвата и домаћа судска пракса⁵⁹⁹.

Слично је схватање⁶⁰⁰ према коме користољубље постоји када учинилац врши дело ради прибављања одређене имовинске односно материјалне користи било непосредно (директно) или посредно (индиректно). При томе овај облик убиства постоји и када се оно врши ради обезбеђивања средстава за основне егзистенцијалне потребе учиниоца односно његове породице. Сматра се, наиме, да је за постојање користољубља потребно да је учинилац поступао из похлепе за

⁵⁹³ Г. Илић и други, Кривични законик Републике Србије са напоменама, оп.цит. стр. 118-119

⁵⁹⁴ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, оп.цит. стр.328

⁵⁹⁵ Ј.Таховић, Кривично право, Општи део, Београд, 1961. године, стр. 266

⁵⁹⁶ Б. Златарић, Кривични законик у практичној примјени, Први свезак, Друга свеска, Загреб, 1956. године, стр. 80

⁵⁹⁷ Т. Живановић, Основи кривичног права, Посебни део, Друга свеска, Београд, 1938. године, 21

⁵⁹⁸ М. Кокољ, Ђ. Лазин, Имовинске кривичне санкције и друге имовинскоправне мере, оп.цит. стр. 46

⁵⁹⁹ Д. Атанацковић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1978. године, стр. 94

⁶⁰⁰ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, оп.цит. стр. 74

коришћу⁶⁰¹, али и ради задовољавања неких својих основних материјалних потреба што прихвата и домаћа судска пракса⁶⁰².

Други аутори сматрају да се користољубље не изражава само кроз имовинску корист или пак намеру да се таква корист стекне за учиниоца или неко друго лице, већ се оно управо изражава кроз жељу за стицањем економских добара у неуобичајеној, нездравој или неморалној намери, као стремљење за властитом коришћу која не уважава у довољној мери интересе других лица, посебно убијеног⁶⁰³.

Дакле, користољубље је намера остварења материјалне користи било кроз увећање постојеће имовине или спречавање њеног умањења до кога је иначе требало да дође⁶⁰⁴. Та корист може бити противправна, али ово дело постоји и када се лишење живота предузима ради постизања користи која није противправна (нпр. убиство лица које има неку материјалну обавезу према учиниоцу дела како би се та обавеза реализовала или убиство лица које има какво потраживање према учиниоцу како би то потраживање остало ненамирено)⁶⁰⁵. Она се може јавити у виду : награде, ради прибљавња наслеђа уопште или у већем обиму, ради уклањања конкуренције и сл⁶⁰⁶. Дакле, ово убиство карактерише остварење неког користољубивог циља на страни учиниоца.

У теорији се издваја и схватање према коме је користољубље изражено кроз посебну намеру богаћења. При томе је од значаја за утврђивање постојања и садржине ове намере карактерна црта личности учиниоца која се заправо испољава као безразложна жеља за богаћењем, за стицањем материјалне користи или је то пак понашање које је мотивисано безразложном и неоправданом тежњом за стицањем противправне имовинске користи или за богаћењем⁶⁰⁷.

Такође се као користољубље сматра безобзирна егоистичка тежња, односно стремљење да се постигне имовинска корист по сваку цену⁶⁰⁸. Ова тежња се може назвати и "тежњом за богаћењем"⁶⁰⁹.

Дакле, побуда која учиниоца мотивише⁶¹⁰ на предузимање радње извршења се јавља у виду похлепе, пожуде за прекомерним и непотребним стицањем и

⁶⁰¹ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 98

⁶⁰² Но, у судској пракси је прихваћено и становиште да користољубље постоји и када је корист употребљена за задовољење животних потреба (пресуда Врховног суда Србије Кж. 158/91)

⁶⁰³ С. Франк, Теорија казног права, Загреб, 1955. године, стр. 216

⁶⁰⁴ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр. 352

⁶⁰⁵ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 82

⁶⁰⁶ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2006. године, стр.352

⁶⁰⁷ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије – Практична примена, оп.цит. стр.34

⁶⁰⁸ Б. Златарић, Кривични законик у практичној примјени, оп.цит.стр.80

⁶⁰⁹ bereichern versucht – покушај богаћења како у члану 41. одређује немачки Кривични законик (Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland, Munchen, 1996. године, стр.23)

⁶¹⁰ Мотив је психолошка појава која се развија из надражаја и психичких својстава и као таква проузрокује вољну делатност. Мотив односно побуда открива интимне покретаче који доводе до

увећањем материјалне користи односно спречавањем њеног умањења. Она се састоји у : прибављању поклона, новца, хартија од вредности, али и као опроштај дуга, свако друго имовинско погодовање⁶¹¹ и сл. За постојање дела је битно да се радња извршења предузима у наведеној побуди, без обзира да ли је она остварена у конкретном случају.

доношења одлуке да се изврши кривично дело (М. Суботић, Мотив и његов значај у кривичном праву, Београд, 1938. године, стр. 46; Б. Чејовић, Кривично право, Општи део, Београд, 2002. године, стр. 249; П. Новоселац, Опћи дио казненог права, Загреб, 2004. године, стр.230-232)

⁶¹¹ Убиство из користољубља постоји у следећим случајевима у судској пракси : 1) када је убиство извршено ради ослобађања извршиоца од било које имовинске обавезе према убијеном (пресуда Врховног суда Србије Кж 521/66) или 2) када не постоји правно подобан основ да после смрти имовина остане убици, ако је убица оправдано веровао да ће после смрти имовина убијеног остати њему, па се тиме и руководио (пресуда Врховног суда Македоније Кж. 12/75)

Глава шеста

ОДНОС КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА СА ДРУГИМ СРОДНИМ ДЕЛИМА

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Видели смо у досадашњим излагањима да је разбојништво једно од основних, најтежих и најзначајнијих кривичних дела против имовине, и то од најстаријих времена, па све до данашњих дана. Исто тако, разбојништво заузима истакнуто место у структури имовинских кривичних дела у свим савременим кривичним законодавствима данас. Такође смо указали да разматрање правне природе и карактера кривичног дела разбојништва у правној теорији и данас изазива бројне и различите контроверзе, посебно у вези са применом одређених општих института кривичног права (као што су стицај кривичних дела, покушај кривичног дела или продужено кривично дело).

Наиме, ради се о кривичном делу које има двојако одређену правну природу. Ради се, заправо, о кривичном делу које је сходно заштићеном добру као објекту заштите предвиђено као кривично дело против имовине (у групи имовинских кривичних дела). Но, с обзиром на начин и средство предузимања радње извршења, кривично дело разбојништва се може систематизовати у насилничка кривична дела као што то чине савремене криминолошке теорије. На то уосталом указује и присуство овог кривичног дела у структури савременог криминалитета.

Но, исто тако у структури савременог кривичног права, у посебном делу, поред разбојништва, у групи кривичних дела против имовине је предвиђено више других кривичних дела која су слична, сродна кривичном делу разбојништва. Наиме, између ових кривичних дела и разбојништва, постоји низ сличности у погледу следећих карактеристика:

- 1) објекта заштите,
- 2) објекта радње,

- 3) врсте радње извршења,
- 4) начина и средства предузимања радње,
- 5) својства учиниоца,
- 6) облика кривице,
- 7) субјективног елемента на страни учиниоца и
- 8) врсте и мере прописане казне.

Међу кривичним делима која су сродна, слична кривичном делу разбојништва у правној теорији, се сматрају следећа кривична дела :

- 1) тешка крађа (члан 204. КЗ),
- 2) разбојничка крађа (члан 205. КЗ) ,
- 3) неовлашћено коришћење туђег возила (члан 213. КЗ) и
- 4) изнуда (члан 214. КЗ).

Стога ћемо у наставку нашег излагања размотрити основне карактеристике и обележја наведених сродних кривичних дела како би их упоредили са сличним карактеристикама кривичног дела разбојништва. Правилно, законито и квалитетно уочавање наведених разлика помаже органима кривичног правосуђа да у свакодневним животним ситуацијама правилно квалификују поједине кривичне ситуације у циљу законите примене кривичноправних одредби.

2. РАЗБОЈНИШТВО И ТЕШКА КРАЂА

За правну теорију и судску праксу је од посебног значаја да се изврши прецизно разграничење кривичног дела разбојништва од кривичног дела тешке крађе⁶¹² у ситуацијама када се обележја ових дела подударају у већој или мањој мери према околностима, начину и средству извршења дела, те намери учиниоца и другим субјективним елементима који постоје на страни учиниоца у време предузимања радње извршења дела. То су различите конкретне ситуације које у свом појавном испољавању представљају насилнички имовински криминалитет.

⁶¹² Б.Чејовић, В.Миладиновић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 311-318

1. Појам и елементи дела

Тешка крађа⁶¹³ је, заправо, тежи, квалификовани облик кривичног дела крађе⁶¹⁴, само што га законодавац из правно техничких разлога издваја у посебну законску одредбу – у одредбу члана 204. КЗ. Ово дело постоји када је одузимање туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем за себе или другог прибави противправна имовинска корист учињено на посебан, специфичан или опасан начин или под посебним околностима или од стране више лица или када су предмет крађе ствари велике или посебне вредности⁶¹⁵.

С обзиром на карактер, природу и врсту квалификаторних околности које овом делу дају тежи облик испољавања, већи степен тежине проузроковане последице и већи степен кривице његовог учиниоца, тешка крађа⁶¹⁶ постоји у случају ако је одузимање туђе покретне ствари од другог (физичког или правног) лица – дакле ако је крађа⁶¹⁷ :

- 1) извршена обијањем и проваљивањем затворених зграда, соба, каса, ормана или других затворених простора⁶¹⁸,
- 2) извршена савлађивањем већих препрека,
- 3) извршена од стране више лица,
- 4) извршена на нарочито опасан или нарочито дрзак начин,
- 5) извршена од стране лица које је при себи имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране,
- 6) извршена у време пожара, поплаве, земљотреса или сличног удеса,
- 7) извршена искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања неког лица,
- 8) ако вредност украдених ствари прелази износ од 450.000 динара и
- 9) ако украдена ствар представља културно или природно добро.

⁶¹³ А. Трешњев, Тешка крађа у теорији и пракси, Београд, 2005. године, стр. 85-115

⁶¹⁴ Д. Јовашевић, Теоријски и практични аспекти кривичног дела крађе, Безбедност, Београд, број 3/1996. године, стр. 318-327

⁶¹⁵ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, Београд, 1996. године, стр.264-268

⁶¹⁶ В. Тимошкин, Квалификована крађа из члана 316. КЗ, Правосуђе, Београд, број 3/1934. године, стр. 290-301

⁶¹⁷ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 116-119

⁶¹⁸ Затворени простор представља и аутоприколица на чијим је вратима учинилац покидао катанац (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3733/2003)

Као и разбојништво, тако и кривично дело тешке крађе⁶¹⁹ за објект заштите има имовину, док се као објект напада и овде јавља туђа покретна ствар.

Извршилац и кривичног дела тешке крађе може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је директан умишљај који карактерише намера учиниоца да за себе или другог на овај начин прибави противправну имовинску корист. Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења, али она не мора да буде остварена у сваком конкретном случају. Поред тога, умишљај учиниоца мора да обухвати и свест о посебним, квалификаторним околностима које чине обележје овог тежег облика кривичног дела крађе.

За кривично дело тешке крађе⁶²⁰ је прописана блажа казна него што је то случај код кривичног дела разбојништва. Тако је за тешку крађу прописана казна затвора у трајању од једне до осам година.

Најтежи облик тешке крађе⁶²¹ за који је прописана казна затвора од две до десет година постоји, ако вредност украдене ствари до које је учинилац дела дошао, предузимањем било које од наведених радњи извршења прелази износ од 1.500.000 динара. Вредност прибављене ствари (једне или више њих) се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења и она чини квалификаторну околност за коју закон прописује строжије кажњавање.

2. Сличности и разлике између разбојништва и тешке крађе

Дакле, кривична дела разбојништва и тешке крађе као два облика испољавања насилничких имовинских кривичних дела, имају низ сличности које се огледају у следећим карактеристикама:

1. истом објекту заштите,
2. истом објекту напада,
3. истој врсти и обиму последице кривичног дела,
4. истом облику кривице који карактерише намера прибављања противправне имовинске користи и
5. истом својству учиниоца.

За посматрање односа кривичних дела разбојништва и тешке крађе, од посебног је значаја анализа обележја и карактеристика појединих облика испољавања кривичног дела тешке крађе. Управо у разматрању специфичних карактеристика и облика испољавања тешке крађе на најсликовитији начин се може уочити

⁶¹⁹ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 255-258

⁶²⁰ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 279-282

⁶²¹ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон, Практична примена, оп.цит. стр. 170-178

квалитативна разлика која постоји између тешке крађе и разбојништва. Ту у, првом реду, мислимо на следеће облике тешке крађе :

1) Тешка крађа постоји када је крађа извршена од стране више лица (члан 204. став 2. КЗ)⁶²². Ово је облик нужног саизвршилаштва⁶²³ када радњу одузимања туђе покретне ствари заједнички предузима више лица, на основу претходно заједнички донете одлуке. Сва та лица могу предузимати једну или више, исту или различите делатности, на основу претходно заједнички донете одлуке или касније фактичким приступањем радњи извршења при чему је могућа и унапред подела улога за сваког учиниоца посебно. При томе појам "више лица" значи да се радња извршења предузима договорно од стране најмање три лица која су се споразумела за вршење овог кривичног дела⁶²⁴.

Начин учешћа више лица у предузимању радње извршења овог имовинског кривичног дела од стране више лица, указује на сличност овог облика дела тешке крађе са трећим тежим обликом кривичног дела разбојништва који постоји у случају када више лица удружено (кумулирајући криминалну енергију) приступају предузимању радње извршења – одузимања туђе покретне ствари од другог лица у намери да на тај начин за себе или другога прибаве противправну имовинску корист.

2) Крађа извршена на нарочито опасан⁶²⁵ или нарочито дрзак начин је посебан облик тешке крађе који је предвиђен у члану 204. став 3. КЗ. Ово дело, заправо, квалификује начин предузимања радње извршења кривичног дела. Зависно од начина на који се предузима радња извршења крађе, ово дело има два вида испољавања⁶²⁶. То су :

а) нарочито опасан начин извршења дела и

б) нарочито дрзак начин извршења дела.

За предмет нашег рада је од значаја разматрање односа разбојништва са тешком крађом која је извршена на нарочито опасан начин.

Нарочито опасан начин извршења дела⁶²⁷ - постоји када је учинилац употребио при предузимању радње извршења – одузимања туђе покретне ствари - такав начин или таква средства извршења којима је довео или могао довести у опасност живот

⁶²² Ђ. Ђорђевић, Крађа учињена од више лица, Безбедност, Београд, број 5/2001. године, стр.601-611

⁶²³ С. Теофиловић, Нужно саучесништво, Избор судске праксе, Београд, број 5/1994. године, стр. 16-17

⁶²⁴ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 242-247

⁶²⁵ С. Кецојевић, Један случај опасне крађе из параграфа 316. КЗ., Полиција, Београд, број 19-20/1935. године, стр. 977-981

⁶²⁶ Д.Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.293-306

⁶²⁷ С.Н.Кецојевић, Један случај покушаја опасне крађе из параграфа 316. КЗ., Полиција, Београд, број 11-12/1935. године, стр. 977-981

или телесни интегритет људи или имовину већег обима⁶²⁸. То може бити : употреба експлозива, електричне енергије, запаљивих и распрскавајућих материја и сл. општеопасних средстава. Но, ово дело постоји и када се извршењем дела одузимају нарочито опасне ствари као што су : ватрено или гасно оружје, отрови, отровни гасови, запаљива, распрскавајућа, експлозивна средства, радиоактивна, јонизујућа и слична средства, опасне животиње (домаће животиње : пас, бик, коњ или дивље животиње)⁶²⁹.

То значи да се у овом случају одузимање туђе ствари врши употребом нарочито опасног средства или на нарочито опасан начин. Како се и кривично дело разбојништва врши на опасан начин – употребом силе или квалификоване претње у циљу одузимања туђе покретне ствари у намери прибављања противправне имовинске користи, то по начину извршења ова два дела показују велику сличност, па се за судску праксу јавља посебно тежак, деликатан и одговоран задатак разграничења и правне квалификације ових случајева у свакодневној пракси⁶³⁰.

Најчешће се у судској пракси разлика између кривичних дела разбојништва и тешке крађе на опасан начин утврђује зависно од два критеријума : а) врсте предмета на који је принуда управљена и б) природе употребљене принуде у конкретном случају. Па, ако је принуда употребљена према ствари која је и сама предмет одузимања, тада постоји тешка крађа. У противном, ако је принуда управљена према оштећеном лицу, у том случају се радња учиниоца квалификује као кривично дело разбојништва⁶³¹.

3) И крађа која је извршена од стране лица које је при себи имало оружје или опасно оруђе ради напада или одбране⁶³² (члан 204. став 4. КЗ) се по бројним својим карактеристикама и обележјима приближава кривичном делу разбојништва. Ово дело добија тежи вид зато што учинилац за време извршења крађе при себи носи, дакле поседује, оружје или друго опасно оруђе ради напада или одбране.

Учинилац кривичног дела тешке крађе ова опасна средства треба да видљиво носи са намером да их и употреби при чему ова намера не сме бити остварена у конкретном случају. Ако пак учинилац кривичног дела крађе редовно, уобичајено носи оружје или опасно оруђе, па и приликом извршења крађе, при чему није имао намеру да га употреби, тада нема овог кривичног дела. Поседовање оружја или оруђа треба да буде видљиво⁶³³.

⁶²⁸ С. Јовановић, Је ли вредност крађе релевантна и код опасних крађа, Бранич, Београд, број 11-12/1930. године, стр. 155-161

⁶²⁹ С.Н.Кецојевић, Један случај покушаја опасне крађе, Полиција, Београд, број 19-20/1935. године, стр. 977-983

⁶³⁰ М.Ђорђевић, Ђ.Ђорђевић, Кривично право, оп.цит. стр.181-183

⁶³¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 484/2006

⁶³² И. Зиндовић, О. Драгутиновић, Кривично право у судској пракси, Чачак, 1995. године, стр.377-387

⁶³³ Љ.Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп. цит. стр.602-608

Значи, тешка крађа у овом облику постоји у случају када је одузимање туђе покретне ствари извршено само од стране лица које је при себи поседовало (у смислу државине, притежања, фактичке власти над предметом од стране учиниоца) оружје, опасно оруђе или друго опасно средство⁶³⁴. У случају да се оваква опасна средства и употребе у циљу вршења крађе, тада постоји кривично дело разбојништва.

Но, тешко је у пракси разграничити ситуације када учинилац дела приликом предузимања радње извршења одузимања туђе покретне ствари видљиво носи оружје у намери да га употреби, при чему и сама та чињеница може да делује застрашујуће. То су, дакле, случајеви када и само поседовање оружја код нападача, може да представља јасну и недвосмислену, непосредну и озбиљну претњу за оштећеног да учинилац дела у сваком, и то било ком наредном тренутку може такво поседовано опасно средство и да употреби приликом одузимања покретне ствари⁶³⁵.

3. РАЗБОЈНИШТВО И РАЗБОЈНИЧКА КРАЂА

1. Појам и елементи дела

Разбојничка крађа⁶³⁶ је, као и разбојништво, право сложено кривично дело. Ово дело према својој правној природи и конструкцији истовремено правна теорија систематизује и у имовинско, али и у насилничко кривично дело⁶³⁷. Обележја овог кривичног дела су одређена у одредби члана 205. КЗ. Дело разбојничке крађе⁶³⁸ постоји кад учинилац затечен на делу крађе у намери да задржи украдену ствар, употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на његов живот или тело⁶³⁹.

Ради се, заправо, о кривичном делу против имовине које је по природи, карактеристикама, и обележјима, најсличније кривичном делу разбојништва. И разбојничка крађа је право сложено кривично дело⁶⁴⁰ (као облик привидног реалног

⁶³⁴ Н.Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 307-310

⁶³⁵ Ј.Керн, Јавнотужилачка политика кривичног прогона за имовинска кривична дела у Хрватској, Законитост, Загреб, број 4/1991. године, стр. 428-440

⁶³⁶ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, оп.цит. стр. 268-269

⁶³⁷ М. Јовић, Принуда код имовинских кривичних дела, оп.цит. стр.45-49

⁶³⁸ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

⁶³⁹ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

⁶⁴⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1498/2004

стицаја) које чине два кривична дела : а) крађа (дело против имовине) и б) принуда (дело против слобода и права човека и грађанина) која су законом нужно повезана и за које закон предвиђа строжу казну од казни за појединачна дела⁶⁴¹.

И овде се радња извршења предузима према туђој покретној ствари. При томе је без значаја сама вредност одузете ствари⁶⁴².

Крађа код кривичног дела разбојничке крађе временски претходи принуди која се и примењује касније, заправо у време и на месту, када је учинилац затечен у крађи да би се задржала претходно украдена ствар⁶⁴³. Тако разбојничка крађа може бити извршена како на месту где је ствар украдена, тако и изван тога места, ако се извршилац крађе налази у бекству са украденом ствари⁶⁴⁴.

То значи да код овог кривичног дела сила може бити употребљена све до момента док учинилац не дође у миран посед одузетих ствари⁶⁴⁵.

Исто тако у случају када је оптужени затечен у крађи, па на оштећеног потегне пиштољ који је том приликом поред златног накита и одузео, тада постоји разбојничка крађа⁶⁴⁶.

Радња извршења код разбојничке крађе⁶⁴⁷ се састоји у употреби силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело неког лица. Сила или квалификована претња, тј. претња да ће се напасти на живот или тело се примењују после извршене крађе, и стога се оне врше на месту крађе⁶⁴⁸ или на другом месту (у случају бекства учиниоца са украденим стварима).

Употреба силе у смислу постојања кривичног дела разбојничке крађе се у судској пракси манифестовала на различите начине као што су : када је оптужени прво извршио једну крађу, а потом и другу провалну крађу при којој је затечен, па у намери да задржи украдене ствари из обе крађе, запрети пиштољем лицу које је покушавало да га спречи да однесе украдену ствар са другог места⁶⁴⁹ или употреба силе се може састојати и у томе што је оптужени који је на делу крађе затечен, употребио силу према оштећеном тако што га је одгурнуо када је овај покушао да га спречи да побегне⁶⁵⁰.

⁶⁴¹ Љ.Лазаревић, Б.Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр. 608-610

⁶⁴² пресуда Врховног суда Србије Кж. 1310/81

⁶⁴³ М. Ђорђевић, Разбојничка крађа ствари мале вредности, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1970. године, стр. 141-149

⁶⁴⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 519/90

⁶⁴⁵ пресуда Врховног суда Србије Кж. 158/2001

⁶⁴⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1586/2001

⁶⁴⁷ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

⁶⁴⁸ Дело може бити извршено како на месту где је ствар украдена, тако и изван овог места ако се извршилац крађе нађе у бекству са украденом ствари (пресуда Врховног суда Србије Кж. 519/90)

⁶⁴⁹ пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине Кж. 216/73

⁶⁵⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. 370/2001

Сила је употреба физичке, механичке или друге снаге (топлотне, светлосне, звучне енергије) од стране учиниоца према другом лицу. Она може да буде апсолутна или компулзивна (која мора бити неодољива), с тим што се сила може јавити и као употреба хипнозе или других омамљујућих средстава. Претња у смислу постојања кривичног дела разбојничке крађе мора бити квалификована јер се њоме ставља у изглед, односно најављује непосредни напад на живот или тело (претња се састоји у најави нашошења последице убиства или телесне повреде). Претња даље мора да буде озбиљна, стварна, могућа и неотклоњива да би била правно релевантна у смислу овог кривичног дела⁶⁵¹.

Напад или претња нападом могу бити примењени не само према власнику или држаоцу ствари, већ и према лицу које је случајно наишло на лице места. За постојање овог кривичног дела није потребно да је намера да се на овај начин задржи претходно украдена ствар и остварена у конкретном случају, али она мора да постоји на страни учиниоца дела у време предузимања радње извршења.

2. Сличности и разлике између разбојништва и разбојничке крађе

Сила и квалификована претња код кривичног дела разбојничке крађе треба да се примењују у намери учиниоца да на тај начин задржи претходно украдену ствар⁶⁵². Стога се ови облици принуде примењују према лицу које хоће да онемогући крађу⁶⁵³ или пак то сматра учинилац. Управо се у овим карактеристикама разбојничке крађе⁶⁵⁴ и налазе најзначајније разлике између овог и кривичног дела разбојништва. Те се разлике огледају у следећем :

- 1) у времену и месту предузимања силе или квалификоване претње и
- 2) у циљу предузимања силе и квалификоване претње.

Код кривичног дела разбојништва⁶⁵⁵, наиме, сила и квалификована претња као два облика испољавања принуде, јављају се пре предузимања радње одузимања туђе покретне ствари. Принуда, овде пак, представља средство да уопште и дође од крађе туђе покретне ствари. Она се зато увек примењује у време и на месту вршења

⁶⁵¹ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 246-248

⁶⁵² Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.306-310

⁶⁵³ Употреба силе се може састојати и у томе што је учинилац који је на делу крађе затечен употребио силу према оштећеном тако што га је одгурнуо када га је овај покушао да спречи да побегне (пресуда Врховног суда Србије Кж. 370/2001)

⁶⁵⁴ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практичан примена, оп.цит. стр. 178-180

⁶⁵⁵ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

крађе у виду одузимања туђе покретне ствари Код разбојничке крађе је тренутак примене принуде, другачије одређен. Ту се принуда примењује после извршене крађе, дакле када је дело крађе свршено (окончано), најчешће на месту крађе, али је могуће и да се принуда примењује и даље од тог места (у случају када се учинилац крађе онемогућава да однесе претходно одузету ствар)⁶⁵⁶.

И друго, принуда се код разбојништва примењује у циљу, у намери одузимања туђе покретне ствари на којој је учинилац управо успоставио своје притежање, своју државину прекидајући државину неког ранијег држаоца или власника на тој ствари. Насупрот томе, код разбојничке крађе⁶⁵⁷, принуда се примењује у намери да учинилац на овај начин задржи већ украдену ствар, ствар на којој је учинилац дела претходно прекинуо притежање другог лица и успоставио своје властито притежање.

Према законском опису, дакле, разбојничка крађа⁶⁵⁸ (исто као и разбојништво) представља сложено кривично дело састављено из два дела (идентичних као и код разбојништва) и то: крађе (одузимања туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем прибави противправна имовинска корист за себе или другог) и принуде (навођења другог лица силом или квалификованом, озбиљном претњом да оштећени нешто учини, не учини или трпи). Крађа и принуда су у овом сложеном кривичном делу нужно повезане. Наиме крађа претходи принуди, која се управо и примењује у намери да се задржи украдена ствар.

У случају да се принуда примењује пре или за време вршења крађе, нема овог кривичног дела, већ постоји разбојништво. У томе се и огледа разлика између кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе, односно од времена предузимања принуде. Покретна ствар треба да је туђа (што значи да је у власништву неког другог физичког или правног лица) и у моменту одузимања мора се налазити у притижењу, детенцији, у физичкој, фактичкој власти неког другог лица од кога се управо и одузима⁶⁵⁹.

Код разбојничке крађе⁶⁶⁰, се дакле, принуда се управо врши у циљу задржавања претходно украдене ствари. Ако то није основ примене принуде, нема овог кривичног дела, већ постоји стицај између крађе (обичне или тешке) и неког другог кривичног дела које у себи садржи елементе принуде. Потребно је да је крађа већ извршена, односно да је туђа покретна ствар већ одузета у намери да се њеним присвајањем прибави себи или другом противправна имовинска корист, па је извршилац овог дела затечен на делу крађе. За разлику од разбојничке крађе, код разбојништва принуда се врши да би се туђа покретна ствар одузела, односно украдена, и она претходи одузимању те ствари.

⁶⁵⁶ Н.Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 312-313

⁶⁵⁷ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 259-260

⁶⁵⁸ Б.Чејовић, В.Миладиновић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.316-317

⁶⁵⁹ Љ.Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп. цит. стр.402

⁶⁶⁰ М.Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.283-285

Извршилац дела је затечен онда када се налази на месту извршења, али и док односи украдену ствар. Разбојничка крађа може стога бити извршена како на месту где је ствар украдена, тако и изван тог места ако се извршилац крађе налази у бекству са украденим стварима⁶⁶¹. То даље значи да је за појам "затечен", потребно да крађа у једном ширем, материјалном смислу још траје (а не и у формалном) односно да извршилац још увек није дошао у мирни посед украдене ствари⁶⁶².

Извршилац разбојничке крађе примењује силу или озбиљну претњу у односу на оно лице које га је затеко у вршењу крађе, али то не мора нужно да буде и власник свари или лице у чијем се притежењу та ствар пре крађе налазила. Сила или претња која се употребљава да би се украдена ствар задржала, може бити управљена не само према лицу које спречава извршиоца крађе да задржи украдену ствар, већ и према лицу за кога извршилац крађе предпоставља да би га у томе могло спречити⁶⁶³.

Сила или претња се употребљавају у намери да се украдена ствар задржи, што значи да ово дело постоји и у случају када извршилац дела није успео и поред примене принуде да задржи украдену ствар у свом физичком поседу (већ му је она одузета или ју је он сам одбацио). Довољно је за постојање овог дела да су сила или претња примењене, предузете у наведеној намери, без обзира да ли је ова намера и реализована у конкретном случају.

Ако су у крађи учествовала два или више лица, разбојничка крађа постоји и у случају када једно лице или нека од њих односе украдене ствари, док друго или друга лица примењују силу или квалификовану претњу у циљу несметаног омогућавања лицу са стварима да побегну и напусте лице места извршења кривичног дела. Код заједничког извршења кривичног дела разбојничке крађе од стране више извршилаца не мора постојати претходни договор у форми одређеног претходног договора, већ тај споразум може бити и прећутан⁶⁶⁴.

И коначно, сличност између кривичних дела крађе и разбојничке крађе се огледа и у обележјима три тежа квалификована облика ових дела која су одређена на идентичан начин.

Кривично дело разбојничке крађе такође као и дело разбојништва има три тежа, квалификована облика испољавања за која закон прописује строжије кажњавање.

Први тежи облик разбојничке крађе постоји ако вредност украдених ствари предузетом радњом извршења прелази износ од 1.500.000 динара. Висина противправно прибављене имовинске користи се утврђује према времену предузимања радње извршења сходно критеријуму тржишних услова

⁶⁶¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 519/90

⁶⁶² пресуда Врховног суда Војводине Кж. 988/63

⁶⁶³ пресуда Врховног суда Србије Кж. 92/97

⁶⁶⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 348/98

привређивања. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од две до дванаест година.

Други тежи облик овог кривичног дела постоји ако је примена силе или квалификоване претње у намери задржавања украдене ствари учињена од стране више лица. То значи да су најмање три лица учествовала у предузимању једне или више, истих или различитих делатности у вршењу кривичног дела крађе, као и у примени принуде према неком лицу, без обзира да ли је ова подела улога извршена унапред на основу заједнички донете одлуке или фактички у току извршења дела⁶⁶⁵.

И коначно, трећи тежи облик разбојничке крађе⁶⁶⁶, као и код разбојништва постоји ако је при предузимању радње извршења кривичног дела разбојничке крађе неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда у било ком облику. Ово дело квалификује тежа последица која мора бити у узрочно последичној вези са предузетом радњом употеребе силе. Тежа последица се може јавити у облику : обичне тешке телесне повреде, особито тешке телесне повреде, тешке телесне повреде квалификоване смрћу или тешке телесне повреде на мах. У односу на тежу последицу дела учинилац мора да поступа са умишљајем као обликом кривице⁶⁶⁷.

За други и трећи тежи облик разбојничке крађе је прописана казна затвора од три до петнаест година.

При томе треба истаћи да наш нови Кривични законик не предвиђа лакши, привилеговани облик кривичног дела разбојничке крађе који је везан за висину прибављене имовинске користи (до 10.000 динара) и намеру учиниоца да предузетом радњом управо прибави овако малу имовинску корист, при чему се не даје никакво образложење за изостављање овакве блаже инкриминације из новог законског текста⁶⁶⁸.

На крају, ако је неко лице са умишљајем лишено живота приликом извршења разбојничке крађе, тада постоји тешко убиство из члана 114. став 4. КЗ, а не тежи облик овог кривичног дела. При томе се ради о инкриминацији из групе кривичних дела против живота и тела, за коју је прописана казна затвора у трајању од најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година. Овај најтежи облик кривичног дела разбојничке крађе је предвиђен у истој законској одредби као и умишљајно лишење живота при извршењу разбојништва што указује да законодавац овде не прави никакву разлику⁶⁶⁹.

⁶⁶⁵ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

⁶⁶⁶ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр.85-90

⁶⁶⁷ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, оп.цит. стр. 184-185

⁶⁶⁸ М. Ђорђевић, Разбојничка крађа ствари мале вредности, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1970. године, стр. 141-150

⁶⁶⁹ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

4. РАЗБОЈНИШТВО И НЕОВЛАШЋЕНО КОРИШЋЕЊЕ ТУЂЕГ ВОЗИЛА

Доношењем новог Кривичног законика који је 1. јануара 2006. године ступио на снагу, кривично дело неовлашћеног коришћења туђег возила⁶⁷⁰ је одређено на другачији начин. Тако је сада један тежи облик испољавања овог дела, по својим карактеристикама и обележјима у великој мери сличан кривичном делу разбојништва. Разлика се највећа између ове две инкриминације огледа у врсти објекта напада у односу на које је предузета радња извршења дела. Код неовлашћеног коришћења туђег возила⁶⁷¹, као што сам назив овог дела каже, објект напада је туђе моторно возило у сувоземном, ваздушном или воденом саобраћају, док кривично дело разбојништва може бити усмерено на било коју туђу покретну ствар.

Неовлашћено коришћење туђег возила⁶⁷² је специфично имовинско кривично дело код кога се учинилац дела при предузимању радње извршења није руководио користољубљем или намером прибављања противправне имовинске користи⁶⁷³. Ово кривично дело је у последњих неколико година, приликом сваке законодавне реформе, више пута мењало свој назив, законски опис, облике испољавања као и прописану казну. За разлику од ранијих назива : "Одузимање возила"⁶⁷⁴ или "Крађа возила"⁶⁷⁵, данас ово кривично дело носи назив : "Неовлашћено коришћење туђег возила"⁶⁷⁶. Оно је предвиђено у одредби члана 213. КЗ.

Само кривично дело се састоји у коришћењу туђег моторног возила без пристанка овлашћеног лица⁶⁷⁷.

Као објект напада код овог кривичног дела је одређено туђе моторно возило⁶⁷⁸. То је свако саобраћајно средство⁶⁷⁹ на моторни погон у сувоземном, воденом или

⁶⁷⁰ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.290-291

⁶⁷¹ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, оп.цит. стр.196-199

⁶⁷² З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, оп.цит. стр.276-277

⁶⁷³ Б.Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.320-321

⁶⁷⁴ М. Цетинић, Саизвршилаштво код кривичног дела одузимања возила, Правни живот, Београд, број 8-10/1991. године, стр. 1083-1090

⁶⁷⁵ Т.Гнад, Међународно кријумчарење моторних возила, Избор, Загреб, број 4/1978. године, стр.389-393

⁶⁷⁶ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 130-131

⁶⁷⁷ Б. Чубрило, Кривично дело одузимања моторног возила, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 5/1970. године, стр. 568-575

ваздушном саобраћају (члан 112. став 25. КЗ). За постојање дела је битно да се ради о туђем моторном возилу⁶⁸⁰.

Радња извршења је одређена као коришћење туђег моторног возила⁶⁸¹. Она се састоји у непосредној употреби моторног возила за вожњу или пак у стварању услова за такву вожњу⁶⁸². Иако сам закон не употребљава реч "одузимање" за одређивање радње извршења овог кривичног дела, ипак је очигледно да се коришћење туђег моторног возила може извршити само његовим одузимањем, односно прекидом притежања (детенције) власника или дотадашњег притежаоца на возилу и успостављањем државине од стране учиниоца овог дела.

Радња извршења овог кривичног дела се тако може предузети на разне начине, разним средствима⁶⁸³, јавно или тајно. За постојање дела је потребно да се ова радња предузима без пристанка⁶⁸⁴ (сагласности воље која може бити дата изричито или прећутно) овлашћеног лица⁶⁸⁵ (власника или држаоца возила односно члана његове породице)⁶⁸⁶.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај који обухвата свест о неовлашћености поступања као и свест да се радња извршења предузима према туђем моторном возилу.

За ово је дело прописана новчана казна или казна затвора до две године с тим што је покушај дела кажњив по изричитој законској одредби.

Тежи облик овог кривичног дела постоји у два случаја⁶⁸⁷. То су : а) ако је основно дело учињено проваљивањем или обијањем моторног возила или б) ако је основно дело учињено употребом силе или претње⁶⁸⁸.

⁶⁷⁸ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, оп.цит. стр. 196-197; Љ.Лазаревић, Б.Вучковић, В.Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, оп.цит. стр. 626-628

⁶⁷⁹ Пошто трактор спада у моторно возило, то противправно одузимање трактора представља ово кривично дело (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1481/2003)

⁶⁸⁰ Д. Дамјановић, Измена или допуна чл. 254. КЗ – одузимање моторног возила, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 3/1969. године, стр. 34-42

⁶⁸¹ М. Ракић, Кривично дело одузимања моторног возила, Правни живот, Београд, број 3/1972. године, стр. 49-57

⁶⁸² Ф. Чулиновић, О преступу трајног одузимања туђе покретне ствари, Правосуђе, Београд, број 3/1932. године, стр. 150-154

⁶⁸³ Ј. Станисављевић, Криминалистичка обрада кривичног дела одузимања моторног возила, крађе са и из моторног возила и крађе моторних возила, Београд, 1973. године, стр.67-82

⁶⁸⁴ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, оп.цит. стр. 276-277

⁶⁸⁵ Д. Цотић, Кривично дело одузимања моторног возила, Правни живот, Београд, број 2/1969. године, стр. 57-65

⁶⁸⁶ В. Проески, Некои спорни прашања во врек со практичната примена одузимања на моторно возило, Безбедност, Скопље, број 1-2/1971. године, стр. 70-78

⁶⁸⁷ Д.Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр.333-335

За постојање тежег облика кривичног дела неовлашћеног коришћења моторног возила, што значи и строжије кажњавање, потребно је да је радња извршења предузета на законом одређени начин. Тај начин може да буде :

а) проваљивањем или обијањем моторног возила – значи савладавањем препрека да се уђе у моторно возило и

б) употребом силе или претње⁶⁸⁹. Ово дело постоји ако је радња извршења основног дела предузета принудом која се примењује према пасивном субјекту. Принуда се може јавити у два облика и то као : примена силе или претње. Сила је употреба физичке, механичке или друге снаге од стране учиниоца дела која је управљена на савладавање отпора пасивног субјекта.

Под силом се подразумева и употреба хипнозе и других омамљујућих средстава. Претња је најавна, стављање у изглед примене силе или било каквог зла (али не и непосредног напада на живот или телесни интегритет) према неком лицу. Битно је да се ове делатности предузимају према другом лицу у циљу утицања на његову вољу да учиниоцу дела омогући посед, државину над моторним возилом које се налази у његовој својини.

Управо по начину и средству предузимања радње извршења, месту и времену предузимања принуде као и циљу за чије остварење је принуда управљена, ово дело је блиско кривичном делу разбојништва, па је суду остављено да у сваком конкретном случају питање правне квалификације дела реши као фактичко питање имајући у виду конкретне објективне околности учињеног кривичног дела и и субјективне околности које су постојале на страни учиниоца дела.

То значи да начин извршења дела представља квалификаторну околност. За ово је дело прописана казна затвора од три месеца до пет година.

5. РАЗБОЈНИШТВО И ИЗНУДА

1. Појам и елементи дела

И изнуда⁶⁹⁰ представља хибридно кривично дело по својој правној природи. Оно се сврстава, како у имовински криминалитет (према објекту заштите на који је дело

⁶⁸⁸ Б.Беденичар, К. Хорват, Крађа и кријумчарење аутомобила, Полиција и сигурност, Београд, број 2/1996. године, стр.171-181

⁶⁸⁹ Ж.Јањић, Тешке крађе моторних возила, Полиција и сигурност, Загреб, број 4/1995. године, стр. 277-285

⁶⁹⁰ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 131-132

управљено, односно према намери прибављања имовинске користи која постоји на страни учиниоца дела), тако и у насилнички криминалитет (јер се предузима употребом силе или претње према пасивном субјекту). Ово се кривично дело у криминалистичкој литератури још назива и рекет⁶⁹¹.

Изнуда⁶⁹² је, ипак, према претежном, превалентном добру или вредности - објекту заштите који се њиме штити, предвиђена у групи кривичних дела против имовине у члану 214. КЗ. Из законског описа произилази да се ово кривично дело састоји у принуђавању другог лица силом или претњом да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине у намери да учинилац за себе или другог прибави противправну корист⁶⁹³.

Објект заштите код кривичног дела изнуде је двојако одређен, на сличан начин, као и код кривичног дела разбојништва. Тако се као објект заштите и код овог кривичног дела јавља :

1) имовина и

2) слобода одлучивања човека у располагању имовином⁶⁹⁴.

Но, као објект напада код изнуде се може јавити и покретна и непокретна имовина оштећеног правног и физичког лица. За разлику од изнуде, кривично дело разбојништва може, као што смо то истакли у претходним излагањима, да буде управљено само на туђу покретну ствар.

Радња извршења код кривичног дела изнуде је принуђавање другог лица⁶⁹⁵. То је делатност утицања на вољу другог лица у смислу да се он принуди да донесе одлуку да нешто учини или не учини противно својој слободно израженој вољи. Принуђавање се може извршити на два начина : употребом силе или претње⁶⁹⁶.

Последица дела се код изнуде састоји у чињењу или нечињењу пасивног субјекта којим се проузрокује штета на својој или туђој имовини. Таква имовинска штета мора да наступи у конкретном случају услед предузете радње принуђавања. То значи да за постојање дела није довољно само да је дошло до конкретног угрожавања (стварања конкретне, непосредне, блиске и стварне опасности) имовине другог лица⁶⁹⁷.

⁶⁹¹ М. Кокољ, Рекет као нови облик организованог криминала, Избор судске праксе, Београд, број 6/1995. године, стр. 8-12

⁶⁹² З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, оп.цит. стр.280-282

⁶⁹³ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 326

⁶⁹⁴ М.Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.301-303

⁶⁹⁵ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 253-254

⁶⁹⁶ М. Ђорђевић, Ђ.Ђорђевић, Кривично право, Београд, 2005. године, стр. 189-190

⁶⁹⁷ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 320

За основни облик кривичног дела изнуде је прописана казна затвора од једне до осам година⁶⁹⁸.

Кривично дело изнуде има три тежа, квалификована облика испољавања⁶⁹⁹.

Први тежи облик изнуде⁷⁰⁰ постоји ако је предузетом радњом извршења основног дела учинилац за себе или другог прибавио имовинску корист у износу преко 450.000 динара. Висина прибављене имовинске користи се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења кривичног дела. За ово је дело прописана казна затвора од две до десет година.

Други тежи облик постоји ако је предузетом радњом извршења основног дела прибављена имовиска корист у износу преко 1.500. 000 динара. Висина прибављене имовинске користи се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења кривичног дела. За ово дело је прописана казна затвора од две до дванаест година.

Трећи тежи облик кривичног дела изнуде постоји у два случаја⁷⁰¹ :

1) ако се учинилац бави вршењем изнуде. Овде се ради о колективном кривичном делу у виду заната (рекет)⁷⁰². Дело се састоји у виšekратном понављању ових делатности при чему учинилац показује спремност, тенденцију да и даље настави са вршењем ових кривичних дела у дужем временском периоду и

2) ако је дело извршено од стране организоване групе⁷⁰³. Групно, организовано вршење кривичних дела изнуде предствља посебан облик кумулације криминалне енергије. Овде се ради о извршењу више кривичних дела изнуде од стране организоване криминалне групе без обзира на бројност чланова, природу, карактер, трајност и организациону повезаност чланова (завера, банда, група и друго удружење)⁷⁰⁴.

За овај најтежи облик кривичног дела изнуде је прописана казна затвора од три до петнаест година.

⁶⁹⁸ Г. Илић и др., Кривични законик Републике Србије са напоменама, оп.цит. стр. 184

⁶⁹⁹ Н.Мрвић Петровић, Кривично право, оп.цит. стр. 319-321

⁷⁰⁰ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 253-255

⁷⁰¹ М.Ђорђевић, Ђ.Ђорђевић, Кривично право, оп.цит. стр.189-190

⁷⁰² Б.Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр.326

⁷⁰³ П.Новоселец, Нужна одбрана против изнуда и уцјена, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1995. године, стр.67-76

⁷⁰⁴ Д.Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, оп.цит. стр. 341-345

2. Сличности и разлике између разбојништва и изнуде

Ове околности указују на сличности између изнуде и разбојништва као кривичних дела против имовине. Али се управо по :

- а) врсти и природи употребљене принуде,
 - б) према времену и месту примене принуде и
 - в) према циљу ради чијег остварења се принуда предузима,
- налазе и најзначајније разлике између ових инкриминација.

Код изнуде, као кривичног дела, се принуда јавља у два облика и то као : употреба силе и претње (која се јавља у најави било каквог зла, а не и непосредног напада на живот или телесни интегритет пасивног субјекта). По правилу се та принуда не примењује на месту и у време одузимања туђе имовине, већ најчешће раније и ван места прибављања имовинске користи.

И коначно принуда се код овог кривичног дела јавља у специфичном облику. Сила је употреба физичке, механичке или друге снаге учиниоца дела предузета у циљу савладавања отпора другог лица или употреба хипнозе или омамљујућих средстава (алкохола, опојних дрога, седатива и сл.). Она може бити апсолутна (физичка) или компулзивна (психичка), али по снази, обиму и инзентитету треба да је неотклоњива. То значи да се употребљена сила није могла отклонити на други начин него управо на начин поступањем од стране оштећеног лица⁷⁰⁵.

Претња је стављање у изглед, најаву другом лицу да ће према њему бити примењена сила. Она мора бити : озбиљна, стварна, могућа и неотклоњива. И сила и претња могу бити примењене непосредно према пасивном субјекту, али и према неком другом, њему блиском лицу. Но, сила се може применити и нападом на ствари у смислу њиховог рушења, ломљења, паљења или уништавања на други начин⁷⁰⁶.

Циљ примене силе или претње је да се пасивни субјект принуди да сам нешто учини (чињење) или не учини (пропусти) на штету своје или туђе имовине. Штета се може остварити на покретној и непокретној имовини. За постојање дела је битно да се радња извршења предузима у намери да учинилац за себе или другог прибави

⁷⁰⁵ П. Новоселец, *Нужна одбрана против изнуде и уцјене*, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1995. године, стр. 67-76

⁷⁰⁶ Љ.Лазаревић, Б.Вучковић, В.Вучковић, *Коментар Кривичног законика Црне Горе*, оп.цит. стр.630-633

противправну имовинску корист. Ова намера мода да постоји на страни учиниоца у време извршења дела, али она не мора бити и остварена у конкретном случају⁷⁰⁷.

То указује да се изнуда може извршити употребом силе или претње, која не мора да буде квалификована (наиме, она не мора да буде управљена на повреду живота или телесног интегритета оштећеног лица) као што је то случај код кривичног дела разбојништва⁷⁰⁸.

На том становишту стоји и наша судска пракса. Тако се сматра да се учинилац кривичног дела разбојништва служи употребом силе или претње, пре или за време трајања одузимања туђе покретне ствари и то у намери да на тај начин изврши радњу одузимања. Насупрот томе, код кривичног дела изнуде употреба силе или претње се не ставља у изглед оштећеном лицу непосредним нападом на његов живот или тело, већ у толикој мери ослабљује воља оштећеног да овај услед употребљене силе или претње сам одлучује да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине како би отклонио опасност по заштићено добро⁷⁰⁹.

Између кривичних дела разбојништва и изнуде, постоји дакле више разлика које проистичу из самих законских обележја бића кривичног дела. Проблем разграничења се може поставити у оним ситуацијама када се обележја ова два кривична дела, у пракси подударе. Једна од таквих типичних ситуација која се у пракси релативно често јавља је она када је употребом силе или претње нападом на живот или тело неко лице принуђено да учиниоцу преда неку покретну ствар.

Сличности између кривичног дела разбојништва и изнуде огледају се у томе што извршилац ових кривичних дела у оба случаја као средство извршења употребљава према оштећеном силу и претњу. Сличност између ових кривичних дела је и у томе што извршилац као свој крајњи циљ има намеру да себи или другом прибави противправну имовинску корист.

У литератури и судској пракси постоје различити критеријуми за разграничење разбојништва и изнуде у оваквим ситуацијама. По једном становишту, које је скоро потпуно напуштено, разбојништво постоји само ако је извршилац дела физички одузео ствар од оштећеног, док би у случају да је оштећени под дејством принуде предао ствар извршиоцу дела постојала би изнуда која је у теорији названа разбојничком изнудом.

Супротно становиште које је данас углавном опште прихваћено, указује да постоји разбојништво а не изнуда, када оштећени под дејством принуде одређеног интезитета сам преда ствар извршиоцу дела, односно да одузимање ствари у смислу разбојништва значи и принуђивање пасивног субјекта да ствар преда учиниоцу. У том смислу децидиран је став судске праксе који истиче да се о

⁷⁰⁷ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1975. године, стр. 301-302

⁷⁰⁸ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, оп.цит. стр.201-203

⁷⁰⁹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1612/2005

кривичном делу разбојништва ради се увек када извршилац силом или претњом непосредног напада на живот или тело, а у намери прибављања противправне имовинске користи, оштећеном сам одузме неку ствар или га принуди да му ствар преда, или да ствар непосредно на лицу места напусти⁷¹⁰.

Интересантно је осврнути се на разграничење ова два кривична дела у случајевима примене претње, као облика принуде, и предаје ствари од стране оштећеног под утицајем те претње. Тако код кривичног дела разбојништва претња треба да садржи непосредно предстојећи напад извршиоца на живот или тело држаоца ствари или живот или тело неког другог лица, под условом да држалац ствари опажа ту претњу и да има представу о томе да се претња таквог карактера чини баш ради одузимања ствари.

Код изнуде међутим ради се само о употреби озбиљне претње без ближег означања на шта треба да је управљена та извршиочева претња, односно да наступање последице по претњи није непосредно. Стога су код претње да ће се непосредно напасти на живот или тело испуњени услови за правну квалификацију кривичног дела разбојништва, без обзира на чињеницу да ли су тражене ствари одузете од оштећеног непосредно или их је он сам дао на тражење извршиоца дела⁷¹¹.

За постојање кривичног дела изнуде карактеристично је да оно постоји уколико се не ради о некој непосредној предаји ствари, а кривично дело разбојништва постоји увек када се на описани начин ради о непосредном присвајању ствари, без обзира да ли је учинилац ту ствар сам узео или је присилио оштећеног да му их он сам преда.

У новијој литератури се истичу још неки критеријуми за разграничење кривичних дела разбојништва и изнуде⁷¹². Наиме, један критеријум је интезитет употребљене принуде, односно силе или претње. Ако је принуда употребљена ради сламања отпора жртве, а таквог је интезитета да искључује могућност одлучивања пасивног субјекта и доводи га у ситуацију да сваки отпор постаје бесмислен, онда се ради о кривичном делу разбојништва. Фактички примена апсолутне силе увек значи разбојништво, док би у случају примене компулзивне силе морали бити узети у обзир и други критеријуми, а један од одлучујућих би био временски интервал између употребљене принуде и предаје ствари.

Разлика је и у врсти имовине која се прибавља применом принуде. Код разбојништва то је само покретна ствар, а код изнуде може да буде и покретна и непокретна ствар. Када је страх код оштећеног изазван непосредном претњом, па оштећени да би избегао батине није имао другог избора сем да извршиоцу преда тражену ствар, у конкретном случају се ради о разбојништву а не о изнуди⁷¹³.

⁷¹⁰ пресуда Врховног суда Србије - одељења у Новом Саду Кж. 674/68

⁷¹¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1437/60

⁷¹² Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, оп.цит. стр. 663

⁷¹³ решење Врховног суда Србије Кж. 141/97

Што значи уколико је делатност оштећеног временски и просторно дистанцирана од принуде коју примењује извршиоц, онда би се несумњиво радило о изнуди, док би у супротном морале бити узете у обзир све околности конкретног случаја.

Даља разлика између кривичних дела разбојништва и изнуде састоји се у томе што се код кривичног дела разбојништва употребљена сила или претња појављује као средство за одузимање ствари, а код изнуде - као средство утицања на вољу пасивног субјекта дела да он само нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине⁷¹⁴.

И на крају из практичног поступања и саме криминалистичке праксе као разлику између ова два кривична дела можемо да наведемо и врсту односно предмете кривичних дела које извршилац прибавља за себе или другог. Код кривичног дела разбојништва ради се искључиво о туђој покретној ствари, док код кривичног дела изнуде извршилац за себе или другог осим туђе покретне ствари може да прибави и одређене некретнине (туђи стан, локал, викендицу итд).

Треба закључити да се код разбојништва ради о тежем насиљу, јачем интезитету принуде и кршењу или спремности на кршење отпора жртве, уз настојање да се противправна имовинска корист прибави непосредно, одмах, без остављања могућности оштећеном било какве алтернативне делатности.

6. ПРОДУЖЕНО КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА

1. Појам и облици привидног реалног стицаја

Привидни реални стицај кривичних дела постоји у случају када је са више радњи извршено више кривичних дела која сва резултирају из посебног психичког стања учиниоца и његовог односа према друштву, друштвеним добрима и вредностима, али која су међусобно тако повезана тако да се ствара утисак да свако следеће дело конзумира претходно дело или пак да је прво дело супсидијарно другом. Услед тога се у кривичном праву сматра да постоји једно кривично дело. Привидни реални стицај може се јавити у два облика⁷¹⁵. То су :

- а) конзумпција и
- б) супсидијаритет.

⁷¹⁴ пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 1579/2004

⁷¹⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп.цит. стр.189-192

Привидни реални стицај у облику конзумпције јавља се у три облика⁷¹⁶. То су :

- а) сложено кривично дело,
- б) продужено кривично дело и
- в) колективно кривично дело.

У свим овим случајевима, иако је предузето више појединачних радњи извршења, постоји једно, јединствено кривично дело без обзира на број произведених последица. Привидни реални стицај у облику супсидијаритета постоји када једно лице подстрекне другог на извршење кривичног дела, па затим заједно са њим приступи извршењу тог кривичног дела. У том случају постојаће само саизвршилаштво, јер ће подстрекавање бити супсидијарно извршавању дела. Исто тако помагање ће бити конзумирано подстрекавањем као вишим обликом саучесништва⁷¹⁷.

Као облик привидног реалног стицаја у облику конзумпције јавља се кривично дело разбојништва. Оно је, заправо, право сложено кривично дело. Оно обухвата два самостална кривична дела и то :

- 1) дело принуде (кривично дело против слободе и права човека и грађанина) и
- 2) дело крађе (кривично дело против имовине).

Стога се ово дело може извршити само ако се предузму све кумулативне, законом предвиђене радње – а) употреба силе или квалификоване претње да ће се непосредно напасти на живот или тело оштећеног лица и б) одузимање туђе покретне ствари. Када се предузима прва радња у виду употребе силе, она мора бити усмерена према лицу код кога се налази ствар која се жели одузети, или према лицу које спречава његово одузимање. Дејством физичке, механичке или друге снаге на тело човека може довести до промена на телу које се могу квалификовати као телесне повреде.

Ако су телесне повреде лаке, а настају услед примене силе која је саставни део радње кривичног дела разбојништва, оне су у тој мери у односу на разбојништво безначајне, да кажњавање за лаку телесну повреду није друштвено оправдано. Према томе и у конкретном случају реч је о привидном стицају по принципу инклузије. На такав закључак упућује и законска одредба о тежем облику кривичног дела разбојништва у којој се наношење тешке телесне повреде при

⁷¹⁶ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 2002. године, стр.156-159

⁷¹⁷ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит. стр. 154

извршењу разбојништва узима као квалификаторна околност што значи да телесне повреде могу дати само тежи вид овом делу⁷¹⁸.

Полазећи од изложеног Врховни суд није прихватио став у жалби јавног тужиоца да се у радњама оптуженог поред кривичног дела разбојништва стичу и обележја кривичног дела лаке телесне повреде, због тога што је силом која је употребљена за одузимање ствари оштећеном проузрокована и лака телесна повреда⁷¹⁹.

2. Елементи продуженог кривичног дела разбојништва

У правној теорији, и посебно у судској пракси од посебног је значаја решење питања о могућности постојања и правној квалификацији конструкције продуженог кривичног дела разбојништва, односно о утврђивању кривичне одговорности учиниоца таквог дела и, коначно, при одмеравању кривичне санкције у овом случају. Наиме, то су у животу честе ситуације у којима једно исто лице у одређеном, краћем или дужем временском периоду, врши више радњи извршења кривичних дела разбојништва одузимањем туђе покретне ствари у намери прибављања противправне имовинске користи, руковођен истим обликом кривице, али на штету више различитих оштећених лица.

Продужено кривично дело⁷²⁰ је данас у позитивном кривичном праву Републике Србије предвиђено у одредби члана 61. Кривичног законика. Овај облик кривичног дела (као привидног реалног стицаја по основу конзументације) чини више истих или истоврсних кривичних дела учињених у временској повезаности од стране истог учиниоца која представљају целину због постојања најмање две од следећих околности:

- 1) истоветности оштећеног,
- 2) истоврсности предмета дела,
- 3) коришћења исте ситуације или истог трајног односа,
- 4) јединства места или простора извршења дела и
- 5) јединственог умишљаја учиниоца⁷²¹.

⁷¹⁸ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право I, Општи део, Београд, 2002. године, стр. 63

⁷¹⁹ пресуда Врховног суда Србије Кж I 1099/86

⁷²⁰ Јовашевић Д., Продужено кривично дело у теорији и пракси, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 12/1996. године, стр. 494 - 507

⁷²¹ Ј.Бутуровић, Продужено кривично дело, Београд, 1980. године, стр.89-102

При томе је сам закон⁷²² изричито одредио да кривична дела која су управљена против личности могу чинити продужено кривично дело само под условом ако су учињена према истом лицу. За постојање правне конструкције продуженог кривичног дела разбојништва потребно је, према становишту судске праксе, поред осталих услова, још и истоветност оштећеног.

Наиме кад су у питању кривична дела против личности човека, онда је за правну конструкцију продуженог кривичног дела нужно да постоји и идентитет оштећеног. Кривично дело разбојништва је сложено кривично дело јер се састоји из принуде и крађе, реч је дакле не само о нападу на имовину, већ и о нападу на личност човека (телесни интегритет), па је стога код овог кривичног дела нужно постојање идентитета оштећеног да би се могло говорити о продуженом кривичном делу⁷²³.

Такво схватање је потврђено и у одлуци суда када је истакнуто да се разбојништво не може извршити у продуженом трајању јер се ради о сложеном кривичном делу које се састоји од принуде и крађе. Оптужени је противправно са три своје радње предузете у различитим временским периодима, одузео новац од оштећених, али је у сваком случају понаособ примењивао силу према различитим лицима угрожавајући тако њихов физички интегритет⁷²⁴.

Али ако је истом приликом, на истом месту, применом јединствено предузете принуде, али према више оштећених лица, од њих одузео покретне ствари, тада се може радити о продуженом кривичном делу разбојништва.

Такође, продужено кривично дело постоји када су извршена четири истоветна кривична дела у временској повезаности – фебруар – март 2005. године која представљају целину, истоврсност предмета кривичног дела, истоврсност једног од оштећених, јединство простора вршења кривичних дела, као и јединствени умишљај којим су обухваћене све радње оптуженог које су ушле у оквир његове јединствене противправне делатности⁷²⁵.

Но, у судској пракси је у вези са могућности да се кривично дело разбојништва може јавити у облику продуженог кривичног истакнуто и другачије схватање. Тако се сматра да природа овог кривичног дела по правилу искључује примену конструкције продуженог кривичног дела. Ово се дело, наиме, врши принудом која је управљена против слободе одлучивања и деловања лица од кога се ствар одузима⁷²⁶.

Такође је у законском тексту истакнуто да не могу чинити продужено кривично дело она кривична дела која по својој природи не допуштају спајање у једно дело.

⁷²² Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, оп.цит. стр-27-28

⁷²³ пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине Кж. И 170/78

⁷²⁴ пресуда Врховног суда Србије Кж. 1710/2006

⁷²⁵ пресуда Врховног суда Србије Кж. 953/2005

⁷²⁶ пресуда Врховног суда Србије Кж. 344/2003

У случају, пак, да продужено кривично дело обухвата лакше и теже облике истог дела, сматраће се да је продуженим кривичним делом учињен најтежи облик од учињених дела⁷²⁷.

За постојање конструкције продуженог кривичног дела на бази привидног реалног стицаја потребно је испуњење две групе услова. То су :

- а) обавезни елементи и
- б) факултативни или варијабилни елементи.

Обавезни елементи (или услови) морају бити испуњени у сваком конкретном случају. Варијабилни елементи не морају сви кумулативно бити испуњени, већ је довољно да постоји један или више њих који указују на природно и логично јединство свих учињених кривичних дела која се једна настављају на претходна тако да чине једно дело у продужењу, у наставку.

Обавезни елементи за постојање продуженог кривичног дела јесу:

- 1) идентитет личности учиниоца,
- 2) идентитет учињених кривичних дела и
- 3) временска повезаност свих учињених кривичних дела.

1) Потребно је да једно исто лице учествује у извршењу више кривичних дела, тј. да постоји идентитет личности учиниоца дела. То значи да једно лице може да буде извршилац свих тих дела или пак да учествује у њиховом остварењу као саизвршилац, помагач или подстрекач. У правној теорији се разматра питање да ли постоји идентитет личности, па према томе и продужено кривично дело, ако једно лице учествује у остварењу више кривичних дела у разним улогама, тј. у некима делима учествује као извршилац кривичног дела, а у другим кривичним делима то лице учествује као саучесник. Према једном схватању, у таквом случају нема продуженог кривичног дела (Ф. Бачић), према другом оно постоји и у том случају, јер се тражи идентитет учиниоца а не извршиоца (Ј. Таховић). У пракси је више заступљено друго становиште⁷²⁸.

2) Сва извршена кривична дела треба да се појављују као различити облици једног истог кривичног дела, тј. да постоји идентитет законског бића кривичног дела. Тако у састав ове конструкције могу доћи и привилеговани и квалификовани облици истог кривичног дела.

3) Сва кривична дела треба да буду учињена у одређеном временском интервалу. То значи да између појединих кривичних дела треба да постоји временски

⁷²⁷ З. Стојановић, Коментар кривичног закона СРЈ, Београд, 2003. године, стр. 90

⁷²⁸ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит. стр. 156

континуитет, без великих прекида. Међутим у којим временским размацима могу бири вршена поједина кривична дела не постоји нека одређеност ни у теорији ни у пракси. Сви су сагласни само у томе да тај размак не може бити тако велики, да се изгуби временска веза између појединих дела, с обзиром на то да се свако следеће кривично дело појављује као наставак, тј. као продужавање претходног кривичног дела. То је у сваком случају фактичко питање које суд решава на основу свих постојећих околности сваког кривичног дела посебно.

Продужено кривично дело се најчешће јавља као дело које се врши искоришћавањем исте прилике, исте ситуације или истог односа, па зато неки аутори сматрају да то треба да буде критеријум при одређивању временског континуитета. То значи да између извршених кривичних дела треба да постоји извесна унутрашња временска повезаност која указује да је у природном и логичком смислу у питању једно јединствено кривично дело⁷²⁹.

Варијабилни или необавезни елементи су они који најчешће постоје код продуженог кривичног дела и чине његову кохезиону везу, али чије постојање није неопходно да би се више дела квалификовало као продужено кривично дело. Варијабилним елементима у теорији кривичног права сматрају се:

- 1) искоришћавање истог трајног односа, ситуације или прилике,
- 2) јединство или истоветност начина и средстава извршења дела,
- 3) јединство места предузимање радње извршења,
- 4) истоветност оштећеног лица или нападнутог добра и
- 5) јединствени облик кривице.

У судској пракси су приликом разматрања могућности постојања конструкције продуженог кривичног дела разбојништва заступана различита становишта.

Тако према једном схватању, кривична дела разбојништва се врше принудом употребом силе и претње, дакле повређивањем највиших личних добара грађана, а како се ради о различитим оштећеним лицима, управо зато имајући у виду све изложено конструкција продуженог кривичног дела у овом случају није могућа, јер није присутан један од обавезних услова за постојање конструкције продуженог кривичног дела: да оно није у супротности са захтевима криминалне политике, који су дошли до изражаја у конкретном кривичноправном пропису⁷³⁰.

Од више кривичних дела разбојништва извршених према различитим оштећенима не може се правити конструкција продуженог кривичног дела, већ постоји стицај

⁷²⁹ Јовашевић Д., Продужено кривично дело у теорији и пракси, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 12/1996. године, стр. 494 - 507

⁷³⁰ пресуда Врховног суда Србије Кж. И 675/2001

кривичних дела, без обзира на обједињујуће елементе који их повезује. По оцени Врховног суда, обе радње кривичних дела оптужених представљају две одвојене целине, па и поред тога што се ради о истим кривичним делима извршеним 03. и 04.02.2004. године, не стичу се услови за примену института продуженог кривичног дела, имајући при томе у виду да се ради о различитим оштећеним лицима⁷³¹.

⁷³¹ пресуда Врховног суда Србије Кж. И 1292/2004

Глава седма

МЕТОДИКА ОТКРИВАЊА И ДОКАЗИВАЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА РАЗБОЈНИШТВА

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У претходним излагањима смо имали прилику да се детаљно и аргументовано упознамо са појмом, карактеристикама, и обележјима кривичног дела разбојништва у позитивном кривичном праву Републике Србије и другим упоредним (компаративним) кривичним законодавствима, односно са овим кривичним делом у свом историјском развоју. При томе је указано и на низ проблема и недоумица са којима се правосудни органи сусрећу у свакодневном раду приликом откривања, разјашњења, доказивања и коначно пресуђења ових кривичних дела и утврђивања кривичне одговорности њихових учинилаца.

Пут доласка учинилаца кривичних дела разбојништава и њихових саучесника пред лице правде где их чека заслужена казна је често дуг, а некада чак и неизвестан. Но, то ипак не значи да сви надлежни државни органи, а посебно они којима је поверен тежак, деликатан и одговоран задатак спречавања, откривања и сузбијања вршења кривичних дела свих врста и облика испољавања, па тако и имовинских кривичних дела, не треба да континуираном делатношћу раде на остваривању постављеног циља и задатака⁷³². Стога се као посебно значајан сегмент ових напора различитих друштвених органа појављује и активност на сазнавању, откривању, разјашњењу и доказивању кривичних дела разбојништва, што иначе представља и предмет нашег разматрања.

У разматрању криминалистичког аспекта кривичног дела разбојништва посебну пажњу ћемо посветити разјашњењу овог кривичног дела као изузетно значајне, опасне и често извршаване врсте насилничких кривичних дела која су управљена против имовине другог лица. Уз то треба имати увек у виду и да су различити

⁷³² М. Бошковић, Криминалистика методика 1, Београд, 1998. године, стр-116-123

облици и начини сазнања за извршено кривично дело што зависи од његовог конкретног облика испољавања у свакодневним ситуацијама.

Код кривичног дела разбојништва⁷³³, као и код осталих имовинских деликата, у смислу криминалистичких правила, као основни и најважнији извор сазнања о извршеном кривичном делу и (или) његовом учиниоцу јесте оштећени. То је и логично јер се ради о лицу које је непосредно пре подношења пријаве било нападнуто како би му се одузела одређена покретна ствар. Осим тога, оштећени је и најзаинтересованији да се учинилац кривичног дела што пре открије и приведе правди, односно, да му одузете вредности врате или да му се на други начин надокнади проузрокована штета⁷³⁴.

Планирање и предузимање потребних мера у циљу откривања кривичних дела разбојништава и њихових учинилаца, изискује претходно сазнање о постојању кривичног дела или припремама за извршење овог дела⁷³⁵. Благовременим прибављањем почетних сазнања, осмишљеном, организованом и систематски спровођеном информативно-обавештајном делатношћу, органи унутрашњих послова⁷³⁶ остварују битан предуслов ефикасног деловања и свих других субјеката антикриминалне праксе (у првом реду јавног тужилаштва и органа кривичног правосуђа у ужем смислу)⁷³⁷.

Поступање органа унутрашњих послова такође би требало да буде усмерено и у правцу анимирања грађана, како би они сами предузимали одређене мере и радње помоћу којих ће моћи да препознају понашања која указују на припрему и извршење кривичног дела уопште, а посебно кривичног дела управљеног против њихове против имовине. Сами начини доласка до сазнања о кривичним делима и поузданост добијених информација могу бити веома различити.

⁷³³ Б. Бановић, С. Крушчић, Неки кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва, Безбедност, Београд, број 4/1996. године, стр. 436-447

⁷³⁴ В. Чепек, Д. Модли, И. Посавец, П. Веић, Приручник за обуку полицајаца, Загреб, 1993. године, стр. 18-29

⁷³⁵ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништава, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁷³⁶ Љ. Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристике понашања малодобних починитеља разбојништава, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

⁷³⁷ М. Жарковић, Б. Бановић, Љ. Ступар, В. Ивановић, Криминалистика, Београд 1999. године, стр.

2. НАЧИНИ САЗНАЊА ЗА ИЗВРШЕНО КРИВИЧНО ДЕЛО

Тако се као основни извори сазнања о извршеном кривичном делу разбојништва, у криминалистичкој науци и пракси, јављају⁷³⁸:

- 1) пријава оштећеног лица (жртве кривичног дела)⁷³⁹,
- 2) пријава грађана (као посредних или непосредних сведока),
- 3) пријава одређене организације, нпр. здравствене установе која је пружила помоћ жртви разбојништва,
- 4) оперативна делатности органа унутрашњих послова,
- 5) анонимна или псеудонимна пријава,
- 6) самопријављивање (што се ретко јавља у криминалистичкој пракси) и
- 7) јавно поговарање.

а) Пријава оштећеног, било физичког или правног лица, се јавља као најчешћи начин сазнања за постојање кривичног дела разбојништва. Она може да буде писмена или усмена⁷⁴⁰. Пријава се подноси по правилу надлежном окружном јавном тужиоцу (према месту извршења кривичног дела). Но, у пракси се ипак дешава да највећи број пријава о извршеном делу разбојништва ипак бива упућен органу унутрашњих послова, па их овај орган након предузимања неопходних извиђајних мера и радњи доставља надлежном јавном тужиоцу.

Оштећени као извор сазнања о извршеном кривичном делу се јавља као користан извор сазнања, јер је увек спреман на активну сарадњу, али је, са друге стране, у одређеним случајевима недовољно поуздан, због посебног односа према кривичном делу, као и због свог психичког стања у коме се налазио у време разбојничког напада и подношења пријаве⁷⁴¹. Опште је познато да извршење разбојништва у највећем броју случајева доводи до узбуђења, нервозе или психичког шока оштећеног лица⁷⁴².

Такво психичко стање оштећеног неповољно утиче на способност исправног запажања, схватања, памћења и репродукције оног што је запажено. Под дубоким утиском свега што се догодило, оштећени није најчешће у могућности да саопшти најважније детаље догађаја, као што су на пример : начин на који му је извршилац

⁷³⁸ А. Рамљак, Б. Петровић, Увод у криминалистику, Сарајево, 2004. године, стр.31-53

⁷³⁹ М.Јемрић, Кривична пријава, Приручник, Загреб, број 4/1975. године, стр. 115-121

⁷⁴⁰ Више : Д. Крапац, Д. Лончаревић, Оштећени као тужитељ у кривичном поступку, Загреб, 1985. године

⁷⁴¹ И. Кобовац, Криминалистика, Загреб, 1960. године, стр.89-97

⁷⁴² Љ.Мишкај Тодоровић, З. Дујмовић, Обилежја присиле у извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-904

пришао, његов опис, начин примене силе, опис одузетог предмета, у ком правцу је након тога извршилац отишао, да ли га је неко чекао итд.⁷⁴³.

б) Пријаве грађана као посредних или непосредних сведока догађаја се такође јављају у великој мери као извор сазнања о извршеном кривичном делу разбојништва⁷⁴⁴. Иако се по правилу ради о добровољном пријављивању извршених кривичних дела и њихових учинилаца од стране грађана, ипак је Кривични законик, у групи кривичних дела против правосуђа, предвидео неколико кривичних дела (чл.331. и 332. КЗ РС) која се састоје у пропуштању да се припремана или извршена кривична дела, односно њихови учиниоци, пријаве надлежним органима, под условом да је лице имало објективних могућности за пријављивање⁷⁴⁵.

Тако се дешава у пракси да грађани подносе пријаве за извршено разбојништво најчешће телефоном или усмено надлежном органу унутрашњих послова. При томе нису ретки ни примери да су грађани пре жртве, још у току вршења дела разбојништва обавештавали органе унутрашњих послова о догађају и тражили њихову интервенцију⁷⁴⁶.

в) Анонимне и псеудонимне пријаве се такође јављају као извор сазнања о извршеним кривичним делима ове врсте. Анонимне пријаве су пријаве без назначења имена лица које их подноси, док су псеудонимне пријаве потписане лажним именом. У вези са овом врстом пријава, у литератури се наводи да су ови видови сазнања о извршеним кривичним делима чешћи у случајевима када је напад извршен на љубавне парове или хомосексуалце. У таквим ситуацијама грађани, сведоци догађаја подносе пријаве, и то најчешће анонимне⁷⁴⁷.

У пракси се показало да је садржај анонимних пријава у већини случајева истинит, мада има и случајева подношења лажних, дакле "неистинитих" анонимних пријава. Анонимна пријава је повод за предузимање оперативно тактичких мера и радњи органа унутрашњих послова и јавног тужилаштва у преткривичном поступку. Оне су значајне због свог садржаја, а не због безимености и зато им треба посветити одговарајућу пажњу⁷⁴⁸. Ова врста пријава се често подноси и из страха пријавиоца од одмазде или жеље да се избегне непријатност појављивања пред судом као сведока, а могуће је да ову врсту пријава подносе и саучесници у извршењу управо ових, или неких других дела⁷⁴⁹.

⁷⁴³ Ј. Шипрага, Методика откривања и разјашњавања кривичних дела, Београд 1988. године, стр. 92

⁷⁴⁴ М. Бошковић, Криминалистика методика 1, оп.цит. стр.121-124

⁷⁴⁵ Љ.Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристике понашања малодобних починитеља разбојништва, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

⁷⁴⁶ В. Чепек, Д. Модли, И. Посавец, П.Веић, Приручник за обуку полицајаца, оп.цит. стр.78-85

⁷⁴⁷ В. Љубановић, С. Задник, Проблематика пријављивања кривичних дела, Наша законитост, Загреб, број 2-3/1989. године, стр.98-107

⁷⁴⁸ В. Водинелић, Криминалистика, Београд, 1976. године, стр. 45

⁷⁴⁹ В. Водинелић, Криминалистика, ибид, 45

Пошто се код ових извора сазнања ради о почетном сазнању тј. основу сумње чије проверавање врше радници органа унутрашњих послова, они морају имати у виду одређене принципе кривичнопроцесног права и руководити се њима, а првенствено принцип истине и принцип претпоставке невиности и са подједнаком пажњом прикупљати обавештења, како о индицијама које иду на штету осумњиченог анонимном пријавом за разбојништво, тако и о индицијама које му иду у прилог⁷⁵⁰.

г) Самопријављивање се, истина ретко, јавља као извор сазнања о извршеном кривичном делу или његовом учиниоцу. У литератури се сматра "да је самоокривљавање заправо компромис између бежања и тежње за признањем"⁷⁵¹. Самопријава може бити истинита или неистинита. Неистинита самопријава се углавном јавља као тактички потез извршиоца који жели да кривични поступак и оперативно тактичку активност органа унутрашњих послова скрене у погрешном правцу. Различити су при томе мотиви лажног самопријављивања.

Тако нпр. вешт криминалац када се нађе у притвору за кривично дело убиства или за неко друго тешко кривично дело, може да себе пријави као извршиоца кривичног дела разбојништва у неком удаљеном месту, као и да је тамо сакрио материјалне доказе, одузете предмете и слично, а све у нади да ће му се пружити прилика да побегне у току показивања лица места и објашњења начина извршења кривичног дела, при чему је он о појединостима извршења самог кривичног дела претходно сазнао из средстава информисања или на други начин.

Исто тако у пракси се дешавало да имућан човек, чији је сродник, најчешће дете, осумњичено за разбојништво (или је он сам осумњичен) потплати сиромашног човека да на себе прими његову кривицу. У неким случајевима за разбојништво се лажно пријављује неко лице, како би омогућило блиској или некој другој драгој особи која је извршила разбојништво да избегне кривични прогон.

Но, могуће је да се подносе и истините самопријаве за разбојништво. Такве су се ситуације дешавале када се лице налази у затвору или притвору због неког извршеног кривичног дела, па при томе рачуна да ће на путу према лицу места или са самог лица места пружити прилика да побегне, или ће му се на други начин омогућити бекство. Нека лица, пак, уколико су разбојништво извршила, па се касније покајала и налазе се под јаким психичким дејством због дела које су извршила, а спремна су да због тога испаштају казну, сама пријављују извршено кривично дело.

д) Оперативна делатност радника органа унутрашњих послова⁷⁵² се због природе разбојништва као тешког насилничког имовинског кривичног дела јавља као често коришћен начин сазнања за извршено ово кривично дело и његовог извршиоца⁷⁵³.

⁷⁵⁰ В. Чепек, Д. Модли, И. Посавец, П. Веић, Приручник за обуку полицајаца, оп.цит. стр.98-102

⁷⁵¹ В. Водинелић, Криминалистика, оп. цит. стр. 45

⁷⁵² Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁷⁵³ Ј. Шипрага, Методика откривања и разјашњења кривичних дела, оп. цит. стр. 95

То уосталом произилази из члана 1. Закона о полицији⁷⁵⁴ Републике Србије где су одређени послови службе јавне безбедности као што су : заштита уставом утврђеног поретка, заштита живота и личности, спречавање и откривање кривичних дела, проналажење и хватање учинилаца кривичних дела, одржавање јавног реда и мира итд. Према томе, као један од најважнијих задатака ових органа налазе се, између осталих и, послови откривања кривичних дела, предузимање мера и радњи у циљу сазнања за извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, те обезбеђење доказа и извршилаца кривичног дела⁷⁵⁵.

Закоником о кривичном поступку⁷⁵⁶ из 2006. године је у члану 255. став 1. такође наложено органима унутрашњих послова да у случају постојања основа сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, предузимају потребне мере да се пронађе учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да се прикупе сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка⁷⁵⁷.

У циљу извршења законом постављених задатака, органи унутрашњих послова, њихова овлашћена службена лица (полицијски службеници) упућена су на предузимање низа оперативних делатности⁷⁵⁸ као што су :

- 1) прикупљање потребних обавештења од грађана како би дошли до података који указују на то да ли је извршено разбојништво и ко га је извршио;
- 2) позивање грађана (али без могућности њиховог саслушавања, осим ако нису осумњичени као могући извршиоци кривичног дела);
- 3) преглед путника, возила и пртљага и
- 4) привремено одузимање предмета који могу указати на везу између разбојника и разбојништва, и послужити као доказ у кривичном поступку⁷⁵⁹.

Под условима предвиђеним у Законик о кривичном поступку (чл. 77 и чл. 81) ови органи могу извршити претресање стана и лица, као и предузети друге потребне мере и радње. Све те делатности представљају оперативну активност која омогућава овлаћеним службеним лицима органа унутрашњих послова да дођу до

⁷⁵⁴ Више : С. Милетић, Закон о полицији са уводним коментаром, Београд, 2006. године; С. Милетић, Полицијско право, Београд, 1997. године

⁷⁵⁵ Љ.Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристике понашања малодобних починитеља разбојништава, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

⁷⁵⁶ Више : М. Шкулић, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2007. године

⁷⁵⁷ Законик о кривичном поступку, Службени гласник Републике Србије број 46/2006

⁷⁵⁸ В. Чепек, Д. Модли, И. Посавец, П.Веић, Приручник за обуку полицајаца, оп.цит. стр.87-95

⁷⁵⁹ А. Макра, Органи унутрашњих послова и Закон о кривичном поступку, Загреб, 1978. године, стр.189-204

сознања да је неко лице извршило разбојништво или да се припрема за извршење разбојништва.

Поред закоником изричито наведених, органи унутрашњих послова могу предузимати и друге оперативно тактичке радње као што су: контрола на граници и откривање разбојника за којима је расписана потрага (потерница, распис о трагању), контрола на железничким и аутобуским станицама, воденим пристаништима, аеродромима, туристичким местима, надзор по хотелима, приватним илегалним смештајима, надзор над лицима која су вршила разбојништва, силедијско понашање и друга дела из којих се регрутују разбојници, опсервација сумњивих лица која се нађу на позорничком реону, опсервација криминогених објеката, банака, мењачница и установа у којима се држи новац, извођење рација, блокада, заседа, праћење итд⁷⁶⁰.

Непосредно сазнање о извршеном кривичном делу разбојништва полицијски службеници могу стећи и затицањем извршиоца на делу приликом извршења кривичног дела. Стручно оспособљен и послу посвећен радник органа унутрашњих послова може и у наизглед базазленим ситуацијама уочити знаке сумњивог понашања које указује на спремност лица да изврши кривично дело (учестало обилажење мењачнице, банке, поште или бензинске пумпе), или на околност да је извршење кривичног дела у току (присуство на одређеном месту чувањем страже). Он ће такође својим унапред осмишљеним присуством на безбедоносно интресантиним објектима - ризичним и угроженим местима бити у прилици нпр. да чује аларм, запомагање нападнутог лица, након чега ће моћи да ступи у акцију.

3. УВИЂАЈ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ЛИЦА МЕСТА

Криминалистичка обрада места кривичног догађаја представља прву делатност органа унутрашњих послова⁷⁶¹ која се предузима после сазнања да је извршено кривично дело разбојништа. Она представља систем мера и радњи (опште оперативних и истражних) које се применом адекватних криминалистичко тактичких, криминалистичко техничких, али и других научних метода и средстава предузимају на месту кривичног догађаја у циљу што квалитетнијег очувања и фиксирања затеченог стања, односно утврђивања што је могуће већег броја поузданих одговора на златна питања криминалистике⁷⁶².

⁷⁶⁰ З. Дујмовић И. Цајнер Мраовић, Криминалитет разбојништва у Хрватској, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999. године, стр. 93-100

⁷⁶¹ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништава, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁷⁶² М. Жарковић, Б. Бановић, Љ. Ступар, В. Ивановић, Криминалистика, 1999. године, стр. 114

С обзиром да место кривичног догађаја у криминалистичком смислу обухвата како место извршења радње и место наступања последице која наговештава да се ради о кривичном делу, тако и свако друго место на ком се налазе предмети и трагови подесни за доказивање кривичноправно релевантних чињеница, приликом поступања по конкретном догађају, криминалистичка обрада се може спроводити на више различитих локација⁷⁶³.

Предузета у склопу мера првог захвата криминалистичка обрада места кривичног догађаја подразумева континуирано деловање и обухвата следеће радње:

- 1) обезбеђење лица места,
- 2) прикупљање обавештења и
- 3) вршење увиђаја.

Уз то лице места не ретко представља и просторни оквир вршења других мера и радњи криминалистичке обраде:

- 1) показивање односно препознавање лица места,
- 2) реконструкције догађаја,
- 3) саслушање сведока,
- 4) ситуационо и друго вештачење,
- 5) криминалистички експеримент и
- 6) претресање⁷⁶⁴.

Благовремено добијена и потпуна обавештења о врсти и локацији где је извршено кривично дело разбојништва, омогућује брз излазак припадника полиције на место где је дело извршено. Они ту предузимају одређене мере тј. врше даљу проверу обавештења, обезбеђују затечено стање на месту кривичног догађаја, задржавају присутна лица и евентуално обављају лишење слободе учиниоца. Када се ради о сложенијим криминалистичким случајевима, неопходно је да на лице места догађаја поред униформисаних припадника полиције, што пре изађе и неко од припадника криминалистичке полиције, односно криминалистички техничар⁷⁶⁵.

⁷⁶³ З. Дујмовић, И. Цајнер Мраовић, Поремећаји у понашању у релацији својства извршења разбојништва код малолетника, Напредак, Загреб, број 2/1999. године, стр. 184-196

⁷⁶⁴ Д. Модли, Криминалистички аспекти препроцесне дјелатности органа унутарњих послова, Наша законитост, Загреб, број 3/1989. године, стр. 89-104

⁷⁶⁵ Т. Марковић, Савремена техника истраживања кривичних дела, Загреб 1972. године, стр. 443

На основу проверених и прикупљених података дежурни у органу унутрашњих послова (у пракси је то најчешће шеф смене дежурне службе), ако то раније није учинио, о догађају обавештава надлежног јавног тужиоца и истражног судију, криминалистичког техничара и друге стручњаке одговарајуће специјалности, одређене здравствене установе (ради пружања помоћи оштећеном - жртви извршења кривичног дела), као и друга лица чије је присуство на месту кривичног догађаја неопходно⁷⁶⁶.

1. Обезбеђење лица места

Прва мере по сазнању да је извршено кривично дело разбојништва⁷⁶⁷ треба да буде брз излазак овлашћених службених лица органа унутрашњих послова на место догађаја и обезбеђење лица места до доласка увиђајне екипе. То је разумљиво јер на месту догађаја најчешће остају трагови кривичног дела, могу се пронаћи сведоци догађаја, и предмети који су у вези са кривичним делом и учиниоцем. Уколико је жртва пружила отпор, извршиоцу дела, онда се на лицу места редовно налазе трагови који након стручне обраде могу указати на то да је дело заиста извршено, и затим ко је извршилац дела, односно могу у многоме да допринесу успешном расветљавању кривичног дела. Зато се обезбеђењу места догађаја, проналажењу и фиксирању трагова и предмета који стоје у вези са извршењем кривичног дела и проналажењу очевидаца треба посветити посебна пажња⁷⁶⁸.

У сложенијим случајевима извршеног кривичног дела разбојништва са смртним последицама (тешко убиство из члана 114. КЗ РС) обезбеђење лице места треба поверити искусним и стручним полицијским службеницима. Екипа за обезбеђење лица места мора организовати свој рад тако да представља један тим у коме свако зна свој посао и да о запажањима која нису из њиховог делокруга, обавести раднике у чији делокруг спадају та запажања. Већ по доласку на лице места руководиоца обезбеђења треба да утврди задатке сваког појединца и да изврши расподелу послова при чему треба да се обезбеди како ужа, већ шира околина јер стоји чињеница да извршилац мање води рачуна о остављању трагова пошто се удаљи са ужег подручја лица места, а неретко се дешава да у журби губи своје ствари и одбацује предмете којима се маскирао непосредно пре извршења кривичног дела разбојништва⁷⁶⁹.

⁷⁶⁶ Водинелић В. Криминалистика, Београд, 1996. године, стр. 235

⁷⁶⁷ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 244-249

⁷⁶⁸ Ј. Тулези, Приступ проблему разбојништава, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338

⁷⁶⁹ Д. Столник, Казнена дјела разбојништва у новчарским институцијама, Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/2006. године, стр.202-214

На лицу места⁷⁷⁰ потом овлашћена службена лица имају за задатак и брзо и ефикасно проналажење лица која би могла пружити корисна обавештења о самог извршиоцу (непосредни – очевици и посредни сведоци дела) и протеклом догађају као што су : лица која су била очевици догађаја, лица која су прва дошла на место разбојничког напада, лица која би могла пружити информацију о околностима које су претходиле догађају, лица која би могла пружити информацију о извршиоцима, начину и правцу у коме су побегли. Проналажење оваквих лица значајно је за ефикасно и економично разјашњавање догађаја, откривање и хватање разбојника⁷⁷¹.

Руководилац обезбеђења (у пракси је то најчешће вођа интервентне патроле или вођа сектора) мора да утврди идентитет сведока и да одмах одлучи да ли ће и које сведоке задржати на месту извршења кривичног дела до доласка увиђајне екипе или ће такве сведоке упутити истражном судији. У питању су сведоци који би могли дати важне податке од значаја за кривични поступак, а вероватно је да се њихово касније саслушање не би могло извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем поступка или пак другим тешкоћама. Задржавање ових лица на месту извршења кривичног дела не сме трајати дуже од шест сати (чл. 267. ст. 1 и ст. 2. Законика о кривичном поступку).

Након што се пронађу лица која могу пружити корисна обавештења о догађају, треба са њима обавити информативни разговор⁷⁷². Разговор се води појединачно тако да остали не чују ко је од њих шта изјавио о самом догађају. Уколико се у току обављања информативног разговора дође до података који указују ко је учинилац кривичног дела, а зна се или се само претпоставља правац његовог бекства, онда вођа патроле треба да предузме одговарајуће мере да учиниоца кривичног дела пронађе и ухвати. У оваквим случајевима вођа патроле може да ангажује и добронамерне грађане да пруже помоћ у обезбеђењу лица места. Истовремено они о томе треба да одмах обавесте одговарајуће службе у органу унутрашњих послова ради њиховог пружања помоћи у обезбеђењу лица места и ефикаснијег трагања за разбојницима⁷⁷³.

Код извршења разбојништва⁷⁷⁴ постоји још једна специфичност у односу на друга кривична дела, а то је да разбојници у неким случајевима вежу жртву, како би лакше одузели предмете извршења кривичног дела и како би лакше и неопажено побегли. Овај начин је карактеристичан посебно за кривична дела разбојништва која се врше у затвореном простору. То је ситуација у којој овлашћена службена лица морају да уђу у лице места и ослободе жртву која је везана. То треба учинити

⁷⁷⁰ З. Дујмовић, Криминалитет разбојника и неке карактеристике њиховог извида, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/1998. године, стр. 33-41

⁷⁷¹ Б. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр. 97-101

⁷⁷² З. Дујмовић, Приступи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр.245-251

⁷⁷³ Ј. Тулези, Приступ проблему разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338

⁷⁷⁴ Д. Јовашевић, Обележја кривичног дела разбојништва, Судска пракса, Београд, број 9/1996. године, стр. 62-66

тако да везе којима је лице било везано исеку на тај начин да предмет на месту где је везан чвор остане онако како су га разбојници завезали. Ово је значајно из разлога што нам у неким случајевима начин везивања чвора може помоћи да уочимо релевантне детаље за расветљавање конкретног кривичног дела⁷⁷⁵.

Начин везивања чвора може указати на занимање или посебно стечено знање и вештине из неке области (лице обучавано на разним курсевима на којима се учи и везивање чворова и узлова) што представља драгоцен податак за разјашњење разбојништва. Такође ако се посумња да је пријавилац лажно представио разбојнички напад и измислио га, па се сам везао, онда на основу чвора лако се може утврдити да ли је сам себе везао или није то могао сам да уради. Уколико је веза пресечена по чвору, онда ове могућности препознавања пропадају. Такође везу треба након скидања запаковати и сачувати за криминалистичко лабораторијско испитивање, као и утврђивање предмета којима се разбојник послужио за везивање.

2. Увиђај

Увиђај представља изузетно значајну истражну радњу⁷⁷⁶ која је од значаја за расветљење и разрешење кривичног дела разбојништва. Ради се, наиме, о облику законом регулисаног начина откривања и утврђивања података о кривичном делу и његовом учиниоцу. При томе се увиђај сматра и као доказно средство⁷⁷⁷ (извор из кога се добијају доказни основи, тј. извор из којег се добијају чињенице које служе као подлога за извођење закључака о истинитости или неистинитости онога што је предмет доказа, као извор доказа⁷⁷⁸, те као формалну процесну радњу)⁷⁷⁹. То значи да је увиђај истражна радња која се састоји у непосредном чулном запажању, утврђивању и разјашњавању околности и чињеница које су од значаја за поступак доказивања учиниоцу да је извршио разбојништво (посебно када је за утврђивање или разјашњавање какве важне чињенице у поступку потребно непосредно чулно опажање)⁷⁸⁰.

Увиђај се врши на лицу места – на месту кривичног догађаја. На том простору услед деловања разбојника и пружања отпора оштећеног лица настају разне материјалне промене тј. трагови кривичног дела на основу којих се може утврдити чињенично стање и потом извести драгоцене претпоставке и верзије у вези са могућим извршиоцем разбојништва. Због тога лице места код извршеног кривичног дела треба систематски и темељито испитати јер ће нам тек тада пружити одговор на главна питања : шта се догодило, где, када, како се догађај

⁷⁷⁵ Љ.Мишќај Тодоровић, З. Дујмовић, Обилежја присиле у извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-904

⁷⁷⁶ З. Јекић, Кривично процесно право, Београд 1994. године, стр. 270

⁷⁷⁷ Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права СФРЈ, Београд 1981. године, стр. 301

⁷⁷⁸ Д. Димитријевић, Кривично процесно право, Београд, 1959. године, стр. 179

⁷⁷⁹ М. Чубински, Научни и практични коментар Закона о судском кривичном поступку Краљевине Југославије, Београд 1939. год., стр. 339

⁷⁸⁰ М. Шкулић, Увиђај и криминалистичке верзије, Београд, 1997. године, стр.115-129

збио, чиме је извршено кривично дело, ко је извршилац, колико је било извршиоца, ко је оштећен, какве су последице биле и др. (златна питања криминалистике)⁷⁸¹.

Екипу за вршење увиђаја код разбојништва, а посебно код тежих случајева разбојништва требало би да чине: истражни судија, јавни тужилац или његов заменик, оперативни радник који ради на линији рада сузбијања разбојништва, криминалистички техничар и по могућности вештаци (или бар стручна лица) одговарајуће струке. Органи унутрашњих послова у складу са одредбом чл. 255 ст. 10. ЗКП самостално могу да изврше увиђај само код оних кривичних дела за која је прописана казна затвора до пет година, и ако јавни тужилац није у могућности да одмах изиђе на место догађаја. При томе органи унутрашњих послова могу одредити и потребна вештачења која не трпе одлагања⁷⁸².

Орган који врши увиђај може затражити помоћ стручног лица, које ће по потреби извршити потребна мерења и снимања, сачинити скице, предузети проналажење обезбеђење или описивање трагова или прикупити друге податке, а на увиђај се може позвати и вештак ако би његово присуство било од користи за давање налаза и мишљења⁷⁸³. Сматрамо да би у свим случајевима разбојништва квалификованог смрћу на увиђај требало позвати вештака лекара специјалисту за судску медицину, а ако су повреде нанете ватреним оружјем, онда и вештака балистичара. Вршење увиђаја уз ангажовање стручњака одговарајућег профила обезбеђује квалитетан рад, сигурније проналажење и регистровање оног што је на увиђају уочено или је могуће уочити⁷⁸⁴.

Циљ вршења увиђаја⁷⁸⁵ у случају извршења кривичног дела разбојништва јесте да се применом криминалистичко техничких и тактичких метода омогући разјашњење следећих питања⁷⁸⁶:

- 1) да ли пријављени догађај заиста представља кривично дело разбојништво или не,
- 2) да се утврди врста кривичног дела (да ли је у питању разбојништво, разбојничка крађа, убиство из користољубља или убиство при вршењу разбојништва и разбојничке крађе),

⁷⁸¹ Ј. Шипрага, Методика откривања и разјашњавања кривичних дела, Београд, 1988. године, стр. 113

⁷⁸² Ј. Тулези, Приступ проблему разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338

⁷⁸³ Г. Вилденхајм, Сузбијање уличног разбојништва, Избор, Загреб, број 3/1986. године, стр. 310-319

⁷⁸⁴ Љ. Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристике понашања малодобних починитеља разбојништва, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

⁷⁸⁵ Више : Ј. Матаковић, Основи криминалистике, Загреб, 1984. године, стр. 112-123

⁷⁸⁶ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр. 85-90

- 3) да се утврди место извршења разбојништва, јер је то значајно због утврђивања насталих материјалних промена на њему и откривања трагова као и других релевантних чињеница за разјашњавање кривичног дела,
- 3) да се утврди начин извршења кривичног дела и средства која су употребљена за вршење принуде што може поред осталог помоћи око постављања верзије ко је извршио разбојништво,
- 4) да се утврди мотив кривичног дела, последице дела, а у неким случајевима и идентитет жртве,
- 5) да се на месту извршења открију, фиксирају, објасне и протумаче трагови који су у вези са делом и извршиоцем,
- 6) да се утврди којим путем је учинилац дошао на лице места и којим путем се удаљио са места извршења,
- 7) да се утврди куда се разбојник све кретао по месту догађаја и колико се времена ту задржао,
- 8) да се утврди тачно време када је разбојништво извршено,
- 9) колико је лица учествовало у извршењу, које је предмете разбојник одбацио на лицу места,
- 10) одакле се могло видети или чути оно што су разбојници радили на месту догађаја, па у вези са тим настојати пронаћи сведоке и
- 11) да се утврди *modus operandi* разбојника итд.⁷⁸⁷

У криминалистичкој литератури⁷⁸⁸ се истиче да су приликом обављања увиђаја у досадашњој пракси уочени и одређени недостаци као што су : не успоставља се адекватна сарадња са истражним судијом и јавним тужиоцем, односно његовим замеником ; запоставља се рад криминалистичких техничара који се често своди на фиксирање пронађеног стања на лицу места, што је сасвим погрешно, јер криминалистички техничар управо треба да допринесе правилном оперативном коришћењу пронађених трагова и предмета и других утврђених околности на месту извршења разбојништва⁷⁸⁹.

За успешно разјашњавање кривичног дела разбојништва⁷⁹⁰ неопходно је да увиђајна екипа буде опремљена савременим оперативним техничким средствима за вршење

⁷⁸⁷ Ј. Шипрага, Методика откривања и разјашњавања кривичних дела, оп. цит. стр. 114

⁷⁸⁸ З. Дујмовић, Приступу у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр. 245-252

⁷⁸⁹ М. Бошковић, Криминалистичка методика, оп. цит. стр. 194

⁷⁹⁰ Н. Чортан, Разбојништво, Приручник, Загреб, број 1/1986. године, стр.53-61

увиђаја. Досадашња искуства су показала да се само уз примену савремених техничких средстава могу успешно пронаћи и фиксирати материјални трагови, разјаснити конкретни случај и обезбедити материјални докази. Поред савремених техничких средстава у многим случајевима увиђајна екипа, може да се корисно послужи службеним дресираним псом (псом трагачем, посебно уколико је кривично дело разбојништва извршено на ширем отвореном простору - шуми или природи) који под руководством искусног водича може под повољним метеорошким условима и у кратком временском периоду да пронађе и прати трагове учиниоца и самог учиниоца.

Бројна начела криминалистике налазе своју примену у вршењу увиђаја на месту извршења кривичног дела као што су⁷⁹¹ :

- 1) начело брзине изласка на лице места ради вршења увиђаја,
- 2) начело методичности,
- 3) начело темељитости,
- 4) начело објективности и
- 5) начело јединственог руковођења увиђајем

У методици вршења увиђаја разликују се три фазе:

- 1) оријентациона,
- 2) статичка и
- 3) динамичка фаза.

У оријентационој фази чланови увиђајне екипе треба да добију први непосредни лични утисак о изгледу лица места и његовом положају у простору, као и о самом разбојничком делу. Информишу се о томе ко је оштећени, када је разбојништво извршено, ко је био очевидац разбојничког напада и све што му је познато о изгледу и броју разбојника, као и начину и правцу бекства.

У статичкој фази учесници увиђаја улазе у круг лица места, али при томе ништа не мењају у његовом изгледу. Они пажљиво посматрају место разбојничког напада и траже трагове борбе, трагове и предмете које је разбојник оставио на лицу места као и друге важне детаље које криминалистички техничар треба само да означи постављањем таблице са бројем поред тих трагова и предмета или на други погодан начин да их обележи. У овој фази треба тражити трагове стопала разбојника, трагове крви, трагове борбе (угажена трава, поломљено шибље),

⁷⁹¹ А. Рамљак, Б. Петровић, Увод у криминалистику, оп.цит. стр.13-31

трагове оруђа, трагове оружја, пројектил, чауру, делове поцепане одеће, дугмад, влакна одеће, длаке косе, трагове возила и др.

Треба такође обратити пажњу на проналажење оних трагова који би према исказу пријавиоца разбојништва морали остати на лицу места као и на трагове који указују да се догађај можда одиграо на други начин а не на онај како је то пријавом представљено⁷⁹². Ако на месту догађаја нема никаквих трагова, тада треба проценити да ли је при таквом разбојничком нападу, како то оштећени представља, морало бити трагова, па поставити верзију да се догађај одиграо на другом месту, али оштећени из неких разлога жели да то место остане у тајности. Ове чињенице оштећеном треба предочити, уз неопходно указивање на негативне последице по разјашњење догађаја уколико се не наиђе на његову сарадњу. Стање пронађено у статичкој фази треба фиксирати описивањем, скицирањем и фотографисањем⁷⁹³.

У динамичкој фази се такође предузима низ радњи којима се ствари померају са места и положаја у којем су затечене, а са циљем да се добро опишу и да се на њима пронађу трагови и објасне како су и од кога настали. У овај фази вршења увиђаја је врло важно проналажење и фиксирање латентних трагова који могу имати одлучујући значај за разјашњење битних околности пријављеног разбојништа и идентификацију непознатих извршиоца⁷⁹⁴. Чињеница је при томе да у досадашњој пракси разјашњења овог кривичног дела, неки криминалисти, додуше у малом броју, не поклањају довољну и дужну пажњу проналаску и фиксирању микро трагова у току вршења увиђаја код разбојништва. Познато је да извршиоц кривичног дела најмање води рачуна о микротраговима и да систематска анализа трагова може у знатној мери допринети успешном разјашњењу дела.

Након завршеног увиђаја сачињава се записник о увиђају. Записник о увиђају је речима изражена верна слика нађеног стања на лицу места. Изглед затеченог стања на лицу места, положај предмета и нађених трагова који су пронађени у току вршења увиђаја морају да буду забележени на такав начин да у сваком моменту омогуће сваком заинтересованом да се упозна са тачним изгледом лица места на којем је дело извршено и са детаљима који су утврђени⁷⁹⁵.

⁷⁹² Т. Марковић, Проблеми криминалистичких вјештачења, Приручник, Загреб, број 4-5/1970. године, стр.267-275

⁷⁹³ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁷⁹⁴ М. Манојловић, Крађе из станова на подручју Загреба, Приручник, Загреб, број 2/1988. године, стр.160-169

⁷⁹⁵ Љ.Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристике понашања малодобних починитеља разбојништава, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188

4. НАЧИН РАЗЈАШЊЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

У даљем поступку разјашњења извршеног кривичног дела разбојништва⁷⁹⁶, према подацима из досадашње криминалистичке праксе, примењују се следећи методи⁷⁹⁷:

- 1) примена индицијалних метода,
- 2) трагање за украденим предметима,
- 3) заседа и рација,
- 4) запажање радника орагана унутрашњих послова кроз редовно вршење службе,
- 5) утврђивање МОС-а и провера кроз криминалистичке евиденције,
- 6) коришћење албума фотографија,
- 7) претресање,
- 8) препознавање,
- 9) преглед и вештачење пронађених трагова,
- 10) провера алибија осумњичених лица и
- 11) контрола и надзор над лицима која врше кривична дела.

У методици трагања за извршиоцима кривичног дела разбојништва⁷⁹⁸, по свом значају и доприносу разјашњења кривичног дела, посебно се издвајају индицијални методи. Индиције, заправо, представљају утврђене чињенице које указују да је извршено кривично дело или да је неко извршилац кривичног дела, односно да има ближу или даљу везу са извршеним кривичним делом⁷⁹⁹. Индиције се односе непосредно на саму радњу извршења кривичног дела, као и на одређене околности које по својој природи обухватају и кривично дело и учиниоца посматрано као јединствену појаву⁸⁰⁰.

⁷⁹⁶ З. Дујмовић, Приступи у откривању и разјашњењу разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1994. године, стр. 245-262

⁷⁹⁷ С. Крушић, Дејство кривичног дела на учиниоца, Безбедност, Београд, број 4/1997. године, стр. 472

⁷⁹⁸ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништава, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁷⁹⁹ Ж. Алексић, Криминалистика, Београд 1982. године, стр. 182

⁸⁰⁰ В. Водинелић, Криминалистика, Београд, 1984. године, стр. 238

Индиције које се односе на извршено разбојништво⁸⁰¹ могу се манифестовати на следећи начин : пре, за време и након извршења разбојништва. Међу њима се посебно издвајају следеће индиције⁸⁰² :

- 1) мотив,
- 2) испољавање воље,
- 3) професионална знања,
- 4) навике и вештине,
- 5) телесна својства,
- 6) познавање одређених прилика и околности,
- 7) начин извршења,
- 8) присуство на месту извршења дела,
- 9) сумњиво држање,
- 10) поседовање или растурање предмета који потичу из извршења кривичног дела и
- 11) уживање имовинске користи која је прибављена извршеним кривичним делом : често путовање, неосновано богаћење и трошење новца више него што то легални приходи омогућавају⁸⁰³.

Заседа је криминалистичка радња⁸⁰⁴ која се састоји у прикривеном распореду овлашћених службених лица органа унутрашњих послова на месту на коме се основано очекује наилазак извршилаца разбојничког напада или ће се извршити сам акт разбојничког напада. Постоје ситуације и кад је код овог кривичног дела оправдано поставити заседу. Ако се располаже подацима да ће се извршити разбојнички напад на одређени објект, онда је потребно поставити заседу код тог објекта. Ако су учестали разбојнички напади на одређеном подручју, у лифтовима, парковима, пропустима, мостовима, на неким путевима или неосветљеним улицама и сл., на таквим местима такође треба поставити заседу са циљем да се разбојник ухвати на самом делу.

Праћење је веома деликтна и напорна оперативна тактичка мера и радња коју предузимају овлашћена службена лица органа унутрашњих послова. Састоји се у тајном непрекидном осматрању и праћењу лица или возила којима се разбојници служе за извршење разбојништва. Праћењем могу бити обухваћени разбојници, њихови пријатељи, рођаци, лица осумњичена за разбојништво, а у неким случајевима и лица која су пријавила да је над њима извршено разбојништво кад се посумња у њихову искреност. То је дакле оперативна тактичка мера⁸⁰⁵ која се

⁸⁰¹ Љ.Мишкај Тодоровић, З. Дујмовић, Обилежја присиле у извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-904

⁸⁰² С. Крушић, Дејство кривичног дела на учиниоца, Безбедност, Београд, број 4/1997. године, стр. 471

⁸⁰³ М. Бошковић, Криминалистичка методика 2, Београд, 2000. године, стр. 197

⁸⁰⁴ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казног дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁸⁰⁵ Х.Колше, Сузбијање разбојничког криминалитета – међународна размена искустава, Избор, Загреб, број 1/1985. године, стр.50-59

спроводи конспиративно где оперативни радник на непосредан начин региструје и тумачи понашање лица које се прати⁸⁰⁶.

Рација⁸⁰⁷ је оперативно тактичка радња коју предузимају овлашћена службена лица органа унутрашњих послова у оквиру свог рада на сузбијању криминалитета, а састоји се у изненадном и брзом затварању и контроли одређеног простора и онемогућавању напуштања тог простора без одобрења лица која спроводе рацију. Рација се спроводи у циљу проналажења и хватања разбојника кад се претпоставља да се налазе на одређеном простору. Спровођење рације се предузима кад се методама оперативног рада дође до информације да се на одређеном подручју, пункту или просторији окупљају или задржавају проблематична лица међу којима се могу наћи и извршиоци разбојништва⁸⁰⁸.

Претресање је Закоником о кривичном поступку регулисана истражна радња коју наређује суд (чл. 77, 78, и 79. ЗКП) у циљу проналажења предмета који су прибављени кривичним делом, доказа о извршеном делу или кривици његовог учиниоца, односно ради проналажења учиниоца кривичног дела.

У фази трагања за учиниоцима кривичног дела разбојништва⁸⁰⁹, а у циљу прикупљања и обезбеђења материјалних доказа који могу послужити за успешније расветљавање разбојништва и вођење кривичног поступка, овлашћена службена лица органа унутрашњих послова морају настојати да пронађу предмете које су разбојници одузели или оружје или оруђе које су користили при извршењу разбојништва, односно предмете који су им служили за маскирање. До таквих предмета може се доћи применом разних оперативно тактичких и истражних радњи, а првенствено вршењем увиђаја и претресањем стана, просторија или лица. Стога Законик о кривичном поступку и Правилник о начину вршења послова службе јавне безбедности одређују услове и поступак за привремено одузимање предмети као што су⁸¹⁰:

- 1) предмети које су употребљени за извршење кривичног дела разбојништва,
- 2) предмети који су настали извршењем разбојништва,
- 3) предмети који су намењени за извршење разбојништва или других насилних кривичних дела и

⁸⁰⁶ Д. Модли, Криминалистичка контрола и обрада органа унутрашњих послова, Наша законитост, Загреб, број 2-3/1991. године, стр.190-203

⁸⁰⁷ Б. Петровић, Криминалистички и правни аспекти провођења рације, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1/1998. године, стр.178-192

⁸⁰⁸ Б.Павишић, Увод у криминалистику, Загреб, 2002. године, стр.156-174

⁸⁰⁹ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁸¹⁰ Б. Симоновић, Прибављање и оцена изказа пред полицијом и на суду, Крагујевац, 1997. године, стр. 32

4) предмети који могу да послуже као доказ у кривичном поступку.

О привремено одузетим предметима после предузете истражне радње, мора се саставити записник и издати одговарајућем лицу потврда о привременом одузимању. Уколико су предмети одузети приликом претресања, онда се саставља јединствени записник, записник о претресању стана или лица и издаје потврда о привремено одузетим предметима у којој се прецизно и јасно мора означити о којим предметима је реч са свим његовим карактеристикама које омогућавају његову идентификацију⁸¹¹.

Препознавање⁸¹² и увид у албум фотографија извршиоца кривичних дела представљају следећу истражну радњу⁸¹³ посебно кад се има у виду чињеница да учинилац кривичног дела разбојништва долази у непосредни контакт са оштећеним⁸¹⁴.

Када дође до неслагања у исказу између више осумњичених односно окривљених саучесника за разбојништво, као и између осумњичених и сведока, може се предузети суочење са циљем да се отклоне неслагања и утврди истина. Како нам пракса говори да суочење у већини случајева не даје жељене резултате, јер код овако тешких кривичних дела извршиоци ретко кад промене своје тврђење, те сматрамо да ову радњу треба применити само изузетно и то врло обазриво, наиме само кад се процени да она неће добити супротан ефекат.

Криминалистичка контрола⁸¹⁵ је један од облика превентивно репресивне делатности органа унутрашњих послова коју спроводе униформисани радници полиције и оперативни радници у циљу откривања учинилаца кривичних дела и проналажења и прикупљања предмета кривичних дела и индиција. Успех рада на сузбијању криминалитета и у расветљавању разбојништва, као тешких имовинских и насилничких кривичних дела, углавном зависи од тога колико је криминалистичка контрола као систем метода рада заступљена у криминалистичкој служби, и колико су оперативни радници органа унутрашњих послова обавештени о намерама криминалаца.

Присмотром над одређеним пунктовима може се доћи до веома значајних података која указују на нека лица да су извршила разбојништво. На тај начин се могу на пример запазити познати разбојници у друштву лица која су полицији непозната, а која би свакако требало проверити да ли су извршили разбојништво или неко друго кривично дело, или се припремају за извршење неког разбојничког напада. Такође се кроз криминалистичку контролу могу пронаћи предмети кривичног дела и преко

⁸¹¹ Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права, Београд, 1981. године, стр. 284

⁸¹² Ж. Алексић, Криминалистика, оп. цит. стр. 186

⁸¹³ З. Миловановић, Психолошки аспекти препознавања лица у кривичном поступку, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 1-4/1983. године, стр. 508; J. Yamey Tressillian, Ризици у грешкама у идентификацијама које врше сведоци очевидци, Избор, Загреб, број 3/1987. године, стр. 180

⁸¹⁴ Р. Ainsworth, Psychology, Law and Eyewitness Testimony, New York, 1998. године, стр. 88

⁸¹⁵ Д. Модли, Н. Корајлић, Приручни криминалистички рјечник, Тешањ, 2002. године, стр. 389-390

њих доћи до извршиоца разбојништва, јер није редак случај да разбојници такве предмете протурају и покушавају их уновчити преко подземља.

С обзиром да се разбојници користе и аутомобилима, то је потребно криминалистичком контролом захватити и агенције које се баве издавањем путничких аутомобила на услугу и преко њихових евиденција и запосленог особља доћи до података ко се од разбојника и у које време користио њиховим аутомобилима, као и да се обезбеди благовремено информисање када неко од познатих разбојника затражи поново аутомобил на коришћење. Нарочито је корисно подвргнути ноћној контроли она места која су чешће угрожена разбојничким нападима.

Појачани надзор и контрола над извршиоцима разбојништва омогућава органу унутрашњих послова остварење потребног увида над њиховом делатношћу и кретању док се налазе на подручју свог пребивалишта, као и обавештеност о напуштању тог подручја. То представља систем оперативне делатности овлашћених службених лица органа унутрашњих послова и односи се на одређену категорију деликвената, који у повећаној мери угрожавају безбедност грађана и њихове имовине. Ту у првом реду долазе у обзир професионални деликвенти и вишеструки повратници који своју криминалну делатност врше на широј територији наше земље, па и изван ње⁸¹⁶.

Пракса органа унутрашњих послова⁸¹⁷ је богата подацима који указују да се применом полиграфа такође може доћи до материјалних и личних извора доказа. Полиграфско испитивање доприноси већој рационализацији оперативног рада, јер оно опредељује оперативног радника који ради на сузбијању разбојништва у ком правцу треба да усмери своју оперативну делатност и креативност⁸¹⁸. Због бројних предности, Законом о полицији⁸¹⁹, је између осталих полицијских овлашћења предвиђено у чл. 70.⁸²⁰ могућност примене полиграфског тестирања. Овлашћено службено лице може на захтев или уз пристанак лица од којег тражи обавештење да примени над њим полиграфско испитивање пошто га упозна са радом уређаја и лице за то да писану сагласност.

Примена полиграфа је такође предвиђена и у Законику о кривичном поступку у чл. 261. Овлашћено службено лице полиције може на захтев или уз пристанак лица од кога се прикупљају обавештења, или лица које је током прикупљања обавештења стекло својство осумњиченог, односно које је позвано да буде саслушано у својству осумњиченог обавити његово саслушање уз коришћење уређаја за регистровање физиолошких реакција. Пре саслушања осумњиченом се морају саопштити његова права из чл. 260. овог Законика, те њега односно лице од кога се прикупљају

⁸¹⁶ Ж. Алексић, Научно откривање злочина, Београд 1972. године стр. 272

⁸¹⁷ Б. Павишић, Увод у криминалистику, оп.цит. стр.98-105

⁸¹⁸ Д. Лакчевић, Полиграф у пракси органа унутрашњих послова, Безбедност, Београд, број 1/1987. године, стр. 1-9

⁸¹⁹ Закон о полицији донет је 21.11.2005. године.

⁸²⁰ Службени гласник Републике Србије бр. 101/2005

обавештења, овлашћено службено лице полиције упознаје са радом уређаја за регистровање физиолошких реакција, а лице пре саслушања даје своју писану сагласност да буде саслушано на такав начин.

Провера алибија је такође драгоцен извор информација о разјашњењу кривичног дела разбојништва и метод откривања његовог учиниоца. Под алибијем се подразумева да је то лице у време извршења кривичног дела било на неком другом месту, а не на месту извршења кривичног дела, те да самим тим оно није ни могло да изврши кривично дело⁸²¹. То је одсуство са лица места, индиција невиности, с том разликом што се сматра да доказ присуства на лицу места треба узети само као јак основ сумње да је то лице извршило дело, а не као доказ о извршеном делу. Тако у фази разјашњавања разбојништва и прикупљања доказа, осумњичени по правилу нуди алиби као доказ своје невиности, односно доказује и тврди да је у време извршења разбојништва био на другом месту те да на тај начин он није могао да изврши разбојништво.

Пракса је показала да учиниоци разбојништва већ унапред припреме алиби. Најчешће се то договоре са рођацима или пријатељима који се и сами баве криминалом. Ако не буду ухваћени при самом извршењу разбојништва, онда свој алиби планирају на већ познатим чињеницама извршеног дела. Наиме, пошто су им познате све околности извршења дела, тада они припремају свој алиби на прецизнијем договору са другим лицима. Ипак без обзира колико био вешт и препреден учинилац дела, ипак стоји чињеница да је немогуће унапред предвидети све околности и договорити се са другим лицем (или лицима) о свим појединостима којима ће доказати да ли су заиста били на другом месту у време извршења кривичног дела разбојништва.

Телесни преглед осумњиченог се у појединим случајевима извршења кривичног дела разбојништва може појавити као користан извор правно релевантних чињеница од значаја за расветљење целог догађаја. Наиме, када се дође до података да се код осумњиченог за разбојништво на телу могу наћи трагови кривичног дела који могу корисно послужити за доказивање дела, онда треба обавезно извршити телесни преглед таквог осумњиченог. Овлашћена службена лица органа унутрашњих послова имају задатак да пронађу овакве трагове на телу осумњиченог лица и да потом ангажују стручна лица – вештаке судске медицине, да утврде о каквим повредама се ради, те врсту, природу, и начин и средства како су оне нанете.

У литератури је тако познат случај из праксе криминалистичке полиције када је учиниоца кривичног дела разбојништва током извршења дела угризао пас оштећеног лица који се налазио у стану. Након вишемесечног рада на разветљавању кривичног дела, осумњичени је лишен слободе пошто је судско медицинским прегледом је утврђено да на прсту има повреду (незараслу рану), у

⁸²¹ В. Бајер, Југословенско кривично процесно право, Књига прва, Загреб 1997. године стр. 79

вези чега је сачињена фото документација, те налаз и мишљење вештака⁸²². Тако се, дакле, телесни преглед осумњиченог показао изузетно корисним за криминалистичко разрешење кривице учиниоца овог тешког кривичног дела.

Телесни преглед осумњиченог је, наиме, предвиђен у одредби члана 143. Законика о кривичном поступку. У овој одредби стоји да се телесни преглед осумњиченог или окривљеног предузима и без његовог пристанка ако је потребно да се утврде чињенице важне за кривични поступак. Телесни преглед других лица може се без њиховог пристанка предузети само онда ако се мора утврдити да ли се на њиховом телу налази одређени траг или последица кривичног дела.

Исто тако узимање узорка крви и предузимање других медицинских радњи које су по правилу медицинске науке неопходне ради анализе, идентификације лица и утврђивања других чињеница важних за кривични поступак, може се приступити и без пристанка лица које се прегледа, изузев ако би услед тога наступила каква штета по његово здравље. На сличан начин и узорци пљувачке неког лица ради спровођења ДНК анализе се увек могу узимати, када је то потребно у циљу идентификације лица, или у циљу поређења са другим биолошким траговима и другим ДНК профилима и за то није потребан пристанак лица, нити се та радња може сматрати опасном по здравље.

У полицијској и судској пракси срећу се случајеви извршења насилних кривичних дела (најчешће код разбојништва, разбојничке крађе, силовања, изнуде и уцене)⁸²³ у којима оштећени, дакле, жртва није видела извршиоца кривичног дела, али му је чула глас. Тада је потребно извршити идентификацију нападача на основу предочавања и препознавања гласова⁸²⁴. У криминалистици је неспорно да предочавање гласова треба такође да буде изборно (тј. поред гласова окривљеног, сведоку или оштећеном се предочавају и гласови других лица)⁸²⁵. Тада се примењује посебна истражна радња која се назива идентификација лица на основу предочавања гласова.

Предочавање гласова се остварује тако што истражни судија по унапред утврђеном програму, води разговор са окривљеним и са другим лицима која имају сличне гласовне карактеристике, а сведок који треба да изврши препознавање налази се у другој просторији која је са првом повезана отвореним вратима, и не може да види објекат идентификације. При том испитивач може да тражи од лица чији се глас предочава да изговарају поједине фразе или речи, или да пак то учине на одређени

⁸²² С. Крушић, Дејство кривичног дела на учиниоца, Безбедност, Београд, број 4/1997. године, стр.467

⁸²³ З.Г. Самошина, Вопрости теорији и практики предавлениа длр опознанир на предварителъном следествии, Безбедност, Скопље, број 1/1996. године, стр. 171

⁸²⁴ Наводи се пример из америчке судске праксе, који потиче из 1935. године где је отац препознао глас киднапера свог детета три године након опажања. (Р. Ainsworth, Psychology, Law and Eyewitness Testimony, New York, 1998. године, стр. 144)

⁸²⁵ З. Белкин, Криминалистика, Москва, 1968. године, стр. 430

начин (гласно, тихо, шапатам итд.). У пракси је могућа и варијанта предочавања гласа тако што се сведоку пуштају снимљени гласови са трака.⁸²⁶

У криминалистичкој литератури⁸²⁷ се, и поред низа предности ове методе, ипак може наћи схватање према коме "идентификација лица на основу предочавања гласова" непоуздана, чак и више него препознавање лица на основу физичког изгледа. Код опажања гласа другог лица, посебно у тако непријатној ситуацији у којој се оштећено лице налази у моменту извршења кривичног дела насиља над њим, његова концентрација се по правилу усмерава на смисаони садржај изговореног, док код оптичког опажања концентрација је усмерена на форму нпр. изглед извршиоца⁸²⁸.

То указује да су могућности ове методе препознавања гласова прилично ограничене. Такав закључак намеће чињеница да се способност сведока да тачно препозна нечији глас само на основу чињенице да га је некада раније чуо, показало много пута као непоуздано средство доказивања. Из тог разлога суд, оцењујући исказ сведока с обзиром на ову околност мора поставити веома строге критеријуме провере квалитета његове перцепције и меморије, као и свих других релевантних фактора у конкретном случају⁸²⁹.

5. ЛИЧНИ И МАТЕРИЈАЛНИ ДОКАЗИ⁸³⁰

У методици разјашњавања кривичног дела разбојништва материјални трагови могу у знатној мери да допринесу успеху. Они омогућавају да се у првом захвату оперативне активности предузму мере потраге, а са друге стране омогућавају да се извршиоцу дела докаже присутност на лицу места у време извршења кривичног дела⁸³¹. Материјални трагови код разбојништва могу настати на путу доласка месту извршења, самом месту извршења, жртви разбојништва, извршиоцу и на путу одласка са места извршења, као и на предмету извршења или одузетим предметима. У најважније материјалне трагове који доприносе идентификацији разбојника убрајају се:

1) трагови папиларних линија (прстију, дланова, стопала),

⁸²⁶ А.Р. Гинзбург, Тактика предчавленија дла опознанир, Москва, 1971. године, стр. 36

⁸²⁷ М. Пауковић, Криминалистичка обрада, Загреб, 1964. године, стр.67-84

⁸²⁸ J. Eisenberg, , Visuelle und auditive Gegenuberstellung im Strafverfahren, Kriminalistik, 7/1995, str. 458

⁸²⁹ В. Владимир, О погрешном препознавању личности, Народна милиција, Београд, број 1/1953. године, стр.23

⁸³⁰ В. Водинелић, Криминалистика, оп. цит. стр. 1099

⁸³¹ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

- 2) трагови обуће,
- 3) трагови оружја и оруђа,
- 4) трагови возила и
- 5) трагови биолошког порекла.

Из тог разлога обрадићемо детаљније оне трагове који се у пракси код расветљавања кривичних дела разбојништва најчешће појављују⁸³².

а) Трагови папиларних линија се могу пронаћи на свим местима и предметима са којима је разбојник долазио у контакт голим рукама или босим стопалима. Разбојници их најчешће остављају на папиру који им је служио за умотавање оружја, а који се могу одбацили на месту извршења. Разбојницима у пракси могу да сметају рукавице приликом отварања фиока, ормара, купљења новца или других предмета, па ове радње често врше без рукавица. То указује на могућност да се на местима која су учиниоци кривичног дела разбојништва додиривали могу наћи трагови папиларних линија или на новчаницама које су додиривали, а у журби су им испале.

На предметима који су учиниоцима дела послужили за савлађивање отпора жртве могу се наћи трагови папиларних линија. У затвореним просторијама трагови папиларних линија прста или дланова на квакама од врата, прекидачу за струју или другим глатким површинама које је извршилац додиривао голом руком. На отвореном простору, ако је дошло до борбе између жртве и разбојника, могу се наћи трагови длана или папиларне линије прста утиснути у земљи.

Отисци папиларних линија могу бити различити па се тако јављају као : а) видљиви (површински или удубљени) и б) невидљиви трагови. Видљиви трагови се фиксирају помоћу метода криминалистичке технике односно површински трагови се фотографишу размерном фотографијом, а удубљени трагови се могу снимити мулажирањем и фотографисањем. Невидљиви трагови се изазивају механичким путем (запрашивањем помоћу аргентората, графитом или на грубљим површинама помоћу магнетне четкице) и хемијским путем (јодном паром, сребронитратом, нинхидроном и сл.).

Значај пронађених трагова папиларних линија лежи у томе што се помоћу њих може лакше, него било којом другом врстом трагова утврдити идентитет разбојника и доказати његово присуство на месту извршења кривичног дела. Провером кроз монодактилоскопску збирку може се утврдити којем лицу припадају ови трагови уколико је раније било дактилоскопирано или се врши

⁸³² Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

директно успоређивање са траговима папиларних линија лица осумњиченог за разбојништво.

Поред трагова папиларних линија у неким случајевима могуће је идентификовати осумњиченог и помоћу разних бора и оштећења која се налазе на кожи. Наиме, у неким случајевима извршеног кривичног дела разбојништва нарочито на местима где се извршилац ослањао голим длановима не предмете (прескакао, провлачио се, падао), могу се наћи отисци длана помоћу којих је могуће идентификовати извршиоца. Осим тога, за оперативну активност на откривању учиниоца овог кривичног дела, значајни су и трагови бора коже на прегибу шаке или лакта, који још ако имају неке ожиљке и оштећења, могу бити јака индиција која говори у прилог оправданости сумње да је извршилац лице које има такве трагове на својој кожи.

Овакви трагови могу се наћи на земљи (глини), свеже обојеним предметима (клуба у парку), омекшаном асфалту, свежем бетону или на прашњавим површинама терена на којем је дошло до борбе између жртве и разбојника. Поред тога, значајне су и друге карактеристике шаке, нпр. величина шаке и прстију, дебљина прстију и њихов међусобни однос по дужини, а нарочито ако се ради о атипичном односу који се може јавити код неких лица где имају једнаке дужине кажипрста и средњег прста или средњег прста и прстењака или нека друга одступања.

б) Трагови стопала и начин хода учиниоца кривичног дела такође могу бити од значаја за осветљење кривичног учиниоца овог дела. На путу доласка, боравка или одласка са лица места или на месту на коме је дошло до борбе између жртве и разбојника остају трагови стопала и хода разбојника. Трагови стопала могу бити: површински, рељефни, појединачни који су међусобно просторно неповезани, узастопни трагови левог и десног стопала, и трагови обувеног или босог стопала⁸³³.

Површински трагови се могу фиксирати размерном фотографијом, прецртавањем или фиксирањем неког од метода за изазивање и фиксирање латентних трагова исто као и код трагова папиларних линија. Рељефни трагови се фиксирају мулажирањем. Идентификација разбојника помоћу ових трагова врши се на основу индивидуалних карактеристика стопала или обуће пронађеног трага и директним упоређивањем са стопалом или обућом осумњиченог за извршено разбојништво. Код босог стопала, важан је облик, дужина, ширина стопала, оштећења на табанима и индивидуалност код прстију. Код обувеног стопала за идентификацију битна су разна оштећења на обући, деформације, оправка и слично⁸³⁴.

На основу броја различитих трагова стопала на лицу места, може се утврдити број разбојника који су учествовали у извршењу разбојништва, пол и узраст разбојника,

⁸³³ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињања казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁸³⁴ В. Перић, Облици оперативне дјелатности Службе јавне сигурности, Загреб, 1987. године, стр. 67-89

правац њиховог кретања или начин хода, а што може указати на то која лица од познатих криминалаца могу доћи у обзир као извршиоци разбојничког напада.

в) Трагови возила, односно трагови гума возила представљају врсту трагова који се могу наћи у случајевима када су се разбојници користили возилом за долазак и одлазак са лица места, или за пратњу транспорта новца. На основу трагова возила могуће је утврдити врсту возила од којег траг потиче, правац кретања и идентификовати возило које је траг оставило. Идентификација возила се врши на основу трага гуме пронађеног на лицу места упоређивањем са трагом гума возила за које се сумња да је употребљено од стране разбојника. То је могуће на основу индивидуалне карактеристике, оштећења, која се налазе на гумама точкова, а које точкови остављају на површини пута којим се возило креће⁸³⁵. Кад се утврди да мулажирани траг одговара мулажу трага сумњивог возила по својим оштећенима, положају, месту, димензијама и облику оштећења онда се сматра да је извршена идентификација возила које су разбојници користили.

г) Трагови ватреног оружја такође могу помоћи органима кривичног гоњења код откривања и утврђивања кривице учиниоца кривичног дела разбојништва. Наиме, у случајевима када је разбојништво извршено употребом оружја као средством извршења за застрашивање и савлађивање отпора жртве разбојништва или присутних лица на месту извршења, врло је важно још при обезбеђењу лица места и вршењу увиђаја поклонити посебну пажњу обезбеђењу следећих трагова: оружја, испаленом зрну, чаури, траговима пуцања на лешу, рањеном лицу, одећи ових лица, траговима пуцања на зидовима и предметима⁸³⁶.

На основу пронађених трагова ватреног оружја могу се расветлити разне околности пријављеног разбојништва и под одређеним условима идентификовати извршилац кривичног дела⁸³⁷. Код извршеног разбојништва уз употребу ватреног оружја могуће је наћи разне трагове као на пример:

- 1) трагове настале од удара зрна кад се оно на својој путањи судари са неким предметом или одећом и телом жртве,
- 2) трагове на чаури и зрну изражене у разним деформацијама, огреботинама, утисцима и сл., које оружје оставља на испаленом зрну и чаури. Особени знакови на чаури могу да настану од удара игле, лежишта метка, чела затварача и избацача и

⁸³⁵ К. Хорват, Оружане пљачке у Загребу, Приручник, Загреб, број 6/1980. године, стр. 564-575

⁸³⁶ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казног дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁸³⁷ Б.Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 11/2002. године, стр.97-101

3) трагове барута и барутних гасова који се могу наћи на самом оружју, разним предметима који су били у близини уста цеви кад је разбојник пуцао, на одећи и телу жртве и на руци и одећи разбојника⁸³⁸.

На основу трагова произведених ударом испаленог зрна може се утврдити правац из којег је учинилац дела пуцао, као и место на коме се налазио. То место може омогућити проналазак других трагова које је разбојник морао оставити на њему или омогућити навођење дресираних службених пса на траг који је сигурно оставио разбојник. Трагови пронађени на зрну или чаури омогућују да се тачно утврди из којег оружја је метак испален, а тиме и да се усмери оперативна активност у правцу проналажења таквог оружја, које ако се пронађе омогућава идентификацију оружја из којег је метак испален, а тиме и доказ да лице које је поседовало то оружје је највероватније извршилац разбојништва.

На основу барутних честица које при испалењу метка остају на руци лица које је пуцало, могуће је утврдити да ли је то лице пуцало из оружја, а што ће послужити као јака индиција да је то лице учинилац разбојништва. Наиме методама парафинске рукавице могуће је утврдити да ли на руци осумњиченог има честица барутних гасова који се на парафинској рукавици могу манифестовати у виду карактеристичних плаво обојених тачака. Међутим овде се мора имати у виду да се могу слични трагови појавити и у случају ако је на руци било неких других једињења као на пример вештачко ђубре, чађ, трагови од пепела, дувана и сл. Ради тога је најсигурније извршити вештачење методом неутронске активационе анализе којом се непобитно може утврдити и најмање присуство баријума и антимона, а који су главни састојци у каписли метка и остају као траг на руци која је пуцала. Осим тога овом методом је могуће утврдити и којом врстом муниције је пуцано⁸³⁹.

д) Биолошки трагови који се утврђују применом ДНК анализе могу да послуже за идентификацију лица (извршиоца кривичних дела) на основу утврђивања ДНК профила (тј. на основу такозване генетске шифре добијене из биолошког материјала). Ради се, заправо, о једној од најновијих метода криминалистичке идентификације учинилаца кривичних дела у случајевима када оставе неки биолошки траг на лицу места. У светским оквирима она се примењује око петнаестак година, с тим да је у нашој пракси заступљена свега неколико година⁸⁴⁰. У нашој криминалистичкој пракси ДНК анализа вршена је успешно углавном код појединих тежих случајева разбојништва и разбојничке крађе, као и кривичних дела убиства⁸⁴¹.

Средином и крајем деведесетих година двадесетог века почеле су се у појединим развијеним државама формирати компјутерске базе података ДНК профила

⁸³⁸ Ј. Шипрага, Методика откривања и разјашњења кривичних дела, оп. цит. стр. 137.

⁸³⁹ Ј. Шипрага, Методика откривања и разјашњења кривичних дела, ибид, стр. 138.

⁸⁴⁰ Т. Колер Грегорић, Форензична примјена анализе ДНА у кривичноправном саставу, Полимери, Загреб, број 3/1996. године, стр.67-82

⁸⁴¹ Л. Јонеску, Комплексно судскомедицинско вјештачење и криминалистика, Избор, Загреб, број 2-3/1984. године, стр.192-199

учиниоца кривичних дела са циљем да се још више повећа ефикасност нове методе. Све базе података ДНК профила састоје се из два основна дела. То су :

- 1) базе неидентификованих ДНК профила - базе података ДНК профила добијених из биолошких материјала (трагова) пронађених и фиксираних на лицу места извршења кривичних дела (односно и од неидентификованих лешева) и
- 2) базе података познатих донатора ⁸⁴² - лица чији се ДНК профили упоређују са пронађеним неидентификованим траговима. Овакве ДНК базе - базе познатих донатора се могу јавити у два основна облика и то као : а) базе ДНК профила осумњичених лица за тешка кривична дела и б) базе ДНК профила осуђених лица при чему се овде могу разликовати базе са подацима за лица која су осуђена само за одређена кривична дела, или пак на одређене казне затвора ⁸⁴³.

С обзиром на осетљивост материје, постоји тенденција да се узимање узорака за ДНК вештачење и унос података у компјутерске базе детаљно регулише законом (најчешће законима о кривичном поступку, или у полицијским законима) ⁸⁴⁴. Имајући у виду наш правни систем континенталног типа и потребу заштите људских права, ова би материја требала да буде регулисана Законом о кривичном поступку. Овлашћења за давање наредбе принудног узимања узорака за ДНК анализу требало би да имају јавни тужилац (или специјални тужилац за организовани криминал) или истражни судија и то искључиво ради доказивања извршења кривичног дела. Органи унутрашњих послова би могли да нареду узимање узорака за анализу једино када осумњичени добровољно пристане на тестирање ⁸⁴⁵.

⁸⁴² Поједини аутори намерно употребљавају неодређени израз донатор или познати донатор зато што је категорија ових лица чији је идентитет познат веома различита од државе до државе. На пример Тасу, Paul E., Morgan, Vincent, Big Brother and His Science Kit, DNA Databases for 21 Century Crime Control, Journal of Criminal Law Criminology, Winter 2000, Vol. 90 Issue 2, str. 635.

⁸⁴³ Коришћење ДНК базе се у принципу прилагођава актуелној криминалној ситуацији која постоји у конкретној држави. На пример у Кини се наводи као највећи проблем илегална трговина деце. На основу полицијских статистика криминалитета у току 1999.год. је отето или нестало 1662 деце. Додатни проблеми у доказивању ових кривичних дела је и због тога што се лични опис деце рапидно мења у првим годинама живота, а на другој страни она нису у стању да увек препознају своје праве родитеље. Решавање овог проблема је био један од главних разлога за увођење компјутерске базе ДНК профила у Кини. У базу су унети ДНК профили родитеља нестале деце, као и деце за коју је постојала сумња да су отета или није било сигурно њихово порекло. Од 01. фебруара 2000. године до 30. јуна исте године у бази су компарирани ДНК профили 6880 родитеља и 37498 отете деце. Помоћу ДНК компарације успело је да се за 418 деце утврде прави родитељи.

⁸⁴⁴ На пример по Француском закону ДНК профили осумњичених лица могу да се упореде са другим у базу унетим ДНК профилима, али несмеју да се инкорпорирају у базу података. Узорци биолошких материјала који су прибављени са лица места чувају се 40 година након анализе. Исто важи и за узорке прибављене од осуђених лица с тим да је ограничено до њиховог осамдесетог рођендана. За разлику од њих отисци прстију у дактилоскопским базама могу да се чувају само 25 година.

⁸⁴⁵ Б. Симоновић, Криминалистика, Крагујевац, 2003. године, стр. 574

Криминалистичке методе идентификације на основу утврђивања ДНК профила пружају изванредне могућности у откривању и доказивању кривичних дела. Њиховим увођењем у судску праксу отворено је ново поглавље савремене криминалистике. Међутим стручна јавност не би смела да изгуби из вида домете, границе и ограничења ових метода. Опасности контаминације биолошког материјала као и доказивање релевантности између трага и кривичног дела представљају озбиљне изазове које органи унутрашњих послова, тужилаштво, суд, научна јавност морају да имају на уму.

6. ПРИМЕНА ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ ТЕХНИКА

Но, у поступку разрешења и расветљавања кривичних дела разбојништва и кривице њихових учинилаца потребно је користити и друге, посебне истражне технике међу којима се посебно издвајају:

- 1) аудиобалистичко вештачење,
- 2) фото робот,
- 3) предочавање ради препознавања,
- 4) израда психолошког профила учиниоца и
- 5) компјутерска збирка трагова.

а) Аудио балистичко вештачење⁸⁴⁶ се јавља као корисна истражна техника у разјашњењу кривичног дела разбојништва посебно у случајевима када је дело извршено употребом ватреног оружја. Наиме, конкретна пракса нам пружа обиље примера употребе насиља које се испољава не само у кућама, већ што је много опасније и на јавним местима при вршењу имовинских кривичних дела. Насиље се понекада испољава физичком силом, али много чешће уз употребу оружја - хладног или ватреног. Од тог оружја страдају жртве извршења кривичних дела и недужни људи, било да су задобили лаке или тешке телесне повреде (обичне или опасне по живот), а у великом броју случајева сам чин насиља се завршава и убиством неког лица као најтежом последицом. Као што смо у раду већ навели највећи број кривичних дела разбојништва у нашој земљи извршен је употребом физичке силе и употребом ватреног оружја, најчешће пиштоља⁸⁴⁷.

⁸⁴⁶ М. Бошковић, Криминалистика методика 1, оп.цит. стр.124-127

⁸⁴⁷ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

Припадници полиције⁸⁴⁸, заједно са правосудним органима - јавна тужилаштва и судови су у сталној борби са извршиоцима најтежих кривичних дела, и покушају да извршиоце приведу у законито спроведеном поступку пред правосудне органе који треба да утврде њихову кривичну одговорност, и да након тога кривично одговорне учиниоце тих најтежих, као и свих осталих кривичних дела стигне заслужена казна. У тој борби припадници органа унутрашњих послова и правосудни органи морају да показују иницијативу, да имају бар основна сазнања о развоју савремене науке и технике да би могли у предкривичном и кривичном поступку да поставе конкретне задатке лицима која им помажу у расветљавању тих кривичних дела. У расветљавању кривичних дела са елементима насиља скоро незаобилазан доказ су разна вештачења, а међу њима и балистичка вештачења⁸⁴⁹.

Вештачење је једна од истражних радњи предвиђених у важећем Законику о кривичном поступку у чл. 251. ст. 8. Одређује се кад за утврђивање или оцену неке важне околности и чињенице треба прихватити налаз и мишљење од лица које располаже потребним стручним знањем. Међу бројним вештачењима која се врше код кривичних дела са елементима насиља - која су по правилу врло тешка, односно најтежа кривична дела, међу које спада и разбојништво, скоро незаобилазна врста вештачења су балистичка вештачења.

Ова вештачења⁸⁵⁰ се примењују самостално, али и у садејству са судско медицинским вештачењем, посебно у случајевима када су као средство извршења кривичног дела коришћени различити типови ватреног оружја или експлозивна средства. На овај се начин добија одговор на питање, поред осталог да ли се у конкретном случају ради о: убиству, самоубиству или задесу; да ли је настала повреда нанета ватреним оружјем; која је улазна а која излазна рана, ако постоји излазна рана; које је непосредни узрок смрти и сл.⁸⁵¹.

Код кривичних дела извршених ватреним оружјем појављују се трагови који потичу од самог ватреног оружја - балистички или основни трагови: трагови пројектила цеви, ударне игле, чела затварача, извлакача, избацача, оквира, лежишта метка, барутних гасова, барутних честица и пламена; као и трагови који не потичу од ватреног оружја - пратећи или помоћни трагови: биолошки трагови, трагови папиларних линија и др.⁸⁵².

Балистика је наука која се бави проучавањем кретања пројектила у цеви оружја и по његовом напуштању летом до циља. У оквиру ње се разликује : а) унутрашња и б) спољна балистика.

⁸⁴⁸ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништава, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁸⁴⁹ М. Сингер, Разбојништво и разбојничка крађа, Приручник, Загреб, број 1/1981. године, стр.32-47

⁸⁵⁰ Ж. Алексић, Криминалистика, Београд 1987. године, стр. 75

⁸⁵¹ З. Јовановић, М. Бошковић, Д. Лакчевић, Криминалистичка балистика, Београд 1984. године, стр. 13

⁸⁵² З. Јовановић, М. Бошковић, Д. Лакчевић, Криминалистичка балистика, оп. цит. стр. 24

Унутрашња балистика проучава феномене везане за остварење кретања пројектила кроз цев оружја до њеног напуштања уста цеви. Јасно је да је она сама по себи веома наслоњена на технологију израде барута у смислу хемијског састава и геометрије са становишта њиховог утицаја на брзину и начин сагоревања у условима барутне коморе (затворено) до тренутка остварења притиска потребног за урезивање водећег прстена и почетка кретања пројектила кроз цев оружја. Од тог тренутка она ангажује неколико фундаменталних наука као што су: гасодинамика, термодинамика, таласно кретање, сагоревање итд.⁸⁵³.

Спољна балистика⁸⁵⁴ се бави летом пројектила кроз ваздух од напуштања уста цеви оружја до циља. Такође обухвата неколико основних грана физике и то: аеродинамику и гасодинамику, метеорологију и термодинамику. Ова наука је мењала свој опис веома много у задњих седамдесетак година а нарочито у задњих двадесет година појавом рачунара који су отворили велика врата нумеричким методама и математици у најширем смислу. Данас врло успешно ултрабрзим камерама меримо процесе чије време трајања се мери микросекундама, ренгенским зрацима и посебним ТВ системима. У посебним цевима снимамо развијање фронта пламена у барутној комори итд. Развијена је посебна област за врло специфична мерења за потребе једне и друге балистике. За посебне типове оружја мери се и анализира бука у околини оружја⁸⁵⁵.

Захваљујући развоју технологије већ десетак година своје место у науци и пракси добија једна нова грана балистике⁸⁵⁶: прелазна балистика које се бави проблемима кретања пројектила од непосредног напуштања уста цеви до његовог уласка у тзв. здраву струју тј. кретање пројектила кроз облак барутних гасова који неко време иду испред њега. То је најкомпликованија динамичко - гасодинамичка појава веома тешка за описивање и за сада се успешно описује инжињерским полуемпиријским методама баш захваљујући квалитеним мерењима.

Тако криминалистичка балистика⁸⁵⁷ у најширем смислу проучава, изналази и усавршава најподеснија научно техничка средства и методе у циљу проналажења и обезбеђења материјалних доказа, у циљу решавања и расветљавања кривичних дела извршених ватреним оружјем, а у ужем смислу криминалистичка балистика обухвата грану криминалистичке технике које се бави проналажењем и усавршавањем најпогоднијих научних и техничких средстава, метода и поступака у циљу проналажења, обезбеђења и извођења материјалних доказа којима се доприноси разрешењу кривичних дела извршених ватреним оружјем⁸⁵⁸.

⁸⁵³ Р. Стојадиновић, Трагови употребе ватреног оружја, Приручник, Загреб, број 6/1985. године, стр.596-602

⁸⁵⁴ К. Јовановић, Криминалистика техника, Земун, 1977. године, стр.51-59

⁸⁵⁵ Д. Обрадовић, З. Суботић, Аудио балистичко вештачење код кривичних дела са елементима насиља, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 328

⁸⁵⁶ Р. Стојадиновић, Ватрено оружје и трагови његовог дјеловања, Приручник, Загреб, број 5/1989. године, стр.478-489

⁸⁵⁷ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништава, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁸⁵⁸ З. Јовановић, М. Бошковећ, Д. Лакчевић, Криминалистичка балистика, оп. цит. стр. 16

Аудио балистичким вештачењем⁸⁵⁹, може се уз одговарајуће претпоставке да постоји адекватно снимљен аудио запис недвосмислено утврдити оно што се не може утврдити уобичајеним балистичким вештачењем, а то је: из колико је врста ватреног оружја пуцано; колико је из које врсте ватреног оружја испалено метака; из ког ватреног оружја је прво пуцано; редослед пуцања са временским дистанцама, а што све може бити изузетно значајно приликом откривања ватреног оружја са којим је неко кривично дело извршено, власника тог оружја односно откривање осумњиченог лица за извршење неког кривичног дела. А након тога за покретање и вођење кривичног поступка против тог лица због извршеног било ког кривичног дела са елементима насиља⁸⁶⁰.

Према подацима Секретаријата унутрашњих послова у Београду од укупно 1077 пријављених кривичних дела разбојништва у току 1994. године, у 264 случаја је употребљено ватрено оружје, што износи око 24,5 % или једну четвртину од укупног броја извршених разбојништва у тој години је извршено уз употребу ватреног оружја. У 1995. години од 960 пријављених разбојништва у 256 случајева је употребљено ватрено оружје, што износи 26,6 % или нешто преко једне четвртине⁸⁶¹. Овако висок проценат употребе ватреног оружја приликом извршења имовинских кривичних дела, указује на чињеницу да разбојништво, као деликт насиља из користољубља, у новије време одликује висок интезитет употребљене силе, све чешће nanoшење тешких телесних повреда и смртних последица, и изузетан степен дрскости, безобзирности и перфидности у начину извршења⁸⁶².

Оружана разбојништва која по својој правној квалификацији, најчешће спадају у тешке случајеве разбојништва и разбојничке крађе, карактеришу се групним начином извршења (групе, банде) и може се констатовати да представљају почетне појаве гангстеризма, које и карактерише испољена дрскост, лукавство и сналажљивост њихових учиниоца, како у организовању, тако и непосредно у остваривању разбојничког напада, што опет све указује на степен њихове професионалности и специјалности за вршење ових кривичних дела⁸⁶³.

б) Будући да се разбојништво састоји у непосредном нападу, дакле контакту, учиниоца кривичног дела приликом примене принуде (у виду силе или квалификоване претње) према оштећеном лицу, то је логично да у поступку разјашњења овог кривичног дела посебну улогу и значај има и примена посебне истражне технике у виду фото робота.

⁸⁵⁹ С. Гвоздић, Сузбијање разбојништава, Загреб, 1979. године, стр.98-126

⁸⁶⁰ З. Дујмовић, Имовинска криминалистика, Загреб, 1995. године, стр.117-125

⁸⁶¹ Б.Бановић, С.Крушић, Неки кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва, Безбедност, Београд, број 4/1996. године стр. 442

⁸⁶² М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистичка методика, Београд, 1995. године, стр. 125

⁸⁶³ М. Бошковић, Криминалистичка методика 1, оп.цит. стр. 129

Наиме, трагајући за новим и ефикаснијим средствима идентификације људи у криминалистици, је тако 1952. године (П. Шабо)⁸⁶⁴ развио нови поступак, који је две године касније назвао фото-роботом. Тај се поступак састојао у томе да се у низу фотографија комбинују три дела лица: чело, коса и обрве; очи и нос; уста и брада и увећани пројектују преко посебног апарата у епидијаскопу на један екран и тако реконструира претпостављена личност сумњиве особе. Наиме, применом ове технике се са комбинацијом коју чине: 169 чеља са косом, 81 пар очију, 70 носева, 86 устају, 64 браде и контура образа и много различитих покривала за главу, наочаре, бркова и брада може остварити укупно 5. 400 000 000 различитих лица. То је успело британском инжињеру Жак Панри (Jacques Penry) 1979. године у сарадњи са удружењем Џон Вендингтон, када је израдио фото фит сличан Шабовом фото роботу. Тим се поступком уместо цртежа користе праве фотографије, па се тако може одмах добити реалистичан портрет. На тај начин се елиминише субјективна страна уметничке интерпретације⁸⁶⁵.

У нашој земљи се фото робот користи у криминалистичкој пракси у случајевима извршења тежих кривичних дела где је оштећени или неко од сведока видео лице извршиоца кривичног дела. Фото робот на основу описа оштећеног или сведока сачињавају стручна лица органа унутрашњих послова. Углавном се фото робот сачињава код кривичних дела: разбојништва, разбојничких крађа, изнуда и других насилних деликата.

в) Предочавање ради препознавања је такође корисна посебна истражна техника за откривање учиниоца кривичног дела разбојништва, тим пре јер се учинилац дела и оштећени често налазе у непосредном контакту приликом одузимања имовинске користи. Наиме, предочавање ради препознавања је оперативна тактичка техничка или истражна радња којом се субјекту идентификације (по правилу оштећеном или сведоку) презентира више истоврсних и међусобно сличних објеката идентификације, како би међу њима (евентуално) препознао онај који је раније опажао и који је у вези са извршеним кривичним делом⁸⁶⁶.

Препознавање лица (ствари и осталих тражених објеката идентификације) је сложен психолошки, али и криминалистичко тактички процес који се састоји из неколико фаза⁸⁶⁷.

Тако прву фазу сачињава опажање извршиоца кривичног дела и памћење његовог изгледа (аперцептивна фаза)⁸⁶⁸.

⁸⁶⁴ К. Хорват, Методи и средства у идентификацији учинилаца кривичних дела, Безбедност, Београд, број 1/1987. године, стр. 69

⁸⁶⁵ К. Хорват, Методи и средства у идентификацији учинилаца кривичних дела, ибид, стр. 69-73

⁸⁶⁶ Б. Симоновић, Предочавање ради препознавања (судско психолошки и криминалистичко тактички аспекти), Безбедност, Београд, број 3/99. године, стр. 492

⁸⁶⁷ Ц. Едрих, Разбојнички препади - мјере за њихово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1960. године, стр. 21.29

⁸⁶⁸ З. Миловановић, Психолошки аспекти препознавања лица у кривичном поступку, Анали правног факултета у Београду, Београд, број 1-4/1983. године, стр. 508-517

Друга фаза се састоји из способности оштећеног да опише запамћене слике извршиоца кривичног дела (репродуктивна фаза)⁸⁶⁹. Стога се ради добијања прецизног исказа оштећени или сведок очевидац више пута саслушава у погледу личног описа извршиоца кривичног дела и то од стране различитих субјеката. Први пут се од оштећеног или сведока прибавља лични опис извршиоца кривичног дела пред органима унутрашњих послова. На основу њега се трага за извршиоцем и проналази осумњичени. Након извесног времена (које може бити дуже или краће), кад се пронађе осумњичени, непосредно пред организовање процеса изборне идентификације, од сведока се поново тражи да опише извршиоца кога је опажао у време кривичног дела. Овај опис извршиоца прибавља по правилу истражни судија. Након завршеног поступка изборног предочавања ради препознавања сведок се поново саслушава о елементима на основу којих је извршио идентификацију⁸⁷⁰.

Трећа фаза се састоји у способности препознавања извршиоца кривичног дела (фаза рекогниције). И она је веома сложена, јер у њој сведок треба прво да упореди слику извршиоца коју има у свести са ликовима предочених лица. Након тога треба да се изјасни да ли се међу предоченим лицима налази извршилац кривичног дела и да покаже на њега⁸⁷¹.

Судски психолози⁸⁷² истичу да се у стању страха, услед опасности по живот пажња сведока фокусира на битне детаље који су у вези са овом ситуацијом, а да се периферне појединости уопште не опажају. Аутори указују на значај феномена "фокусирања пажње на уперено оружје" (weapon focus). Жртве неретко у тим ситуацијама сву пажњу дискретно усмеравају према упереном оружју, а тек индиректно према криминалцу који га држи.⁸⁷³ Експериментално је утврђено да у ситуацији у којој је напад извршен без оружја, жртве су касније са 49 процента тачности препознале нападаче⁸⁷⁴. Међутим уколико су држали уперено оружје, проценат тачног препознавања нападача је био само 33 процента⁸⁷⁵.

На опажање и запамћивање ликова негативно утичу и брзина одвијања догађаја и недостатак времена за пажљиво посматрање нападача. Проблем је и у томе што се у ситуацијама које су набијене агресијом, сведоци и оштећени греше у процени

⁸⁶⁹ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

⁸⁷⁰ Б. Симоновић, Прибављање и оцена исказа пред полицијом и на суду, Крагујевац 1997. године, стр. 32-41

⁸⁷¹ Поједини судски психолози указују да се способност опажања и запамћивања догађаја и ликова међусобно разликује, тако да посебно изучавају опажање ликова и опажање догађаја који су од кривично правног значаја. (Р. Ainsworth, Psychology, Law and Eyewitness Testimony, New York, 1998. године, стр. 35)

⁸⁷² В. Водинелић, Доказивање – једини пут утврђивања спорних чињеница у кривичном поступку, Наша законитост, Загреб, број 11-12/1978. године, стр. 349-361

⁸⁷³ J. Eisenberg, Visuelle und auditive Gegenüberstellung im Strafverfahren, Kriminalistik, 7/1995. године, стр. 460

⁸⁷⁴ О. Ајгенбрант, Сувремени појавни облици разбојништва и њихово сузбијање, Избор, Загреб, број 1/1964. године, стр.44-52

⁸⁷⁵ I. Wiener, A. Hess, Handbook of Forensic Psychology, New York, 1998. године, стр. 40

трајања временских интервала и то тако што прецењују дужину трајања догађаја.⁸⁷⁶ Тако да када судија пита оштећеног или сведока колико је дуго посматрао нападача, како би проценио да ли је имао довољно времена за уочавање лика, може се десити да он прецени дужину трајања временског интервала, на основу чега ће судија погрешно да донесе закључак да је сведок или оштећени имао довољно времена да запази и запамти лик извршиоца⁸⁷⁷.

У пракси се стога јавља као значајно питање на који начин се може помоћи сведоку или оштећеном да обнови своје сећање у погледу изгледа извршиоца⁸⁷⁸. Стога неки криминалисти предлажу да се у припреми пред предочавање користи фото робот или нека друга метода визуелизације лика извршиоца нпр. фото фит, индетикит, компјутерско моделирање лика особе на основу узорака појединих делова људског лица и различитим методама њиховог уклапања у целину на основу описа сведока⁸⁷⁹ како би сведок описујући изглед извршиоца обновио његов лик (односно) поједине црте лика у своме сећању. Овако формиран цртеж се у пракси користи и у потрази за непознатим криминалцима.

У пракси се разликује више врста предочавања ради препознавања. Најчешће се примењује класично или симултано предочавање ради препознавања. Оно заправо представља поступак у коме се једном лицу (оштећеном или сведоку) предочава истовремено више особа (или пак других објеката идентификације) које се налазе у врсти за предочавање, након чега он треба да се изјасни да ли је међу предоченим лицима препознао лице које је раније описао као извршиоца кривичног дела⁸⁸⁰.

Предочавање увек мора бити изборно, тј. увек се предочава окривљени, односно осумњичени (или ствар код предочавања предмета) истовремено између више сличних лица односно ствари исте врсте. Број лица која треба предочавати заједно са окривљеним је ограничен симултаним капацитетом сведока (његовом способношћу да истовремено уочава више објеката). Овај број је индивидуалан за сваког сведока и када је у питању одрастао сведок, распон у предочавању броја особа не би требало да буде мањи од пет ни већи од осам⁸⁸¹.

О извршеном препознавању⁸⁸² сачињава се записник. Записник о предочавању ради препознавања треба да садржи поред уобичајених чињеница и све релевантне податке који се тичу припреме, организације, услова у којима је спроведена радња, примењеног тактичког начина предочавања, самог тока њеног одвијања, резултата

⁸⁷⁶ J. Eisenberg, Visuelle und auditive Gegenüberstellung im Strafverfahren, Kriminalistik, 7/1995. године, стр. 461

⁸⁷⁷ З. Росо, Информативни разговор и интервју, Загреб, 1995. године, стр.98-125

⁸⁷⁸ Б. Симоновић, Прибављање и оцена исказа пред полицијом и на суду, оп.цит. стр. 41.

⁸⁷⁹ Ж. Алексић, З. Миловановић, Лексикон криминалистике, Београд, 1993.године, стр.34-36

⁸⁸⁰ З. Дујмовић, Ј. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Протек времена од почињења казненог дјела разбојништва до откривања идентитета починитеља од стране полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2001. године, стр. 21-30

⁸⁸¹ З. Миловановић, Препознавање особа, Безбедност, Београд, број 7-8/1990. године, стр 74

⁸⁸²К. Хорват, Методи и средства у идентификацији учинилаца кривичних дела, Безбедност, Београд, број 1/1987. године, стр. 64

и понашања учесника. Из записника се мора видети да ли сведок од раније познаје осумњиченог, да ли му је раније показиван он или његова фотографија.

У записнику треба навести број и начин избора особа које су предочене, податке о њиховом физичком изгледу. Записник треба да садржи и податке које је субјекат препознавања навео о личном опису које је видео на месту извршења кривичног дела, као и обележја на основу којих је извршио препознавање у току спровођења радње⁸⁸³. Записник треба да садржи и евентуалне примедбе које су изнели учесници препознавања. Неопходно је у току спровођења радње начинити и фотографију лица која се предочавају и приложити је уз записник о предочавању као његов саставни део⁸⁸⁴.

Доказ добијен препознавањем⁸⁸⁵ (који је коректно спроведен у складу са правилима криминалистике и одредбама кривичног процесног права) у најбољем случају може да има карактер само индицијалног доказа. Препознавање окривљеног од стране сведока има карактер индицијалног доказа са правном вредношћу. Није само орјентационо елиминациона индиција, већ представља посредни доказ. Пошто је у питању посредни, то јест индицијални доказ, он као такав никад не може да буде довољан да се само на основу њега донесе осуђујућа пресуда против неког лица.

г) Израда психолошког профила учиниоца кривичног дела представља истражну технику која се показала нарочито корисном у поступку откривања учиниоца кривичног дела разбојништва у великом броју случајева⁸⁸⁶.

За разлику од форензичке психологије која има улогу да за суд пружи процену личности појединца у вези са његовим криминалним деловањем, област израде психолошког профила извршиоца кривичног дела⁸⁸⁷ представља стручне активности које имају за циљ да криминалистичким службама обезбеде релевантне информације о типу појединца који је починио злочин, односно који је извршио кривично дело⁸⁸⁸. Другим речима, психолог који учествује у криминалистичкој обради покушава да на основу начина извршења кривичног дела доноси закључке о карактеристикама извршиоца⁸⁸⁹.

⁸⁸³ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, ибид, 18-23

⁸⁸⁴ Н. Artkamper, Gegenuberstellungen - Erkenntniwguelle mit Kautelen, str. 650; Merten-Schwarz-Walser, Wiedererkennungsverfahren, Kriminalistik, 6/1998. године, стр. 428

⁸⁸⁵ Р. Ainsworth, Psychology, Law and Eyewitness Testimony, New York, 1998. године, стр. 77-78

⁸⁸⁶ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁸⁸⁷ У страниј литератури срећу се следећи називи ове области рада: offender profiling, psychological assessment in criminal investigation, criminal profiling, crime scene analysis.

⁸⁸⁸ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁸⁸⁹ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 2-3/2003. године, стр. 138-145

Реч је, дакле, о психолошким траговима који се у литератури називају "криминалним сенкама" (Дејвид Кантер) управо због тога што потичу од радњи извршиоца кривичног дела који се скоро увек труде да остану неоткривени.⁸⁹⁰ Уколико смо у стању да тумачимо и психолошке трагове у вези са извршењем кривичног дела, бићемо у могућности да сазнамо нешто више о личности извршиоца, а то су често врло драгоцене информације. У том смислу у полицијама развијених земаља ангажована су стручна лица - психолози, чија је улога да на основу понашања извршиоца на месту криминалног догађаја дају процену његове личности⁸⁹¹.

Постоје одређена кривична дела подеснија за ову врсту стручне процене јер се на основу научних метода могу доносити закључци о врсти патологије извршиоца. У стручној литератури обично се наводе следеће области криминала које су подложне психолошкој процени: оружана разбојништва, кривична дела убиства укључујући квалификоване облике (посебно оне извршене из патолошких побуда), силовања, подметање пожара итд.⁸⁹² Дакле, профил извршиоца представља облик стручног извештаја психолога који је настао на основу бихејвиоларне⁸⁹³ анализе криминалистичког догађаја и који садржи вероватне податке о личности извршиоца.

До основних сазнања неопходних за психолошку процену у криминалистичкој обради, долази се на основу следећих активности психолога: емпиријска истраживања података о извршеним кривичним делима и карактеристикама извршиоца, интервју са осуђеним лицима односно извршиоцима и учешће у раду криминалистичке полиције и сарадња са оперативним радницима. Када се подаци о начину извршења већег броја кривичних дела и одговарајући подаци о личности извршиоца применом савремених математичко - статистичких метода доведу у везу, психолог је у могућности да на основу података о начину извршења кривичног дела пружи информације о личности извршиоца за којим се трага⁸⁹⁴.

На основу таквих информација оперативни радници органа унутрашњих послова су у могућности да фокусирају криминалистичку обраду, изврше елиминацију осумњичених и побољшају ефекат информативних разговора и саслушања чиме се испуњава начело економичности, штеде финансијска средства и побољшавају односи са јавношћу⁸⁹⁵.

⁸⁹⁰ Canter D., *Criminal Shadows - Inside the Mind of the Serial Killer*, London, Harper Colins Publishers, 1994. године, стр.78-92

⁸⁹¹ P. Ainsworth, *Offender profiling and Crime Analysis*, London Willan publishing, 2001. године, стр.113-132

⁸⁹² Д. Коларевић, *Израда психолошког профила извршиоца кривичног дела*, Безбедност, Београд, број 6/2002. године, стр. 890

⁸⁹³ Behavior на енглеском језику значи понашање.

⁸⁹⁴ Д. Коларевић, *Израда психолошког профила извршиоца кривичног дела*, Безбедност, Београд, број 6/2002. године, стр. 890-892

⁸⁹⁵ Ј. Тулези, *Приступ проблему разбојништава*, Полиција и сигурност, Загреб, број4-6/2002. године, стр. 330-338

У оквиру Министарства унутрашњих послова Републике Србије у Управи за борбу против организованог криминалитета, већ се користи услуга психолога приликом израде профила извршилаца кривичних дела. Ово стручно лице уз коришћење савремених сазнања врши неопходна емпиријска истраживања, и кроз блиску и непосредну сарадњу са оперативним радницима своја емпиријска сазнања о извршиоцима кривичних дела тестира у практичном раду криминалистичке полиције код расветљавања тежих и сложенијих кривичних дела⁸⁹⁶ (где свакако спадају дела разбојништва)⁸⁹⁷.

д) Последња истражна техника која се нарочито показује корисном у расветљењу и разрешењу кривичног дела разбојништва јесте коришћење компјутерске збирке трагова. Приликом истраживања кривичног дела разбојништва, као и других тежих кривичних дела постоји основна потреба установљавања релације између одређених лица или ствари и догађаја о коме се ради, а на темељу трагова кривичног дела⁸⁹⁸.

Компјутеризовано вођење збирки одређених трагова омогућава брзу идентификацију непознатих учинилаца, или стварање круга осумњичених, односно брзу обраду свих расположивих података, повезивање нових кривичних дела са већ евидентираним деликтима, регистрацију и класификацију (ново) прикупљених и откривених трагова, те њихову промтну компарацију са траговима који су похрањени у електронским збиркама односно евиденцијама⁸⁹⁹.

У криминалистичкој литератури⁹⁰⁰ се истиче да је данас око једна трећина патролних возила полиције у технолошко развијеним земљама, опремљена лап-топ компјутерима, што омогућава директан приступ електронски устројеним базама информацијама типа MOS⁹⁰¹, AFIS⁹⁰², WAFIS⁹⁰³, односно базама података о возилима и њиховим власницима, уз могућност дигиталног преноса слике похрањених трагова и већ регистрованих учинилаца, још у току вршења увиђаја на месту догађаја.

⁸⁹⁶ Д. Коларевић, Израда психолошког профила извршиоца кривичног дела, Безбедност, Београд, број 6/2002. године, стр. 894-896

⁸⁹⁷ Ј. Тулези, Приступ проблему разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 4-6/2002. године, стр. 330-338

⁸⁹⁸ R. Belkin, Y. Korukhov, Fundamentals of Criminalistics, Progress Publishers, Moscow, 1986. године, стр. 26-37

⁸⁹⁹ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

⁹⁰⁰ М. Фрај Шулцер, Значај микротрагова за обраду провала и разбојстава, Избор, Загреб, број 3/1966. године, стр. 264-271

⁹⁰¹ Евиденција по начину извршења кривичног дела - modus operandi систем.

⁹⁰² Automated Fingerprint Identification System - електронска збирка отисака прстију, пре свега познатих и непознатих учинилаца кривичних дела, али и жртава деликата, несталих особа и других криминалистички интересантних лица.

⁹⁰³ Waffentifizierungssystem - електронска збирка трагова карактеристичних за ватрено оружје, чијом се компарацијом омогућава идентификација употребљеног ватреног оружја.

Путем електронске везе између преносивог рачунара из возила и централног компјутерског система, могућа је брза идентификација лица која се легитимишу, односно особа чији се идентитет утврђује на лицу места, те прибављање читавог низа релевантних података почев од фотографија одређених лица, кратког описа њихове прошлости, односно раније осуђиваности, склоности ка насиљу или оружју, информације о особеним знацима и томе слично.

Сви класични трагови на бази којих је могућа идентификација предмета (оружја, оруђа, итд.), односно лица, пре свега учиниоца, али и жртве кривичног дела, као и других особа, могу да се прикупљају, региструју, класификују и упоређују на класичне тзв. конвенционалне начине, али и посредством посебних електронских система, којима се пре свега обезбеђује далеко већа брзина обраде релевантних информација, али често и виши степен поузданости у њихово коришћење. То се пре свега односи на:

- 1) идентификацију према отисцима прстију,
- 2) регистрацију и вештачење трагова обуће и
- 3) компарацију и вештачења трагова ватреног оружја.

Основни принцип идентификације се заснива се на компјутерској компарацији трагова који потичу од непознатих лица или предмета, са онима који су претходно већ похрањени у електронским збиркама⁹⁰⁴.

⁹⁰⁴ З. Дујмовић, Љ. Мишкај Тодоровић, А. Буђановац, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003. године, стр. 13-23

Глава осма

КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У КРИМИНАЛИСТИЧКОЈ И СУДСКОЈ ПРАКСИ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Кривична дела разбојништва као врста насилних и често присутних имовинских кривичних дела у структури криминалитета уопште, не само наше, већ и других иностраних земаља, представљају, као што смо видели у претходним излагањима, различите облике насилних напада не само на имовину, већ и на физички и телесни (душевни) интегритет другог лица. Стога је интерес сваке земље, па тако и наше, да сузбије оваква недопуштена, противправна понашања појединаца и група којима се повређују ове заштићене друштвене и личне вредности.

Ради се заправо о нужности да се свим расположивим средствима, па и системом кривичних санкција (у првом реду казни) предупредe, спрече и сузбију сви облици насилног напада на имовину других лица. Овакве појаве нису реликт само прошлости, већ су оне на жалост карактеристичне и за наше друштво на прагу трећег миленијума. Стога се управо предвиђањем кривичних дела против имовине, а у оквиру њих кривичних дела разбојништва у различитим облицима (основни, лакши и тежи облици) тежи за потпуним, квалитетним и ефикасним обезбеђењем ових заштићених добара и вредности.

Стога ћемо у наредним излагањима посебну пажњу посветити анализи обима, динамике и структуре различитих облика и видова повреде и угрожавања имовине других лица, а у оквиру ових кривичних дела посебно ћемо анализирати место кривичног дела разбојништва у динамици и структури, односно обиму имовинског криминалитета уопште у нашој Републици. При томе ћемо анализирати три групе података. То су следећи извори података:

1) статистички подаци Републичког завода за статистику Републике Србије о броју и врсти укупно извршених кривичних дела (односно кривичних дела против имовине) у Републици Србији у посматраном периоду, а у оквиру њих и о тешким кривичним делима против имовине као што су : разбојништво, крађа и тешка крађа,

2) статистички подаци Окружног суда у Београду посебно са аспекта ефикасности кривичног поступка и казнене политике судова за кривична дела разбојништва и више његових облика и видова испољавања и

3) подаци Полицијске управе за град Ниш, Министарства унутрашњих послова Републике Србије који ће нам указати на различите феноменолошке карактеристике различитих облика и видова испољавања кривичних дела разбојништва у криминалистичкој пракси.

2. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У КРИМИНАЛИСТИЧКОЈ ПРАКСИ

1. Испољавање разбојништва у криминалистичкој пракси

Пре него што кренемо на излагање статистичких података о обиму, динамици и структури кривичних дела против имовине, и посебно кривичних дела разбојништва, и на њихово тумачење, изнећемо неколико карактеристичних случајева испољавања кривичног дела разбојништва у криминалистичкој пракси Полицијске управе за град Ниш који су били предмет расветљавања и разрешења последњих година. То су следећи случајеви:

1) КУ 1638/05 - дана 02.06.2005. године око 23,30 часова у Нишу у ул. Делијској поред школског игралишта ОШ "Бранко Миљковић" од стране два НН извршиоца пресретнут је малолетни Г. Д. из Ниша. Том приликом НН извршиоци су му задали неколико удараца у пределу главе и тела, затраживши му новац, и покушавајући том приликом да му одузму новац и мобилни телефон, али је он успео да им се истргне и побегне. Одмах након тога позвао је полицију, након чега је интервентна патрола врло брзо стигла на место извршења догађаја, обавила детаљан разговор са оштећеним, и на основу његовог описа лица и гардеробе у којој су извршиоци били обучени, након неколико сати у том делу града пронађена су два лица која су одговарали опису који су и приведени у просторије СУП-а.

Утврђено је да се ради о старијим малолетницима узраста од 17 година и то М.А. и М.Н. обојица из Ниша који живе у истом делу града као и оштећени. Оштећени Г. Д. у присуству заменика Окружног јавног тужиоца и адвоката осумњичених

препознао је горе наведена лица као извршиоце покушаног кривичног дела разбојништва, о чему је сачињен записник о препознавању лица.

2) КУ 1511/05 - дана 17.05.2005. године око 13,00 часова у Нишу у ул. Ђуке Динић непосредно поред тврђавског зида од стране једног НН извршиоца извршено је кривично дело разбојништва над оштећеним О. Р. из села Горњи Комрен. Исти је наведеног дана кренуо са главне аутобуске станице према центру града, где је у ул. Ђуке Динић пресретнут од стране НН лица ромске националности које је почело да виче на њега говорећи му " Шта носиш, шта имаш код себе", а након тога га песницом ударило у пределу вилице, услед чега је оштећени пао на земљу, а НН лице је наставило да га удара у пределу лица и тела, од чега се он онесвестио. Кад се после краћег времена освестио, видео је да поред њега стоји одбачен његов новчаник, из ког му је био одузет сав новац у износу од око 10 000 динара. Након тога оштећени је пребачен у Клинички болнички центар ради указивања помоћи.

Поступајући по наведеној кривичној пријави оперативни радник са линије рада и вођа сектора на чијем сектору је извршено кривично дело, обавили су разговоре са својим оперативним везама на терену, и после неколико дана дошли су до податка да је могући извршилац кривичног дела лице ромске националности О.Н. из Ниша (стар 22 године) иначе вишеструки повратник у вршењу разних врста кривичних дела. Даном 23.05.2005. године у службеним просторијама СУП-а Ниш у присуству заменика ОЈТ и адвоката осумњиченог О.Н., извршено је препознавање лица од стране оштећеног О. Р. који је препознао осумњиченог О.Н. као извршиоца кривичног дела, о чему је сачињен записник о препознавању лица. Након тога обављен је разговор са осумњиченим О.Н. који је такође у присуству заменика ОЈТ и свог адвоката у потпуности признао и објаснио начин извршења кривичног дела над оштећеним.

3) КУ 28/05 - дана 04.01.2005. године око 03,10 часова на трафици " Игрутиновић " у ул. Булевар Цара Константина б.б. у насељу Суви До извршено је кривично дело разбојништва над оштећеним М. З. из Ниша радником наведене трафике. Истом су пришла два НН лица од којих му је једно затражило лименку сока " Гуаране ", и након што га је он услужио, друго лице је ушло у трафику и задало му је неколико удараца у главу и тело, услед чега је он пао на под, што је то друго лице искористило и из фиоке му одузело пазар у износу од око 5000 динара. Након чега су се оба лица трчећи удаљила у правцу града. Том приликом оштећени М. З. је задобио лаке телесне повреде, и пребачен је на хируршку клинику.

На лице места изашо је истражни судија окружног суда који је са овлашћеним службеним лицима СУП-а Ниш извршио увиђај. Од стране крим. техничара СУП-а Ниш у близини трафике пронађена је лименка сока Гуарана, са које су скинути трагови папиларних линија и исти су били обележени бројевима (1,2,3,4,5,6 и 7). Наведени нађени и фиксирани трагови папиларних линија са лименке даном 05.01.2005. год. упоређени су са подесним траговима папиларних линија са отисцима прстију из монодактилоскопске збирке СУП-а Ниш и том приликом констатовано да трагови који су обележени са бројевима 1,3,4 и 5 представљају

отиске прстију И.Г. из Ниша (старог 30 година) који је 1997. године већ био регистрован као извршилац кривичних дела у СУП-у Ниш.

Дана 06.01.2005. год. позван је И.Г. из Ниша са којим је обављен разговор на околности извршења кривичног дела разбојништва, али је исти то негирао. Након тога у просторијама СУП-а извршено је препознавање лица у присуству заменика ОЈТ и адвоката И.Г., којом приликом је оштећени М. З. као извршиоца препознао И.Г. Након извршеног препознавања И.Г. је признао извршење кривичног дела, и објаснио да је са њим у извршењу дела учествовао и Д.С. такође из Ниша (стар 26 година).

4) КУ 940/05 - дана 30.03.2005. године око 14,00 часова у Нишу у стану у ул. Трг Краља Александра бр. 11/6 над оштећеном А.Е. извршено је кривично дело разбојништва од стране два НН извршиоца. Наведена лица дошли су до врата стана и зазвонили, када је оштећена отворила врата, исти су је одмах на силу угурали у стан при чему јој је један од извршилаца ставио одмах по уласку на уста мајцу коју је носио са собом на уста како не би могла да виче. Угурали су је у дневну собу, захтевавши од ње да им каже где држи новац и злато. Како је она у почетку то одбијала, други извршилац ју је два пута ударио радио транзистором у главу (наневши јој том приликом лаке телесне повреде), након чега им је оштећена предала кључеве од сефа који су били сакривени у полици поред кревета.

Отворивши сеф извршиоци су из њега узели: 5 000 Еура, 2 000 динара, златни накит, ручне сатове, пиштољ и више поштанских картица чиме су оштећеној причинили материјалну штету у износу око 500 000 динара. Након тога оштећеној су везали руке и ноге каблом од телефона који су пре тога искидали, оставили је на кревету тако везану, закључали је у стану, и након тога су напустили стамбену зграду и удаљили се у непознатом правцу. После десетак минута оштећена је успела да се одвеже и позове полицију. По прикупљеним првим сазнањима о извршеном кривичном делу, о томе су преко радио везе обавештене су све патроле на терену.

Након неколико сати приликом обиласка патролног реона око 16,00 часова полицијска патрола је приметила два сумњива лица у кафићу Икс који се налази у Нишу на Тргу Светог Саве. Када су наведена лица видеала полицајце, одмах су ушли у таолет наведеног кафића. То је код полицајаца изазвало још већу сумњу, па су и они одмах пошли са њима, извршили њихово легитимисање и спољашњи преглед над њима и том приликом код њих су пронашли предмете извршења горе наведеног кривичног дела разбојништва: новац (5000 Еура, динаре су у међувремену потрошили у кафићу и за куповину допуна за мобилни) и ручне часовнике, пиштољ и злато које су убацили у водокотлић таолета.

Утврђено је такође да се ради о војницима (који су били у цивилном оделу) који су се налазили на одслужењу редовног војног рока у Нишу Д.Т. из Књажевца и М.Г. из Лесковца (обојица старости 22 године). Након привођења у просторије СУП-а, саслушани су у својству осумњичених у присуству заменика ОЈТ и својих адвоката,

где су у потпуности признали и објаснили начин извршења кривичног дела. Такође су објаснили да су оба двојица били на лечењу у Војној болници почетком марта месеца, и да су тамо од једног војног пензионера (који је такође био на лечењу у војној болници) чули како се хвалио другом пензионеру како је прилично имућан, да живи сам са супругом и да му супруга прима инострану пензију од по неколико хиљада Еура месечно. Из картона супруга оштећене видели су адресу становања, па пошто су пре њега изашли из болнице одлучили су да изврше наведено кривично дело, претпостављајући том приликом да оштећена у свом стану има више новца.

5) КУ 2131/03 - дана 25.10.2003. године око 00,45 часова у викендици у викенд насељу Суводол у Нишу од стране два НН лица маскирана фантомкама и уз употребу ватреног оружја извршено је кривично дело над оштећеним С. И. и његовом невенчаном супругом којом приликом је од њих одузето 2 400 Еура и један мобилни телефон. Наведене ноћи НН извршиоци сачекали су долазак оштећених у своју викендицу. Одмах по њиховом уласку у викендицу, са њима су упали и они са фантомкама на главама и уз претњу пиштољима тражили су од оштећених им дају новац и злато. Пошто је оштећени С.И. то одбијао, рекавши им да нема никакво злато, један од маскираних извршилаца га је ударио рукохватом пиштоља у пределу лица услед чега је он пао и почео да крвари. После задобијене повреде, оштећени је из џепа панталона извадио свежањ новчаница у апоенима од по 100 и 200 Еура (у укупном износу од 2500 евра) и дао им. Такође су од његове невенчане супруге одузели мобилни телефон марке моторола Т-191, затварају их у викендицу претећи им да не изилазе иначе ће их побити, и након тога одлазе у непознатом правцу.

Оперативним радом на терену, и преко оперативних веза дошло се до података да је један од могућих извршиоца горе наведеног кривичног дела Д.Д. из Ниша (стар 20 година). Пошто је од стране окружног истражног судије добијена наредба за претресање стана Д.Д. исто је извршено дана 19.11.2005. год. од стране овлашћених службених лица органа унутрашњих послова у Нишу, и том приликом у стану Д.Д. пронађен је мобилни телефон моторола Т-191 који потиче из извршења кривичног дела. Такође је од Д.Д. одузет и пиштољ марке "Бернадели" калибра 7,65 мм, који исти поседује по одобрењу у легалном поседу, а који је користио при извршењу кривичног дела.

Након обављеног разговора са Д.Д., исти је признао извршење кривичног дела, као и да је са њим у извршењу кривичног дела учествовао Р.Д. такође из Ниша (стар 19 година), као и да је кривично дело организовао и испланирао Ј.С. из Ниша (стар 55 година) иначе лични и кућни пријатељ оштећеног С. И. . Наиме, организатор овог кривичног дела Ј.С. знао је да се оштећени бави препродајом украденог злата и по причи оштећеног исти је требао да има у својој викендици 2 килограма злата које је требао да прода. Такође непосредно пре извршења кривичног дела (те вечери) оштећени је са својом невенчаном супругом био код Ј.С. на кафу и пиће. Одмах након тога што их је испратио, мобилним телефоном позвао је Д.Д. и Р.Д. који су били приправни, и рекао им да је оштећени кренуо на викендицу, као и да је

тренутак да сада изврше оно што су планирали (а да новац од злата поделе на три дела), што су они и учинили.

6) КУ 1706/03 - дана 31.08.2003. године око 02,00 часова у Нишу на трафици која се налази у ул. Бошке Буха б.б. преко пута улаза у пијацу Бошко Буха над радником трафике С.М. извршено је разбојништво од стране три НН лица, од којих је једно било маскирано фантомком на глави а друго је имало навучен качкет преко очију. Кривично дело су извршили на тај начин што је један од њих на шалтеру затражио да купи пиће, у том тренутку је у трафику ушао други маскирани извршилац фантомком који је ударио оштећеног и оборио га на под трафике, након чега му је наслонио нож испод врата наредивши му да се не помера. Тада је у трафику ушо и трећи извршилац који је из трафике покупио: пазар, новчаник оштећеног са документима, 17 различитих боксова страних цигарета, допуне за мобилни и хало картице (све у вредности од око 72 000 динара) које се ставио у празну торбу коју је пре тога понео са собом. Након тога сва тројица су се удаљила у непознатом правцу.

О извршеном кривичном делу оштећени је обавестио дежурну службу СУП-а Ниш, након чега је шеф дежурне службе преко радио везе обавестио све патроле на терену. Након 30 - так минута у насељу Бранко Бјеговић од стране патроле полиције заустављено је путничко моторно возило марке лада рива у коме је било три лица, која су по опису одговарала извршиоцима кривичног дела разбојништва са пијаце Бошко Буха. Патрола полиције је извршила легитимисање наведених лица и том приликом су установили да се ради о: М.М. из Ниша (стар 25 година) који је управљао наведеним возилом, П.М. из Ниша (стар 26 година) и С.Д. такође из Ниша (стар 25 година). Прегледом пртљага у путничком возилу пронађена је већа количина страних цигарета, допуна за мобилни, хало картица, фантомка, нож и једна бејзбол палица.

Након њиховог привођења и саслушања исти су признали и објаснили извршење кривичног дела разбојништва које су извршили на трафици код пијаце Бошко Буха, а осим наведеног кривичног дела признали су и објаснили још 13 кривичних дела разбојништва и тешких случајева разбојничких крађа и разбојништва која су извршили на исти начин на трафикама на подручју града по претходном договору. Сва кривична дела извршили су у периоду од непуних два месеца, односно од почетка јула, па до краја августа, у различитим деловима града, на Булевару, на Леденој Стени, Трошарини, код Старог гробља, и на Палилули. Скоро сва кривична дела (укупно њих 12) извршили су на идентичан начин (док је 2 кривична дела М.М. извршио самостално) у ноћним часовима тако што је М.М. долазио до трафике и од продавца тражио да га послужи пићем, у тренутку када је продавац полазио за пиће у трафику је улазио П.М. са фантомком на глави који је нападао, ударао продавца и обарао га на под, а након њега и С.Д. који је носио са собом празну торбу у коју је стављао: новац од пазара, цигарете, допуне за мобилни, хало картице, из неких трафика и виски и мобилне телефоне, све то док је П.М. држао обореног продавца трафике на поду. Одузете предмете односили су у путничко возило лада власништво деде М.М. које је било паркирано у близини трафика на

којима су вршили разбојништва, да би се са њиме након извршења кривичних дела и удаљавали са лица места. Новац до кога су долазили извршењем кривичних дела трошили су по кафићима на провод, и за куповину гардеробе.

7) КУ 4279/01 - дана 12.12.2001. године око 22,00 часова обавештена је дежурна служба СУП-а Ниш од стране Ј. Ф. да је истог дана око 20,00 часова нападнут од тројице НН извршилаца, у парку Нишке Бање поред хотела Радон, непосредно поред чесме, где су му три НН лица задали више удараца у пределу лица, грудног коша и доњих екстремитета и том приликом му из џепа кошуље противпрано присвојили износ од 750 ДМ. Након примљеног обавештења, оперативни радници са линије разбојништва отишли су до хитне хирушке клинике где је оштећени Ј. Ф. већ био пребачен колима хитне помоћи, како би му била указана лекарска помоћ. Обзиром да је дежурни лекар констатовао да Ј. Ф. има прелом два ребра са леве стране, исти је задржан на лечењу, а од стране оперативних радника након обављеног разговора са њиме поднета је кривична пријава по службеној дужности против три НН извршилаца имајући у виду да оштећени није био у ситуацији да поднесе кривичну пријаву на записник, јер је задржан на даље лечење.

Након отпуштања са клинике са Ј.Ф. у просторијама СУП-а Ниш обављен је детаљан разговор на околности извршења кривичног дела које је он пријавио, након чега је он после дужег разговора суочен са чињеницама да је његова повреда настала раније, него ли што је он то пријавио, признао да је лажно пријавио горе наведено кривично дело. Објаснио је да је дана 11.12.2001. године у преподневним сатима допутовао из Димитровграда у Ниш, након чега је свратио у кафану " СУР Бата Раде ", код власника С. Р., где је дошло до расправе између њега и наведеног власника кафане због дуга који је имао у наведеној кафани, а након тога и до туче у којој је он задобио повреде. Ј. Ф. је објаснио да је кривично дело лажно пријавио, како би пре свега имао оправдање код горе наведеног власника кафане коме је дуговао новац, као и код других познаника којима је такође био дужан новац, али и да би га због тога што су га наводно напала три НН извршиоца доктори боље гледали и лечили.

8) КУ 2872/05 - дана 21.09.2005. године од стране оштећеног М. Ч. из села Каменица обавештена је дежурна служба СУП-а Ниш да је над њим у његовој породичној кући у којој станује сам дана 20.09.2005. године око 21,00 часова од стране три НН лица уз претњу кухињским ножем и камом уз употребу физичке силе и металне округле палице извршено кривично дело којом приликом је извршена преметачина куће оштећеног и помоћних просторија у одворишту и да му је том приликом одузет новац и златни накит у вредности од око 270 000 динара.

Након примљеног обавештења од оштећеног о извршеном кривичном делу, на лице места изашла је увиђајна екипа у саставу: истражног судије Окружног суда у Нишу, заменика Окружног јавног тужиоца, оперативно увиђајна екипа и криминалистички техничар СУП-а Ниш са оперативним радницима са линије рада која је извршила увиђај. Том приликом са лица места а ради лабораторијске

анализе и обраде између осталог изузет је и један опушак цигарете са жутим филтером и са натписом " Luky Strike " назначен као траг број 8 који је пронађен у трави воћнака власништва оштећеног, а само лице места и наведени траг су фотографисани и снимљени видео камером.

Оперативним радом на терену радници СУП-а Ниш дошли су до податка да би евентуални извршиоци горе наведеног кривичног дела могли да буду: Н. Д. из села Медошевац (стар 22 године), Ђ. М. из села Поповац (стар 47 године) година и Ђ. Т. из Ниша (стар 46 године), иначе сва тројица су повратници у извршењу кривичних дела. По добијеној наредби од стране истражног судије, од стране радника СУП-а Ниш извршено је претресање стана и других просторија горе наведених лица, али том приликом није пронађен ниједан материјални доказ који би потврдио да су горе наведена лица извршили кривично дело тешког разбојништва и разбојничке крађе над оштећеним Марковић Чедомиром. Потом је од стране оштећеног М. Ч. извршено је препознавање горе наведених лица о чему је сачињен записник, којом приликом је он препознао Н. Д. као евентуалног извршиоца кривичног дела, док за другу двојицу није био сигуран.

Из горе наведеног разлога радници СУП-а Ниш обратили су се истражном судији Окружног суда у Нишу ради издавања наредбе за директно упоређивање ДНК горе наведених лица са утврђеним ДНК профилем на опушку пикавца цигарете " Luky Strike " пронађене на лицу места и изузетог приликом вршења увиђаја у селу Каменица дана 21.09.2005. године, док је претходно истражни судија својим актом број строго поверљиво Кри. бр. 196/05 од 06.10. 2005. године наложио Биолошком факултету у Београду у смислу одредби чл. 114 ст. 1 и 2. Законика о кривичном поступку изоловање биолошких трагова и ДНК профила опушка цигарете који је изузет приликом вршења увиђаја. Након извршених упоредних ДНК анализа, Биолошки факултет из Београда донео је своје мишљење и закључак дана 10.11.2005. године да анализирани биолошки трагови са достављеног опушка цигарете потичу од Н. Д. са вероватноћом од 99,99%.

Након поново обављеног разговора са Н. Д. и предочених му резултата ДНК анализе, исти је признао извршење наведеног кривичног дела које је извршио заједно са Ђ. М. и Ђ. Т.. У даљем разговору са њима, а упоређујући своје анализе и других НН кривичних дела разбојништва и тешких случајева разбојништва и разбојничке крађе извршених на подручју града Ниша на исти и сличан начин и такође од стране три НН лица, исти су објаснили и признали извршење још три кривична дела разбојништва.

9) КУ 1188/05 - дана 22.04.2005. године обавештена је дежурна служба СУП-а Ниш од стране оштећеног Б. С. из села Бербатова да је над њим у његовој породичној кући у којој станује сам истог дана око 00,00 часова од стране три НН лица уз претњу пиштољем и употребу физичке силе извршено кривично дело разбојништва којом приликом су му нанете телесне повреде по глави, грудима и ногама, и од стране НН извршиоца одузето му је 3 000 Еура. Након примљеног обавештења од оштећеног о извршеном кривичном делу, на лице места изашла је увиђајна екипа у

саставу: истражног судије Окружног суда у Нишу, заменика Окружног јавног тужиоца, оперативно увиђајна екипа и криминалистички техничар СУП-а Ниш са оперативним радницима са линије рада која је извршила увиђај. Том приликом са лица места а ради лабораторијске анализе и обраде између осталог изузета је жвакаћа гума обележена као траг бр. 3 пронађена испред улазних врата куће на степенику, а лице места је фотографисано и снимљено видео камером.

Дана 12.10.2005. године под бројем К-2872/05 Биолошком факултета у Београду достављене су судске наредбе Кри. бр. 170 и 196/05 које се односе на изоловање биолошких трагова и ДНК профила и анализе узорака жвакаће гуме из села Бербатова и опушака цигарета из села Каменице заједно са наведеним предметним узорцима. Биолошки факултет Универзитета у Београду дана 09.11.2005. године донео је налаз и мишљење са закључком Кри. бр. 170/05 да анализирани биолошки трагови са жвакаће гуме потичу од Н. Д. са вероватноћом од 99,99 %. Након обављеног разговора са Н. Д., исти је признао и објаснио да је горе наведено кривично дело извршио заједно са Ђ. М. и Ђ.Т. из Ниша.

10) КУ 1486/05 - дана 20.05.2005. године од стране оштећеног Ж. Ђ. из села Сечаница обавештена је дежурна служба СУП-а Ниш да је над њим у његовој породичној кући у којој станује сам истог дана око 03,00 часова од стране три НН лица уз претњу и употребу физичке силе извршено кривично дело којом приликом му је одузет новац, златни накит и мобилни телефон марке " Филипс Азалис " заједно са картицом чиме је оштећен за око 460. 000 динара. Након примљеног обавештења од оштећеног о извршеном кривичном делу, на лице места изашла је увиђајна екипа у саставу: истражног судије Окружног суда у Нишу, заменика Окружног јавног тужиоца, оперативно увиђајна екипа и криминалистички техничар СУП-а Ниш са оперативним радницима са линије рада која је извршила увиђај. Том приликом са лица места а ради лабораторијске анализе и обраде између осталог изузет је канап такозвана " манила " којим је оштећени био везиван од стране НН извршиоца, а лице места је фотографисано.

Предузетим оперативно такичким мерама и радњама између, осталог у више наврата захтеван је листинг долазног и одлазног саобраћаја по серијском броју наведеним у гарантном листу одузетог мобилног телефона оштећеног Ж. Ђ., као и по броју одузете картице оштећеног, али ни картица ни мобилни телефон нису се налазили у саобраћају мобилне телефоније у Србији.

Дана 31.10.2005. године радници СУП-а Ниш обратили су се Окружном јавном тужилаштву за захтевом за издавање наредбе за изоловање биолошких трагова и ДНК профила канапа такозване маниле и наредбе за директно упоређивање изолованог ДНК профила са наведеног канапа са утврђеним ДНК профилем лица за које се основано сумња да су извршиоци горе наведеног кривичног дела. Дана 31.01.2006. године оперативни радници СУП-а Ниш добили су писмено обавештење бр. КЗН 55/05 од заменика Окружног јавног тужиоца да је преко Окружног истражног судије добио налаз Биолошког факултета у Београду из кога се закључује да биолошки траг на чвору најлонског канапа " маниле " потиче од М.

Ђ. који је након обављеног разговора признао дело и објаснио да га је извршио заједно са Н. Д. и Ђ. Т. из Ниша.

11) КУ 2858/04 - дана 04.11.2004. године од стране оштећеног Р. Д. из села Сечанице обавештена је дежурна служба СУП-а Ниш да је над њим у његовој породичној кући у којој станује сам истог дана око 01,00 сати од стране два НН лица маскираних фантомкама уз претњу и употребу физичке силе извршено кривично дело разбојништво којом приликом му је одузет: златни накит, дукати, новац и аутомобил марке опел корса, чиме је оштећен за износ од око 450. 000 динара. Након примљеног обавештења од оштећеног о извршеном кривичном делу, на лице места изашла је увиђајна екипа у саставу: истражног судије Окружног суда у Нишу, заменика Окружног јавног тужиоца, оперативно увиђајна екипа и криминалистички техничар СУП-а Ниш са оперативним радницима са линије рада која је извршила увиђај. Том приликом са лица места а ради лабораторијске анализе и обраде између осталог изузети су једна лепљива трака и један кабли за струју којим је оштећени био везиван од стране НН извршиоца у време извршења кривичног дела, а лице места је фотографисано.

Дана 11.11.2004. године око 16,00 часова од стране патроле полиције ОУП-а Алексинац пронађено је у близини села Тешица у шљивику поред пута возило оштећеног Р.Д. опел корса. По добијеном овлашћењу од стране истражног судије Окружног суда у Нишу на место проналаска наведеног возила изашла је оперативно увиђајна екипа и криминалистички техничар СУП-а Ниш са оштећеним Р.Д. На лицу места је констатовано да из возила недостаје радио касетофон нн марке за ознаком опел фабрички уграђен и две предње црне патоснице оивичене црвеном гумом, док на возилу није било видљивих оштећења. Том приликом су са огледала на унутрашњем ретровизору и са стуба код предњих врата у висини стакла пронађена два трага папиларних линија за које је елиминацијом утврђено да потичу од оштећеног Р.Д.

Дана 31.10.2005. године под бројем КУ-2858/04 достављен је захтев Окружном јавном тужилаштву у Нишу за издавање наредбе за изоловање биолошких трагова и ДНК профила са лепљиве траке и кабла за струју којим је оштећени Р.Д. био везан а који су изузети са лица места, као и наредбе за директно упоређивање изолованог ДНК профила са предметне лепљиве траке и кабла са утврђеним ДНК профилем лица за које се предпоставља да су извршиоци наведеног кривичног дела. Након извршене упоредне ДНК анализе на Биолошком факултету у Београду установљено је да су ДНК трагови са лепљиве траке и кабла идентични са ДНК Ђ. М. са вероватноћом од 99,99 % који је након обављеног разговора признао извршење овог дела заједно са Н.Д. из Ниша.

12) КУ 57/06 - дана 10.01.2006. године у просторије СУП-а Ниш приступио је оштећени С.Д. из Смедерева и пријавио да је над њим и његовим другом Ж. Д. из Ниша, дана 08.01.2006. године око 21,00 сати у Нишу на углу ул. 12. Фебруар и улице иза Дуванске индустрије од стране два НН лица уз претњу и репетирањем пиштоља извршено кривично дело разбојништва, којом приликом су им НН лица

одузела путничко моторно возило марке Ауди А-4 са немачким регистарским ознакама која почиње латиничним великим словом Х године производње 2005., саобраћајну дозволу, зелени картон и путну исправу издату на име оштећеног С. Д.

У току обављања разговора и прикупљања претходних обавештења са оштећеним , исти је изјавио да мисли да је једног од НН извршилаца непосредно пре извршења кривичног дела разбојништва исте вечери видео на бензинској пумпи ОМВ у Нишу која се налази у ул. Бранка Миљковића на Ђачком острву, где је свратио да узме гориво са својим пријатељем Ж. Д. , и где су након тога попили пиће и краће се задржали. Од стране оперативних радника СУП-а Ниш одмах након тога извршене су оперативне провере и разговор са радницима и одговорним лицем на наведеној бензинској пумпи, где се дошло до податка да је наведена ОМВ пумпа, као и да су сви њихови објекти непрекидно покривени видео надзором.

Радницима СУП-а Ниш уступљен је преснимљен видео материјал у виду нарезивања ЦД-а и фотографија за спорни временски период дана 08.01.2006. године, на којима су између осталог били забележени оштећени С. Д. и Ж. Д. , као и једно НН лице за које је оштећени С. Д. претпостављао да је извршилац кривичног дела разбојништва. Увеличавањем наведене фотографије НН лица дошло се до претпоставке да се највероватније ради о С. М. званом " Хакман " из Ниша (старости 26 година). Након његовог довођења у службене просторије СУП-а Ниш и обављеног разговора са њим као осумњиченим за извршење кривичног дела разбојништва, исти је у почетку негирао извршење кривичног дела, али је након тога шта су му предочени снимци са бензинске пумпе признао извршење кривичног дела, као и да је кривично дело извршио заједно са Н. М. из села Прва Кутина (старости 20 година). Такође је објаснио да су путничко моторно возило марке Ауди А-4 одвезли и сакрили у гаражу на одређеној адреси у Нишу.

2. Феноменолошке карактеристике разбојништва и својстава њиховог учиниоца

После изношења неколико карактеристичних случајева феноменолошких облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва у криминалистичкој пракси, следи излагање о обиму и динамици испољавања овог кривичног дела у непосредним практичним ситуацијама.

Табела бр. 1 Број извршених кривичних дела разбојничких крађа, разбојништва и тешких случајева разбојничких крађа и разбојништва на подручју Полицијске управе у Нишу и њихов проценат расветљавања у периоду 2001- 2005. године

успех у расветљењу кривичних дела	167. чл. Разбојничка крађа	168. чл. Разбојништво	169. чл. Тешки сл. разб. и раз. крађе	Година
Укупно к. дела	12	71	1	2001
Н.Н.	9	65	1	
Расветљено	5	38	1	
%	55,56	58,46	100	
Укупно к. дела	10	53	7	2002
Н.Н.	10	49	7	
Расветљено	9	30	5	
%	90	61,22	71,43	
Укупно к. дела	3	87	3	2003
Н.Н.	3	81	3	
Расветљено	3	49	2	
%	100	59,77	66,67	
Укупно к. дела	11	132	8	2004
Н.Н.	11	119	7	
Расветљено	7	80	2	
%	63,64	67,23	28,57	
Укупно к. дела	9	99	12	2005
Н.Н.	9	91	9	
Расветљено	9	50	6	
%	100	54,94	66,66	
с в е г а	45	442	31	
Н.Н.	42	405	27	
Расветљено	33	247	16	
%	73.3%	55.9%	51.6%	

Табела бр. 2.

Број извршених кривичних дела разбојништва на подручју Полицијске управе у Нишу у периоду 2001-2005. године

2001		2002		2003		2004		2005		укупно	
број	%	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
71	16%	53	12%	87	20%	132	30%	99	22%	442	100%

Из наведених табеларних прегледа јасно се види да је највећи број кривичних дела разбојништва у периоду од 2001. до 2005. године на подручју Полицијске управе у Нишу извршено у току 2004. године, и то укупно 132 кривичних дела или 30%, а најмање 2002. године укупно 53 кривичних дела или 12%. При томе су најбољи резултати и највећа ефикасност приликом расветљавања кривичних дела разбојништва са НН учиниоцем постигнути управо 2004. године када је тај проценат износио 67,23 %, односно од 119 кривичних дела разбојништва са НН извршиоцима расветлили су 80 кривичних дела. Најмања ефикасност је забележена 2005. године и то 54,94 %, када је од 91 кривичног дела разбојништва са НН извршиоцима расветљено свега 50 кривичних дела.

Из табеларног прегледа број 1. такође видимо да је број извршених кривичних дела разбојништва знатно већи у односу на број извршених кривичних дела тешких случајева разбојништва, и разбојничких крађа. У периоду од 2001. до 2005. године на подручју Полицијске управе у Нишу извршено је: 442 разбојништва, 45 разбојничких крађа и 31 кривично дело тешких случајева разбојништва и разбојничке крађе.

Осим горе наведених конкретних примера и случајева извршења кривичних дела разбојништва извршених на подручју Полицијске управе у Нишу које смо детаљно обрадили, кроз статистичке показатеље броја извршених кривичних дела разбојништва на подручју Републике Србије приказаћемо: број учинилаца кривичних дела разбојништва по старости, број извршених разбојништва по месецима, затим по времену (часовима), по полу извршиоца, као и број и врсту средстава која се користе приликом извршења овог кривичног дела.

Табела бр. 3

Број учинилаца кривичног дела разбојништва на подручју Републике Србије према старости (узрасту)

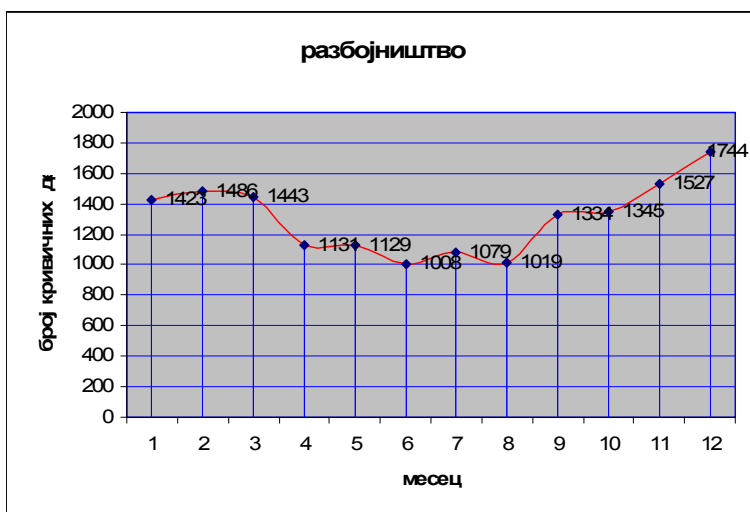
Узраст- године	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Укупно	
до 14	36	23	18	14	9	3	7	11	121	1.6%
од 14 до 16	77	72	50	53	44	44	49	61	450	5.9%
од 16 до 18	187	188	92	123	58	173	190	214	1225	16.0%
од 18 до 21	265	276	250	191	285	256	286	330	2148	28.1%
од 21 до 25	224	177	198	304	220	216	243	271	1853	24.2%
од 25 до 30	130	104	93	119	96	93	99	155	889	11.6%
од 30 до 35	69	52	42	50	45	37	34	45	374	4.9%
од 35 до 40	34	32	22	34	41	17	25	10	215	2.8%
од 40 до 45	41	24	39	18	21	18	10	32	203	2.7%
од 45 до 50	11	5	13	17	14	7	3	17	87	1.1%
преко 50	12	14	12	5	6	7	15	9	80	1.0%

Из наведене табеле произилази несумљиви закључак да је највећи број извршилаца кривичног дела разбојништва извршених и статистички анализираних у периоду од 1994. до 2001. године старости од 18 до 21 годину, и то укупно њих 2148 или 28.1%, затим следе извршиоци ових дела старости од 21 до 25 године где је забележено укупно њих 1853 или 24.2%, док је само 1225 или 16% извршилаца старости од 16 до 18 година. У посматраном периоду је евидентиран најмањи број извршилаца кривичних дела разбојништва старости преко 50 година, и то њих 80, што чини свега 1%, затим старости од 45 до 50 њих 87 или 1.1%, и извршиоца старости до 14 година њих 121 или 1.6%.

Табела бр. 4

Број кривичних дела разбојништва на подручју Републике Србије по месецима у којима су извршена

Месец	година								Укупно	
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001		
јануар	127	118	123	140	225	239	180	271	1423	9.1%
фебруар	124	161	182	173	138	236	190	282	1486	9.5%
март	131	119	162	156	145	212	220	298	1443	9.2%
април	136	85	125	127	169	52	182	255	1131	7.2%
мај	135	104	114	151	138	82	160	245	1129	7.2%
јун	118	99	89	124	136	109	135	198	1008	6.4%
јул	94	107	110	130	145	147	139	207	1079	6.9%
август	125	111	69	116	165	111	108	214	1019	6.5%
септембар	139	128	88	115	159	301	148	256	1334	8.5%
октобар	150	124	124	165	199	177	147	259	1345	8.6%
новембар	129	143	110	168	275	216	222	264	1527	9.7%
децембар	164	162	140	174	290	233	282	299	1744	11.1%
свега	1572	1461	1436	1739	2184	2115	2113	3048	15668	100.0%

На основу података из табеле бр. 4. долази се до закључка да је највећи број кривичних дела разбојништва у посматраном периоду од 1994. до 2001. године извршен у току месеца децембра када тај број износи укупно 1.744 кривичних дела, што чини 11,1% од укупно извршених кривичних дела у овом периоду, затим у току месеца новембра са 1.527 (или 9,7%) кривичних дела ове врсте, фебруара – 1.486 дела (или 9,5%) и месеца марта са 1.443 (или 9,2%) извршена кривична дела разбојништва. Најмањи број извршених кривичних дела разбојништва је забележен у току месеца јуна и то 1.008 (или 6,4%), и у току месеца августа 1.019 (или 6,5%).

Табела бр. 5

Број извршених кривичних дела разбојништва на подручју Републике Србије по часовима извршења

Час	Година								Укупно	
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001		
Око 00 h од 00 до 04 од 04 до 08 од 08 до 12 од 12 до 16 од 16 до 20 од 20 до 24	804	736	599	755	965	964	999	1367	7189	45.9%
	98	103	104	128	172	120	179	224	1128	7.2%
	33	40	30	45	81	51	54	91	425	2.7%
	108	75	92	69	88	87	89	123	731	4.7%
	108	93	122	107	125	161	109	185	1010	6.4%
	184	199	254	306	381	371	340	485	2520	16.1%
	237	215	235	329	372	360	343	573	2664	17.0%
свега	1,572	1,461	1,436	1,739	2,184	2,114	2,113	3,048	15,667	100.0%

На основу горе наведених статистичких показатеља из табеле бр. 5, види се да се највећи број кривичних дела разбојништва врши у времену око 00,00 часова, у то време извршено је укупно 7.189 кривичних дела, што је нешто мање од половине укупно извршених дела у посматраном периоду, прецизније 45,9%, затим у периоду од 20,00 до 24,00 часова 2.664 дела или 17,0%, и у времену од 16,00 до 20,00 часова извршено је 2.520 кривичних дела разбојништва. Најмање кривичних дела разбојништва, свега 2,7% или 425 дела ивршено је у времену од 04,00 до 08,00 часова, и у времену од 08,00 до 12,00 часова 731 кривично дело или 4,7%.

Табела бр. 6

Број учинилаца кривичног дела разбојништва на подручју Републике Србије према полу учиниоца

Пол	година								Укупно	
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001		
мушки	1029	914	787	875	784	812	912	1075	7188	97%
женски	39	24	21	21	24	37	19	39	224	3%
свега	1068	938	808	896	808	849	931	1114	7412	100%

Из наведеног табеларног приказа јасно се долази до закључка да је много већи број извршилаца кривичног дела разбојништва мушког пола, и то више од тридесет пута. У периоду од 1994. до 2001. године на подручју Републике Србије забележено је 7.188 извршилаца мушког пола, док је извршилаца женског пола било само 224, што је свега 3% од укупног броја свих извршилаца.

Табела бр. 7

*Број и врсте средстава коришћених за извршење
разбојништва на подручју Републике Србије*

Средство извршења	Година								Укупно	
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001		
апарат за аутог. зав.				1		2			3	0.03%
аутомат	3	2	4	3	6	2	7	12	39	0.40%
бомба	1			3	2	3	4	1	14	0.14%
бријач								1	1	0.01%
бритва	1	1	1	1	1				5	0.05%
цигла				1					1	0.01%
чекић		1			2	4	1	2	10	0.10%
динамит	1								1	0.01%
дизалица					1		1		2	0.02%
физичка сила	611	498	392	408	518	498	575	748	4248	43.87%
камен			1				1		2	0.02%
кљешта електрич.					1				1	0.01%
мотоцангле						1	1		2	0.02%
кључ оргиналан						1	1	1	3	0.03%
колац	3	3	4	2	2	3	4	13	34	0.35%
конопац						1			1	0.01%
летва				1				1	2	0.02%
маказе				1	1	2			4	0.04%
машина за штампање	2			1	1				4	0.04%
мотка				1					1	0.01%
непријатељ.симбол				1					1	0.01%
нож џепни				1	5	1		1	8	0.08%
нож калемарски				1					1	0.01%
нож касапски	10	3	1	8	11	13	11	10	67	0.69%
нож кухињски	26	46	31	84	90	68	80	87	512	5.29%
нож ловачки				1				1	2	0.02%
нож скакавац	45	25	24	22	33	46	29	60	284	2.93%
нож војнички	1	6	5	7	8	9	8	12	56	0.58%
пајсер	5	2	5	7	8	8	5	6	46	0.48%
палица	2	1			3	2	3	3	14	0.14%
палица гумена			1						1	0.01%
печат					1				1	0.01%
пиштољ	309	279	257	416	615	564	393	711	3544	36.60%
пиштољ гасни		1		1			1		3	0.03%
полуга метална					1	1		1	3	0.03%
претња	71	38	37	65	47	49	30	58	395	4.08%
пушка	10	5	6	11	20	12	3	17	84	0.87%
пушка ловачка					1				1	0.01%
револвер	16	12	5	12	7	16	17	11	96	0.99%
сатара				2	1	1			4	0.04%
секира	2	2		1	2			4	11	0.11%
спреј за омамљивање	30	38	23	15	9	8	12	12	147	1.52%
средство за омамљив.			1		2				3	0.03%
шрафцигер	4		2		1		1	1	9	0.09%
уцена	2	1	1		2	4	1	1	12	0.12%
с в е г а	1,155	964	801	1,078	1,402	1,319	1,189	1,775	9,683	

На основу података из наведене табеле,⁹⁰⁵ долазимо до закључка да је на подручју Републике Србије у периоду од 1994. до 2001. године, приликом извршења кривичних дела разбојништва, као средство извршења најчешће и у највећем броју случајева коришћена физичка сила и то у 4.248 случајева (или 43.87%). Затим, ту долази употреба пиштоља у 3.544 случаја (или 36,60%), употреба ножа у 5.29% случајева (тј. 512 пута), употреба претње у 4.08% случајева (тј. 395 пута) и употреба спреја за омамљивање у 1.52%, тј. у 147 случајева.

3. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА У СУДСКОЈ ПРАКСИ

1. Извршена кривична дела против имовине

После излагања статистичких података из криминалистичке праксе, у циљу свеобухватног излагања свих аспеката кривичног дела разбојништва, потребно је указати на обим, динамику и структуру кривичног дела разбојништва у обиму укупно извршених кривичних дела у Републици Србији, односно у обиму укупно извршених кривичних дела против имовине.

На овом месту ћемо због актуелности теме, прво указати на учесталост испољавања кривичних дела против имовине у структури укупно извршених кривичних дела, а потом ћемо изложити статистичке показатеље везане за обим и динамику извршених кривичних дела разбојништва, односно њихових учинилаца.

Табела бр. 8

Учешће кривичних дела разбојништва у броју укупно извршених кривичних дела против имовине у Републици Србији у периоду 1995-2004. године

година	укупно имовинских крив. дела	разбојништво и тешки случајеви разбојништва	
1995	72,892	2,146	2.94%
1996	68,772	1,937	2.82%
1997	64,335	1,901	2.95%
1998	60,572	1,524	2.52%
1999	49,070	2,397	4.88%
2000	48,902	2,560	5.23%
2001	57,152	2,155	3.77%
2002	64,127	317	0.49%
2003	53,704	4,419	8.23%
2004	43,242	1,924	4.45%
свега	582,768	21,280	3.65%

⁹⁰⁵ група аутора, Деликти насиља, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2002. године, стр. 381-396

Из наведених података могу се извући следећи закључци :

- 1) у посматраном периоду је у почетку 1995-2000. године забележен општи пад укупног броја извршених имовинских кривичних дела, па је од почетних 72.892 имовинска дела која су извршена у току 1995. године, тај број 2000. године пао за 80 % и износио је само 48.902 извршених кривичних дела против имовине. Овај тренд опадања броја извршених имовинских кривичних дела је поново забележен почев од 2001. године када је забележено повећање у односу на претходну годину за 20 %, од када је опадао, тако да је 2004. године забележен најмањи број имовинских дела у износу од 43.242 кривична дела,
- 2) за то време су кривична дела разбојништва и тешки случај разбоништва после почетног опадања броја извршених дела у периоду 1995–1998. године, бележила пораст 1999. године за преко 60 %. Највећи број, прецизно речено 3.170 извршених насилних дела против имовине забележен је 2002. године, а најмањи број је евидентиран 1997. године када је он је износио само 1.524 извршена дела и
- 3) посматрајући удео кривичних дела разбојништва и тешког случаја разбојништва у структури укупно извршених кривичних дела против имовине у Републици Србији можемо рећи да је тај проценат изузетно мали. Наиме, само 3,65 % разбојништва и тешког случаја разбојништва учествују у укупном броју учињених имовинских кривичних дела у посматраном периоду, при чему је овај најнижи проценат забележен 1998. године, свега 2,52%. Тај се проценат креће у просеку 4-5 % од укупно извршених имовинских кривичних дела с изузетком 2003. године када је забележен највиши проценат учешћа разбојништва и тешког случаја разбојништва у укупно извршеним имовинским кривичним делима када је износио 8,23 %.

Табела бр. 9

Однос кривичног дела разбојништва према кривичним делима крађе и тешке крађе у Републици Србији у периоду 1995-2004. године

година	кривично дело						укупно
	крађа		тешка крађа		разбојништво		
1995	17,244	28.33%	41,473	68.14%	2,146	3.53%	60,863
1996	20,533	36.82%	33,302	59.71%	1,937	3.47%	55,772
1997	19,280	39.14%	28,077	57.00%	1,901	3.86%	49,258
1998	15,781	34.68%	28,204	61.97%	1,524	3.35%	45,509
1999	10,188	28.69%	22,931	64.57%	2,397	6.75%	35,516
2000	19,874	44.34%	22,390	49.95%	2,560	5.71%	44,824
2001	13,128	29.42%	29,343	65.75%	2,155	4.83%	44,626
2002	12,403	24.77%	34,495	68.90%	3,170	6.33%	50,068
2003	9,597	23.18%	27,393	66.15%	4,419	10.67%	41,409
2004	10,541	33.76%	18,754	60.07%	1,924	6.16%	31,219
свега	148,569	32.36%	286,362	62.38%	24,133	5.26%	459,064

Из наведених података, произилази да у структури укупног броја извршених имовинских кривичних дела на територији Републике Србије заправо преовладава кривично дело тешке крађе. Оно је апсолутно најчешће извршавано кривично дело ове врсте. Ово је дело извршавано дупло више неко кривично дело крађе, односно скоро двадесет пута чешће него кривично дело разбојништва.

2. Извршена кривична дела разбојништва

У наставку нашег излагања ћемо посматрати и анализирати присуство кривичног дела разбојништва и тешког случаја разбојништва у структури укупног броја извршених кривичних дела против имовине, те учешће више лица у њиховом извршењу, односно учешће малолетних и пунолетних лица на страни учинилаца ових дела.

Табела бр. 10

Пријављени учиниоци кривичних дела разбојништва и тешких случајева у периоду од 1995. до 2004. године на подручју Републике Србије

година	узраст учиниоца				укупно
	малолетни ⁹⁰⁶		пунолетни ⁹⁰⁷		
1995	179	58.50%	127	41.50%	306
1996	154	57.46%	114	42.54%	268
1997	105	54.97%	86	45.03%	191
1998	159	49.38%	163	50.62%	322
1999	131	54.13%	111	45.87%	242
2000	189	68.23%	88	31.77%	277
2001	176	77.53%	51	22.47%	227
2002	190	80.51%	46	19.49%	236
2003	138	66.67%	69	33.33%	207
2004	180	68.70%	82	31.30%	262
свега	1,601	63.08%	937	36.92%	2,538

Из наведене табеле видимо да је на подручју Републике Србије у периоду од 1995. до 2004. године знатно већи број, 63.08% пријављених малолетних учиниоца кривичних дела разбојништва и тешких случајева у односу на пунолетне учиниоце (36.92%). У наведеном временском периоду пријављено је 1.601 малолетно лице и 937 пунолетних лица. Највећи број пријављених малолетних учиниоца био је 2002.

⁹⁰⁶ Републички завод за статистику, Малолетни учиниоци кривичних дела - пријаве, оптужења и осуде, Билтен бр. 453/06, стр. 13.

⁹⁰⁷ Републички завод за статистику, Пунолетни учиниоци кривичних дела - пријаве, оптужења и осуде, Билтен бр. 443/06, стр. 13.

године и то 190 малолетних лица, док је најмање малолетника пријављено 1997. године њих 105. Пунолетних учиниоца кривичних дела разбојништва и тешких случајева највише је пријављено 1998. године и то њих 163, а најмање 2002. године њих 46. Највише пријављених (малолетних и пунолетних) лица у посматраном периоду забележено је 1998. године и то њих 322, а најмање 1997. године укупно 191 лице.

Табела бр. 11

Пријављена малолетна лица учиниоци кривичног дела разбојништва и врсте одлука у току 2004. године на подручју Републике Србије

Укупно	Поднет предлог за изрицање пресуде	Поступак није покренут					Припремни поступак обустављен				
		свега	нема дела	нема доказа	разлози целисходности	остали разлози	свега	нема дела	нема доказа	разлози целисходности	остали разлози
180	155	11	0	4	2	5	14	0	4	6	4

Из наведене табеле видимо да је у току 2004. године од 180 пријављених малолетних лица поднето 155 предлога за изрицање пресуда, а из разлога јер поступак против њих није покрет у 11 случаја (од чега 4 због недостатка доказа, 2 због целисходности поступка, и 5 из осталих разлога), док је припремни поступак обустављен у 14 случајева (од чега 4 због недостатка доказа, 6 због целисходности поступка, и 4 из осталих разлога).

Табела бр. 12

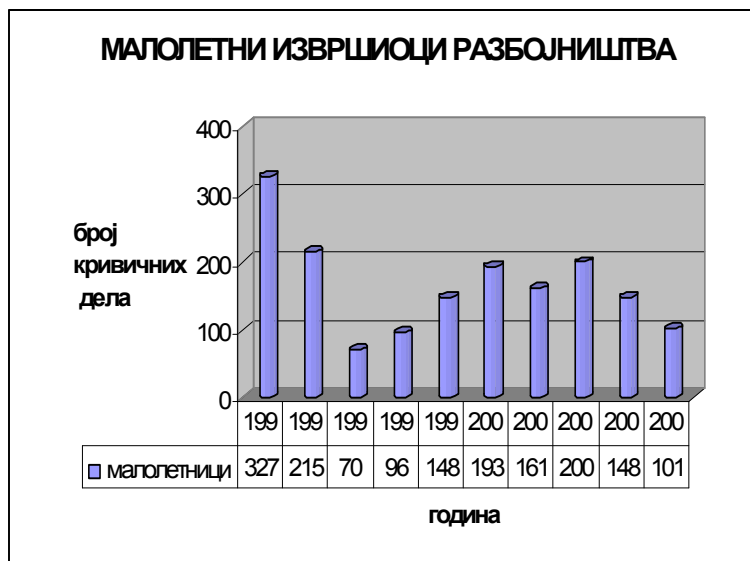
Пријављена пунолетна лица учиниоци кривичног дела разбојништва, и врсте одлука у току 2004. године на подручју Републике Србије

УКУПНО	ПОЗНАТИ УЧИНИОЦИ											
	одбачена пријава					обустављена истрага				подигнута оптужба		
	свега	нема дела	искључено гоњење	нема основане сумње	прекинута истрага	свега	нема дела	искључено гоњење	нема доказа	свега	после спроведене истраге	НЕПОЗНАТИ УЧИНИОЦИ
82	4	3	0	1	0	3	0	0	3	36	35	39
	4.9%	3.7%	0.0%	1.2%	0.0%	3.7%	0.0%	0.0%	3.7%	43.9%	42.7%	47.6%

Из наведена табеле долазимо до закључка да је врло мали број одбачених кривичних пријава код пунолетних учиниоца кривичних дела разбојништва и то у свега 4 случаја. Такође је врло мали број и обустављених истрага код пунолетних учиниоца кривичних дела разбојништва и то свега у 3 случаја. Као главни разлог за одбачај кривичних пријава и обустављања истраге за пријављено кривично дело разбојништва јављају се следећи разлози : 1) непостојање кривичног дела и опасности и 2) непостојање доказа о извршеном кривичном делу или кривици његовог учиниоца.

Табела бр. 13

Оптужена малолетна лица због извршеног кривичног дела разбојништва у периоду од 1995. до 2004. године

Из наведеног табеларног прегледа произилази да је у посматраном периоду од 1995. до 2004. године на подручју Републике Србије највећи број оптужених малолетних лица због извршења кривичног дела разбојништва био 1995. године када је оптужено 327 малолетних лица, а најмање 1997. године када оптужено њих 70. Такође у периоду од 2002. године па до 2004. године видимо знатно смањење броја оптужених малолетних лица код овог кривичног дела.

Одређено светло, на укупну слику о друштвеној опасности извршених кривичних дела разбојништва у Републици Србији, према расположивим статистичким подацима, могу дати и показатељи који се односе на учешће кривичног дела разбојништва у броју укупно извршених имовинских кривичних дела.

Табела бр. 14

Учешће кривичног дела разбојништва у броју укупно извршених имовинских кривичних дела у Републици Србији у периоду 1998-2005. Године

година	укупно имовинских кривичних дела	разбојништво	
		број	процент
1998	760	107	14.08%
1999	564	119	21.10%
2000	618	131	21.20%
2001	695	135	19.42%
2002	887	231	26.04%
2003	1363	265	19.44%
2004	1825	247	13.53%
2005	2606	257	9.86%
свега	9318	1492	16.01%

Из ових података произилази да проценат учешћа кривичног дела разбојништва у укупном броју извршених кривичних дела колеба. Тај се проценат креће од 14,08 % у току 1998. године, па расте до 26,04 % у току 2002. године од када бележи константан пад до најнижег процента у износу од 9,86 % који је забележен 2005. године.

У том смислу нам одређене показатеље може дати и анализа броја извршених кривичних дела разбојништва и броја пријављених њихових учинилаца. Из ових података видимо да по правилу у извршењу кривичног дела разбојништва учествује више од једног лица. Тај је број различит, али се у просеку може констатовати да је тај однос 1,5 лице по извршеном једном кривичном делу разбојништва, што се види из табеле број 15..

Табела бр. 15

Однос броја кривичних дела разбојништва и њихових учинилаца у Републици Србији у периоду 1998-2005. године

	број кривичних дела разбојништва	број учинилаца	просечан број учинилаца по делу
1998	107	147	1.37
1999	119	175	1.47
2000	131	182	1.39
2001	135	176	1.30
2002	231	318	1.38
2003	265	364	1.37
2004	247	353	1.43
2005	257	390	1.52
свега	1492	2105	1.41

До сличних закључака можемо доћи и ако у посматраном периоду (1998-2005. године) у Републици Србији посматрамо број укупно извршених кривичних дела – тешког случаја разбојништва, учешће овог дела у броју укупно извршених имовинских кривичних дела и броју њихових учинилаца.

Табела бр. 16

Учешће кривичног дела тешки случај разбојништва у броју укупно кривичних дела против имовине у Републици Србији у периоду 1998-2005. Године

година	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	свега
укупно имовинских крив. дела	760	564	618	695	887	1363	1825	2606	9318
тешки случајеви разбојништва	51	50	62	77	80	76	65	64	525
	6.71 %	8.87 %	10.0 %	11.0 %	9.02 %	5.58 %	3.56 %	2.46 %	5.63 %

На основу статистичких података из табеле број 16 и табела које следе, могу се извући следећи закључци :

- 1) број тешких случаја разбојништва је после почетног периода стагнације, почев од 2000. године почео да бележи пораст од двадесет процената 2000. и 2001. године да би у следећим годинама тај пораст износио 10 %, све до 2004. године од када су ова кривична дела у благом паду,
- 2) у односу на укупан број имовинских кривичних дела, тешки случајеви разбојништва учествују у малом проценту. Тај се проценат креће испод десет посто с изузетком 2001. године када је износио 11,08 %. Најниже учешће тешких случајева разбојништва у износу од 2,46 % у односу на укупну стопу имовинских кривичних дела је забележено у току 2005 године и
- 3) и код кривичног дела тешки случај разбојништва је по правилу забележено учешће 1,5 лица по једном извршеном кривичном делу што указује на висок степен присуства саучесништва у извршењу ових кривичних дела.

Табела бр. 17

Однос кривичног дела разбојништва и кривичног дела тешка разбојништва у Републици Србији у периоду 1998-2005. године

година	тешки случајеви разбојништва		разбојништво		укупно
	број	процент	број	процент	
1998	51	32.28%	107	67.72%	158
1999	50	29.59%	119	70.41%	169
2000	62	32.12%	131	67.88%	193
2001	77	36.32%	135	63.68%	212
2002	80	25.72%	231	74.28%	311
2003	76	22.29%	265	77.71%	341
2004	65	20.83%	247	79.17%	312
2005	64	19.94%	257	80.06%	321
свега	525	26.03%	1492	73.97%	2017

Табела бр. 18

Однос кривичног дела тешки случај разбојништва и броја њихових учинилаца у Републици Србији у периоду 1998-2005. године

година	тешки случајеви разбојништва	број учинилаца	просечан број учинилаца по делу
1998	51	138	2.71
1999	50	97	1.94
2000	62	231	3.73
2001	77	159	2.06
2002	80	139	1.74
2003	76	170	2.24
2004	65	158	2.43
2005	64	165	2.58
свега	525	1257	2.39

3. Ефикасност судова у решавању кривичних дела разбојништава

На укупну слику о стању и кретању кривичних дела разбојништава у нашој земљи не утичу само подаци о броју укупно извршених кривичних дела ове врсте и броју њихових учинилаца. Томе доприносе и подаци који указују на ефикасност кривичноправних мера у сузбијању ових насилних имовинских кривичних дела, односно ефикасност покренутог и окончаног кривичног поступка. У том смислу ћемо анализирати однос пријављених, оптужених и пресуђених случајева извршења кривичних дела разбојништва, а према расположивим подацима.

Табела бр. 19

Однос пријављених и оптужених лица за кривично дело разбојништва у Републици Србији у периоду 1995-2004. године

година	број кривичних пријава	број оптужења	
1995	2146	433	20.18%
1996	1937	569	29.38%
1997	1901	449	23.62%
1998	1524	501	32.87%
1999	2397	402	16.77%
2000	2560	446	17.42%
2001	2155	773	35.87%
2002	3170	757	23.88%
2003	4419	609	13.78%
2004	1924	547	28.43%
свега	24133	5486	22.73%

Из наведених података произилази следећи закључак према коме у односу на укупан број пријављених лица за кривично дело разбојништва у Републици Србији, само је релативно мали број тих лица заиста и оптужен од стране надлежног окружног јавног тужиоца. Тај проценат оптужења у односу на број пријављених лица се креће од 20,18 % у току 1995. године и иде до 32,87 % у току 1998. године или 35,87 % у току 2001. године да би најнижи проценат оптужења био забележен 2003. године – када је износио свега 13,78 %. То значи да је велики број случајева пријављених лица за која из законом предвиђених разлога јавни тужилац није сматрао да постоје основи за подизање оптужног акта.

Слична је ситуација и у погледу анализе односа броја осуђених лица у односу на број укупно пријављених лица (који су подаци дати у наредној табели). Према овим

пак подацима број осуђених лица за ова најтежа имовинска насилна кривична дела је изузетно мали. Тај се проценат креће од 12,45 % у току 2003. године с тим, што је највиши проценат осуда у износу од 33,04 % забележен у току 2001. године.

Табела бр. 20

Однос пријављених и осуђених лица за кривично дело разбојништва у Републици Србији у периоду 1995-2004. године

година	број кривичних пријава	број осуда	
		број осуда	процент
1995	2,146	381	17.75%
1996	1,937	502	25.92%
1997	1,901	403	21.20%
1998	1,524	438	28.74%
1999	2,397	362	15.10%
2000	2,560	390	15.23%
2001	2,155	712	33.04%
2002	3,170	691	21.80%
2003	4,419	550	12.45%
2004	1,924	492	25.57%
свега	24,133	4,921	20.39%

Табела бр. 21

Осуђена малолетна лица због извршеног кривичног дела разбојништва на подручју Републике Србије у периоду од 1995. до 2004. Године

Из напред наведеног видимо да је у периоду од 1995. до 2004.године на подручју Републике Србије највећи број осуђених малолетних лица због извршења кривичног дела разбојништва био 1995. године када је осуђено њих 173, а најмање 1997. године када је осуђено њих 44. Наведени табеларни показатељ је и логичан уколико имамо у виду да је у наведеним годинама био и највећи, односно најмањи број оптужених малолетних лица у конкретном временском периоду.

Табела бр. 22

Осуђена малолетна лица због извршеног кривичног дела разбојништва на подручју Републике Србије у 2004. године према полу, годинама живота, изреченим кривичним санкцијама и ранијој осуди

малолетници		78	97.50%
малолетнице		2	2.50%
млађи малолетници		11	13.75%
старији малолетници		69	86.25%
малолетнички затвор	свега	1	1.25%
	преко 5 година	0	
	од 2 до 5 година	0	
	до 2 године	1	
васпитне мере	свега	79	98.75%
	дисциплинске мере	3	
	појачан надзор	68	
	заводске мере	8	
мере безбедности		5	6.25%
одузимање имовинске користи		3	3.75%
раније осуде	свега	11	13.75%
	истоврсна дела	6	
	ист. дела и друга	5	
укупно		80	

Од 80 осуђених малолетних лица због извршења кривичних дела разбојништва на подручју Републике Србије у току 2004. године женског пола је био само њих 2. По старосној структури знатно више је било старијих малолетника, и то укупно 69, што чини 86.25%, док је млађих малолетника било свега 11. Што се тиче изречених казни казна малолетничког затвора изречена је само у 1 случају (1.25%), и то у трајању до 2 године. Васпитне мере изречене су 98.75% случајева, од којих је најчешће изрицана мера појачани надзор и то у 68 случајева, што представља 86.08% од укупно изречених васпитних мера, дисциплинске мере у 3 случаја (или 3.80%), и заводске мере у 8 случајева (или 10.13%).

Мере безбедности изречене су у 5 случаја, а одузимање имовинске користи у 3 случаја. Малолетних лица као повратника у вршењу кривичних дела од њих 80

било је 11, што у процентима износи 13,75 %. Од тога њих 6 су повратници у вршењу истоврсних кривичних дела, а њих 5 су повратници у вршењу других кривичних дела.

Табела бр. 23

Осуђена лица због извршења кривичног дела разбојништва на подручју Републике Србије у току 2003. године према полу, покушају и изреченим кривичним санкцијама⁹⁰⁸

Пол, стадијум извршења дела и врсте санкција		имовинска кривична дела			
		против приватне имовине	против друштвене имовине	укупно	
	свега	538	12	550	
Пол	жене	19	1	20	3.64%
	мушкарци	519	11	530	96.36%
Стадијум извршења	свршено дело	520	0	520	94.55%
	покушај	29	1	30	5.45%
Казна затвора	од 40 година	0	0	0	
	од 20 година	0	0	0	
	од 15 година	2	0	2	
	од 10-15 година	21	0	21	
	од 5 - 10 година	46	1	47	
	од 3 - 5 година	52	0	52	
	од 2- 3 године	75	4	79	
	од 1 - 2 године	168	1	169	
	од 6 - 12 месеци	136	4	140	
	од 3 - 6 месеци	5	0	5	
	од 2 - 3 месеци	0	0	0	
	свега	505	10	515	
					93.64%
	Остале санкције		33	2	35

Из наведеног табеларног прегледа видимо да је у току 2003. године на подручју Републике Србије због извршења кривичног дела разбојништва и тешких случајева наведеног кривичног дела осуђено 550 лица. Као објекат напада скоро у свим

⁹⁰⁸ Републички завод за статистику Републике Србије, Билтен бр. 443/06, стр. 93

случајевима имамо приватну имовину односно од 550 осуђених лица, њих 538 или 97.82% извршило је кривично дело на штету приватне имовине, док је свега њих 12 или 2.18% кривично дело разбојништва извршило на штету друштвене имовине. Од 550 осуђених лица врло је мали број жена и то њих 20 или 3.64%. Такође, за покушај извршења кривичног дела разбојништва осуђено је њих 30 или 5,45 %.

Осуђеним лицима због извршења кривичног дела разбојништва изрицане су казне затвора, и то највише њих укупно 169 у временском трајању од 1 до 2 године, 140 њих осуђено је временском казном од 1 до 2 године, 79 њих казном затвора у трајању од 2 до 3 године, док су само двојица извршилаца кажњени затвором у трајању од 15 година. Такође у току 2003. године двојица извршилаца кривичног дела разбојништва кажњени су изрицањем условне осуде казне затвора у трајању од 6 до 12 месеци⁹⁰⁹, што мислимо да је крајње непримерено имајућу у виду тежину извршеног кривичног дела, друштвену опасности, узнемиравање јавности и изазивање неспокојства код грађана.

Табела бр. 24

Осуђена пунолетна лица због извршења кривичног дела разбојништва у току 2003. године, изречене мере безбедности и раније осуде

Укупно осуда				550
Мере безбедности	Обавезно лечење	у здравственој установи	1	
		на слободи	0	
		алкохол. и наркомана	50	
	одузимање предмета		59	
	протеривање странаца		7	
	свега		117	
Одузимање имовинске користи				59
Раније осуде	за истоврсна дела	један пут	19	
		два и више пута	20	
	за друга дела	један пут	82	
		ва и више пута	138	
	за истоврсна и друга дела	јед. истов. јед. друга	7	
		јед. истов. два и више друга	1	
		два и више истов. јед. друга	3	
		два и више истов. и друга	1	
	свега		271	

⁹⁰⁹ Републички завод за статистику Републике Србије, Билтен бр. 443/06, стр. 106

На основу напред наведених статистичких показатеља видимо да је у односу на 117 осуђених пунолетних лица на подручју Републике Србије у току 2003. године, знатно велики број наркомана њих 50 (што у процентима износи 42,73 %) којима је изречена мера безбедности обавезно лечење наркомана. У 7 случајева радило се о страним држављанима који су били извршиоци кривичних дела разбојништва, те је према њима осим основне казне затвора изречена и мера безбедности протеривање странаца. Одузимање предмета од извршиоца кривичних дела имамо у 59 случајева, као и одузимање имовинске користи такође и идентичном броју (у 59 случајева).

Такође имамо знатно велики број повратника у вршењу кривичних дела разбојништва, највише њих који су пре тога осуђивани два или више пута за друга кривична дела (138), а затим и повратника који су једном осуђивани за друга кривична дела (82). Због извршеног поврата за истоврсна дела имамо њих 19 који су већ једном осуђивани, и њих 20 који су осуђивани два и више пута такође за истоврсна кривична дела.

И коначно, ради целовитости излагања о испољавању кривичног дела разбојништва у судској пракси, потребно је да укажемо на структуру, врсту и трајање изречених кривичних санкција учиниоцима ових кривичних дела према расположивим подацима. Ту ћемо поред већ наведених статистичких података Републичког завода за статистику ради илустративности користити податке Окружног суда у Београду као највећег суда у нашој земљи. Очигледно је да степен апстрактне тежине и опасности кривичних дела ове врсте који је законодавац процењивао приликом прописивања врсте и висине казне затвора у законском тексту, у конкретним појавним облицима испољавања ових кривичних дела у судској пракси доводи до знатних одступања.

Наиме, насупрот строгим затворским казнама које су прописане за лакши, основни и теже облике кривичног дела разбојништва, у посматраном периоду 1998-2005. године изрицане су релативно благе казне. Од у то време четири постојеће казне (смртна казна, казна затвора, новчана казна и казна конфискација имовине у периоду од априла 2003. до децембра 2005. године), у посматраном периоду су углавном изрицане блаже врсте и мере казни затвора.

Ситуација је према појединим кривичним делима ове врсте различита. Тако је за кривична дела разбојништва у највећем броју случајева изрицана казна затвора у трајању до три године. Но, оно што је интересантно је да је у поматраном периоду изузетно велики број изречених казни затвора у трајању до шест месеци, односно до једне године. У малом броју случајева је изрицана казна затвора у трајању до десет година, а казна затвора у трајању од двадесет година је изречена само у једном случају и то 2002. године. Интересантно је да друге врсте казни : смртна казна или новчана казна (иако се ради о имовинском кривичном делу) није изрицана ни у једном случају. Но, зато је учиниоцима кривичног дела разбојништва у великом броју изрицана условна осуда.

Када се ради о кривичном делу тешки случај разбојништва, у посматраном периоду су њиховим учиниоцима изрицане у највећем броју такође казне затвора у трајању до три године. Најтежа казна коју уопште познаје наше кривично право – смртна казна је изрицана у само једном случају и то 1998. године, док је у једном случају и то 2002. године изречена и казна затвора од четрдесет година. Новчана казна ни учиниоцима овог кривичног дела није изрицана ни у једном случају, док је и условна осуда изрицана изузетно ретко : 1999. године у једном случају, 2004. године у шест случајева и 2005. године у 11 случајева.

Табела бр. 25

Врста и висина изречених казни за кривично дело разбојништва пред судом у Београду у периоду 1998-2005. Године

година		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	свега
изречена санкција	затвор до 6 месеци	3 3%	10 7%	9 8%	9 7%	23 10%	11 5%	7 3%	8 4%	80 6%
	затвор до 1 године	33 28%	26 19%	29 24%	24 18%	39 18%	42 19%	45 22%	45 24%	283 21%
	затвор до 3 године	41 35%	59 43%	49 41%	38 28%	74 33%	94 44%	90 45%	75 40%	520 39%
	затвор до 5 година	7 6%	6 4%	7 6%	6 4%	17 8%	19 9%	22 11%	17 9%	101 8%
	затвор до 10 година	0 0%	0 0%	3 3%	2 1%	7 3%	5 2%	7 3%	9 5%	33 2%
	условна осуда	33 28%	36 26%	23 19%	55 41%	62 28%	45 21%	31 15%	35 19%	320 24%
	укупно	117	137	120	134	222	216	202	189	1337

Табела бр. 26

Врста и висина изречених казни за кривично дело тешки случај пред Окружним судом у Београду у периоду 1998-2005. године

година		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	свега	
изречена санкција	затвор до 6 месеци	0	1	0	1	0	0	1	1	4	
		0%	2%	0%	2%	0%	0%	1%	2%	1%	
	затвор до 1 године	14	12	18	13	18	12	16	6	109	
		19%	23%	19%	20%	26%	17%	21%	9%	19%	
	затвор до 3 године	42	27	58	39	37	30	37	30	300	
		56%	52%	61%	61%	54%	43%	47%	47%	53%	
	затвор до 5 година	8	6	15	9	5	18	14	6	81	
		11%	12%	16%	14%	7%	26%	18%	9%	14%	
	затвор до 10 година	11	5	4	2	9	9	4	10	54	
		15%	10%	4%	3%	13%	13%	5%	16%	10%	
	условна осуда	0	1	0	0	0	0	6	11	18	
		0%	2%	0%	0%	0%	0%	8%	17%	3%	
	укупно		75	52	95	64	69	69	78	64	566

Од других кривичних санкција које су изрицане учиниоцима кривичних дела разбојништва, односно тешког случаја разбојништва у посматраном периоду Окружни суд у Београду је изрицао и следеће мере безбедности :

- 1) обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи и обавезно психијатријско лечење на слободи је изрицано у малом броју случајева – најчешће по једном с тим да је ова друга мера изречена у три пута у току 2003. године,
- 2) од медицинских мера најчешће су изрицане мере обавезног лечења алкохоличара и наркомана и то од 13 пута у току 2000. године до чак 50 пута у току 2002. године,
- 3) забрана вршења позива, делатности и дужности је изрицана само у две године и то у једном случају 1999. године и што је изненађење у чак 11 случајева у току 2004. године,
- 4) одузимање предмета је као мера безбедности изрицана учиниоцима кривичних дела разбојништва само у току 2004. и 2005. године,
- 5) интересантно је такође да је и протеривање странца из земље изрицано учиниоцима кривичних дела разбојништва у неколико случајева и то у току 1999., 2002. и 2003. године и
- 6) учиниоцима ових кривичних дела је изрицана мера одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом.

Када се ради о кривичном делу тешки случајеви разбојништва, према учиниоцима су у посматраном периоду 1998-2005. године од стране Окружног суда у Београду изрицане следеће мере безбедности:

- 1) обавезно лечење алкохоличара и наркомана и одузимање предмета у највећем броју случајева,
- 2) од осталих мера, обавезно психијатријско лечење у здравственој установи није изречена ниједном, а само у два случаја у току 2001. године је изречена мера обавезног психијатријског лечења на слободи и
- 3) учиниоцима ових кривичних дела је изрицана мера одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом осим у току 2000., 2004. и 2005. године.

Табела бр. 27

Изречене мере безбедности учиниоцима кривичних дела разбојништва у периоду 1998-2005. године на подручју Округног суда у Београду

година	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	свега	
изречена санкција	МЗ из чл. 63	0	1	0	0	1	0	2	0	4
		0%	2%	0%	0%	1%	0%	12%	0%	1%
	МЗ из чл. 64	0	0	1	1	1	3	0	0	6
		0%	0%	3%	3%	1%	5%	0%	0%	2%
	МЗ из чл. 65	25	22	13	22	50	35	15	43	225
		52%	46%	41%	56%	57%	54%	88%	100%	59%
	МЗ из чл. 69	17	15	9	8	28	18	0	0	95
		35%	31%	28%	21%	32%	28%	0%	0%	25%
	МЗ из чл. 70	0	2	0	0	2	3	0	0	7
		0%	4%	0%	0%	2%	5%	0%	0%	2%
	одузета имовин. корист	6	8	9	8	6	6	0	0	43
		13%	17%	28%	21%	7%	9%	0%	0%	11%
	укупно	48	48	32	39	88	65	17	43	380

Табела бр. 28

Изречене мере безбедности учиниоцима кривичних дела тежки случај разбојништва у периоду 1998-2005. године на подручју Округног суда у Београду

година		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	свега
изречена санкција	МЗ из	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	чл. 63	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	МЗ из	0	0	0	2	0	0	0	0	2
	чл. 64	0%	0%	0%	11%	0%	0%	0%	0%	2%
	МЗ из	1	3	13	2	6	9	1	19	54
	чл. 65	11%	15%	48%	11%	35%	53%	17%	100%	41%
	МЗ из	2	14	10	7	9	7	5	0	54
	чл. 69	22%	70%	37%	39%	53%	41%	83%	0%	41%
	МЗ из	4	0	4	1	0	0	0	0	9
	чл. 70	44%	0%	15%	6%	0%	0%	0%	0%	7%
	одузета имовин. користи	2	3	0	6	2	1	0	0	14
		22%	15%	0%	33%	12%	6%	0%	0%	11%
	укупно	9	20	27	18	17	17	6	19	133

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

У претходним излагањима смо имали прилику да свеобухватно изложимо основне карактеристике кривичног дела разбојништва у основном, привилегованом и квалификованим облицима испољавања од најстаријих времена до данашњих дана, како у друштву (сходно нама доступним подацима из писане правне историје уопште), тако и у нашој земљи. Наравно пре него што је изложена сложена и комплексна кривичноправна и криминалистичка проблематика везана за кривично дело разбојништва, у првим излагањима, у овом раду је указано на појам и основне карактеристике савременог криминалитета, на прелазу између другог и трећег миленијума.

На овом месту су аргументовано изнета разна теоријска и практична схватања о различитим карактеристикама и облицима и видовима испољавања савременог криминалитета. Ту је посебна пажња указана на излагања везана за насилнички, организовани и имовински криминалитет. То је и размуљиво јер се последњих година кривично дело разбојништва показује као облик испољавања сва три наведена облика савременог криминалитета сумирајући под своје окриље све њихове карактеристике, иако се ради о кривичном делу које је систематизовано у групу имовинских кривичних дела према законском критеријуму – групног заштитног објекта.

При томе, је посебна пажња указана и на компаративно посматрање овог кривичног дела и облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва, односно његове специфичности, ефикасности и друге карактеристике у упоредном кривичном праву, са аспекта уочавања недостатака у домаћим кривичноправним прописима из ове области, како би се у следећој законодавној новелацији Кривичног законика (а која мора уследити бар у смислу усклађивања законске терминологије која је усвојена 2005. године и када је законик обухватио и кривичноправну заштиту вредности везаних са постојање Државне заједнице Србија и Црна Гора, која је престала да постоји јуна 2006. године), односно у смислу допуна појединих законских решења чија је у примена у пракси неадекватна, недовољна или чак проблематична.

У овом раду је одређено место и простор посвећен и упоредно-правној анализи кривичног дела разбојништва као специфичног кривичног дела које спада истовремено и у насилнички и у имовински криминалитет (додуше у општи, класични, конвенционални, уобичајени криминалитет) у другим савременим кривичним законодавствима. То је омогућило да спознамо право место, улогу и значај кривичноправне заштите имовине као посебно значајног људског (личног) и друштвеног добра у нашој земљи са аспеката обима и интензитета кривичноправне

заштите ових добара у другим савременим кривичним законима, посебно са аспекта усклађивања наших законских решења са могућношћу примене неких иностраних искустава у овој области.

На овом месту су анализирани појам, карактеристике, обележја и систематика кривичних дела против имовине, а посебно кривично дело разбојништва у њиховом оквиру, у више иностраних кривичноправних система. Ту смо на првом месту имали у виду кривична права данас суверених држава, које су се до почетка деведесетих година прошлог века заједно са нашом земљом налазиле у саставу СФР Југославије као што су кривична законодавства : Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Македоније и Словеније. Сумаран поглед на ове инкриминације указује да ова законодавства, иако су сва донета последњих десет-петнаест година, предвиђају исте облике и видове испољавања кривичног дела разбојништва са приближно истим распоном прописаних врста и мера казни, као и наше ново кривично право.

Поред ових, нашем правном систему најближих кривичних законодавстава, одређена пажња је била посвећена и упоредноправној анализи кривичног дела разбојништва које је предвиђено и у неким другим нама доступним савременим европским кривичним законодавствима. Тако смо на овом месту по абecedном реду анализирали кривична дела разбојништва у различитим облицима и видовима испољавања у законодавствима Бугарске, Чешке, Израела, Немачке, Руске федерације, Украјине, Швајарске и Шведске.

Кривична дела разбојништва, заправо, спадају у општи, класични, конвенционални криминалитет или у тзв. права, природна или атавистичка кривична дела која познају сва људска друштва од најстаријих времена, углавном на првом месту, када се ради о заштити личних и имовинских добара и вредности. Она представљају стара кривична дела присутна у кривичном законодавству, готово свих земаља од најстаријих времена до данас. Ради се, наиме, о делима која побуђују не само пажњу стручне, већ и опште јавности (грађана), због значаја заштићеног добра (објекта заштите), учесталости и обиља појавних облика испољавања у свакодневном животу, као и обима и интензитета проузрокованих последица, односно начина и средстава њиховог извршења.

Од постанка човека па до данас, његово право на неприкосновеност имовине, (поред права на неприкосновеност живота, здравља и телесног интегритета), стално је добијало на значају. Имовина, тако поред живота и тела, као највећа вредност људског друштва одувек је била заштићена, па је и напад на њу строго кажњаван. Међутим, кривичноправна заштита имовине није увек пружана у истој мери и на исти начин. Тако, робовласничко право (нпр. Хамурабијев законик у оквиру права старе Месопотамије или пак старо атинско право) није пружало потпуну заштиту имовине, јер то није одговарало интересима владајуће класе.

Исто тако, неједнака је била кривичноправна заштита имовине кметова и племића у доба феудализма. То произилази из чињенице да је друштвени статус појединца у

великој мери одређивао карактер кривичноправне заштите његових личних добара, па према томе и имовине што указује на класну условљеност кривичног права. Према томе, заштита имовине од свих облика повреде или угрожавања, а посебно од насилних напада и делатности, није институт новијег датума, па је тако у оквиру феудалног кривичног права било више инкриминација које су предвиђале, углавном на бази талионског принципа "око за око, зуб за зуб", различите врсте телесних казни, новчаних казни или пак смртне казне за поједине облике и видове извршења кривичног дела разбојништва (посебно када је дело квалификовано изазивањем смрти оштећеног лица).

При томе чак, више закона познаје и облик колективне одговорности села, па и старешине села за скривање учинилаца ових најтежих насилних кривичних дела против имовине, која су у неким законима називана крађом "тат" или пак гусарством "гус" или хајдучијом". У том смислу нам податке и то са доста прецизности пружају бројни писани правни споменици феудалног периода као што су : Закон судњи људем, кратка или шира верзија Руске правде, Псковска судна грамота, Винодолски закон, Салијски закон, Светостефанска хрисовуља и коначно Душанов законик.

Наравно, да једна целовита анализа кривичних дела разбојништава која за објект заштите имају како имовину другог лица, тако и физички и душевни интегритет, односно слободу другог лица мора да обухвати и историјски приказ ових законских решења и у кривичном законодавству наше земље. У том погледу су анализиране карактеристике и обележја, те услови за постојање кривичне одговорности и кажњавање за кривична дела разбојништва у више законских текстова, како би се уочиле тендеције у правцу постизања ефикасне, квалитетне, законите и свеобухватне заштите имовине од различитих облика насилних деликата.

На овом месту су коришћени следећи писани правни споменици : Законик проте Матеје, Карађорђево Криминално законик, Казнитељни (криминални) законик за Књажество Србију из 1860. године, Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године, Кривични законик ФНРЈ из 1951. године и Кривични закон СР Србије који је са више изменана и допуна био у примени до 1. јануара 2006. године када је ступио на снагу нови Кривични законик републике Србије као први јединствени систематизовани зборник кривичноправних одредби после 145 године (после доношења Казнитељног законика за Књажество Србију из 1860. године).

Заштита имовине, односно права на имовину од свих облика противправног оштећења, одузимања, присвајања, посебно оних насилног карактера, посебна је брига читаве друштвене заједнице. Право на неприкосновеност имовине, представља тако једно од основних, универзалних људских права која су зајемчена не само међународноправним актима (универзалног и регионалног карактера), већ и највишим уставним актима наше земље, почев од Уставне повеље Државне заједнице Србија и Црна Гора, односно Уставом Републике Србије из 2006. године. Ово смо истакли да би указали на све већу бригу о човеку, и све већу заштиту

његових основних личних права и слобода од свих оних противправних делатности које их могу повредити или угрозити. Стога сва савремена кривична законодавства данас у структури кривичних дела систематизованих у посебном делу кривичних закона (или законика) познају више кривичних дела, која су управљена против имовине.

Та су дела углавном систематизована у групу кривичних дела против личних добара, и то најзначајнијих људских, али и друштвених добара – против имовине (а у неким законима против друштвене и приватне имовине). Поред ових основних кривичних дела против имовине, која се опет могу систематизовати према различитим критеријумима као што су : врста и природа нападног објекта, врста, природа и обим проузрокованих последица, врста предузете радње извршења итд., сва савремена кривична законодавства познају и друга, споредна кривична дела против имовине.

Ова су наиме кривична дела су систематизована у различитим групама кривичних дела зависно од врсте групног објекта заштите, па се тако поједина кривична дела против имовине могу наћи систематизована у следећим групама кривичних дела као што су : кривична дела против привреде, кривична дела против службене дужности, кривична дела против опште сигурности људи и имовине, кривична дела против безбедности јавног саобраћаја, кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом и др. На сличан начин поступа и наше ново кривично право.

Тако и наше ново кривично право предвиђа више облика и видова испољавања кривичних дела разбојништва као специфичног кривичног дела против имовине. Ради се, наиме, о кривичном делу које има спорну правну природу и карактер. Тако, према објекту заштите, ово се кривично дело може систематизовати у групу имовинских кривичних дела као што то чине савремени кривични закони – или законици (јер је дело управљено против имовине што представља претежну и примарну друштвену вредност којој се пружа кривичноправна заштита).

Но, према начину и средству предузимања радње извршења која је управљена на имовину другог лица, ово се кривично дело може систематизовати у насилнички криминалитет (јер се радња извршења предузима принудом која може да има двојаки карактер : као примена силе и квалификоване претње којом се угрожава живот, телесни и душевни интегритет, односно слобода другог лица). У сваком случају и имовински и насилнички криминалитет, спадају у класични, општи, конвенционални криминалитет.

У нашем кривичном праву, кривично дело разбојништва је предвиђено у глави двадесет првој, у групи кривичних дела против имовине у одредби члана 206. Према законском опису ово се кривично дело састоји у одузимању туђе покретне ствари од другог лица употребом силе или претњом да ће се непосредно напасти на живот или тело тог лица у намери да се на овај начин за себе или другог прибави противправна имовинска корист. Ово дело има три облика испољавања. То су:

основни, лакши (привилеговани) и три тежа, квалификована облика испољавања.

Само кривично дело се састоји, према законском опису, у одузимању туђе покретне ствари од другог лица употребом силе или претњом непосредног напада на његов живот или тело у намери да се прибави противправна имовинска корист. Овако одређени појам кривичног дела указује на његове основне карактеристике које се огледају у односу на : објект заштите, објект радње, врсту радње извршења, средство предузимања радње, појам, обим и карактеристике последице дела, облик кривице и својство учиниоца. Већ површан поглед на законски опис кривичног дела разбојништва указује да се овде ради о сложеном кривичном делу као облику привидног реалног стицаја по основу конзумпције.

Наиме, ради се о кривичном делу које у свом саставу, конструкцији обједињава обележја друга два кривична дела и то : крађе (као основног дела против имовине) и принуде (као основног дела против слободе и права човека). Прописивањем поштреног кажњавања за континуирано двоактно предузимање две повезане делатности, закон је заправо конструисао ново кривично дело.

Поред основног облика разбојништва, закон познаје и лакши облик овог дела за који је прописана блажа казна управо због обима, врсте и интензитета проузроковане последице. Међутим, интересантно је да наш законодавац није предвидео посебан облик у случају одустанка учиниоца од извршења кривичног дела као што то познају неки инострани законски текстови. Такву би могућност можда требало размотрити при наредној законодавној реформи јер се ради о изузетној законској могућности привилеговања таквог учиниоца дела из криминално политичких разлога.

Коначно, наше позитивно кривично право познаје и три тежа квалификована облика кривичног дела разбојништва. То су иначе облици који су доста дуго познати у писаној правној историји, а њих заправо познају и друга инострана кривична законодавства данас. При томе је уочљиво специфично решење најтежег облика кривичног дела разбојништва – умишљајно убиство при извршењу кривичног дела које је сада предвиђено као облик тешког убиства. При томе сам закон не говори о случају проузроковања смрти другог лица (нпр. оштећеног) из нехата приликом вршења разбојништва. Из недоречености законског текста, би произилазило да у том случају постоји кривична ствар која се може квалификовати као стицај кривичних дела разбојништва и нехатог лишавања живота.

Дакле, у посебној законској одредби, у члану 114. у оквиру кривичних дела против живота и тела, као облик тешког убиства је предвиђено кривично дело убиства при вршењу разбојништва или разбојничке крађе које спада у најтежа кривична дела у нашем правном систему за које је запречена казна затвора од тридесет до четрдесет година поред алтернативно предвиђене казне затвора од најмање десет година.

Сва напред наведена кривична дела су у овом раду анализирана са аспекта постојећих законских решења, домаће и иностране правне теорије, као и са

аспекта њиховог испољавања у судској и криминалистичкој пракси. На тај начин се покушао дати одговор на бројна питања која се постављају пред теорију и праксу – на који начин, којим средствима и којим методама се може на најефикаснији и најквалитетнији начин обезбедити потпуна, ефикасна, законита и квалитетна заштита имовине од противправних, посебно насилних облика повреде или угрожавања на садашњем нивоу развоја људског друштва.

При излагању ове проблематике одређена пажња је наравно морала бити посвећена и излагању могућности, начина и облика испољавања појединих општих института кривичног права код ових кривичних дела којима се повређује или угрожава имовина као што су : покушај, неподобан покушај, стицај кривичних дела, продужено кривично дело, кривица, саизвршилаштво, место и време извршења кривичног дела, поврат, радња и последица кривичног дела.

Друштвена опасност извршених кривичних дела разбојништава уопште састоји се у томе што се њима напада поред имовине, и телесни интегритет, односно слободе човека као највећа лична и друштвена добра у целини. Ипак, њихова друштвена опасност није опредељена једино тиме. Поједини феноменолошки облици разбојништва због својих посебних карактеристика (број, групно извршење, средство, начин, место, време), умногоме утичу на степен, обим и интензитет друштвене опасности. Посебна друштвена опасност ових кривичних дела према томе, посебно добија на тежини ако се има у виду велики број њиховог извршења - њихова масовност, организованост групног извршења кривичних дела, велики степен поврата (рецидива), учешће малолетника и млађих пунолетних лица у њиховом извршењу.

Посматрајући кривична дела разбојништва феноменолошки њихова опасност нарочито извире из последица које настају њиховим извршењем, бројем у којем се врше, начина и средстава извршења и томе слично. Из овога следи да су друштвена опасност, организованост, масовност и степен поврата такве природе и значаја да одређују практичне и научне разлоге за проучавање кривичног дела разбојништва у његовим облицима и видовима испољавања.

Стога је на посебном месту у овом раду изложена и криминолошко феноменолошка димензија испољавања облика и видова кривичних дела разбојништава у свакодневним животним ситуацијама у нашој Републици у последњим годинама.

Тако је у одговарајућој мери извршена и анализа обима, динамике и структуре кривичних дела против имовине уопште, односно кривичних дела разбојништва (те разбојничке крађе и изнуде као насилних имовинских кривичних дела) у судско-статистичкој (на бази података Републичког закода за статистику и Окружног суда у Београду) и полицијској пракси (према подацима Министарства унутрашњих послова, Полицијске управе у Нишу) . При томе је анализирана и нама доступна казнена политика судова (и то судова са подручја Окружног суда у Београду) приликом пресуђења кривичних дела ове врсте и изрицања кривичних санкција

њиховим учиниоцима на основу расположивих података у Републици Србији.

Ово истраживање, иако ограниченог обима и намене, је имало за циљ да се покуша на сликовит начин пронаћи одговор на бројна питања везана за обим, структуру и интензитет, односно динамику испољавања кривичних дела против имовине, а у оквиру њих и кривичних дела разбојништва у Републици Србији у односу на укупан број извршених кривичних дела уопште у одређеном временском периоду, односно у односу на друга кривична дела против имовине.

Кривична дела разбојништва као посебна врста кривичних дела против имовине (имовински криминалитет) представљају, као што смо видели у претходним излагањима, различите облике и видове повређивања или угрожавања имовине, с једне стране, односно нарушавања физичког или душевног интегритета и слободе другог лица. Стога је интерес сваке земље, па тако и наше, да сузбије оваква недопуштена, противправна понашања појединаца и група којима се повређује или угрожава, поред имовине, и живот, односно телесна (физичка) конституција човека и његове слободе као значајна људска и друштвена добра.

Ради се заправо о нужности да се свим расположивим средствима, па и системом кривичних санкција, предупредe, спрече или сузбију сви облици повреде или угрожавања једног од основних људских права - права на очување имовине сваког човека – право које је гарантовано низом међународноправних аката (Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода), већ и највишим актом наше земље – Уставом Републике Србије из 2006. године.

Овакве појаве нису само реликт прошлости, већ су оне на жалост карактеристичне и за наше друштво на прагу трећег миленијума. Такве повреде погађају пре свега појединце, а потом и цело друштво. Тако се управо предвиђањем кривичних дела разбојништва, у оквиру групе кривичних дела против имовине, тежи за потпуним обезбеђењем права на очување и заштиту имовине од различитих насилних напада на њу.

Стога смо у овом излагању посебну пажњу посветили анализи обима, динамике и структуре облика и видова испољавања кривичног дела разбојништва, те других облика насилног повређивања и угрожавања имовине (разбојничка крађа, изнуда), и то у склопу укупног броја извршених кривичних дела против имовине, односно у оквиру свеукупног стања и кретања криминалитета на подручју Републике Србије односно на подручју Окружног суда у Београду (као најзначајнијег суда у Републици који процесуира више од 60 % укупно извршених кривичних дела) и на подручју Окружног суда у Нишу. У овој анализи смо користили расположиве податке : Републичког завода за статистику Републике Србије, Полицијске управе за Ниш, Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Окружног суда у Београду.

Из података које смо добили спроведеним истраживањем могу се извући следећи закључци :

1) у посматраном периоду је у почетку 1995.-2000. године забележен општи пад укупног броја извршених имовинских кривичних дела, па је од почетних 72.892 имовинска дела која су извршена у току 1995. године, тај број 2000. године пао за 80 % и износио је само 48.902 извршених кривичних дела против имовине. Овај тренд опадања броја извршених имовинских кривичних дела је поново забележен почев од 2001. године када је забележено повећање у односу на претходну годину за 20 %, од када је опадао, тако да је 2004. године забележен најмањи број имовинских дела у износу од 43.242 кривична дела,

2) за то време су кривична дела разбојништва и тешки случај разбоништва после почетног опадања броја извршених дела у периоду 1995–1998. године, бележила пораст 1999. године за преко 60 %. Највећи број извршених насилних дела против имовине у износу од 3.170 је забележен 2002. године, а најмањи број је евидентиран 1997. године када је он је износио само 1.524 извршена дела и

3) посматрајући удео кривичних дела разбојништва и тешког случаја разбојништва у структури укупно извршених кривичних дела против имовине у Републици Србији можемо рећи да је тај проценат изузетно мали. Наиме, само 2,52 % разбојништва и тешког случаја разбојништва учествују у укупном броју учињених имовинских кривичних дела при чему је овај најнижи проценат забележен 1998. године. Тај се проценат креће у просеку 4-5 % од укупно извршених имовинских кривичних дела с изузетком 2003. године када је забележен највиши проценат учешћа разбојништва и тешког случаја разбојништва у укупно извршеним имовинским кривичним делима када је износио 8,23 %.

Из наведених података, такође произилази да у структури укупног броја извршених имовинских кривичних дела на територији Републике Србије заправо преовладава кривично дело тешке крађе. Оно је апсолутно најчешће извршавано кривично дело ове врсте. Ово је дело извршавано дупло више неко кривично дело крађе, односно скоро двадесет пута чешће него кривично дело разбојништва. Наиме, то указује да проценат учешћа кривичног дела разбојништва у укупном броју извршених кривичних дела колеба. Тај се проценат креће од 14,08 % у току 1998. године, па расте до 26,04 % у току 2002. године од када бележи константан пад до најнижег процента у износу од 9,86 % који је забележен 2005. године.

У том смислу нам одређене показатеље може дати и анализа броја извршених кривичних дела разбојништва и броја пријављених њихових учинилаца. Из ових података видимо да по правилу у извршењу кривичног дела разбојништва учествује више од једног лица. Тај је број различит, али се у просеку може констатовати да је тај однос 1,5 лице по извршеном једном кривичном делу разбојништва.

Из наведених података произилази следећи закључак према коме у односу на укупан број пријављених лица за кривично дело разбојништва у Републици Србији, само је релативно мали број тих лица заиста и оптужен од стране надлежног окружног јавног тужиоца. Тај проценат оптужења у односу на број пријављених лица се креће од 20,18 % у току 1995. године и иде до 32,87 % у току 1998. године или 35,87 % у току 2001. године да би најнижи проценат оптужења био забележен 2003. године – када је износио свега 13,78 %. То значи да је велики број случајева пријављених лица за која из законом предвиђених разлога јавни тужилац није сматрао да постоје основи за подизање оптужног акта.

Слична је ситуација и у погледу анализе односа броја осуђених лица у односу на број укупно пријављених лица. Према овим пак подацима број осуђених лица за ова најтежа имовинска насилна кривична дела је изузетно мали. Тај се проценат креће од 12,45 % у току 2003. године с тим, што је највиши проценат осуда у износу од 33,04 % забележен у току 2001. године.

И коначно, ради целовитости излагања о испољавању кривичног дела разбојништва у судској пракси, изложена је детаљна анализа структуре, врсте и трајања изречених кривичних санкција учиниоцима ових кривичних дела према расположивим подацима. На овом месту су коришћени статистички подаци Републичког завода за статистику, али и подаци Окружног суда у Београду. Очигледно је да степен апстрактне тежине и опасности кривичних дела ове врсте који је законодавац процењивао приликом прописивања врсте и висине казне затвора у законском тексту, у конкретним појавним облицима испољавања ових кривичних дела у судској пракси доводи до знатних одступања.

Наиме, насупрот строгим затворским казнама које су прописане за лакши, основни и теже облике кривичног дела разбојништва, у посматраном периоду 1998-2005. године изрицане су релативно благе казне. Од у то време четири постојеће казне (смртна казна, казна затвора, новчана казна и казна конфискација имовине у периоду од априла 2003. до децембра 2005. године), у посматраном периоду су углавном изрицане блаже врсте и мере казни затвора.

Ситуација је према појединим кривичним делима ове врсте различита. Тако је за кривична дела разбојништва у највећем броју случајева изрицана казна затвора у трајању до три године. Но, оно што је интересантно је да је у поматраном периоду изузетно велики број изречених казни затвора у трајању до шест месеци, односно до једне године. У малом броју случајева је изрицана казна затвора у трајању до десет година, а казна затвора у трајању од двадесет година је изречена само у једном случају и то 2002. године. Интересантно је да друге врсте казни : смртна казна или новчана казна (иако се ради о имовинском кривичном делу) није изрицана ни у једном случају. Но, зато је учиниоцима кривичног дела разбојништва у великом броју изрицана условна осуда.

Стога се као један од предлога правосудним органима, који се може упутити на основу ове анализе, може сматрати захтев да се учиниоцима ових тешких

кривичних дела изриче казна у границама законом прописаног минимума и максимума. Њено изрицање у блажим распонима или у облику блаже врсте (нпр. путем замене прописане казне условном осудом) није оправдано у толико великом броју случајева. А посебно под знак питања треба ставити изузетно мали број оптужених и потом осуђених лица у односу на укупан број пријављених учинилаца ових тешких насилних, имовинских кривичних дела као што је то показало наше истраживање.

Када се ради о кривичном делу тешки случај разбојништва, у посматраном периоду њиховим су учиниоцима изрицане у највећем броју такође казне затвора у трајању до три године. Најтежа казна коју уопште познаје наше кривично право – смртна казна је изрицана у само једном случају и то 1998. године, док је у једном случају и то 2002. године изречена и казна затвора од четрдесет година. Новчана казна ни учиниоцима овог кривичног дела није изрицана ни у једном случају, док је и условна осуда изрицана изузетно ретко : 1999. године у једном случају, 2004. године у шест случајева и 2005. године у 11 случајева.

Спроведено истраживање је такође дало и слику у погледу изрицања других врста кривичних санкција (осим казни) према учиниоцима кривичних дела разбојништва и тешког случаја разбојничке крађе. Наиме, од других кривичних санкција које су изрицане учиниоцима кривичних дела разбојништва, односно тешког случаја разбојништва у посматраном периоду Окружни суд у Београду је изрицао и следеће мере безбедности : 1) обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи и обавезно психијатријско лечење на слободи је изрицано у малом броју случајева – најчешће по једном с тим да је ова друга мера изречена у три пута у току 2003. године, 2) од медицинских мера најчешће су изрицане мере обавезног лечења алкохоличара и наркомана и то од 13 пута у току 2000. године до чак 50 пута у току 2002. године и 3) забрана вршења позива, делатности и дужности је изрицана само у две године и то у једном случају 1999. године и што је изненађење у чак 11 случајева у току 2004. године,

ЛИТЕРАТУРА

Домаћа литература

- Аћимовић М., Кривично право, Посебни део, Суботица, 1940.
- Агатоновић Ф., Кривични законик, Загреб, 1930.
- Алексић Ж., Научно откривање злочина, Београд, 1972.
- Алексић Ж., Практикум из криминалистике, Београд, 1986.
- Алексић Ж., Миловановић З., Лексикон криминалистике, Београд, 1995.
- Алексић Ж., Шкулић М., Криминалистика, Београд, 2002.
- Атанацковић Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 1985.
- Аврамовић С., Исејево судско беседништво и атинско право, Београд, 2003.
- Аврамовић С., Општа правна историја, Београд, 2003.
- Аврамовић С., Упоредна правна традиција, Београд, 2006.
- Бабовић М., Нехат у кривичном праву, Београд, 1985.
- Бачић Ф., Кривично право, Посебен дел, Скопље, 1973.
- Барде М., Јанковић Д., Историја државе и права феудалне Србије, Београд, 1961.
- Бејатовић С., Бановић Б., Кривично процесно законодавство Србије, Београд, 2003.
- Бејатовић С., Кривично процесно право, Београд, 2008.
- Бошковић М., Материјални докази у криминалистичкој обради, Београд, 1990.
- Бошковић М., Облици организованог криминала и методе супротстављања,
Београд, 1994.
- Бошковић М., Криминологија и социјална патологија, Нови Сад, 1995.

- Бошковић М., Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1999.
- Бошковић М., Криминалистика методика, Први део, Београд, 1998.
- Бошковић М., Криминалистика методика, Други део, Београд, 2000.
- Бошковић М., Организовани криминалитет, Београд, 1999.
- Бошковић М., Транснационални организовани криминал, Београд, 2000.
- Бошковић М., Бановић Б., Криминалистичка методика, Београд, 2001.
- Бреберина С., Илић И., Кривични законик, Загреб, 1934.
- Бутуровић Ј., Продужено кривично дело, Београд, 1980.
- Ценић Ђ., Објашњења Казнитељног законика за Књажество Србију, Београд, 1865.
- Чејовић Б., Миладиновић В., Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995.
- Чејовић Б., Кривично право, Општи и посебни део, Београд, 2006.
- Чејовић Б., Међународно кривично право, Београд, 2006.
- Чејовић Б., Принципи кривичног права, Београд, 2008.
- Чубински М., Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934.
- Чулиновић Ф., Душанов законик, Београд, 1931.
- Ћирић З., Основи судске психијатрије, Ниш, 2004.
- Доленц М., Душанов законик, Љубљана, 1925.
- Доленц М., Теорија судског кривичног поступка за Краљевину Југославију, Београд, 1933.
- Доленц М., Маклецов А., Систем целокупног кривичног права Краљевине Југославије, Београд, 1935.
- Ђорђевић М., Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 1973.
- Ђорђевић М., Радовановић М., Кривично право, Посебни део, Београд, 1975.
- Ђорђевић М., Ђорђевић Ђ., Кривично право, Београд, 2005.

- Ђурђић В., Кривични поступак Србије, Ниш, 2005.
- Ђурђић В., Кривично процесно право, Ниш, 2006.
- Ђурђић В., Јовашевић Д., Практикум за кривично право, Књига друга, Посебни део, Београд, 2008.
- Ђурђић В., Јовашевић Д., Међународно кривично право, Београд, 2003.
- Ђурђић В., Јовашевић Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 2006.
- Ђурић А., Мотив у кривичном праву, Ниш, 2006.
- Герасимовић Ј., Старо српско право, Београд, 1925.
- Горкић М., Медицинска криминалистика, Београд, 1981.
- група аутора, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 1995.
- група аутора, Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд, 1995.
- Гвоздић С., Пајер П., Сузбијање разбојништва, Загреб, 1979.
- Хајдуковић Ч., Судска медицина, Београд, 1981.
- Игњатовић Ђ., Криминологија, Београд, 1996.
- Игњатовић Ђ., Организовани криминал, Београд, 1997.
- Игњатовић Ђ., Криминолошко наслеђе, Београд, 2005.
- Илић Г. и др., Кривични законик Републике Србије са напоменама, Београд, 2006.
- Јантолек С., Душанов законик, Скопље, 1954.
- Јасић С., Закони старог исредњег века, Београд, 1968.
- Јашовић Ж., Криминологија малолетничке деликвенције, Београд, 1983.
- Јефтић Д., Судска психопатологија, Београд, 1984.
- Јекић З., Кривично процесно право, Београд, 1992.
- Јекић З., Шкулић М., Законик о кривичном поступку са предговором и објашњењима, Београд, 2002.

- Јовановић Љ., Кривично право, Посебни део, Београд, 1983.
- Јовановић Љ., Јовашевић Д., Кривично право 2, Посебни део, Београд, 1995.
- Јовашевић Д., Хашимбеговић Т., Основи искључења кривичног дела, Београд, 2001.
- Јовашевић Д., Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 2002.
- Јовашевић Д., Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд, 2003.
- Јовашевић Д., Законик о кривичном поступку, Београд, 2004.
- Јовашевић Д., Јавни ред и мир & Оружје и муниција, Београд, 2005.
- Јовашевић Д., Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2006.
- Јовашевић Д., Лексикон кривичног права, Београд, 2006.
- Јовашевић Д., Кривично право, Општи део, Београд, 2006.
- Јовашевић Д., Ракић М., Тероризам – безбедносни и правни аспекти, Београд, 2007.
- Јовашевић Д., Малолетничко кривично право, Београд, 2008.
- Јовашевић Д., Гајић Гламочлија М., Корупција у светлу заштите људских права, Београд, 2008.
- Јовашевић Д., Гајић Гламочлија М., Кривично дело прања новца, Београд, 2008.
- Јовашевић Д., Гајић Гламочлија М., Хартије од вредности – појам и злоупотреба, Београд, 2008.
- Јовановић З., Бошковић М., Лакчевић Д., Криминалистичка балистика, Београд, 1984.
- Камбовски В., Кривично право, Посебен дел, Скопље, 1982.
- Кандић Љ., Одабрани извори из опште историје државе и права, Београд, 1992.
- Кандић Поповић З., Основи кривичног права, Београд, 1986.
- Кобовес И., Криминалистика, Копривница, 1960.

- Кокољ М., Кривично право, Посебни део, Сарајево, 1980.
- Кокољ М., Лазин Ђ., Имовинске кривичне санкције и мере у југословенском кривичном праву, Београд, 1986.
- Константиновић Вилић С., Николић Ристановић В., Криминологија, Ниш, 2003.
- Ковачевић Куштримовић Р., Грађанско право, Ниш, 1997.
- Ковачевић В., Методика истраживања имовинских деликата, Нови Сад, 2003.
- Крапац Д., Зечевић Д., Шепаровић З., Вјештачење тежине тјелесних озљеда у кривичном праву, Загреб, 1985.
- Кривични законик за Кнежевину Црну Гору, Цетиње, 1906.
- Кривични закони, Интермекс, Београд, 2003.
- Кривокапић В., Криминалистика, Београд, 1987.
- Кривокапић В., Полицијска криминалистика, Београд, 1995.
- Кривокапић В., Жарковић М., Криминалистика тактика, Београд, 1996.
- Кривокапић В., Крстић О., Криминалистика тактика, Београд, 1999.
- Кривокапић В., Превенција криминалитета, Београд, 2002.
- Кривокапић В., Жарковић М., Симоновић Б., Криминалистичка тактика, Београд, 2003.
- Крстић О., Практикум за криминалистику тактику, Београд, 2002.
- Крстић О., Прогностика криминалитета, Београд, 2003.
- Лазаревић Љ., Кривично право, Посебни део, Београд, 1993.
- Лазаревић Љ., Срзентић Н., Стајић А., Кривично право, Општи део, Београд, 1978.
- Лазаревић Љ., Кривично право, Посебни део, Београд, 1993.
- Лазаревић Љ., Кривични закон Републике Србије са краћим коментаром, Београд, 2002.
- Лазаревић Љ., Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2006.

- Манојловић Д., Организоване криминалне групе, Београд, 2006.
- Максимовић Р., Криминалистика техника, Београд, 2000.
- Марковић Б., Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије, Београд, 1930.
- Марковић Б., Богдановић Д., Душанов законик, Београд, 1986.
- Марковић Ч., Законик Хамурабија, Београд, 1925.
- Марковић Т., Савремене технике истраживања кривичних дела, Загреб, 1977.
- Матаковић Ј., Основи криминалистике, Загреб, 1984.
- Миланковић Васовић Љ. и др., Кривично законодавство Републике Србије, Београд, 2006.
- Милошевић М., Бошковић А., Приручник за кривично процесно право, Београд, 2002.
- Милошевић М., Организовани криминал, Београд, 2003.
- Миловановић М., Судска медицина, Београд, 1990.
- Милутиновић М., Криминологија, Београд, 1977. године
- Милутиновић М., Криминална политика, Београд, 1979. године
- Милутиновић М., Алексић Ж., Малолетничка деликвенција, Београд, 1989.
- Митровић В., Криминалистичак техника, Београд, 1986.
- Мрвић Петровић Н., Кривично право, Београд, 2005.
- Никетић Г., Кривични (казнени) законик, Београд, 1939.
- Николић Д., Кривични законик Кнежевине Србије, Ниш, 1991.
- Николић Д., Фрагменти правне историје, Ниш, 1997.
- Николић Д., Древноруско словенско право, Београд, 2000.
- Николић Д., Ђорђевић А., Законски текстови старога и средњег века, Ниш, 2002.
- Николић З., Криминологија са социјалном патологијом, Београд, 2000.

- Николић З., Превенција криминалитета, Београд, 2006.
- Новаковић С., Законик Стефана Душана, цара српског, Београд, 1898.
- Новаковић С., Законски споменици српских држава средњег века, Београд, 1912.
- Папазоглу Д., Кривично право и правосуђе у Србији, Београд, 1954.
- Перић О., Коментар кривичноправних прописа о малолетницима, Београд, 1983.
- Перић О., Приручник кривичноправних прописа о малолетницима, Београд, 2003.
- Перић О., Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2008.
- Петровић А., Криминалистичка методика, Земун, 1981.
- Покрајац Ђ., Кривична дела лаке и тешке тјелесне повреде, Копривница, 1971.
- Радовановић М., Ђорђевић М., Кривично право, Посебни део, Београд, 1975.
- Симић И., Петровић М., Кривични закон Републике Србије, Практична примена, Београд, 2002.
- Симић И., Кривични законик Републике Србије са краћим коментаром, Београд, 2005.
- Симић И., Кривични законик Републике Србије – практична примена, Београд, 2007.
- Симоновић Б., Прибављање и оцена исказа пред полицијом и судом, Крагујевац, 1997.
- Симоновић Б., Криминалистика, Крагујевац, 2004.
- Соколовић Р., Полиција и кривични поступак, Београд, 2002.
- Соколовић Р., Приручник за практичну примену Законика о кривичном поступку, Београд, 2007.
- Соловјев А., Одабрани споменици српског права, Београд, 1026.
- Стајић Љ., Основи безбедности, Београд, 2004.
- Стајић Љ., Гаћиновић Р., Увод у студије безбедности, Београд, 2007.
- Станојевић О., Даниловић Ј., Текстови из римског права, Београд, 1993.

- Стевановић Ч., Милошевић М., Кривично процесно право, Београд, 1997.
- Стојановић З., Перић О., Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, Београд, 1996.
- Стојановић З., Перић О., Кривично право, Посебни део, Београд, 2004.
- Стојановић З., Коментар Кривичног законика Србије, Београд, 2007.
- Стојилич С., Државноправна историја српског народа, Ниш, 2002.
- Шипрага Ј., Алексић Ж., Криминалистичка методика, Београд, 1986.
- Шипрага Ј., Методика откривања и разјашњења кривичних дела, Београд, 1998.
- Шкулић М., Организовани криминал, Београд, 2003.
- Шкулић М., Кривично процесно право, Београд, 2007.
- Шкулић М., Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2007.
- Таховић Ј., Коментар Кривичног законика, Београд, 1962.
- Тарановски Т., Историја српског права у немањихкој држави, Београд, 1996.
- Тодоровић А., Социологија малолетничке банде, Нови Сад, 1973.
- Вајс А., Кандић Љ., Општа историја државе и права, Београд, 1977.
- Васиљевић Т., Систем кривично процесног права, Београд, 1981.
- Васиљевић Т., Грубач М., Коментар Законика о кривичног поступку, Београд, 2005.
- Весел Ј., Кривични законик Краљевине Југославије, Сарајево, 1935.
- Вешовић М., Стајић А., Кривично право, Посебни део, Сарајево, 1987.
- Вешовић М., Практикум за кривично право, Посебни део, Сарајево, 1981.
- Видановић И., Превенција малолетничке деликвенције у систему свеобухватне заштите деце и омладине, Београд, 1985.
- Вишић М., Законници древне Месопотамије, Београд, 2003.
- Водинелић В., Криминалистичка тактика, Београд, 1954.

- Водинелић В., Криминалистика – откривање и доказивање, Скопље, 1985.
- Водинелић В., Криминалистика, Београд, 1996.
- Вуковић С., Коментар Основног кривичног закона и Кривичног закона Републике Србије, Београд, 2003.
- Вуковић С., Кривично право у теорији и пракси, Београд, 2007.
- Вуковић Ш., Крвни деликти у Србији, Београд-Зајечар, 1984.
- Зеџ Н., Основи медицинске психологије и психопатологије, Сарајево, 1978.
- Зиндовић И., Драгутиновић О., Кривично право у судској пракси, Чачак, 1995.
- Златарић Б., Кривични законик у практичној примјени, Загреб, 1956.
- Жарковић М., Бановић Б., Ступар Љ., Ивановић В., Криминалистика, Београд, 1999.
- Жерјев Ц., Криминалистика, Загреб, 1986.
- Живановић Т., Основи кривичног права, Посебни део, Београд, 1923.
- Живановић Т., Основни проблеми кривичног права, Београд, 1930.
- Живановић Т., Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију, Београд, 1930.
- Живановић Т., Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа, Београд, 1967.

Инострана литература

- Adler F., Mueller G., Laufer W.S., Criminology, New York, 1991.
- Allen M. , Textbook on Criminal law, London, 2001.
- Alibrandi L. , Il codice penale, Piacenza, 2004.
- Анђеловић Ш., Одабрана поглавља медицинске криминалистике, Загреб, 1996.
- Ashworth A. Principles of Criminal law, Oxford, 1999.

- Бабић М., Коментар Кривичног закона Републике Српске, Бања Лука, 2000.
- Бабић М., Кривично право, Посебни део, Бања Лука, 2002.
- Бабић М., Коментари кривичних (казнених) закона Босне и Херцеговине, Сарајево, 2002.
- Бачић Ф., Казнено право, Опћи дио, Загреб, 1998.
- Бачић Ф., Павловић М., Казнено право, Посебни дио, Загреб, 2001.
- Бачић Ф., Коментар Казненог закона Републике Хрватске, Загреб, 2005.
- Bernardini R. , Droit penal special, Paris, 2000.
- Bishop N., Swedish Penal code, Stockholm, 1999.
- Blei H., Strafrecht, Besonderer teil, Munchen, 1975.
- Brodag N., Kriminalistik, Stuttgart, 1995.
- Царић А., Приручник за вјежбе из казненог права, Сплит, 1998.
- Ciafardini L., Russo N., Codice penale, Milano, 2004.
- Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2004.
- Conte P. , Droit penal special, Paris, 2003.
- Чепек В., Модли Д., Посавец И., Веић П., Приручник за обуку полицајаца, Загреб, 1993.
- Деисингер М., Казенски законик с коментарјем, Посебни дел, Љубљана, 2001.
- Dine J. , Gobert J. , Cases and Materials on criminal law, London, 2000.
- Добовшек Б., Организирани криминал, Љубљана, 1997.
- Dobson P. , Criminal law, London, 2002.
- Dubolino P. , Dubolino C. , Il codice repertorio, Delle leggi Penali Speciali, Piacenza, 2004.
- Ebert U., Strafrecht, Besonderer teil, Heidelberg, 1993.

- Edwards A., Gill P., Transnational Organised Crime, London, 2003.
- Федосова И., Скуратова Т., Уголовниј кодекс Россијској федерации, Москва, 2005.
- Фестић Р., Стари кодекси, Сарајево, 1998.
- Филипчић К. , Јакулин В. , Каракаш А. , Корошец Д., Практикум за материално казенско право, Љубљана, 1999.
- Foregger E., Serini E., Strafgesetzbuch, Wien, 1989.
- Freeh L.J., Hearing on International Crime, Washington, 1996.
- Gattegno P., Droit penal special, Paris, 2003.
- Gallihier J.F., Criminology and Human Rights, Crimianl law and Crime, New York, 1989.
- Gilsman J.F., Criminology and Police Public, New Jersey, 1990.
- Гарачић А., Казнени закон у судској пракси, Загреб, 2001.
- Gattegno P. , Droit penal special, Paris, 2003.
- Gatti G. , Izzo F. , Marino R. , Questioni e Pareri di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2003.
- Geninet B., L indispensable du droit penale, Paris, 2002.
- Geerds F., Kriminalistik, Libeck, 1980.
- Glazebrook P. , Statutes on Criminal law, London, 2002-2003.
- Gropp W., Strafrecht, Berlin, Heidelberg, New York, 1998.
- Heaton R. , Criminal law – Blackstone's Study pack, London, 2001.
- Holist B., Kriminalistyka, Earshava, 1981.
- Хоровић С., Казнено право, Посебни дио, Мостар, 2002.
- Хорватић Ж., Ново хрватско казнено право, Загреб, 1997.
- Хорватић Ж., Основи криминологије, Загреб, 1997.
- Хорватић Ж., Шепаровић З., Казнено право, Посебни део, Загреб, 1999.

- Хорватић Ж., Новоселац П., Казнено право, Загреб, 2001.
- Inabu F., Scientific Police Investigation, New York, 1972.
- Izzo F., Compendio di diritto processuale penale, Napoli, 2004.
- Хоровић С., Кривично право, Посебни дио, Мостар, 2002.
- Јакулић В., Казенско материално право, Љубљана, 1995.
- Jescheck H.H., Lehrbuch des Strafrecht, Berlin, 1978.
- Камбовски В., Кривичен законик со кроток коментар и објаснувења, Скопје, 2002.
- Камбовски В., Казнено право, Посебни дел, Скопје, 2003.
- Кандуч З., Онкрај злочина ин казни, Љубљана, 2004.
- Камбовски В., Казнено право, Посебен дел, Скопје, 2003.
- Keiser G., Kriminologie, Wahifachbucher, 1982.
- Kiepnfel O., Strafrecht, Allgemeiner teil, Wien, 1994.
- Kilias M., Precis de criminologie, Bern, 1991.
- Klotter J., Edwards T., Criminal law, Cinsinnati, 1998.
- Колар Грегурић Т., Криминалистичка идентификација особа, Загреб, 1999.
- Коржанскиј М. Ј., Популарниј коментар Криминолногу кодексу в Украјини, Киев, 1997.
- Крапац Д., Новоселац П., Казнено право, Загреб, 2001.
- Крапац Д., и др., Казнено процесно право, Загреб, 2001.
- Крапац Д., Закон о казненем поступку, Загреб, 2006.
- Kratkoski P.C., Kratcoski D., Juvenile Delinquency, New Jersey, 1990.
- Крилова Н.Е., Серебренникова А.В., Уголовное право современных зарубежных стран, Москва, 2000.
- Kube S., Kriminalistik, Stuttgart, 1992.

- Куртовић А. , Томашевић Г. , Основе казненог права и поступка, Сплит, 2004.
- Larguier J. , Larguier A. M. , Droit penal special, Paris, 2002.
- Лазаревић Љ., Вучковић Б., Вучковић В., Коментар Кривичног законика Републике Црне Горе, Цетиње, 2004.
- Lewisch P., Casebook Strafrecht, Wien, 1997.
- Livingston J., Crime and Criminology, Prentice, 1996.
- Лога С., Судска психопатологија, Сарајево, 1999.
- Lolis N.B., Mangakis G., The Greek penal code, London, 1973.
- Маријан З., Збирка казnenих закона, Загреб, 2006.
- Маријан З., Казнени закон, Загреб, 2006.
- Marino R. , Petrucci R. , Codice penale e leggi complementari, Napoli, 2004.
- Мавер Д., Криминалистика, Љубљана, 1997.
- Марјановић Г., Македонско кривично право, Скопље, 1998.
- Meier R.F., Crime and Society, Boston, 1989.
- Мешко Г., Увод у криминологију, Љубљана, 1998.
- Мешко Г., Основе препречавања криминалитете, Љубљана, 2002.
- Мешко Г., Петровић Б., Криминологија, Сарајево, 2004.
- Модли Д., Кривична пријава органа унутрашњих послова, Загреб, 1992.
- Модли Д., Приручни криминалистички лексикон, Сарајево, 1998.
- Модли Д., Осигурање мјеста догађаја, Загреб, 2001.
- Модли Д., Корајлић Н., Криминалистички речник, Тешањ, 2002.
- Модли Д., Петровић Б., Рамљак А., Увод у криминалистику, Сарајево, 2004.
- Molan M. , Criminal law, Textbook, London, 2003.

- Ненов И. , Наказатељно право на Република Блгарија, Софија, 1992.
- Новоселец П. , Крапац Д. , Каракаш А. , Устрезност класичнега казенскога права в погојих транзиције, Љубљана, 2003.
- Павишић Б., Криминалистика, Ријека, 1997.
- Павишић Б., Коментар Закона о казненом поступку, Загреб, 2001.
- Павишић Б., Увод у криминалистику, Загреб, 2002.
- Павишић Б., Модли Д., Веић П., Криминалистика, Загреб, 2006.
- Павишић Б., Грозданић В., Веић П., Коментар Казнеог закона, Загреб, 2007.
- Пенко Б. , Јакулин В. , Казенски законик з уводним појаснили, Љубљана, 1999.
- Петровић Б. , Јовашевић Д. , Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Посебни дио, Сарајево, 2005.
- Проески В. , Кривичен законик, Објаснувања, коментари и судска практика, Скопље, 1998.
- Рамљак А., Петровић Б., Основи криминалистике, Сарајево, 2004.
- Рамљак А., Петровић Б., Виктимолошки појмовник, Сарајево, 2003.
- Rassat M. L. , Droit penal special, Paris, 2001.
- Rengier R., Strafrecht, Besonderer teil, Munchen, 2000.
- Rittler T. , Lehrbuch des Oesterreichischen Strafrecht, Besonderer Teil, Wien, 1962.
- Росо З., Информативни разговор и интервју, Загреб, 1995.
- Сачић Ж., Организирани криминалитет у Крватској, Загреб, 1997.
- Sauer W. , System des Strafrechts, Besonderer Teil, Koln-Berlin, 1954.
- Сборник Наказатељни закони. Софија, 1995.
- Селинпек Љ., Казенско право, Љубљана, 2007.
- Серебреникова А.В., Кузњецова Н.Ф., Уголовниј кодекс Швјејцарији, Москва, 2000.
- Сингер М., Криминологија, Загреб, 1994.

Скуратов Ј.И., Лебедев В.М., Коментарији к Уголовному кодексу в Россијској федерации, Москва, 1996.

Spinellis D. , Essays on criminal sciences, Athens - Komotini, 2001.

Шикић К. Г. , Деликти насиља у казненом праву и судској пракси, Ријека, 1996.

Шпорчић М., Основе криминалистике, Загреб, 1999.

Than C. , Shorts E. , International Criminal law and Human Rights, London, 2003.

Thorton W.E., Voigt L., Delinquency and Justice, New York, 1992.

Tierney J., Criminology – Theory and Context, London, 1996.

Timone C., Elementi di Diritto penale, Napoli, 2004.

Triffterer D., Strafrecht, Allgemeiner teil, Wien, 1994.

Томашевић Г., Крапац Д., Глушчић С., Казнено процесно право, Загреб, 2005.

Томић З., Кривично право, Посебни дио, Сарајево, 2007.

Уголовниј кодекс Россијској федерации, Москва, 2005.

Веић П. , Глушчић С. , Основе казног права, Загреб, 2004.

Veron M. , Droit penal special, Paris, 2002.

Vodopivec K., Šelih A., Kriminologija za pravnike, Ljubljana, 1990.

Зечевић Д., Основи судске медицине за правнике, Загреб, 1996.

Жерјав Ц., Криминалистика, Загреб, 1986.